

ARAS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2007. október 23.

VII. évfolyam, 4. sz.

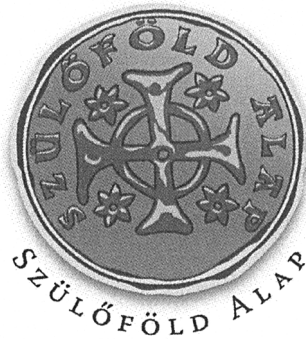
Támogatók:

a Szülőföld Alap

A Nemzeti Civil Alapprogram

az óbecsei önkormányzat

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113=511.141)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
felelős szerkesztő Vajda Gábor. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
– Szabadka : Aracs Társadalmi Szervezet, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762

COBISS.SR-ID 94357250

TARTALOM

Tari István (Óbecse) két verse	4
Sass László (Szabadka): Októberi emlékeim	5
Vajda Gábor (Szabadka): Önmegismerés és cselekvés	7
Civil Mozgalom (Zenta): Kiáltvány	12
Vitéz Andrea : A délvidéki magyarság partneri összefogást igényel – nemcsak a politika szintjén - interjú Zsoldos Ferencsel	13
Duray Miklós (Pozsony) Érdekvégyesítés csak összefogással lehetséges! – beszéd a zentai Civil 5 perc rendezvényen	16
Szloboda János (Zenta): Jogállamban élünk?	17
Papp Ferenc (Újvidék):Balkáni bogok	22
Kiss Rudolf (Szenttamás): Egy emberi jogi aktivista naplójából	23
Vicei Károly (Zenta): A dévényi betörőtől a schengeni porkolábig	25
Bata János (Horgos): Egészséges provincializmus	28
B. Foky István (Szabadka): A provincializmus egyenlő az egészséges regionalizmussal?	29
Balassy Ildikó (Zenta): Sorsmozaik 1. A rézangyalát	32
Ács Margit (Budapest): A provincializmus mint rákfene és mumus	33
Benedikty Tamás (Budapest): Árulás, gyűlölködés vagy a helytállás csendje	38
Bertha Zoltán (Debrecen): Regionális és egységes nemzettudat	42
Sarusi Mihály (Balatonalmádi): Pannon puma, hun hiéna	45
Darai Lajos (Kápolnásnyék): Kié a nép, kié a nemzet?	49
Gábrity Molnár Irén (Szabadka): A délvidéki magyarok regionális tudata	50
Csorba Béla (Temerin): Rosszkezdünk nyara	55
Mirnics Károly (Szabadka): Az Aracs Társadalmi Szervezet létrehozásának jelentősége	63
Gubás Jenő (Szabadka): „Kiművelt emberfő és magas közerkölcs”	66
Hajnal Jenő (Zenta): A fénygyújtogatók	68
Uzon Miklós (Szabadka): Hitek és tévhitek a cserkészmozgalomról	73
Juhász Gyula (Szeged): Arad	77
Szabó László (Szeged) Egy száműzött szonett	78
Matuska Márton (Újvidék): Megvert pásztorunk (Gachal János püspök)	79
Weiss Rudolf (Szabadka): A német lakosság a szeghegyi kommunista gyűjtő- és munkatáborban	82
Hegedűs Antal (Szabadka): Hittudomány a Vajdaságban (1945—2005)	85
Mák Ferenc (Budapest): A megkerülhetetlen szembesülés	89
Kerekes József (Szabadka): Sorok olvasónaplóból	94
Huszár Zoltán (Horgos): Egyenes beszéd	96
E számunkban Péter László székelykevei születésű grafikus, festőművész munkáiból adunk válogatást	102

Nyomok

Fölszántották
dűlőutainkat
Eltörölték a
föld felszínéről
Tanyáinkat
s miután azt hitték
Teljesen a
feledésre bízták
Végleg fölszámolták
nyomainkat
Most lázasan
keresik azokat
Hiszen az egykori
tanyák helyén
A hosszú időn
nemzedékeken
Át pihentetett
zsíros földeken
Másként nő minden
sokkal gyorsabban
Erőteljesebben
szökik szárba
A zöld ami
még a legkorszerűbb
Magtermesztést
is jól megzavarja

Performansz

áll a sovány közjogi méltóság
az egykor ellenforradalomnak
nevezett forradalom legújabb
emlékműve előtt mely sokszínű
pompás megvilágításban fényes
óriási ékként túr a roppant
tér kőkockáiba és amikor
a megemlékezés virágával
határozottságot színlelve a
figyelem fénykörében megindul
nagyon magányosan a tömegből –
mintha csak egy, a közönségét is
mozgósító és túlméretezett
performansz lenne – jól hallhatóan
skandálni kezdik a szárnyra kapó
szállóigét: el-kúr-tad! el-kúr-tad!

Októberi emlékeim

Októberben emlékezünk az aradi vértanúkra, a kommunista haláltáborok áldozataira, az '56-os szabadságharc és forradalom hőseire és arra, hogy októberben (1919-ben) kezdődött a magyar nemzet ősi szülőföldjének megbocsáthatatlan szétdarabolása. Október a magyar nemzet gyászhónapja, amit nem véletlenül követ november elseje, a mindenszentek és másodika, a halottak napja.

Közeledve az újabb évfordulóhoz engedtessek meg nekem, hogy én is elmondjam októberi emlékeimet, értesüléseimet. Igaz, hogy az itt következő szöveget még tavaly jegyeztem le a naplómba, de időszerűségéből semmit sem veszített.

*

Október 21. szombat

Holnapután lesz kerekén 50 éve, hogy a magyar nép fellázadt a tűrhetetlen nyomor, az elaljasodott, az orosz birodalmat kiszolgáló politikusok ellen. Fellázadt, mert tovább nem tudta elviselni a terrort, a nincstelenséget, a megalázást. Elsődleges ok a lázadásra, a hazát és a népét eláruló kommunista vezetők ellen indult el, ami átcsapott az oroszok elleni harcba. Harcolniuk kellett, mert az oroszok nem adhatták fel a második világháborúban kapott ajándékukat. Az igazságosság bajnokai nem vonulhattak ki, mert ha ezt megteszik, akkor a többi leigázott ország is követelni fogja a függetlenséget. Kádár gyorsan megértette, hogy nem lehetnek függetlenek semmilyen szinten, és a kezdeti hezitálás után „behívta” az oroszokat. Azokat, akik teljes hadi gépezettel Magyarországon tartózkodtak. Nemcsak orosz katonák és tisztek serege, hanem még a feleségek, a gyerekek is itt éltek. Külön, kizárólag az ő részükre tartottak fenn üzleteket, ahol csak az oroszok vásárolhattak... Kádárt azért kell elítélni, mert „behívta a rendfenntartókat”, halálra ítélte Nagy Imrét és véres, megtorló intézkedéseket fogantatosított. Elárulta a magyar nemzetet, hazudott éjjel, hazudott nappal. Azt hazudta, hogy senki sem él olyan jól a környező országokban, mint a magyar nép. 20 milliárd dolláradoságot rakott a nép vállára, majd mikor '89-ben látta, hogy itt a vég, akkor megjátszotta a szenilis öreget, és a halálba menekült. Emlékszem,

milyen blódségeket beszélt egy héttel a halála előtt. Emlékszem Grósz Károly bejelentésére, hogy Kádár elvtárs hamarosan elmondja mindazt, ami Nagy Imrével történt. Erre már nem kerülhetett sor, mert „megszökött” a delikvens.

1956-ban én 13 éves voltam. Magyarokanizsán éltem '57-ig, majd Szabadkára költöztünk. A mai napig hitetlenkedve hallgatom azokat az embereket, akik olyan részletességgel tudnak beszélni a zsenge gyerekkorukról, mintha filmet néznének. Azért van bennem kétely, mert én nagyon szelektíven tudom csak felidézni az emlékeimet. 56-ból arra emlékszem, hogy a szomszéd gyerek a budapesti harcokról beszélt, amit az éjszaka hallottak a rádióban. Az egyik őszi nap elterjedt a hír, hogy magyar menekültek vannak a vasútállomásnál lévő üres kaszárnyában. (Úgy tudom, hogy később Fruzsza iskolának nevezték el ezt a helyet). A nevezett épület hozzánk olyan másfél kilométerre lehetett, ahova barátaimmal, Takács Pistával és Koncz Gyuszával elmentünk. Hűvös szeles idő volt (erre pontosan emlékszem), a régi kaszárnya előtt a fal mellett ült egy csapat elhanyagolt, kopott ruhájú ember, egypáran sétálgattak, majd mikor megláttak bennünket, odajöttek, és mindenfélét kérdezgettek, cigarettát és kenyeret kértek. Bennem az a kép maradt meg, hogy ülnek szürke lópokrócba csavarodva, és végtelen szomorúsággal a szemükben, a semmibe néznek.

Emlékszem még a pesti rádió bemondójának hangjára, arra, amit a szomszédban hallottam (nekik volt csak az utcánkban rádiójuk), hogy „egy csoport lázadó bevette magát a híd lábához, heves harcok folynak a banditák ellen”. A bandita szó megmaradt bennem, mert nem értettem, hogy mit keresnek a cowboyok ellenfelei Budapesten. Azokban az években majd minden cowboyos filmet megnéztünk, és utána le is játszottuk a látottakat. Érdekes, egy szót sem tudtunk sem angolul, sem szerbül (szerb nyelven feliratozták a filmeket), ennek ellenére minden filmet megértettünk; tudtuk mit mondott a seriff és mit az indián.

A hetvenes évek közepén újra találkoztam az '56-os dolgokkal. A Trió nevű festővállalatban dolgoztam

Farkas János csapatában. Pancsován az Azotara hatalmas vegyi üzemben festettük a különböző csöveket, irigylésre méltó fizetésért. Egy szép őszi napon két új munkás csatlakozott hozzánk; az egyik csantavéri, a másik szabadkai születésű, aki '56-ig Magyarországon élt. Olajos János volt ez az ide vagy inkább visszamenekült hazánkfia. Munka után is együtt maradt a brigád, főztük a vacsorát, kártyáztunk, beszélgettünk. Olajos úr volt az első élő (hiteles) tanú, akitől '56-ról hallottam. Kelebián éltem a családommal (egy ötéves lány és egy 1 éves fiú), mikor kitört a forradalom Pesten. ('56-ról tőle hallottam először úgy beszélni, hogy forradalom volt). A munkahelyem egy pincegazdaságban volt, azok küldtek fel '54-ben Pestre, hogy ott áruljam a kelebiai és környéke borát. Sok híres vendégem volt (többek között Kiss Manyi, Kazal László), mert minőséges és olcsó árunk volt. Nekem ott aranyéletem volt, mert fociztam, és ezért különféle előnyben, juttatásban részesültem. Október 23-a Pesten ért, részt vettem a tüntetéseken, az ávosok elleni harcban, de mikor láttam, hogy az oroszok is beavatkoznak, azonnal hazautaztam. A forradalom leverése utáni napokban összefogtunk a helybéli „ellenállókkal”, a volt állomásfőnökkel és megszerveztük a menekülésünket. Egy marhavagont megcímeztünk Triesztbe, leplombáztattuk az egyik megbízható baráttal, és így 15 ember megszökött. Minden a terv szerint történt, hiszen sikerült kijutni az akkor már szigorúan őrzött Magyarországról. A vonat Szabadkán keresztül Vinkovcinak vette az irányt (nem akartunk előjönni, mert Olaszországba akartunk menni, ahonnan majd Amerikába visznek bennünket). A fuvarlevélen fel volt tüntetve, hogy gyorsáru, ám ennek ellenére nagyon lassan vitték tovább a vagonunkat. Az örökkévalóságnak tűnő vonatkoztatás ötödik napján elfogyott a vízünk. Borzasztó idők következtek. Olyanok, hogy a saját vizeletünket ittuk meg. Ljubjanába érve a jugó belügyesek észrevették, hogy emberek vannak a vagonban, ezért félreállították a kocsinkat és felnyitották. Lassan

előmáztunk, ám rémülve láttuk, hogy egy század katona fogta körbe a vagon. Még a telefonpóznákon is lógtak a bakák. Táborba vittek bennünket, mindenkit alaposan kikérdeztek, majd magunkra hagytak. Másnap én azt kértem a parancsnoktól, hogy vigyenek vissza Szabadkára, mert ott lakik az apám, és én itt szeretnék élni Jugoszláviában. A többiek eljutottak Olaszországba és onnan Amerikába, én pedig visszajöttem Szabadkára, és most itt vagyok Pancsován és festem a csöveket.

Éjszakánként arra ébredtünk, hogy Olajos úr álmában keservesen nyög, nyöszörög. Másnap rákérdeztem, hogy mi ez a nyögés, miről álmodik? Talán még mindig a vonatozást fájlalja?

- Nem, azt már régen elfelejtettem - válaszolta gyorsan. Később egy kis ital hatására elmondta, hogy Kelebián '55-ben egészen '56 október elejéig majd minden éjjel bevitték, és embertelen módszerekkel vallatták. - Azt akarták tudni kivel, milyen kapcsolatot tartok a Jugoszláviában maradt rokonaimmal. Lefogott két pribék, odakötözték a székhöz, tölcsért nyomtak a torkomba és elkezdtek „itatni”. Később a talpamat verték, válogatott szitkok mellett. Mindenféle megaláztatást végigcsináltak rajtam. Hajnalban, amikor elengedtek, akkor szigorúan meghagyták, hogy jelenjek meg a munkahelyemen és senkinek se merjek erről beszélni, mert ha ők megtudják – ők mindig mindent tudnak -, akkor még nagyobb verésben, családom meghurcoltatásában lesz részem.

'56. október közepén, amikor már érezni lehetett, hogy a hatalom nem olyan szilárd, nem bántanak, nem visznek el éjszakai „műszakra”, akkor a falu központjában – vasárnap délelőtt, a szokásos kupaktanácsban - megszólalt egy idős ember és ezt mondta: „Tudjátok meg, hogy engem az elmúlt egy évben többször bevitték az ÁVÓ pincéjébe és megverték, mert odaátról való vagyok”. Erre megszólalt a mellette álló, és ő is ugyanazt mondta. – Akkor értettem meg – fejezte be vallomását Olajos úr -, hogy ezek mindenkit megverték.

Önmegismerés és cselekvés

Folyóiratunk hat évének teljesítményéről

Az Aracs a korábban sokoldalúan akadályozott önmegismerés és etikus cselekvés melletti elkötelezettség jegyében indult. Olyan mozgalmat szerettünk volna szellemileg előkészíteni, amely békés úton és irredenta szándék nélkül önmagához, a józan eszéhez téríti vissza a magyarságot. Nemzetrészünk a körülmények szorításában szélsőségesen él, s mi az élet arany középútjára szeretnénk volna visszavezetni. Ezzel nem próbálkozhattunk anélkül, hogy ne igyekeztünk volna európai módon újraértékelni az addig eltorzítva használt alapfogalmakat, köztük elsők között a nacionalizmust.

Munkatársaink többsége nemzetközpontúnak tartja magát, mert az azonos származásúak és sorsúak a nyomorukon elsősorban saját maguk segíthetnek. De az összetartáson, a társadalmi szolidaritáson túl a hiteles kultúrának, az oktatásnak és nevelésnek, az erkölcsi tartásnak, sőt a más nemzetek megbecsülésének a forrását is a nemzeti kultúrában találhatjuk meg. Vagyis csak a tudatlanok vagy a rossz számításból az uralkodó nemzethez csatlakozók tarthatnak bennünket nacionalistáknak. Az én értelmezésemben az a saját nemzetének tudatát kódosító nacionalista, aki a fajtájának csak a pozitív tulajdonságairól tud, s azokat túlértékeli. Az ilyen szellemi kártékonyság a bennünket leigázott, ill. az egyes területrészeinket eltulajdonított más népek nyakába varrja a saját emberi-nemzeti gyarlóságunkat. Akaratlanul is önmagunk ellen működünk, ha – a balkániségra rálicitálva – a polgárháború idején menyeeinek kikiáltott szerb nép tragikomikus jelzője ellen a mi nemzetünket menyeeinek tartva tiltakoznánk. Akkor is, ha az utóbbi két évtized történelme világszerte a szerbség tekintélyének zuhanásához vezetett, s a mi kulturális fölényünket domborította ki. Amennyiben gondosan vigyázunk, nehogy a mi elfogulatlanságra való törekvésünk akaratlanul is a bennünket mocskolókat juttassa igaztalan érvekhez, a tények akkor sem teszik lehetővé, hogy a magyar és a szerb nép mai erkölcsi arculatát a fekete és a fehér színellentétek szerint értékeljük. Mert jóllehet más nemzeteket nem

igyekeztünk halomra gyilkolni, a morálunk minősége határon innen és túl olyan, hogy a jogfosztottjaink és kizsákmányoltjaink életszínvonalbeli okok miatti pusztulása nem sokban marad el a szerb militarizmus gáztetteitől.

„Egyoldalúságunk” okai

Ha nem vagyunk nacionalisták, akkor vajon – az előbb mondottak szellemében – miért nem elsősorban a saját házunk táján söprögetünk, a szerbek, zsidók stb. ellen a II. világháború idején elkövetett népirtás, ill. a magyarok mentalitásában ma is föl-föltűnő antiszemitizmus, sovinizmus, irredentizmus jeleit kutatva, ahelyett, hogy gyakran teszünk közzé cikkeket, dokumentumokat az 1944/45-ös magyar-ellenes genocídiummal kapcsolatban, s hogy szinte kizárólag a magyarok mai helyzetét elemeztük, miközben számos esetben reagáltunk a bennünket ért atrocitásokra?

Múltkutatásunk egyoldalúságának oka, hogy 1945 után a győzteseknek, hódítóknak több okból kifolyólag bizonyítaniuk kellett, miszerint a trianoni békediktátum (minimális) igazságszolgáltatás volt, s a legyőzöttek fő bűnöseit jogosan sújtotta a nép ítélete kivégzésük, ill. a vagyonuk elkobzása által. Ez a részigazságra épülő, a valóságot elkendőző ideológia mind a mai napig működik. A szovjet rendszert megalapozó bolsevizmus a vele látszólag szakító Tito-érában is mindvégig pozitív kritériumként működött, ha a II. világháború oroszok és szövetségeseik által elkövetett gáztetteit kellett értékelni. Ez az egyoldalú fölfogás minden bűnért a „fasisztákat”, közöttük a magyarokat tette felelőssé, akkor is, ha az utóbbiak lelkét legfeljebb a kultúrfölény gondolata szállta meg az erdei és hegyi banditizmussal szemben, miközben sokan közülük a tőlük elvett, őket megillető javakat igyekeztek visszaszerezni. Mindennek – a háborús bűntettekkel összefüggésben – a konkrét emberi és társadalmi körülményeit igyekeztünk és igyekszünk tudatosítani. Annak a gondolatnak a jegyében, mely szerint a kommunizmus nemcsak hogy nem pozitív értéknek áll szemben a fasiszmussal, hanem e két

militáns és totalitárius rendszer a nagyobb és a kisebb rossz ellentétéként sem fogható föl. Akkor sem, ha az utóbbi nézet másfajta előjellel a kommunizmus gyűlöllőihez, ill. a fasizmus rokonszenvezőihez fűződik.

Mire jó a múltkutatás?

Ha ma már kevesen is élnek a hajdani magyarítás áldozatai közül, vagy ha a leszármazottaik már nem érzik az összefüggést a hajdani és a mai sorsuk között, akkor miért kell ismételtlen a múltban vájkálni? Miért föltépni a sebeket? Nem vadítjuk-e vissza önkárosítóan azokat, akik tiszta lelkiismerettel élvezik az őseik által gaztettek árán szerzett javakat? Mire jó a szerb történelem árnyoldalainak előtérbe helyezése? Kinek van haszna az ilyen múltkutatásból? Vajon nem kárhozzatjuk-e eleve cselekvés-képtelenségre magunkat, ha a többségi nemzet rosszását állítjuk elénk leküzdhetetlen akadályként – mi „jóságos” kisebbségek? S ezzel nem a zavarosban halászó politikusaink szekerét toljuk-e, akik eddig képtelenek voltak érdemben szolgálni azokat, akiknek a pozíciójukat köszönhetik?

A kérdésekben fölsejlő rémek fenyegetésével dacolva is vállaltuk és vállalnunk kell a megismerés kockázatát. A mai magyar ember lelki valósága, folyamatos meghunyászkodottsága nem érthető meg a megfélemlítettség történelmi okainak föltárása nélkül. Értelmiségünknek a mindenkori hatalmat kiszolgáló cinizmusa mögött sem egyszerűen a létbiztonság védelme vagy a karrierizmus gátlástalansága áll. A „csak egyféleképpen, apró léptekkel lehet cselekedni” hamis ideológiája mögött a régebben pórul jártak fenyegető példája sejlik föl. Ki és mi van mind e mögött? A szerbek magatartása – reméljük – átalakulóban van, azonban a jogaink megadásával kapcsolatos tartózkodásuk nem érthető meg a polgárháborúban játszott szerepük tisztázása nélkül. Ez viszont lényegében elválaszthatatlan a II. világháborúban s annak végén alkalmazott módszereiktől. Közben nem szabad elfelednünk, hogy a többségben levő fölvilágosult szerbek vállalják az Európához való csatlakozást, ahogyan az utóbbi sem őrizheti meg a nyugalmát a balkáni tűzfészek eloltása nélkül. Vagyis csupán rajtunk múlik, vajon a félelmünk növelése vagy eloszlatása céljából tudatosítjuk-e önmagunk, ill. a velünk élő többségi népnek részben még a rossz hagyományok szerint működő, részben már átalakult (esetleg csak lefojtott) tulajdonságait.

Mindazonáltal Európának is tudnia kell, hogy a délszláv polgárháborúnak s a mi folyamatos megalázottságunknak, szolgálékúságunknak miféle történelmi előzményei voltak.

Nagy-Magyarország kísértete

Az elmondottakkal összefüggésben kell beszélnünk a trianoni békediktátum és Nagy-Magyarország emlékezetének fontosságáról. A nosztalgia, a múltó pillanat szintjén viszonylag sok így vagy úgy nyomorgó magyart kísérthet meg annak az időnek a visszavárása, amikor nem alázták meg az embert azért, mert ő elsősorban az anyanyelvén tud, ill. tudna beszélni, ha módja lett volna folyékonyan megtanulni azt. Felnőtt módon gondolkodó ember azonban nem várhat olyan történelmi pillanatra, melynek eljövételére nincs esély. Meg aztán – s ezt az északi határon túli nemzettársaink szomorú példája igen szemléletesen tanúsítja – sokkal nagyobb társadalom- és magánéleti problémáink vannak nekünk annál, semhogy átadhassuk magunkat a romantikus eszmének, mely szerint a többséggé válás varázsűtésre megváltoztatná azt, ami most rossz bennünk. Az ilyen csodavárás azoknak a párt-politikusoknak a malmára hajtja a vizet, akik érdekeinek az felel meg, hogy a magyarság önrendelkezése ne valósuljon meg, mert különben az ő szólam-ismételgető szerepüknek befellegzett.

Mégis rendkívüli fontosságú a Trianon előtti Nagy-Magyarország térképének megismerése – elsősorban az újabb nemzedékeink nevelődése szempontjából, hiszen ők az iskolában alig tanulhatnak meg valamit a mi nemzeti múltunkból. Azért is fontosak ezek a szerb belügy által nem szívesen látott térképek, mert – főleg ha nagyobb számban és gyakrabban, de nem irredenta jelszavakkal jelennének meg – mind több tisztességes, szerb ember jöhetne lassan tisztába azzal, hogyan is nézett ki ezer éven át a Kárpát-medence politikai térképe, s mennyit köszönhet az ő nemzeti kultúrája ennek az oly sokat és egyoldalúan ócsárolt birodalomnak. Mi, az Aracs szerkesztői, a Hatvannégy Vármegye általunk is támogatott törekvése lényegének a hajdani történelem elfogulatlan megismertetését tartjuk. E tekintetben megegyeznek a nézeteink, s ezért adtunk helyet némely közleményüknek. A mi tapasztalatunk nem támasztja alá azt a magyar politikusok által is hangoztatott vádat, mely szerint a nevezett csoport a szerbiai társadalmat fölforgatni igyekvő, szélsőjobboldali beállítottságú lenne. Hogy magyar fiatalokként a magyarságukat vállalva lépnek föl,

nemcsak joguknak, hanem kötelességüknek is tartjuk. S e tekintetben példamutatóknak tekintjük őket.

Polgárok a janicsár szellem szorításában

Ennek a lelkiismeretünk diktálta beállítottságnak az a következménye, hogy akkor is fenyegetettségben kell élnünk, ha a munkatársi körünkön kívüli kapcsolattartásunknak, sokoldalú eszmecseréinknek, tényellenőrzéseinknek köszönhetően nem paranoiás lélekállapotban működünk. Annak dacára sem, hogy a Gubás házaspárnak, folyóiratunk alapító szervezete vezetőinek, két fő munkatársunknak a bántalmazói és kirablói mind a mai napig ismeretlenek. Legalább ennyire fájdalmas, hogy a VMSZ, a délvidéki magyarság legbefolyásosabb pártszervezete nem használta ki az alkalmat, s nem tette szavá sehol sem kellő nyomatékkal a magyarság ügye képviselőinek alvilág általi megaláztatását, folyamatos fenyegetettségét. Nem csoda, hiszen a VMSZ azt sem hozta nyilvánosságra, vajon a nála bejelentett rablások és testi sértések kárvallottjai között milyen a nemzetiségi arány. Ezzel a mi legtekintélyesebb pártpolitikai szervezetünk újfent bebizonyította: a délvidéki magyarok létérdeke helyett csak a saját csoportérdekét képviseli, annál is inkább, mert a nemzetellenes magyarországi kormányban támogatóra lett. Szerencsére az itteni többi párt nem áll tőlünk ennyire távol, aminek köszönhetően nem egy kiemelkedő személyiségük írását közölhattuk.

Mi abban térünk el Közép-Kelet-Európa politikai elitjeinek nagy többségétől, hogy komolyan igyekszünk venni a korszerű regionális szellemet. A regionalizmus fogalmából nem felejtjük ki a pszichológiai összefüggésű, anyanyelvi vonatkozású, személyi és nemzeti azonosságot védő emberi tartalmakat. Ezzel ellentétbe is kerülünk azokkal az ál-európai törekvésekkel, amelyek az életszínvonal növelését elsősorban vagy kizárólag a fogyasztás növelésében látják, s könnyen manipulálják a valóban sok tekintetben nélkülöző, művelődési szempontból igénytelenre vált embereket. A mai Európa is hajlamos vizet prédikálni és bort inni. Miközben a regionalizmus szellemét írja a zászlajára, a globalizáció pénzét kínálja, hiszen az általa nyújtott anyagiak többnyire nem az értékes nemzeti sajtóságok védelmét támogatja, hanem – a csönd, az álbéke és a fotelok megőrzése érdekében – a homogenizálást, a beolvasztást, az elszürkülést serkenti. Ezzel szemben az Aracs a nemzet konkrét esetekhez fűződő problémáit igyekszik föltárni a felelősök lelkiismeretének befolyásolása céljából.

Mivel életközben igyekszünk lenni, s mert a civil szervezetek valós emberi érdekek szerinti csoportosulások, ezért velük közös vállalkozásaink is vannak, s a cikkeiket, közleményeiket szívesen közöljük a folyóiratunkban. Nem látjuk értelmét a szabadkai és az újvidéki polgári társulások megkülönböztetésének. Ki-ki a szakértelmének, értékfölfogásának, lehetőségének megfelelően teszi a dolgát. Sajnos azonban, még így, összetartva, egymás munkáját kiegészítve is legfeljebb olyan eredményekkel dicsekedhetünk, amelyek jelentősége, kisebb csoportok hasznán túl, majd csak a magyarság önrendelkezésének kivívását követően juthat kifejezésre. Az önálló iskolarendszerünk megteremtése vonatkozásában hiába jutott el Brüsszelig a strasbourgi bíróságnak címzett segélykiáltásunk, akik állítólag képviselnek bennünket, a budapesti érdekeket a brüsszeliakkal egyeztetve működnek.

Legalább ennyire fájó pontunk a biológiai és egyben szellemi ifjúság hiánya. A Délvidéki Magyar Ifjúsági Szövetség és a Civil Mozgalom fiataljai között bár vannak tehetséges és eredményeket is fölmutató emberek, a körülményeik alkalmazkodásra, pragmatikus politizálásra kényszerítik őket. Az Európai Unió (és Magyarország) alapítványaitól a „tűzoltásra” és a sebek borogatására sem kapnak támogatást. Habár szerveztek már demonstrációkat, nincsenek olyan anyagi lehetőségeik s így szellemi megmozdulásaik sem, melyek révén jótékonyan befolyásolhatnák a kilátástalan jövőjű fiatalok tömegeit. Jellemző, hogy a Magyar Egyetem létrehozására módszeresen végrehajtott akciójuk a vezető pedagógusok kenyérfőzőtsége miatt nem hozhatta meg az eredményét.

Az Aracs mindenesetre folyamatosan nyitva áll előttük. Ők a mi egyedüli reményeink.

A média még mindig nincs feladata magaslatán

A média leginkább csak számonkénti tartalomismertetőt közöl az Aracról. Ily módon a többi folyóirat mellett bennünket is „letud”. Úgy tesz, mintha nem lenne vele tisztában: minden erkölcsi és szellemi erőnkkel „kilógni” igyekszünk a régi színűket többé-kevésbé kiféhéritett, liberalizált poszt-kommunista folyóiratok közül. Elvértve reagál az írásaink által fölvetett, körmünkre égő problémákra. Különben is a beidegződéséből és egzisztenciális okokból kifolyólag csak a felszínét érinti a délvidéki magyarokat terhelő gondoknak. A napi politikai

elvárásoknak megfelelő személyek tevékenysége érdekli, s általában a látszatok kultuszát ápolja.

A délvidéki „magyar” médiának (főleg a tévének) nem szabad arra gondolnia, aminek az Aracs munkatársai a tudatában vannak: ti., az egész Szerbia lakosságának érdekeit nem a Trianon óta érvényes határkeretek között szolgáljuk érdemben. Következően nem tölthet el bennünket viszonylagos elégedettséggel a kisebbik rossz, vagyis az, hogy a Vajdaságban az életszínvonal még mindig magasabb, mint Szerbiában. Jóval nagyobb mértékben, és persze, tárgyilagosan, a gyűlölködés árnyalata nélkül a délvidéki magyarok életének eddig jórészt elhallgatott vonatkozásaira kellene összepontosítania a médiának a figyelmét ahhoz, hogy a funkcióját betöltve legyenek olvasói, hallgatói, ill. nézői. Hol vannak a szerencsétlen sorsú magyarok jobbágyokéhoz, rabszolgákéhoz hasonlítható helyzetéről szóló riportok? Hol sorakoznak a bennünket érő megaláztatásokról szóló élménybeszámolók a színes írások, a szenzációvadász pletykák, a nagyvilági hírek között? Ez a szerkesztési gyakorlat a provincializmusnak, a magyarság gettósításának megszüntetése helyett annak fokozása jegyében működik. S e folyamat megállítására mindaddig nem számíthatunk, míg a Magyar Tanszéken diplomát szerzett fiatalokat sem tanítják meg arra, miszerint az egyetemes magyarságban gondolkodni nem azonos a mai magyarországi pártpolitika bármely változatával való azonosulással. (Egyébként, amelyik a legközelebb áll hozzánk, a saját léte érdekében az sem vállalhat bennünket teljességgel.) Ti. létezik egy nemzeti összkultúrkincs, mely (az emberiség és a szomszéd népek értékhagyományával összefüggésben) nélkülözhetetlen az ifjúság testileg-lelkileg egészséges emberré nevelésében. A mi cikkeink ezt az egyszer majd csak meginduló józanodási, gerincesedési folyamatot kívánják szolgálni.

Jó magyarok vagyunk-e?

A rendszerváltás után a pártoskodás légköre, a magyarság magyarként való érvényesülésének ígérete időszerűsítette a „jó” és „rossz” magyaroknak a II. világháború idején való megkülönböztetését. Mi, az Aracs munkatársai óvatosan használjuk e jelzőket. Az ui., hogy valaki vállalja-e a magyarságát, sok mindentől függ. Ahol több gyerek van a családban (ami a jobboldali mérce szerint nagyon is megbecsülendő, mert nemzetünk megmaradása függ tőle) ott – pláne ha csupán a férj van

munkaviszonyban – a kenyérkeresőnek igencsak meg kell válogatnia a szavait a munkahelyén. Még jó, ha a déli szörványaink valamelyikében a magyar ember munkaadójához igazodva nem tér át a pravoszláv vallásra, miközben otthon magyar rádióadás hallgatása mellett magyarul beszél a családjával. Vajon rossz magyar az ilyen ember?

Természetesen más mérce alapján kell véleményt formálni azoknak a magyarságáról, akik a pozíciótartásuk, fölkapaszkodásuk, gyarapodásuk érdekében, s a megmaradásunk jelszavát hangoztatva, lényegében a titói nemzetiségpolitikát gyakorolják. Mélyebb igazságot mondunk azonban, ha inkább álszemélyiségeknek, gyöngé jellemeknek, farizeusoknak, mint rossz magyaroknak tekintjük őket. Ha nem így teszünk, akkor a tájékozatlan mint rossz magyarokat esetleg jó szerbeknek is gondolhatná őket, holott csupán kétszínűségről, gerinctelenségről van szó.

Azért is kell óvatosan kezelnünk a jelzett megkülönböztetést, mert olyan férfielemekről is hallottam, akik enyhén szólva annyira méltánytalanul bánnak a családjukkal, hogy jobb lenne, ha teljesen elhanyagolnák azt... Nos, az ilyen családfők a magyarságuk hangsúlyozásával igyekeznek valakivé válni. Vajon jó magyarok-e ezek a frázis-magyaroknak remélhetőleg nem túl nagy csoportját képviselők?

Az Aracs szerkesztéspolitikája számára elsősorban a tiszta lelkiismeretű, lefojtások nélkül munkálkodó vezető vagy felelős pozíciójú értelmiségi fontos, aki magától értődőnek tartja magyarságának teljes mértékben és minden tekintetben való vállalását, mint ahogyan a nap süt, az eső esik. Mi tehát előbb beszélünk nyílt, a művelődési és politikai problémákat tabuktól függetlenül végiggondoló és a belátása szerint – más hasonlóan szabad egyedek észrevételeit is hasznosító – cselekvő, egészséges szellemű, becsületes európai emberről, mint „jó” magyarról. Ha az előbbi rendben van, akkor az utóbbi magától értődő.

Az istenhit jegyében

A keresztény (keresztyén) meggyőződésünk kötelez bennünket a vállalt értékrend érvényesítésére. Ez azonban nem jelenti azt, mintha bármely egyház szolgálatában tevékenykednénk.

Folyóiratunk megindulását (2001) anyagi és erkölcsi támogatásával lényegesen megkönnyítette a tóthfalusi plébániához tartozó Logos Grafikai Műhely, amely azonban nem vált kerékkötőnké, amikor már az első számunktól megmutatkozott: mi

egyházi dogmáktól független ökumenikus szellemben gondolkodunk. Nem botránkozott meg azon, hogy számunkra a vallás elsősorban az embernek a kommunizmus idején visszafejlesztett erkölcsi épülése szempontjából fontos. A fenyegetések dacára sem rettentették meg a mi tett-kísérletekben kifejeződő imádságaink.

Mindazonáltal amit régóta tudtunk, újfent tapasztalnunk kellett: az egyházban is van emberi gyalóság. Míg ui. annak örvendeztünk, hogy az egyik plébános segítségével beszerezhettük és megjelentethettük a papok elleni 1944/45-ös partizán genocídiumra vonatkozó visszaemlékezést, addig egy másik pap által feddésben részesültünk, miközben nem tudhattuk, milyen érdek beszélgeti az illetőt. Nem egy elavult egyházi formákat bíráló cikket is közöltünk, habár ezzel nem kérdőjeleztük meg a

szóban forgó patinás intézménynek a művelődésőrző szerepét. Annál kevésbé, mert alapkönyvét, a Bibliát, akkor is az emberi kultúra alapkövének tekintjük, ha nem ritka többértelműsége következtében – történelmi időktől, helyzetektől, meggyőződésektől és gyalóságoktól függően – megosztja az embereket. Az emberi viselkedésre vonatkozó gondolatai ui. egyértelműek s időtlenek. Ezek elfogadása alapfeltétele a humánusan működő társadalomnak.

Az Aracs az érintett szellemben, a maga szerény módján igyekszik példát mutatni. Talán valamennyire sikerül is neki, hiszen a munkatársai csupán ritkán és csak kevés tiszteletdíjat kapnak fáradozásaikért. Többre nem számíthatnak, hiszen a magyarországi és a délvidéki politikusaink, ill. politizált intézményeink többsége – jobbik esetben – közönyös magatartást tanúsítanak iránta.

Kiáltvány a délvidéki magyarsághoz

Eljött az ideje, hogy végre egyszer mi, hétköznapi emberek is szót kapjunk. Túl sok idő elmúlt már azóta, hogy kivették a számlát a lábunk alól, illetve hogy hátat fordítottunk mindannak, ami körülöttünk történik. E hosszú idő alatt bizalmatlanok lettünk egymással szemben, nem keressük az alkalmat, hogy kibeszéljük közös dolgainkat, ha mégis adódik alkalom, nem élünk vele. Pedig lenne miről beszélnünk, kell hogy legyen.

De még ebben a szerencsétlen időszakban is volt néhány olyan célkitűzés, amelyben egyértelműen állást foglaltunk, talán nem elég hatékonyan, nem elég eréllyel tettük, de a magunk módján hangot adtunk elégedetlenségünknek. Ilyen célkitűzés volt a magyar előjelű pártok közös föllépése, illetve a nemzeti minimum kidolgozása. Kértük, követeltük, sajnos eredménytelenül. Több mint egy évtizede nincs megoldás ebben a kérdésben.

Nem rejthetjük el csalódottságunkat, hiszen gesztusainkban, abban, ahogyan a közösség problémáihoz viszonyulunk, leplezetlenül benne van. Mindannyian érezzük, sok volt ez a tíz év. Elfáradtunk kicsit, és ami még elszomorítóbb, a tehetetlenség érzése passzívvá és elutasítóvá is tett bennünket. A legutóbbi választási eredmények is ezt támasztják alá: a szavazatukat leadó magyar választók közül csak minden második szavazott magyar előjelű pártra, de nagyon sokan el sem mentek szavazni.

Észre kell vennünk, forduloponthoz érkeztünk: fölmérjük végre reálisan a helyzetünket, vagy hagyjuk, hogy kicsússzon minden a kezünk közül. Figyelmeztetnünk kell azonban a pártokat, hogy a számonkérés nem maradhat el, mert akkor ugyanabba a verembe esünk bele, amelyből most kidugtuk fejünk. Számonkérés nélkül ugyanis nincs sikeres újrakezdés, hiszen sokunkban megfogalmazódik a kérdés: a pártok, illetve azok az emberek, akik pozícióban vannak, miért csak most vesznek tudomást arról, hogy mit akar a délvidéki magyarság, miközben mi több mint tíz éven keresztül így vagy úgy, de folyamatosan kértük őket, vegyék

figyelembe, mit és hogyan szeretnénk? Most miért hivatkoznak a délvidéki magyar választókra, hogy a választók ezt meg azt akarják, ha több mint tíz évig semmibe vettek bennünket? Sőt, hagyták, hogy elhatalmasodjon a válság, hogy a délvidéki magyarság politikai képviselője veszélybe kerüljön, miközben az lett volna a feladatuk, hogy elősegítsék a jobb élet lehetőségét.

A fiatalok ma passzívak, és ami még nagyobb aggodalomra ad okot, el vannak bizonytalanodva, több fölmérés is ezt bizonyítja, de elég csak szétnézni magunk körül, hogy belássuk, nem jól mennek a dolgok. Ha egy csöppnyi felelősségtudat maradt még bennünk, és ha tudunk még józanul és racionálisan gondolkodni, könnyű belátni, megért a helyzet, hogy lezárjunk egy korszakot, és egy újat nyissunk helyette. Eddig a „túlélés” hozzáállása volt az irányadó, mostantól a jövőben való hit és a siker legyen. Nem tántorodhatunk el, ismét helyet kell szorítanunk a megoldatlan problémáknak, az önrendelkezés, az anyanyelven való tanulás és a jogegyenlőség kérdésének. De ugyanakkor új kihívások elé is nézünk, nem engedhetjük meg, hogy a szakértelem háttérbe szoruljon, hiszen lelkes és vállalkozó kedvű fiatalok nélkül ez a közösség halálra van ítéelve.

Az utóbbi időben némileg javult a pártok közötti viszony, de mi hinni szeretnénk abban, hogy ez a közeledés nem pusztán a hatalom átmentéséről szól. Többérvnyi „egy helyben topogás” után végre konkrétumokat várunk: közösen - a magyar pártok, civil szervezetek és a történelmi egyházak által - megfogalmazott célkitűzéseket, illetve a felvállalt célkitűzésekhez következetes érdekképviselőket. Ehhez azonban hiteles politikusokra van szükség, továbbá olyan intézményekre, amelyek nem a különböző támogatási formákból befolyó pénzekre áhítoznak, hanem lelkiismeretesen helyt állnak, odaadóan betöltik azt a szerepet, amiért létrehozták őket. Nagy feladat, de ha újra megtanulunk bízni, vidámak és derülátók lenni, sikerülhet.

A délvidéki magyarság partneri összefogást igényel – nemcsak a politika szintjén

- interjú Zsoldos Ferencel

Minek kapcsán szervezték a zentai Civil 5 perc elnevezésű rendezvényt? Zsoldos Ferencet, a Civil Mozgalom egyik vezetőjét, a rendezvény főszervezőjét kérdezem.

Zsoldos Ferenc

Régóta szerveződik ez a rendezvény. Változott az arculata, hiszen hála istennek a közéleti kérdések is változnak. Egy fontos ponthoz érkezett a délvidéki magyarság. A hétköznapi ember, szerintem szinte kivétel nélkül az, aki valamilyen módon kötődik a nemzetéhez, már nagyon régóta egy egységet, nemzeti egységet szeretne látni. Ez a legalapvetőbb kérdés, hiszen kisebbségi sorsban még inkább felerősödik ez a fajta igény, hiszen a kisebbség, a nevében is benne van, számbelileg kevesebb, mint a többség, ezért egyértelmű, hogy önvédelemre is szüksége van, tehát valamilyen módon meg kell védenie magát, identitását a többséggel szemben, s ezt egyféleképpen tudja megtenni, hogyha az a kevés kisebbségi e tekintetben minél inkább azonos módon gondolkodik. Tehát mivel a kisebbségi sors miatt az emberek folyamatosan szembesülnek a kisebbségi létnek mindenféle hátrányával, ezért az egyszerű ember szintjén fontos az, hogy legalább a magyarok összetartsanak. Ez régi igény, 1994 óta él a magyarságban, amióta úgynevezett pluralizmus, tehát többpártrendszer van a Délvidéken. Ez az áldatlan helyzet most már 13 éve tart. Eddig az volt jellemző, hogy a pártok a saját céljaik elérésére törekedtek, de közben az egyik nagyon fontos

mozgatórugója volt a cselekedeteiknek a másik magyar párt fölé való kerekedés, tehát valójában az egyeduralkodói státusz elérése. Igazából az energiákat egymás ellen oltották ki, ami méginkább gyengítette a délvidéki magyarságot. Ezért egy hihetetlen nagy dolog az, ami most történik, hogy a délvidéki magyar pártok elkezdtek közeledni egymáshoz, olyannyira, hogy pl. a becsei, az óbecsei helyi közösségi választásokon már koalícióra léptek. Ez rendkívül nagy dolog, hiszen ezt várja a közösségük tőlük már 13 éve. Viszont az is biztos, hogy amikor ők megnyilatkoznak, szinte kivétel nélkül mindegyik a 2007-es januári választásokra hivatkozik, hogy annak kapcsán szükséges az összefogás. Ebben az a szomorú, hogy el kellett oda jutni a délvidéki magyarságnak, hogy a fele ne legyen politikailag aktív, tehát ne menjen el szavazni, s a délvidéki magyarság maradék felének a fele, tehát a negyede szerb pártra szavazzon. Ez egy szomorú tény. Tehát akárhogy is nézzük a kérdést, nem kerülhetjük meg a délvidéki magyar pártok eddigi viselkedésének a felelősségét. Amellett, hogy ez az új összefogás pozitív tendencia és támogatandó, mindenféleképp tartalmilag ki kell ezt bővíteni, tehát nem lehetséges az, hogy a délvidéki magyar pártok ismét csak a választások miatt egyfajta technikai koalíciót kössenek, vagy technikai együttműködésre lépjenek. Mindegyik megőrzi a saját programját és akkor megvárják, hogy miként reagál a magyar választó. Ennél azért többre van szükség. Szerintem ők is látják a helyzet fonákságát, látják, hogy ennél valóban többre van szükség, hogyha szeretnének ők is egy átütő, pozitív elmozdulást a negatív tendenciától.

Egyértelműen politikai indíttatása is van ennek a megmozdulásnak. Mit gondol mennyiben tud a civil szféra a politikára hatni ?

Véleményem szerint nagyon keveset. Ugyanis alapján véve a politikai pártjaink önmagukat tartják alfának és omegának. Tehát eszköznek vélik a többi szereplőt, akiket fel kell sorakoztatni

maguk mögé, de még nem vettem volna észre, hogy a többi szférát partnerként kezelnék. Viszont minden szférának megvan a maga dolga. A politikai szférának nem lehet az a feladata, hogy a teljes délvidéki magyar közösséget vezérhajóként irányítsa, és megmondja azt is, hogy ki lehet az óvónő egy óvodában. A politikai szférának az a feladata, hogy a délvidéki magyarság stratégiai kérdéséért politikai terepen küzdjön. Viszont nem értem, hogy miért fontos a politikai pártoknak adott esetben a kultúrában fontos döntéseket hozniuk, és – sajnos – azt sem látom, hogy miért fontos a civil szférának döntéseket hoznia, hiszen az autonómiájuk nagyon csekély. Valljuk be őszintén, a délvidéki magyar civil szféra esetében sem beszélhetünk 10-15-20-nál több autonóm módon cselekvő szervezetről. Az összes többi nyíltan elfogadja, esetleg latens módon vagy elfogadja, vagy pedig aktívan támogatja a fenálló rendszert. Ugyanez elmondható a többi szféráról is. Viszont hogyha ki akarunk lépni ebből a mókuserékből, ha ki akarunk lépni ebből a 17 évi nagyon kevés eredményt elérő, a délvidéki magyar ember szintjén egyre inkább teljes passzivitást előidéző tendenciából, akkor egyrészt meg kell határoznunk a nemzeti minimumot, másrészt pedig szélesebb mértékű, partneri összefogásra van szükség. Mi ezt látjuk, tehát ez a kiáltvány erről szól. Meglehetősen finoman, burkoltan fogalmaz, épp azért, mert nem akarjuk, hogy úgy érezzék, hogy mi valójában a pártoknak a frissen kialakuló kapcsolata ellen lennénk, sőt szeretnénk, ha ez kibővülne és tartalmi elemekkel gazdagodna.

Egyértelműen figyelemfelkeltés?

Egyértelműen figyelemfelkeltés. A civil szféra nem sok mindent tud mást csinálni. Csak akciókat tud végrehajtani, tehát ráirányíthatjuk bizonyos dolgokra, problémákra a figyelmet. Ez a fő célja, persze egyértelmű, hogy szeretnénk, hogyha ez az üzenet nemcsak a délvidéki magyarság felé, hanem a pártjaink felé is üzenetként hatna, szeretnénk, ha ők is lassan átéreznék a helyzet fonákságát, és rájönnének arra, hogy önmagában egy pártkoalíció vagy pártegyesülés még nem hatna ki a teljes délvidéki magyarságra, nem terjedne ki egészére, és nem lenne teljes a hatása.

Kaptak-e már minderről valamiféle visszajelzést?

Őszintén szólva, nagyon kevés idő telt el, meg a programot szerveztük. Tehát a kiáltvány ma reggel lett nyilvános. A helyszínen egy-két személlyel

beszéltem, nekik pozitív volt a visszajelzésük, de ez még nagyon kevés, ami alapján általánosíthatnánk. A Civil Mozgalom is csak egy a palettán. Mi ezt mondjuk, mert ezt gondoljuk, de ehhez civil adta jogunk van. A 19. század óta léteznek emberi jogok, véleménynyilvánítás-szabadság is van, természetesen egyesülési szabadság is van, és az egyesületek, szervezetek véleményt fogalmazhatnak meg. Azt kell megértenünk, hogy nincs abszolút igazság. Eleve szubjektumokból áll egy közösség, de az nagyon fontos, hogy az igazsághoz akkor kerülünk közelebb, ha minél többen hangot adnak a véleményüknek. Ami nagyon fontos. egymást és egymás véleményét is toleránsan meg kell becsülnünk. Egy közösség akkor lesz erős, ha színes. Én nem hiszem, hogy egy egyszínűre festett közösség, pláne, hogyha az nem is aktív színűre van festve, hosszú távon fennmaradhatna. Nézzük meg a valóságot. Nemcsak a délvidéki magyarságnak a negyede szavaz már más pártra, az értelmiségieknek és a civil szervezeteknek egy jelentős része is már egyre inkább a szerb orientációjú szervezetek holdudvarába tartozik. Ez azért történhetett meg, mert az értelmiségiek és a civil szervezetek jelentős része egyre inkább nem lát perspektívát a magyar pártok által képviselt ügyben. Ezt kell megváltoztatnunk.

Magát a rendezvényt csak Zentára tervezték vagy a Vajdaság egész területére?

Ez az akció csak beharangozása egy folyamatnak. Mindenképp folytatni szeretnénk. A tervünk meglehetősen veszélyes vállalkozás annak, aki szerint a pozíciók a fontosak, de számunkra, akiknek úgymond nincs mit veszítenünk, nem kockázatos vállalkozás, mert csak nyerhetünk rajta – nevezetesen azt tervezzük, hogy kimegyünk terepre, és falugyűléseket tartunk. Pont annak kapcsán, hogy átbeszéljük ezeket a problematikus kérdéseket. Biztos vagyok benne, hogy a legaktívabbak épp azok lesznek ezeken a helyszíneken, akik ellenzik ezt a fajta gondolatot. Ennek ellenére akkor van demokrácia, hogyha a legalsóbb szinteken is él. Szerintem az egyik probléma a Délvidéken, hogy megrekedt a demokrácia a pártok szintjén, ami még ugyan pluralizmus, de ezt nem vitték tovább az 1990 utáni demokratikus fejlődés során. Persze van demokrácia olyan szinten, hogy az emberek elmehetnek szavazni, de többet nem szabad tenniük. Hogy különvéleményt fogalmazzanak meg, vagy aktívan akciókat hozzanak létre, ez már nem kívánatos. Aki ebbe belekezd, az előbb-utóbb a

félresöprésnek lesz az áldozata, ahogy nálunk is vannak már erre jelek, ilyen momentumok. Mi ennek ellenére úgy érezzük, hogy a közösség csak közösségi megnyilvánulások szintjén tud tovább élni. A közösségi megnyilvánulás nem passzív hallgatót és passzív választót jelent. Ennél több kell. Egy

közösség csak akkor fog élni, hogyha közösségi aktivitást is végez és nem föltétlen csak a kultúra és a hagyományápolás szintjén. Ezek nagyon fontos dolgok, és ezeket a gondolatokat, meglátásokat át is kell beszélni, azt, hogy merre felé fejlődjön ez a közösség.

* Az interjút Vitéz Andrea, a Szabadkai Rádió munkatársa készítette. A Szabadkai Rádióban 2007. október 2-án hangzott el.

GYŐZZÖN A JÓZAN ÉSZ!
CIVIL FÖLSZÓLÍTÁS

Elegünk van az üres ígéretekkel, a hangzatos szövegekkel, eredményeket akarunk!

2007. szeptember 29.
Zenta
(Fő téri)

CIVIL 5 PERC
hoggy jobb legyen!

Ezeken a képeken megjelenő a GYŐZZÖN A JÓZAN ÉSZ! elnevezésű akciót. A bevezető rendezvény időpontja és helyszíne.

CIVIL MOZGALOM
ÚJ NEMZEDÉK, ÚJ MEGOLDÁSOK

CIVIL 5 PERC
hoggy jobb legyen!

GYŐZZÖN A JÓZAN ÉSZ!
Civil felszólítás

Tizenhét év fátalulástól sem tudunk felmúlni a sorsdöntő, a közösség fennmaradásának szempontjából meghatározó eredményeket: nincs nemzeti autonómiánk, nincs önálló magyar egyetemünk, a magyar fiatalság külföldre vándorol, aki itthon marad, állandó megfélemlítettségben / létbizonytalanságban él.

ELÉGÜNK VAN AZ ÜRES ÍGÉRETEKBŐL, A HANGZATOS SZÖVEGEKBŐL EREDMÉNYEKET AKARUNK!

 civilmozgalom
ÚJ NEMZEDÉK, ÚJ MEGOLDÁSOK

PROGRAM

16.00-18.30 **Keltyőljancsi** Gyermekanimátor Szervezet: portya, körjáték, kézműves foglalkozás, apa-fia verseny, anya-lánya verseny

16.30-17.30 **St. Longinus** Középkori Hagományörző Egyesület: haditorna (bemutató)

17.00 **Zyntharew** (énekelt versek)

17.30 **Nagy Bandó András**
(humoros percek, könyvvásár és dedikálás)

18.30 **Dr. Duray Miklós**, a felvidéki Magyar Koalíció Pártjának alelnöke (beszéd)

18.45 **Dr. Becsey Zoltán**, az Európai Parlament képviselője (beszéd)

19.00 **A Civil Mozgalmak kláttványának ismertetése**

19.15 Délvidéki civil és egyházi jeles személyiségek felszólalása

Zanzibar (hu)

B-Terv (hu)

A rendezvény ingyenes, regisztráció nélkül is részt vehetünk a rendezvényen. A rendezvény helyszíne: Zenta, Művelődési Házban kerül megrendezésre.

szervezők: Superinfo

Érdekérvényesítés csak összefogással lehetséges

A felvidéki Magyar Koalíció Pártja alelnökének beszéde a zentai „Civil 5 perc” rendezvényen (2007. szeptember 29.)

„Arról kell beszélni, hogy a helyzet nem is annyira vicces (utalás az előtte fellépő Nagy Bandó András humorista műsorára, a szerk. megj.), mert nagyon komoly feladatok elébe nézünk és nem csak itt a Délvidéken, hanem mindenütt szerte a Kárpát-medencében. De maradjunk itt most ezen a vidéken, a Tisza környékén és a Duna-Tisza közén, és beszéljünk arról, hogy az itt élő magyarság hogyan érhet el eredményt az érdekérvényesítésében.

Mi a Felvidéken megtapasztaltuk azt az állapotot is, amelyben most Önök vannak, megtapasztaltuk a

széthúzásnak minden káros voltát, de megtapasztaltuk azt is, hogy hogyan lehet ezt orvosolni. A Felvidéken 1998-ban egyesítettük a magyar pártokat és azokat az ellentéteket, amelyek addig megnyilvánultak, sikerült csökkentenünk. A különböző szembenállásokat valószínűleg sohasem lehet meg-szüntetni, de ha az ember a józan eszére hallgat, akkor el lehet érni

Duray Miklós

azt, hogy alapvető kérdésekben, a közösség érdekében, összefogunk és összetartsunk.

Meg vagyok róla győződve, hogy a délvidéki térségnek, amelyet Vajdaságnak neveznek hivatalosan, szintén hasznára válna az, hogyha a délvidéki politikusok össze tudnának fogni és meg tudnának egyezni egy nemzeti minimumban, egy olyan minimumban, amely mindenkinek az érdeke. Az egész Vajdaságnak többé-kevésbé azért is jó lenne, mert hozzásegítenék ezt az egész térséget, ezt az elég nagy térséget, hogy növekedjen a súlya Szerbián belül. Ez segítené az itt élő magyarokat is a saját érdekérvényesítésükben, mert nagyobb súllyal tudnának részt venni mind a vajdasági, mind a belgrádi parlamentben.

De nem csupán arról van szó, mint ahogy sehol se arról van szó, hogy néhány embernek a helyzetét megkönnyítsük, vagy néhány embert megbízzunk akár alig elviselhető feladatokkal vagy esetleg néhány embernek a feke alá parlamenti képviselői széket nyomjunk, mert nem ezért kell összefogni, hanem azért, mert akit a délvidéki magyarok a magyar politikusok közül majd megválasztanak, és reméljük, hogy minél többet tudnak megfelelő pozícióba juttatni összefogással, azokat az embereket az egész világon a délvidéki magyarok képviselőjeként fogják tekinteni, s nemcsak a vajdasági és belgrádi parlamentben.

De az összefogás azért is szükséges, mert akkor jobban lehet ellenőrizni a délvidéki magyar politikát, és az a fontos, hogy oda-vissza tudjuk egymást ellenőrizni, nem úgy, mint a vasúton az ellenőr, hanem civil módon, párbeszéd útján, kérdezz-felelek útján, interpellációk útján, vita útján, diskurzus útján. De ez csak akkor lehet, hogyha az összefogás megtörténik, mert amikor széthúzás van, akkor a politikusok egymásra mutogatnak és nincs kit számonkérni, tehát az összefogásnak az is az egyik fontos oka és fontos célja, hogy számonkérhetővé váljanak azok, akik az Önök bizalmát élvezik, elnyerik. De hogyha nincs összefogás, akkor a politikai osztály elveszti választóinak a bizalmát. Hiszen láthatjuk itt és máshol is, hogy ott, ahol a teljesítmény nem jó, ott ahol a bizalom csökken, ott egyrészt kevésbé kapják meg a választók támogatását a politikusok, másrészt pedig elvesztik a súlyukat a többségek szemében is, és sem az egyik, sem a másik nem az érdekük, mert közös társadalmi és közös politikai érdekünk van, mégpedig az érdekképviselőnk és az érdekérvényesítésünk.

Érdekérvényesítés viszont csak összefogással lehet ilyen körülmények között. Sokan azt mondják, hogy egy pártegyesülés az antidemokratikus. Nem kérem, nem antidemokratikus, esetleg a helyzet antidemokratikus, mert nézzük meg mi van Dél-Tirolban. Dél-Tirolnak van autonómiája, Dél-Tirolban több párt működik, több német párt is működik, de Róma felé egyetlenegy párt képviseli a dél-tirolai németiséget. Tehát a demokratikus helyzet akkor következik be, hogyha autonómia van, ha nincs autonómia, akkor politikai egységre kell törekedni és létre kell hozni a politikai egységet. Ezt nem mindenki érti meg, főleg a politikusok közül kevesen értik meg, azonban a nép ezt érti.

Elárulok önöknek egy titkot, hogyan sikerült Felvidéken megteremteni a politikai egységet. Ugy, hogy kezdettől fogva a felvidéki politikát úgy építettük fel, hogy kiközösítettük a besúgóinkat és félreállítottuk az útból azokat, akik a kommunista rendszerben a nomenklatúrába tartoztak. Ennek következtében tiszta lappal tudtunk nekiindulni és meg is tudtunk egyezni. Valószínűleg ez az egyik titka egységünk létrehozásának.

Vizsgálják meg Önök is, hogy mik a feltételei a délvidéki magyar politikai egység kialakításának és a hitelképesség újraerősítésének és megteremtésének. Gondolom, hogy a Civil Mozgalom, a civil szervezetek ezt akarják és a délvidéki magyarság is ezt akarja, akár tömbben él, akár szórványban. Reméljük, hogy sikeres lesz a Civil Mozgalomnak ez a kezdeményezése.”

Jogállamban élünk?

Rendészeknek álcázott verőlegények

Soha jobbat, mint az idei zentai **Nyári Ifjúsági Játékok!** Egy mondatban így foglalhatnánk össze a már hagyományossá vált (nyolcadszor megrendezett) népkerti fesztivál sajtóvisszhangját. Mindenesetre tény az, hogy a résztvevők és az odalátogatók is az elragadtatás hangján emlékeztek meg a zenei rendezvényekről, a játékos vetélkedőkről és az elhangzott előadásokról, véleménycserékről (bár nem azonos számban, mert ez utóbbiak jóval kevesebb érdeklődőt vonzottak), s a szervezésről is az volt a vélemény, hogy az idei teljesítményük volt eddig a legjobb, hiszen az alkohol- és drog-fogyasztást, valamint a rendbontást sikerült a minimumra visszaszorítani, a tolvajlásokat pedig teljesen felszámolni. (Egyetlen táska tűnt el, de arról is kiderült, hogy tulajdonosa az illetményen felejtette, és – tartalmával együtt – hiánytalanul visszakapta.) Pedig a látogatottság még a trópusi forróság ellenére sem csappant meg: a négy- (a gyülekezés napjával együtt öt-) napos fesztivál első két napján 5-5000, az utolsó kettőn 7-7000 volt a látogatók száma, ami azért zentai viszonylatban nem semmi! Egyedül csak – mint eddig mindig – a környező utcák lakói háborogtak, hogy öt éjszakán át nem tudtak aludni a hangos zenétől, de hát aki nyáron pihenni vágyik – az menjen nyaralni – ha van rá pénze!

Minden szép és jó lett volna, ha nem történik egy- (két?) kellemetlen incidens, s az egyik éppen a rendfenntartással megbízott **Gladiátor** cég alkalmazottainak a „jóvoltából”. A **Magyar Szó** július 21–22-i (hétvégi) számában **Megverték egy (?) magyar állampolgárt** főcímen adott hírt **Toroczkai Lászlónak** a bántalmazásáról. Az eset július 18-án, a Játékok nyitónapjának estéjén történt a Kárpátia koncertjén, amikor is a nagyszínpad biztosítására odavezényelt rendészek a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom elnökét úgy akadályozták meg a színpadra (egy későbbi verzió szerint a közönséget a színpadtól elválasztó kordonra) való felmászás iránti – állítólag köpködéssel kísért - harmadik próbálkozásában, hogy eszméletlenülre verték, ami kétségkívül hatékony módszer ugyan a rendbontás

megakadályozására, de nem biztos, hogy a rendfenntartók hivatali kötelmei közé tartozik.

– Ott álltam – nyilatkozott Toroczkai László a Magyar Szó munkatársának – az első sorban, a kordon előtt, buliztam, mint a többi fiatal, nem mentem fel a színpadra, nem volt nálam magyar zászló, s nagy-magyarországos póló sem volt rajtam. Egyik pillanatban megindult felém három rendfenntartó, ... s ketten először a fejemet ütötték, ettől még talpon maradtam, de jött egy negyven év körüli ember, aki szintén a fejemre mért egy ütést, és ettől elvesztettem az eszméletemet. Feltettek a hordágyra, nem akartak a kórházba vinni, nyilván azért, hogy ne legyen ennek semmilyen visszhangja, ám amikor magamhoz tértem, követeltem, hogy szállítsanak a kórházba. Orrsövénytörésem van, van egy monokli az arcomon, és enyhe agyrázkódást kaptam. A kórházban már mondtam, hogy feljelentést akarok tenni, de ott mondták, hogy a kórháznak kötelessége ezt megtenni. Benn is volt nálam a kórházban egy rendőr, aki nagyon korrekt viselkedett velem. Nem világos számomra, hogy miért vertek meg.

A Magyar Szó július 23-i, hétfői száma is cím- és egyik belső oldalán foglalkozik az emlékezetes rendezvénnyel, bár az említett rendbontásnak már kevesebb teret szentel. **Kisspéter Szilveszter**, a játékok főszervezője a riporter kérdésére elmondta, hogy „Toroczkai két alkalommal is felmászott a közönséget a nagyszínpadtól elválasztó kordonra, ahonnan kétszer letessékelték, de ő harmadik alkalommal is megkísérelt felmászni, ... amikor egyben leköpte a biztonságiakat, s ezt követően tették ártalmatlanná az erősen ittas Toroczkait, ...akinek véralkoholszintje 2,8 ezrelékes volt”. (Hogy ezt a főszervező honnan tudhatta meg, azt még csak nem is sejthetjük, hiszen Toroczkait senki sem szondázta meg, és vért sem vettek tőle.)

Végül **Még élünk, fő- és utózőngék a zentai Nyári Ifjúsági Játékokról** alcímmel emlékezett meg a lap július 25-i számában – mintegy összefoglalásként - az eseményekről, melynek során a nemkívánatos incidenssel kapcsolatban a következőket szűri le:

„Végül pedig essen néhány szó az ideai Játékokat beárnyaló médiabotrányról. Elgondolkodtató, hogy valaki vagy valakik nemzeti rémálmainak nem felel meg az, hogy a zentai rendezvény lassan mind jobban multikulturális, Európa-barát jelleget vesz fel, emellett természetesen megtartva és felvállalva a nemzeti értékeinket és hagyományainkat is. Ahol buli van, ott sajnos ünneprontók is vannak, de semmiképpen sem szabad megengedni, hogy ezek a nemzetileg túlfűtött bajkeverők diktálják az ütemet a vajdasági (magyar) fiatalok számára.”

Hát erre mondták régen, hogy „se hal, se hús”, azaz értheti és magyarázhatja a nyájas olvasó, ahogy éppen akarja! Először is azt nem értjük, hogyan lett Toroczka László súlyos bántalmazásából „médiabotrány”, amikor az eset nem a sajtó hasábjain, hanem nagyon is az „anyagi valóságban” történt. Másodsorban: kik azok a „nemzetileg túlfűtött bajkeverők”, akik nemzeti rémálmainak nem felel meg a zentai rendezvény mind jobban multikulturális, Európa-barát jellege? Vajon az alkoholos befolyásoltság alatt kordont mászó, bár ezáltal senkit, legfeljebb a saját testi épségét veszélyeztető Toroczka, netán Kisspéter úr verőlegényeire, akik közül – a szemtanúk elmondása szerint – kettő magyar és egy szerb volt (állítólag ez utóbbi mérte a rendbontó tarkójára az agyvelőt rendítő végső csapást – persze nem nemzetiségi alapon – mint azt Kisspéter úr sajtónyilatkozatában megjegyezte).

Hogy végül is mi lehetett Toroczka László megveretésének valódi oka, arra inkább a Magyar Szó szerdai ifjúsági mellékletéből, a **Képes Ifjúság** július 25-i számából következtethetünk, amely Máriás Endre vezércikkéből – Játék(ok)ból sosem elég! – Szögi Csaba riportjából – Játék az élet – hullajó buli volt! -, Vukovity Ildikó interjúból – Kreatív feladatok, kiváló koncertek – A Nyári Ifjúsági Játékok résztvevői nyilatkoznak – és végül Kisspéter Szilveszter nyilatkozatából – Sikeres rendezvény volt – állt, és töltött meg nem kevesebb, mint négy teljes oldalt. (Igaz, csak magazin-formátumút.) Lássuk hát ezekből az írásokból is a nevezetes incidenssel kapcsolatban álló részleteket!

Máriás Endre: „Aztán van itt még egy dolog, amit nem lehet szó nélkül hagyni: az utóbbi egy-két évben igen nagy teret kap a Játékokon a nemzeti vonal. Ezzel a ténnyel még nem is lenne semmi baj, hiszen az oly sokszor áhítattal emlegetett tolerancia jegyében minden további nélkül elfogadható az, hogy vannak, akik nyitottak az ilyesmire, vannak, akiket ez éltet, vannak, akiket ez irányít. A probléma ennél jóval összetettebb. Szubjektív vélemény, elismerem, de nem tudom, miért kell egy-egy

magyarországi provokátornak meggyőznie engem mint vajdasági magyar fiatalról, hogy nekem itt milyen rossz. Nincs nekem magamhoz való eszem, hogy ezt fel tudjam mérni, el tudjam dönteni, meg tudjam ítélni? Másrészt, ugye, ezek az emberek megpróbálják manipulálni a fiatalokat az itteni közéletből, politikából vett példákkal operálva, amelyeket ők is nyilván csak hallomásból ismernek, másként nem is ismerhetnek, ráadásul hajlamosak arra, hogy jócskán szubjektív kontextusba helyezték ezeket. Az ő dolguk, mondhatnánk, de sajnos nem így van, mert a fiatalok legnagyobb része nem jártas annyira ezekben a témákban, hogy ismerve a tényeket, az ilyenkor hallottakat a saját szűrőjén átengedve építse be a tudatába, ezért nincs más választása, mint az, hogy egy az egyben elfogadja, a sajátjává tegye ezeket a szubjektív megközelítéseket (is). Mindez így együtt pedig nemcsak hihetetlen indulatokat, hanem ebből fakadóan ellentéteket is generál. Azokra márpedig senkinek sincs szüksége!”

Szögi Csaba: „Annyira távol áll az énemtől mindaz, amit képviselnek! a Kárpátia együttes tagjai!, hogy nem is kommentálnám a gyűlöletet, melyet szítanak, s amely egyenesen süt belőlük, inkább csak bemásolom azt az egy-két gondolatot, amit ott és akkor papírra vetek. Emlegetitek a csonka Magyarországot – nos, az ilyen csonka agyaktól nyomorodott meg az is, mint amilyen a tiétek. És a végén: OK, vissza, vissza, de **hova** vissza? Az én véleményem ezzel kapcsolatban kevéssé tűr nyomdafestéket. Azt gondolom, nincs helyük ezen a rendezvényen, mélyen belül pedig azt érzem, nincs helyük **sehol**. (Lám, lám, szíjták (a szittyák, hihi) a gyűlöletet, s most úgy tűnik, én is gyűlölök: ellenük. De nem. Nem, csupán sajnálom őket.) Na, szót se többet!”

Vukovity Ildikó hét interjúalánya közül egy sem tudott – vagy nem kívánt beszélni – a sajnálatos eseményről.

Summa summarum- az incidens kiváltó oka tehát nem volt más, mint a Kárpátia zenekar „nemzetileg túlfűtött” koncertje, de mivel a tapintatos Kisspéter-osztag különítményesei mégsem ruházhatták meg ezt a rendezvényre meghívott és nyilván jól meg is fizetett, bár a délvidéki (pardon: vajdasági!) magyarságot igencsak elvetemülten uszító bandát (ahhoz túl sokan voltak), hát kiszúrták maguknak a lelkesültségében kissé ittasnak tűnő Toroczka urat, aki különben is csak egy elvetemült, koszos, anyaországi bajkeverő!

Reagálásképpen a sértett válaszolt az őt ért vádakra a Magyar Szó július 28-i számában:

Reagálás

A tegnapi (hétfő, 2007. július 23.) lapszámukban az interneten is olvasható Véget értek a játékok című cikkükben szereplő, súlyosan rágalmazó, becsületsértő és személyiségi jogaimba gázoló állítások miatt kénytelen leszek jogi elégtételt, kártérítést is követelni. A cikk megjelenése azért is döbbenetes számomra, mert már egyszer cáfoltam mind az Önök munkatársának, mind Bálint Zoltán szervezőnél telefonon keresztül azt az engem bántalmazó rendezőktől származó hazug állítást, hogy én erősen ittas voltam. Az az állítás is szemenszedett hazugság, hogy a véralkoholszintem 2,8 ezrelékes volt, ráadásul ahhoz valakinek vért kellett volna tőlem venni, vagy legalább meg kellett volna szondáztatni, de ez sem történt meg. A birtokomban lévő kórházi zárójelentés sem tartalmazza, hogy ittas lettem volna. Egészen döbbenetes, normális államban és normális médiaviszonyok között teljesen elképzelhetetlen, hogy a bántalmazott sértettet meg sem kérdezik egy ilyen súlyos állításról, csak a bűnelkövetőket védelmező, mint megbízó, értelemszerűen elfogult szervezőt. Ráadásul néhány napja még azt nyilatkozták, hogy a színpadra akartam felmászni, most már azt, hogy a kordonra (ami kb. 3 méterre volt a színpadtól) álltam fel. Szintén új állításuk, hogy le is köptem a biztonságiakat. Az igazság ezzel szemben továbbra is az, hogy a kordonnál az első sorban álltam, s célirányosan engem választottak ki a biztonságiak, akik számomra továbbra is érthetetlen okokból vertek meg, de azt kell feltételeznem, hogy tudták, hogy kit vernek meg, mert a leütésem után a kollégáik a körülöttem állóknak már erre tettek megjegyzést. Ettől függetlenül már csak azért is értelmét látom, hogy továbbra se maradjak csöndben, mert egy fesztiválon semmi sem jogosíthatja fel a rendfenntartókat arra, hogy a vendégeket kifejezetten fejre mért ütésekkel összeverjék.

Toroczka László

Végül szót kapott a „főszerző”, **Kisspéter úr** is, aki a következőket nyilatkozta:

„A szervezők idén különösen nagy figyelmet fordítottak a biztonságra, ami érezhető is volt, hiszen egy-két kisebb incidenstől eltekintve problémamentesen zajlott le az ötnapos rendezvény... Mivel nagyon sok ember volt jelen a rendezvényen, ráadásul ilyenkor a fiatalok mindig kicsit szabadabban viselkednek, kevésbé érzik korlátozva magukat, ezért akár egy-egy kisebb konfliktusforrásból is

kerekedhetnek nagyobb nézeteltérések, amit nem mindig szép szóval próbálnak kiküszöbölni. Azt gondolom, a biztonságiak eredményesen elejét tudták venni az ilyen dolgoknak, hiszen folyamatosan résen voltak, folyamatosan járták a helyszíneket, szinte mindenhol ott voltak, és ha úgy ítélték meg, akkor határozottan fel is léptek.” Hát ez az! Csakhogy a határozott fellépést én inkább a József Attila által megfogalmazott módon tudom elképzelni, aki egyik kései versében ezt írja:

Ki-be ugrál a két szemem, úgy érzem.

Ha megbolondulok, ne bántsatok:

Erős kezekkel fogjatok le szépen!

Kisspéter Szilveszter egyébként a Hét Nap riporterének is nyilatkozott az incidensről:

„A Kárpátia együttes fellépése közben valóban incidens történt. Én úgy tudom, hogy az egyik rajongó kétszer is felmászott a kordonra, a biztonságiak pedig valamilyen módon leparancsolták onnan. Amikor harmadszor is próbálkozott, leköpte a biztonságiakat, akik ezután ártalmatlanná tették. Az ügynek, véleményem szerint, nincs nemzeti indíttatása, azt hallottuk, az illető véralkoholszintje igen magas volt.”

A főszerző riporter kérdésére azt is elmondta, hogy az előzetes megbeszélésen a rendőrség megkérte, hogy minél kevesebb nemzeti zászló és propagandaanyag legyen a helyszínen. „Utólag kiderült, ezt a feltételt nem kellett volna elfogadnunk, mert jogilag nem tiltott. Az ember sokszor próbál alkalmazkodni a helyzethez, hogy minél kevesebb probléma legyen, és nem mindig a megfelelő utat választja” – tette hozzá Kisspéter úr, és mennyire igaza van!

A **Hét Nap** két héttel későbbi – augusztus 8-i számában közli egy magát megnevezni nem akaró (nem merő?) 17 éves leány egyoldalas írását:

A szomorú valóság

Csak szeretném a tapasztalatomat és a véleményemet én is megosztani Önökkel az Ifjúsági Játékokon történt, és az újságokban többször hírül adott zászlós és verekedéses esettel kapcsolatban!

Keserű örömmel vettem tudomásul, hogy nemcsak engem tölt el mélységes csalódással az, hogy mekkora iramban csorbul a délvidéki magyarság fiataljainak és „örök fiataljainak” azon joga, hogy legalább egyszer egy évben azt tegyék, amit akarnak. Szabadon, önfeledten. Azt terveztem, hogy ha

valamilyen módon nem derül fény arra a botrányos tetre, amit az Ifjúsági Játékokon véghezvittek, magam szólok, de látom, hogy több újság cikkezett róla. Nagyon vártam július 18-át. Örültem, hogy ott lehetek majd, és ami különösen boldoggá tett, az az, hogy ismét átbulizhatom majd a szerda estét az egyik kedvenc együttesem koncertjén, a Kárpátián. Abban a reményben — később jött a pofára esés —, hogy senkitől nem kell félni, senki nem vár utána kint, hogy jól megemlegessük azt, hogy el mertünk menni egy ilyen „nacionalista”, „fasiszta”, revizionista és Isten tudja, még milyen ostoba jelzőkkel illetett együttes koncertjére. Abban is biztos voltam, hogy ez az öt nap olyan kapcsolódást szerez, amelyet semmi sem pótolhat, ahol nem kell kritikáktól tartani, ijedt idő arcokat látni, akikről lesüt a szájalom a züllött fiatalok láttán. Ahol úgy öltözhettek, úgy viselkedhettek, azt viselhettek a nyakamban, amit akarok, vagyis azt tehetem, amit a hétköznapiakban nem. A nagy-magyarországos póló — el kell szomorítsam a drága, toleranciától dagadó biztos urakat — megengedett, természetes és szívmengető a viselője és a hasonlóan gondolkodó megfigyelő számára is. Ezt, hála Istennek, a magyarságban gondolkodó fiatalok büszkén viselik, és -- ismét egy elszomorító tény — ilyen ócska trükkökkel, hogy korlátozni kívánják az ilyesmiket, nem fognak elérni nyilván semmit. Csak tessenek rájönni — ha azt kívánják, hogy okosabbnak tartsuk őket, mint amilyenek —, hogy ez bennünk él, és ellenben sajátjaikkal, mi ettől nem leszünk agresszívek, nem késelünk, nem lövünk, nem robbantunk ki háborút a revízióért, csak csendes tüntetők vagyunk, akik megemlékezünk és emlékeztetünk másokat arra, hogy miért van ez az egész... Estefelé én is úgy gondoltam, hogy egyéves pihenés után ismét a nyakamba „akasztom” a büszkeségemet. A koncert előtt azonban még el kellett ugornom a központba. A főbejáráshoz érve leptek meg istenigazából azzal a hírrel, hogy tessünk a zászlókat „beszolgáltatni”. Nem hittem a fülemnek, hogy ezt a XXI. századi Európában (még ha középkelet is) megtehetik egy szabad rendezvényen és egy olyan országban (?), amely demokratikusnak vallja magát, az tény és való, hogy ijesztően beteges és rohadt, de mégiscsak az... Szóval, azt hittem, vicc, de nem, ez a szomorú valóság. Nem tudom, még két hét elteltével sem kifejezni azt az érzést, amit akkor éreztem, amikor leadtam az ÉN zászlómat, ami az enyém, és egyben a miénk! És ezt szó nélkül végignézi az, akié szintén az a lobogó! Akiért szintén hordom! Láttam másokat is, ismerősöket, akik szó nélkül túrték ezt, és rakták le az Árpád-sávós zászlójukat, de velem nem volt

egyszerű dolguk. A többiek, mondván, hogy most mit tegyenek, rendesek voltak. De nem az a lényeg, hogy megtegyem azt, amit kérnek, hisz én is tudtam, hogy mi lesz a vége, de az embereknek meg kell mutatni, hogy ha reménytelenül is, de harcolni kell. Istenem, annyi mindenért hiábavaló küzdeni, annyi mindent fel kellene adni, és akkor gondolhatunk a magyarságra is, hisz reménytelen ámokfutás és illúzió az, hogy minden jobb lesz, de könyörgök, büszkeségünk még maradt talán! Kétszer felajánlottam a kedves biztonságiaknak, hogy rendben, visszatessékelem azt a szemet szűrő, rakoncátlan lobogót a sátorba, de ne vegyék el, mert az enyém, és ehhez a legcsekélyebb joguk sincs! Mire azt a választ kaptam, hogy nincs más választásom (dehogyan nincs! — gondoltam magamban), erre elem áll 5 (!) feketeruhás alak — öten egy lány elé! —, hogy „akarsz verekedést?” Hát igen, kultúra, az van! Aztán néhány keresetlen szó kíséretében odavágtam elébük a kívánt dolgot, és mikor megkérdeztem, miért kell ezt csinálni, azt mondták, a rendbontás és a provokáció elkerülése érdekében! Csak még nem tudom, kit provokálok vele? A Kárpátia-rajongókat?! Nem hiszem. Akit ez provokál, az el se megy, meg akkor kérdelem én, minek hívnak meg nemzeti együtteseket? Persze, azért, hogy ismét belénk rúghassanak! A kedves rendőrséget provokáltam volna?! Mert ha igen, tessenek ők is az általuk annyira szeretett és magukénak jogtalanul tartott Vajdaságban is az Ifjútékokon nem provokálni a „magunkfajta söpredéket” a beszédjükkel és a szerb címeres jelvényeikkel, nem beszélve azokról a rendbontásokról, amelyeket ők bujtanak a megvehető magyarok által, gondolva itt a megvert személyekre, akik közül többen szúrják a „tisztelt” rendőrség szemét! Tehát felhívom a figyelmét minden kedves Zentán bulizni kívánó fiatalnak és idősnak, hogy jövőre tilos lesz zászlót bevinni a fesztivál színhelyére, azután ránézni, 2010-ig pedig tessék elfelejteni magyarul, mert a rendőrség „nem” kívánt kínzási módszereket fog alkalmazni! Továbbá felszólítjuk a fasisztákat és az egyéb hasonló alakokat, hogy jövőre ülve hallgassák végig a Nemzeti Front-koncertet, amiben ki lesznek sípolva azok a szavak, amelyek bármilyen összefüggésbe hozhatók a magyarsággal! Nagy-Magyarországot pólón pedig kizárólag fekete alapon fekete alakzattal lehet majd viselni!

És remélem, értik, hogy felháborodásom alapja nemcsak a lobogóm elkobzása, hanem ez az egész igazságtalanság és undorító bánásmód, ez a jogfosztottság és lelki terror, ez az elkeserítő szélmalomharc, mert mindig azzal bántanak, ami a legjobban fáj... Ez az ő módszerük, és mivel mi

egészséges emberek vagyunk, nekünk ez sok és váratlan. És így nő fel a mai fiatalság, köztük én is, ilyen világban, ilyen társadalomban, tele megbántottsággal, atrocitással és minden rosszal — és ezt minden túlzás nélkül mondom!

Aztán a várva várt nagy bulizás elmaradt, mert ezek után nem tudom, kinek van kedve egy nagyot szórakozni. Csak gondolkodni lehet, csak értetlenül állni, a dühtől tombolni vagy éppen sírni, reménykedni, hogy nem lesz mindig így, szívünk legmélyére nézni, és eltöprengeni azon, hogy hogyan juthattunk ilyen mélyre. Én néztem az eget, és ezek az érzések jártak át! Választ nem kaptam, csak hallgatva kedvenc dalaimat áztattam a Magyar Földet és énekeltem a testvérekkel...

„Egy örök magyar” (17)

Ide kívánczik még a **Rákóczi Szövetség** észak-bánáti tagozatának szintén a Hét Napban megjelent közleménye:

Az idei Zentai Nyári Játékokon történekről kiszivárgó információk arra engednek következtetni, hogy a szerb államhatalmi szervek a vajdasági magyarság átnevelésének új módszereit kezdték el alkalmazni. Azon tömegrendezvényeken, amelyeken zömmel magyarok vesznek részt, erre hajlandóságot mutató emberek útján, erőszakot is alkalmazva próbálnak meg precedenst teremteni a lélekben amúgy is meggyötört közösségünk ébredező nemzeti öntudatának csírájában történő elfojtására. A kollektív azonosságtudat további visszaszorítása már olyan mértékben válhat végzetessé az amúgy is vésszenes fogyatkozó vajdasági magyarság életképességének megőrzése szempontjából, amely visszafordíthatatlanná teszi a teljes asszimilációhoz vezető folyamatot. Ha nem emeljük fel a hangunkat, és nem utasítjuk el határozottan ezeket a kísérleteket, ugyan kitől várhatjuk el, hogy helyettünk megtegye?

Végül mellékelem a **zentai Egészségügyi Központ igazgatójának, dr. Tari Jenő főorvos úrnak** a sértett kórházi ellátására vonatkozó írásos nyilatkozatát:

A zentai sebészeti osztály rendelőjében 2007. július 19-én reggel 6.15 került vizsgálatra, az ügyeletes orvos a délelőtti váltásra jelentkező ortopéd szakorvost is konzultálta esetével kapcsolatban. A bejegyzett diagnózis: Contusio capitis, Commotio cerebri. A vizsgálattal kapcsolatban kérték a fej röntgenvizsgálatát, valamint az orr-fül-gégész és a neurológus konzultatív vizsgálatát is.

A sérült elmondása szerint a sérülés az előző nap estéjén történt, az éjszakát az autóban fekvéssel töltötte.

Az orr-fül-gégész vizsgálatának eredményét a következőképpen jegyezte: Diagnózis: Fractura septi nasi susp. (az orrsövény törésének gyanúja). A lelet leírása: Az orrsövény dagadt, a bal orrlyukjárat átjárhatatlan (elzáródott a daganat miatt – megj.)

A röntgenfelvételen az orrcsont törésének látható jelei nem tapasztalhatók. További orr-fül-gégészeti vizsgálatok rendben találtak. Terápia: hideg borogatás, Ostfadrin 1%-os oldat, naponta 3 x 5 csöpp. Ellenőrzést az arra hivatott orr-fül-gégésznel kell elvégezni.

A neurológus vizsgálatának eredményét a szakorvos távolléte (évi szabadsága) miatt nem áll módunkban mellékelni.

A sebészeti-ortopédiai szakrendelés eredményeként a zentai rendőrségnek átadott bejelentése a következő szakmai adatokat is tartalmazza: Contusio capitis, Commotio cerebri, Contusio genitrolateralis, Susp. fractura nasi. Könnyű testi sértés.

+

Toroczkai László esetével kapcsolatban Zentán elterjedt a hír egy zentai származású, de állítólag Szegeden élő fiatal orvos bántalmazásáról is. A zentai kórházban nem tudnak róla, de Toroczkai úr találkozott vele a szegedi klinikán, ahol állkapocstörés következtében súlyos állapotban ápolásra szorult.

Balkáni bogok

Amint azt a rádióban hallottam, maximálva lesz a kenyér és az étolaj ára. És területünkön megjelenik egy új mértékegység. Belopakodik, mint a „lopakodó” repülő alkalmatosság. Apropos mértékegység. Amint az már megszokott, van időmérték-, hossz-mérték-, hőmérték-, súlymérték-, darabmértékegység stb. Amint azt is tudjuk, voltak vékák, sukkok, vannak yardok stb. Ebben a mértékegységerdőben a Balkánon összebogoztak mindent, NEMCSAK A MÉRTÉKEGYSÉGEKET, HANEM AZ ÁLLAM-HATÁROKAT, DÁTUMOKAT, JOGOT...

Maximálják a kenyér árát: egy kenyeret 29,50 dinárra **darabonként**.

Tisztázzunk valamit! A búzát kilóra, a lisztet úgyszínen kilóra mérik. A KENYERET DARABSZÁMRA. Régebben a péknél egy békebeli kilogramm lisztért pontosan egy békebeli kilogramm kenyeret vásárolhattunk. Emlékszem rá, a békebeli „szocialista” Jugoszlávia szlovéniai részén Olaszországba menet KÉRTEM EGY KILOGRAMM KENYERET (akkor egykilósak voltak a veknik) ÉS CSODÁK CSODÁJA, A KISZOLGÁLÓ A KILÓS VEKNIT A MÉRLEGRE TETTE, AHOL AZ 95 DEKAGRAMMOT MUTATOTT, MAJD HOZZÁSZELT EGY KARÉJT, HOGY MEGLEGYEN AZ EGY KILOGRAMM!!!

Most már semmin sem csodálkozom. Azon sem, hogy nálunk a kenyeret darabszámra maximálják, azon sem csodálkozom, hogy egyes templomokban a haza fogalma (illemből) megyékre transzformálódik, azon sem csodálkozom, hogy a pravoszláv templomokban nem éneklük a magyar himnusz, de azon sem, hogy a magyar katolikus templomban felcsendül a szerb himnusz (mert hát vegyük tudomásul, hol élünk).

Azon sem csodálkozom, hogy egy miniszterelnök

azt állítja, hogy bizony ilyen nincs, hogy a határokat átszabják, és ha mégis, mi akkor sem mondunk le a letépett országrészről, ugyanakkor a szomszédos állam miniszterelnöke kijelenti, mi a szomszédos államokban élő magyarságnak nem segíthetünk az autonómia létrehozásában, mert az az ottani magyarság kárára lesz.

Itt, és máshol is, általános a zűrzavar. Úgy vélem, még képes vagyok észrevenni, (pillanatnyilag) mely államban élek, mert éltem én már a Jugoszláv Királyságban még a királygyilkosság idejében, ugyanott megértem a Magyarországhoz tartozást is, meg az ÚJRAFARAGOTT SFRJ JUGOSZLÁVIÁT, majd az átvedlett SR JUGOSZLÁVIÁT, MAJD A SCG VALAMIT, MOST PEDIG A KÉTTARTOMÁNYOS SZERBIÁT!

Megértem, hogy egy állam az alkotmánya megszavazásakor az egyik tartománya milliányi lakosságának a távolmaradását nem veszi tudomásul. Meg azt is, hogy a kilós lisztet darab kenyérré transzformálják.

Nem értek meg semmit, talán, mert sok mindent érthetlenné tesznek, hogy az emberek ne tudjanak semmihez se igazodni, és mi ebbe jócskán belesegítünk. Végül is kitérek, vagy rátérek a saját ügyem érthetlenségére.

Immár négy éve, hogy megölték a fiamat, és négy éve, hogy kértem a rendőrségtől a fényképet és a helyszínelésről szóló jegyzőkönyv másolatát, s nem kaptam meg! Panaszaimmal elmentem a legfelső bíróságig, ahonnan (írásban) kaptam választ, amelyben a NYOMOZÓ SZERVEKHEZ UTASÍTANAK, holott onnan indultam el.

VALÓBAN NEM TEHETÜNK MÁST, MINTHOGY TUDOMÁSUL VESSZÜK, HOL ÉLÜNK?

Egy emberi jogi aktivista naplójából

2007. február 24.

Karival meglátogattuk a mitrovicai börtönben raboskodó öt temerini fiataalt, Szakyval és Árpival egy egész órán keresztül beszélgettünk. Főleg az ügygel kapcsolatos fejleményekről, illetve további lépéseinkről, terveinkről esett szó.

2007. február 27.

Átgépeltem és postáztam a temerini elítéltek által elkészített beadványt a Szerbiai Legfelsőbb Bíróság Ellenőrző Bizottságának. A fiúk a beadványban arra kéri a bizottságot, hogy helyezze hatályon kívül a jogerős ítéletet és biztosítsa számukra az ügy igazságos újratárgyalását.

2007. március 14.

Bírósági értesítést kaptam, amelyben az áll, hogy Momir Marčeta újvidéki rendőrpáncsnok peres keresetet nyújtott be az Emberi Jogi Központ ellen. Kisé meglepett a lépése, de nem érintett teljesen váratlanul, ugyanis tudatában vagyok annak, hogy aki nyíltan ki meri mondani véleményét ebben az országban, előbb-utóbb megpróbálják megfélemlíteni. Megtesszük a szükséges lépéseket, hogy bizonyítást nyerjen: teljesen alaptalan a peres kereset.

2007. március 28.

Dél előtt telefonált Tibi bácsi, hogy a börtönben a börtönőrök Uracs Jóskát megpróbálták megakadályozni a magyar nyelv szabad használatában (telefonon beszélt egyik ismerőseivel). Miután Árpi reagált a tiltásra, mondván, hogy ezzel sértik emberi jogait az elítéltek, a börtönőrök megengedték, hogy használja anyanyelvét.

2007. március 29.

Karival felkerestük a március hó folyamán bántalmazott temerini magyar fiatalokat. A sértettek részletesen beszámoltak a velük történt incidens körülményeiről, aminek alapján elkészítettük jelentésünket. Beszámolóink megjelent több internetes portálon, a Magyar Szó újságírója pedig terjedelmes riportot készített az esetről.

Az egyik sértett elmondta, hogy a rendőrök aláíratnak vele egy nyilatkozatot, amelyben kijelenti, hogy nem etnikai alapon támadták meg.

2007. április 6.

Bozóki Antal segítségével megfogalmaztuk válaszungkat a peres keresetre, amelyet át is adtam a szenttamási bíróságon. Válaszungkban visszautasítottuk a rendőrpáncsnak vádjait.

2007. június 10.

Végre megjelentek Szenttamáson a szabályos helységnévtáblák. Nyilvánvaló, hogy ennyi huzavona után azért cselekedett ilyen gyorsan a polgármester, mert a radikálisok bizalmi szavazást kezdeményeztek ellene. A pozíciója forgott tehát kockán, ezért tett gesztus értékű lépéseket potenciális szavazóbázisa, a magyar polgárok felé. Mint a szavazáson be is igazolódott, többségében a magyar szavazók döntöttek el – a polgármester számára kedvezően – a bizalmi szavazás eredményét. Örülök, hogy végre anyanyelvemen olvashatom szülőfalum nevét, viszont ölbe tett kézzel sem ülhetünk, merthogy még sok megoldatlan probléma aggaszt bennünket.

Épp eszembe jutott, hogy a közelmúltban egy idős magyar nénit durván lekiabált a postai adminisztráció egyik alkalmazottja, amiért nehezen beszélt a szerb nyelvet, és nem tudta vele megértetni szándékát. Ezen a területen is lenne tennivaló (egyetlenegy magyar nyelven beszélő alkalmazott sincs az adminisztrációban).

2007. június 28.

Hónapok óta anyagi gondokkal küszködünk, már annyira kilátástalan a helyzetünk, hogy a legalapvetőbb költségeinket sem tudjuk kifizetni.

Tegnapig reménykedtem a Szülőföld Alap támogatásában, ám csalatkoznom kellett. Ma megérkezett az értesítés, amelyben sajnálattal közlik, hogy nem tudják támogatni munkánkat. Nem értem az Alap részéről megnyilvánuló logikai következetlenséget. A tavaly folyósított támogatásból létrehoztuk az irodánkat, el tudtunk utazni a sértettekhez, ügyvédünknek tudtunk fizetni a jogi

tanácsadásért és a jogi képviseletért, most pedig egyszerűen csak megvonják tőlünk a támogatást. Hogyan fogom én megmagyarázni a sértetteknek, hogy ne haragudjanak, de nem tudom elvinni ügyvédünket a bíróságra, mivel még üzemanyagra sincs pénzünk?

2007. augusztus 1.

Vasárnap délután elmentünk Csabával az adai EMI-táborba, ahol délután négy órától a „temerini ügyel” kapcsolatban részt vettem egy kerekasztal-beszélgetésen.

Elhúzódott a beszélgetés kezdete, ám addig is szót tudtam váltani M. Szabó Imrével, aki dokumentumfilmet készít az esetről. Imrével most találkoztam személyesen először. A beszélgetésben rajtam kívül Horváth Ádám újságíró és Tibi bácsi vett részt. Később pedig az egyik elítélt fiú édesanyja felolvasta a fiúk ez alkalomra írt levelét. A beszélgetés közben Rácz Szabó is felszólalt, bírálva azt a hozzáállást, amit a VMSZ és a VMDP tanúsított közvetlenül az eset megtörténte után.

2007. augusztus 16.

Ma szinte egész nap a számítógépen írtam. Kérdéseket tettem fel szemtanúknak a Zentai Nyári Játékokon történt incidensekkel kapcsolatban, majd Csabával megírtuk véleményünket Pásztor István kijelentéséről. A VMSZ elnöke ugyanis újságírói

kérdésre azt válaszolta, hogy a „temerini ügy” jelenleg nem aktuális. Mi ezzel nem tudunk egyetérteni, márcsak azért sem, mert a rájuk kirótt büntetés igazságtalan, a közösségre nézve pedig megfélemlítő hatású. Az igazságtalan ítélet ellen küzdeni kell mindaddig, amíg az elítéltek nem kerülnek szabadságra. Minden embernek jogában áll küzdeni a kirekesztés és a megaláztatás ellen, továbbá minden embernek joga van az igazságos ítélkezéshez.

2007. szeptember 26.

Ismét meglátogattuk a temerini fiúkat. Reggel kilenckor indultam, majd Szőregen egy-két óras késéssel (technikai gondok miatt) felszedtek Kariék, s valamikor egy óra körül érkeztünk meg Sremska Mitrovicára.

Mivel most mind az öten egy részlegben vannak, ezúttal Szakyval, Árpival és Máriás Pityuval tudtunk találkozni. Egy óra kevés idő a beszélgetésre, de a legfontosabb dolgokat sikerült megbeszélnünk. Amit most legfontosabbnak tartunk, s ebben a fiúk is egyetértettek velünk, egy új beadvány elkészítése, amelyet elismert ügyvédek fognak benyújtani a bíróságon. Ezzel kapcsolatban már konzultáltam Bozóki úrral, várja a beadvány megírásához szükséges adatokat, dokumentumokat.

Az új hírről is szót ejtettünk, miszerint az ügyükben ítéletet hozó bírónőt szakmai mulasztással gyanúsítja a szerb igazságügy-miniszter egy másik ügyben.

A dévényi betörőtől a schengeni porkolábig

A művészetet – akár az életet – szembenállások, ellentétek mozgatják, színezik, teszik érdekessé.

A világ (távoli dolgainak) megértésében éppúgy áhítozunk a könnyen felfogható általánosságra, egyszerűsége, hasonlóságra és egyformaságra, mint az üdítően mehökkentő különbözésre, egyediségre és eredetiségre. Mi sem ösztönözne bennünket egzotikus tájak megismerésére, ha az a vidék nem különbözne a mindennapjainkban megszokottól. Ugyanakkor vizslán kutatjuk, és megnyugvást keltőn fedezzük fel a magunkéival érintkező pontokat, alapértékeink egyezéseit.

A kultúra sokszínűsége tetten érhető a mégoly kis nemzetek csöppnyi életterében is. Ezt a nézetet igazolja Karinthy Frigyesnek az a megállapítása, miszerint a megyehatár átlépése éppoly érdekfeszítő lehet, akár egy világutazás. A más táj, más szokás, más kultúra örökkön igaz lehet, noha egyidejűleg ellentétes törekvések munkálnak a különbözés és a hasonulás irányában.

A provincializmus és a regionalizmus rokonítható jelenségek, amennyiben mindkét kifejezés területfoglalomból ered.

Köztudott, hogy az ókori Római Birodalom meghódított területeit nevezték provinciának. A központ és a periféria viszonylatában a dicső és az alávaló, a jó és a rossz, a művelt patrícius és a barbár, az értékes és értéktelen állott szemben.

Janus Pannonius az egykori provinciából járult a műveltség bölcsőhelyéhez, tudással töltekezni, kiforni és végül elérni, meghaladni európai csúcspontokat.

2

Förléptekor már rég nem a provincia, sokkal inkább egy régió alkotójáról beszélhetünk, a költőben mégis ott munkált a provinciátudat, az, hogy ő egy barbár vidék szülötte, ugyanakkor büszkén ismerte föl önnön szellemi fölényét itáliainak született társaival szemben, méltán, mert – a latin nyelvűségnek köszönhetően – híre immár Amszterdamig világolt.

Így múlik el a világ dicsősége... Mert, míg a régió egy helyben marad, a provincializmus vándorolhat, helyet cserél, zsugorodik, meg is szűnik, vagy terjed, mint a divat és a járvány.

Már a jó középkoriak is hamar belátták, hogy a szakmai tökélesedés biztosítéka a világjárás, ami nemcsak kalandor művészellemek kiváltsága volt, hanem iparos legények joga és érdeke is. Tudjuk, a világ kezdő művészeinek hitére milyen serkentő hatással volt Párizs. Legalábbis a pálya elején kíváncsú Odüsszeusz módjára bolyongani, sőt, József Attila-i megfogalmazásban a jó mű garanciája: a pokoljárás. (A mai finn felemelkedés előzménye az, hogy az ország fiataljait már évtizedek óta távoli diplomaszerezésre ösztönzik.)

A régiókra vonatkozó alábbi, egy bekezdésnyi vázlatot Pomogáts Béla ide vágó dolgozata, nemrég tokaji előadása és más munkája alapján készítettem.

Előbb volt a régiók Európája és csak később az országoké, birodalmaké. Ezeknek a gazdasági, kulturális egységeknek a határai sohase mosódtak el teljesen, s napjainkban újra érvényre jutnak. Közép-Európa inkább irodalmi fogalom, mint gazdasági, politikai... Kontinensünk története integrációs és dezintegrációs folyamatok története; közeledés, távolodás: kiegyezés, szövetkezés vagy háború. Közép-Európa mint régió alrégiókra oszlik, amelyek korábban közgazdaságilag is összetartozó egységet alkottak. A regionális együttműködést törekennyé teszi a központosító nemzetállami politika. A magyar irodalmi regionalizmusnak három szakaszát különbözteti meg Pomogáts.

3

Az elsőben az erdélyi, illetve a dunántúli képezett egy-egy kulturális vonzáskör, amely az országdaraboló Trianon következtében több részre tagolódott. A mai, harmadik szakaszban összeformni látszik, ami régen összetartozott. Az alrégiók legtöbbször – a Nyugat-Dunántúl, az Alpok–Adria Munkaközösség, a Felső-Tiszavidék, a Tisza–Kárpátok Együttműködés valamint a Körös–Maros–Tisza tájéki régió – átnyúlik a jelenlegi államhatárokon, valamennyi szomszédos országba.

A régió mindig valamilyen nagyobb alakulat létrejötte nyomán, ellenében keletkezett, mint amilyen az olasz, illetve német egységesülés volt a 19. század második felében.

A régiómeghatározások számát magam is szaporítom eggyel, meglehetősen közhelyszerűen: a cseppben a tenger mintájára egy-egy vidék, övezet, tájhaza, tartomány is a világegész olyan része, amelyben élhető, művészileg megragadható és kifejezhető a teljes élet. Az adott térség alkotójának tehetségén, igényességén, irányultságán múlik, hogy valóságtükrözése provinciális banalitásba süllyed-e, vagy pedig a helyi különösséget képes esztétikai értéként az egyetemesség magasába emelni.

Ha irodalmunkban is művészeti irányzattá vált volna a regionalizmus, kiemelkedő képviselőként sorolhatnánk bele Mikszáthot, Mórát, Tömörkényt, de talán még Krúdy Gyulát is. Az utóbbi bizonyosság arra is, hogy nem a születési, ill. tartózkodási hely következtében lesz valaki valamely táj avatott krónikása. A honi táj, a magyar kishaza legkiemelkedőbb megjelenítője: Tömörkény István, aki más elnevezésével „néprajzi írónak” is tekinthető, mivelhogy elbeszéléseiből hiteles képet kapunk a szegedi tanyavilágról s a népszokásokról. Hozzá hasonlóan emelte a régiót világirodalmi csúcsokra Ivo Andrić és Márquez.

4

Velük szemben a provincializmus tájban, kistérségi sárban megrekedt szerzője többnyire tud ugyan tekintélyes példaképekről, követendő mintákról, megszívlelendő esztétikai értékekről, de a mucsai publikum szintjére silányít mindent, amihez hozzányúl, gúnygésre fordítja le a csalogányéneket is, ekképpen kiskorúsítva közönségét.

Még csak azt se állíthatjuk, hogy nem vesz tudomást az alkotómunka irányadó eredményeiről; élőködő kisiparosként hasznosítja a „trendit”: Vénusból Barbie-babát csinál, mert arra van kereslet. (Ugyanez a kiskorúsítási igyekezet róható föl a mindenkori hatalomnak és az azt kiszolgáló, bulvárgiccsent ontó híreszközőknek.) A földhözragadt realista kismester az egyszer bevált, változatlan, régi eszköztárát használja, ismét, elkoztat, ellaposodik, unalmassá válik, holott jóformán csak szórakoztató akar lenni. Karinthy Szabolcska-paródiája örökkön érvényes reá: „Nincsen benne semmi, ámde/ Az legalább érthető.”

A királyi, majd később a szocialista Jugoszlávia egyformán szorgalmazta a magyar kisebbségi kultúra leválását az anyaországról, anélkül, hogy intézményrendszerének azonnali kiépítésével lehetővé tette volna az önállósodást. A 60-as évek utódállama már kifinomultan kötötte magához az együttműködésre kapható kisebbségi, értelmiségi elvtársakat, akiket hűségükért intézményi és politikai tisztségekkel jutalmazott.

Egy-egy régió kialakulása meglehetősen hosszú

idő alatt ment végbe, s ezt követően némelyik életébe alaposan belegázolt a háborúkat lezáró határmódosítás. Amivel addig nem rendelkezett a térség, most lett neki: határvonala, -köve és -öre, és támadtak benne kultúraszervező egyéniségek, a sajátosan értelmezett nemzeti karakter megmaradásáért.

5

Volt, akinek mintha kapóra jött volna ez az anyanemzettől kulturálisan elszigetelt „senki földje”, és önjelölt szellemi vezérként sietett műveleg eszkábált felségterületét irodalomtörténetek sorának megírásával körülbástyázni, birtokba venni.

Az egyetemi katedra és a lapszerkesztőségek cinkos megalkuvással összeállt quisling vezérkara elhíttetőn hirdette a tisztánlátásnak a százalmas anyaországgal szembeni fensőbbségét, hisz neki – az új, vidéki költőnek – tengere, marsallja, szabadsága volt. Szabadsága volt régi és újbalos ideológusok futtatására, s az uralkodó náció kölcsönkapott színpadán a legsötétebb elnyomás napjaiban „bennszülött” magyar műveként bemutatni a KANTÁTA A SZABADSÁGRÓL (népi elnevezéssel: KAN TATA...) című izét, oratóriumot.

A folyóiratok (porhintő?) tematikus Tito- és Lukács-számai után, Marcuse-tól elájult cikkein túl befogadtattak immár párizsi, londoni és budapesti, nem túl hagyománytisztelő magyar szerzők is. (Pl. Illyés és Csóóri nem volt köztük.) A kozmopolita és pozór főszerkesztő a modernség álorcájában veretes tanulmányt írt Paul Celanról, nappal, éjjel pedig a „szőrös lábú kismacsikáról” danolt egy vidéki korcsmában.

Kultúránk kerberoszai osztoztak a többségiek aggodalmában: le kell törnünk a szegregációt, a bezárkózást, a rezervátumszellemet, a gettósodást, mely nem egyéb, mint a kisebbség nacionalizmusának a lecsapódása a kultúrában. (Büntetőjogi következménye lett volna annak, ha közölünk akkor valaki kijelenti: az álliberális jugoszlávság térhódítása inkább jelent gusztlásodást – juguszlásodást –, mint univerzális értékek befogadását.)

6

Napjaink regionalizmusának burjánzó irodalma van. De vajon eleven-e a régiótudat? Éppúgy csak a ritka szaktanácskozásokon kerül szóba, amiként a divatbemutató sikolyos darabjai sem kerülnek elő a következő divatbemutatóig.

A regionalizmus ügye szorosan összefügg etnikai-kisebbségi érdekekkel is, amennyiben a nyelvi-kulturális autonómia szorgalmazásával gyengíti a nemzetállami centralizációt.

A mostani magyar kormány nyíltan autonómiaellenes, tehát jól együttműködik a nemzet részének dirigáló idegen hatalmakkal.

Egy ismert, nem egészen pártfüggetlen anyaországi politológus szerint régiók nélkül nem lehet Európába jutni, és legszívesebben szétverné a megyerendszert. Ha mármost tudjuk, hogy a régiók általában nincsenek tekintettel az országhatárookra, megérthetjük a keleti és a déli szomszéd bizonyos köreinek aggodalmát. Igaz is; a korábban egyetlen közigazgatási egységet alkotó régiót helyreállítani: szintiszta irredentizmus.

Ha akad is a régió-vallást népszerűsítő ritka tanácskozásoknak kivételesen lelkes utódállami részvevője, azt tétovázás nélkül lepuffantaná egy buzgó balkáni hazafi, akár egy belgrádi miniszterelnököt.

Hiába feltételezi Pomogáts Béla, tiszteletre méltó jóhiszeműséggel, hogy „a regionális integrációnak vannak történelmileg létrejött és nehezen elszakítható hajszálgyökerei”, amikor az ellenérdekelt „mennyei nép” sokkalta izmosabb, erőteljesebb gyökerekben bízott nemrég, a 90-es évek náci vezérkara Bránkó Kosztity nevű tagjának kinyilatkoztatására: „Inkább gyökeret eszünk, de nem hunyázkodunk meg Európa előtt.” (Gyökérhitű emberünket szófogadatlan körökben, tiszteletlenül el is nevezték Gyökér Bránkónak.)

7

Dzsingisz kán, Napóleon, Hitler, világ proletárjai...

Eddig valamennyi egyesítési kísérlet dugába dőlt. Politikai, sőt, gazdaságpolitikai esztéták, nyereségérdekelt „műbíráló” ideológusok, a kanti szépségmeghatározás ügyes megcáfolói könnyedén lenyelelték a globalizmus békáját, egyelőre. Ideig-óráig rávehetnek, hogy mondj le nemzeti pénzedről, kultúrad-

ról, a mákos téstáról, területről és önállóságról. A mai pénzvilág hímes tojásként csomagolja csokimázás portékáját...

A hatalom és a média az elbutulás felé terelget.

Eredeti elmefuttatásomat Pécsi Györgyi gondolataival tartom illőnek megkoronázni: „Nem kétséges, hogy régiótudat helyett egyértelműen az úgynevezett egyetemes magyar irodalom egészébe való integrálódás a jövő, s ha tud a régió kimagasló képviselőket küldeni, jó, ha nem, elhal, amatőr lesz, provincializmusba süllyed. Ráadásul ma, a globalizáció pillanatában az egységes magyar irodalom eszményének a legmagasabb az árfolyama, és ez jó, mert végre nem otromba sorompók különítik el azt, ami összetartozik. De az öröme mellett valami beárnyékolja ezt az egységesülést. Nem bizonyos ugyanis, hogy a korábbi, a Trianon utáni erős régiótudatok földadása nem jelent-e többet és mást is. Tudniillik a magyarság lakóhelye, számaránya, intézményei, nemzeti, kisebbségi létének egésze számárbórként húzódik össze a határon túli területeken, az irodalom pedig, mert ereje már nincs rá, nem is törekszik önálló szellemi létre.

És kérdés, hogy az integrálódott magyar irodalom nem lesz-e szegényesebb, egyszólamúbb (két szólamúbb). Az is elképzelhető, hogy a magyarországi irodalom mindössze magához hasonítja a határon túliakat, akik „besorolnak” a magyarországi megosztottságokba, megvalósítván a kisebbségi írók rémlátomását.”

Mi is történt Dévénynél 1906 táján; hogyhogy betörhetett valaki „új időknek új dalaival”, és zavartalanul civilizálhatott egyre keletebbre? És mit tesz ma, 101 évvel később, a schengeni porkoláb?

Egészséges provincializmus – *avagy vár ám a munka a kertben!*

Én, a provinciális fiatal, egyetemistaként igazából soha nem éreztem magam jól a provincia központjának számító vidéken, nevezetesen: Újvidéken. – Ez így azonban nem igaz, pontosabban szólva: nem pontos, mivel, bizony sokszor nagyon jól éreztem magam Újvidéken. Jól éreztem magam, mert ott éltek a szívemhez oly közeli emberek, akikkel órákat, de néha fél- és egész éjszakákat is átbeszélgettünk. Jó volt Újvidéken lenni, amikor Bergman mester Fanny és Alexander-ét, vagy Forman mester Amadeus-át bámulhattam, vagy amikor Szabados György mestert először hallhattam tőlem néhány kar-nyújtásnyira muzsikálni... Voltak átmulatott és átbúsult éjszakák, és volt tanulás, olvasás.

De igazából maga a város, a Duna, a Duna-park soha nem érintett meg. Ott voltam, mert ott kellett lennem, néha a Duna partján is, viszont soha nem kerültünk egymással közelebbi kapcsolatba. (Így aztán, közel két évtized múltán számomra fölfoghatatlan volt, egyesek hogy tudtak búsongani, mi több siránkozni és jajveszékelnéni a város bombázásakor. Azt is tudom, voltak, akik ezt megrendelésre tették, míg mások „önként és dalolva”, már-már szerelmi bánatot érezve a Dunát átívelő, egyébként még csak impozánsnak sem mondható hidak lebombázásakor, miközben akarva, vagy akaratlanul megfeledkeztek arról, ha a hidakat nem bombázzák le, akkor a Duna túlsó partjától délre állomásoztatott katonai csapatokat bármikor észak felé vezényelhetnék volna, és – jól emlékezünk, ugye, mindannyian – az egyik, enyhén raccsoló pártvezér a számunkra, magyarok számára megígért szendvics mellé, amit a bevagonírozás előtt osztogatott volna nekünk, azt is megígérte, hogy az északi, a provincia északi területeit az ő utasítására fogja bombázni az akkor még Jugoszláv Néphadseregnek nevezett katonaság... Nos, a provincia fővárosának hídjait 1999-ben lebombázták, akik siránkozni akartak e-miatt, azok kisírták magukat, s azóta talán éppen Budapesten, a bombákat szóró szövetség egyik

tagállamának fővárosában, mi több, horribile dictu: Brüsszelben, a bombákat szóró szövetség központjában tengették, tengetik uniós ösztöndíjas és jól megfizetett tudósítói napjaikat. Így, közel negyed évszázad távlatából van egy elképzelésem arról, hogy ezt a mi provinciális, délvidéki közösségünket éppen azok hagyták el (vagy cserben), akik az ő egészséges provinciájukból – Zentáról, Székelykevérről, Csantavérről, Magyarkanizsáról, vagy éppen Bácskossuthfalváról minden áron a kevésbé egészséges provinciába, nevezetesen Újvidékre akartak kerülni, minden áron provinciális újvidékiek akartak lenni. Ők azok, akik most a provinciális Budapesten, Veszprémben, Szegeden, vagy az imént említett Brüsszelben, Berlinben, vagy Bécsben élnek. És most, kérem, ne tessék meghökkenni, hiszen minden csak nézőpont kérdése.)

Az egykori és a mostani Újvidék provinciális volt, és provinciális maradt, mondjuk, Budapesthez, vagy Brüsszelhez viszonyítva. De Budapest vagy Brüsszel provinciális volt és maradt, mondjuk Berlinhez vagy New Yorkhoz viszonyítva. (Gondolom, még mindig igen-igen sokan vannak azok mindkét metropolisban, akiknek Budapest Bukarest!) És Berlin vagy New York nemde a provincia provinciája nekem, akinek az egész világ, maga a világegyetem itt van, valahol belül, és kívül.

Belül a Húsvét-szigetek a szobraikkal, a mekkai Kába-kő, az Amazonas a még megmaradt esőerdőivel, Közép-Finnország a tavaival, Zürich, Graz és az Adria.

És kívül a ház, az udvar, a kert. A kert, amelynek minden egyes fáját én magam ültettem: a tölgy, a dió, a birs, a fenyő, a hárs, a meggy, a kőris. A tuja, az akác és a széldics. És a cserjék: a galagonya, a fagyal, a mogyoró.

Házam fölött a Tejút, a Göncöl-szekér, a Hold, és a fényességes Nap.

Körülöttem és velem azok, akik a minden, akik maguk a végtelen mindenség.

A provincializmus egyenlő az egészséges regionalizmussal?

A szarvasbőgés /szeptember/ idején szinte mindenki nehéz kedvében van, és erre az alkalomra a közbülső emberek se melegítettek be eléggé, hogy ezt az állapotot eredményesen átingázzák az élni és éltetni akarók két pólusa között. Mármint a tőke és a jog emberei, valamint a jövőkép esetleges letéteményeseinek tábora között a közbülsők sem sérénykednek pallót verni.

A divat-, mondhatnánk hóbort-illetékesek a megmondhatóinak, ami most és itt olybá dudarodik, mint lódarázscsípés a tar koponyán: fájdalmas is, meg az elmúláshoz, megszűnéshez is vezethet. A tájhaza hirtelen fölemlegetése, netán olyan formában is, mint hazatáj, itt, a Tisza- és a Dunatáj környékén vajmi kevéske pezsdülést kölcsönözhet eliszaposodott, s fölöttébb piszkos, szinte bűdös állóvizeinknek, amiből kimozdultak ismeretlen irányba az élőlények, növények, s miegyebek, bár ha jól körülnézünk, akkor egyetlenke hírmondónak azért maradt errefelé is az élővilágból, a dudva.

Éppen ezért a kérdés megközelítéséhez induljunk ki az alapanyagból, hiszen az alapkö már rendelkezik mindazokkal a tulajdonságokkal, melyek egy esetleges építmény ismérvei lehetnek. Mint ahogy a jó kocsonyához is többfajta sertéstartozék dukál, nálunk az emberi nyersanyag összetételét kell valamilyen módon definiálni. Szerintem ebben a duna-tiszai teknőszerűségben fajtánk három válfaja ismerszik fel a magyarság énképében: adott a rudas, a már említett közbülső ember, aki kétarcúsága révén ingázik a jobb és a balos irányzatot megtestesítő igavonó, illetve pofátlanul lazszáló között. Az utóbbi lenne ama bizonyos tücsökmódélet gyakorlója, az előbbi viszont beleszakadna a csinálomba, csak hogy domboríthassa kivagyiságát, fajtája kiemelkedően magyar mivoltát fitogtatón, hámszakadásig. A középutas rudas viszi a prímet, ami a Kárpát-medencei koszorú-töredékek önmegvalósulásának zálogát kellene alkotnia ahhoz, hogy valamely szinten mégiscsak kicsikarnák a huszonegyedik századi maximumot mint kisebbségi minimumot, amit errefelé is önrendelkezési lehetőségnek neveznek, bár a kultúra, az oktatás és egyéb életfontosságú alapfeltételek reményében.

Fajtam ebbéli tevékenysége meddő próbálkozás csupán, s érzésem szerint előbbre nem is jut vele. A családra mint alapsejtre nem támaszkodhat, hiszen az túlhaladott valami, nálunk jellemzően, a egyes házasságok szintjén is veszett balta nyele: a homogén közösségek viszont szekértáboraik minőségtelen produkciója révén, a semmi ágán próbálnak fölnagyított képet adni világraszóló, megismételhetetlen eredménytelenségükről olymód, hogy a gatyakorcba kötött valamit, a helyi szűk körű problémákat, érdekeket, eredményeiket túlbecsülve, egyoldalú és nemzetieskedő lenge magyarba csomagolják portékájuk, anyaországi támogatások elnyerését célozandó.

Summa summarum: a cinkos szívességi megbecsülést sarcol ki magának megfelelőknél és –től, a közbülső beingázza magának mindkét fél részéről a végeladási százalékot, a túlkapásos pedig túlról kapott bérért építi maga köré pl. üvegkalitkáját, ahova csupán nagyköveti szinten lehetséges a levegővétel.

Merre itt, mikor az éppen erre bogarászó és születéshelyének adottságait élvezni kívánó, vagy a bajokat elszenvető kisember a magyarkák jövőképeének csupán egyetlen mozaikkockája? Hogy netán freskót ecsetelhetne magának emlékül az utókornak, hogy itt járt, lábnyoma maradásának reményében? Kapkodja a fejét mindegyik felé, de hiába, mert szegény, mint a templom egere, mert munkanélküli, összmarék segélyen issza le magát a sárga földig, hogy ne gondolhasson a mával, vagy írjam úgy, hogy: MÁVAL? Egyszóval Szerbiában csupán az előbbie tudhatnak némi regionalizmus felé kacsingatni, s mivel velük tart a Jóisten is, talán megtörténhet, hogy valamelyest egészségesnek látszó szerkesztmény kerül ki a kezük közül, régiós szinten.

Egészséges, régiós szinten, de mely alapanyagból áll össze ez a csodálatos kocsonya, aminek hírére járnak a világ négy sarkából is? Vajon miből áll össze a tervezett, egészséges, régiós csoda? Csakis abból, amit a tagok belevisznek. És most érkeztem ahhoz a világhoz, ahhoz a tartalomhoz, amit a vajdasági magyarság hozományként vihet ebbe a házasságba. S mivel régimódi vagyok, nekem még mindig közelebbi annak ténye, hogy a helyes út a közelebbitől a távolabbig, kérdésem lehetne pl., hogy Észak-Bácska

mivel járul hozzá, hogy egy egészséges régiós fenomén formálódjék a kezünk nyomán? Mondjuk azzal a szabadkai szecessziós, agyonhajsolt és végképp kibelezett témával, amit fél évszázada tesz le évenként az asztalra, mind a kultúra, mind az oktatás, esetleg a hírközlési média esetében? Egy ilyen teljesen meghaladott, egérrágtá árkus lesz a beköszönő levél, és alapja, esetleg egyik pillére az egészséges régióknak? Nem tudok benne hinni, hogy a szabadkai és a tágabb környezet csiricsáréja minden tekintetben megállná a helyét a többiek között, mert kimagaslón erősebbek azok, akár Szeged, akár Kolozsvár szemszögéből is vizsgálom az erőnlétet.

De sem Kanizsa, sem Zenta meg a többiek, amelyek szóba jöhetnek, nincsenek olyan kondícióban, hogy egyenértékűen adnák a hozomot az egészséges regionalizmushoz. Hogy az infrastruktúra nincs a kezünkben, az csupán egyik mentségünk lehet, de nem ment fel bennünket semmi alól az önkormányzatok látszat-divat-hejehujája, általános rongyrazása és fenezenéje, tanáraink tudatlansága, /Nem tudok többet egy ötödikesnél!?, és a médiában uralkodó katasztrofális helyzet, már ami a minőségi teljesítményt illeti. A vajdasági magyarság ebbéli bizonyítványa bukásra áll, s itt lenne a végső ideje, hogy ne csupán a szánk járjon világraszóló teljesítményeinkről, hanem a cselekedet eredménye legyen a biztosítéka annak, hogy régióban tudunk gondolkodni minőségi hozzájárulásunkkal is.

Ha lehet, kezdjük a munkát a mai nappal. A vajdasági magyar író ne zírózzon, a pedagógus ne zemberezzon, az újságíró ne zanyaországozzon. Mentsük meg lelkét a kétségbeesés határozott névelőnknek, amire csupán AZ ember képes, akinek tartása van, akinek az anyanyelve szent!

HIÁBAVALÓSÁGOK TIVORNYÁJA

Egy születésnap ünnepség ürügyén a továbbadás szükségességét szeretném tüzetesebben érinteni, akárha szűkebb pátriánkat érintse is a kérdésfelvetés. A továbbadás mint valaminek átvett, öröklött vagy egyszerűen kapott, esetleg alkotott tartalomnak eljuttatása az utánunk sorjázóknak, életfeladatnak is egy teljes embert betöltő vállalat, aminek megfelelni nemigen mutatkoznak a szakmabeliek mostanság.

Ezzel kapcsolatban Dudás Károly beszélt azon az ünnepségen, melyet a szabadkai Városi Könyvtárban tartottak 60. születésnapja alkalmából. Ekkor említette annak tényét, hogy „a Képes Ifjúság akkori főszerkesztője köré egy kiváló gárda tömörült, amelynek a mi létünk, a mi valóságunk volt a fontos.” /.../ „Ma viszont, mint egy novelláskötet is bizonyítja, egyetlen délvidéki helyszín, egyetlen magyar név

nem szerepel a fiatal írók alkotásaiból készült válogatásban.” /.../ „Vannak íróink, akik külföldi, például németországi ösztöndíjjal rendelkeznek, s onnan bírálják az itthon tevékenykedőket.”

Mindennek vajon mi a hozadéka? A felfokozott ütemben kivajúdott hiábavalóságok tivornyájának korszakát éljük, virtuális világunk fogódzó nélküli szabadesésben zuhan a családfáról annak is alá, amire azt gondoltuk, hogy lejjebb már nem kerülhetünk. A beszéd és az írásbeliség pillanatnyi színvonala hordalék-szintáján, akárha a folyóban, amiben mártózni szeretnénk, de inkább mégsem. A napi vagy heti sajtó, az elektronikus médiumok divatbetűvetés, felfokozott gondolathadarás rabjaiként veszítik fogyasztói táboruk, a közéleti vagy irodalmi folyóiratok pedig megszűntek létezni, legalábbis a vajdasági magyar olvasók számára. Csak be kell nyitni a szabadkai Danilo Kiš Könyvesházba, és kissé számba venni folyóirataink, illetve könyveink jelenlétét. Ott porosodnak hiánytalanul, akár több évre visszamenőleg, bizonyára arra várakozva, hogy a papírmalom a kegyeibe veszi őket. A televíziós műsorokat nem említem, mert azok mintha egyáltalán nem lennének, témáinknál fogva a levegőben lógnak éretlen gyümölcsként talán mindörökre, a rádiós kulturális műsorok pedig egy hermetikusan lefajtott világ utolsó mohikánjai, akik ülnek a maguk kis fészkében és olvasnak, olvasnak, esszéznak, esetleg beszélgetnek, csak hogy egymással, és egyáltalán nem a hallgatóval. Ily mód ezek a jóemberek talán nincsenek is. A kérdés: mi marad utánuk továbbadásra? Hogy a valóságirodalom vagy a szociográfiai ízű betűvetés távol áll tőlük, ők filozófusoknak születtek? Ezzel a kérdéssel úgy vagyok, mint a medve azzal a bizonyos medvehagymával, mikor gyomorrontásra végül is ráfanyalodik a növényevésre: bizony engem igazol annak ténye, hogy a művészetek művelőinek bizonyos hányada, akik elefántcsonttorony váraikban ücsörögve váltják meg korszakalkotó műveikkel a világot, a valóságban semmittevésben fulladoznak, még ha munkásságukért már rég elnyerték netán a legkritikusabb kritikus penna nagydíját, vagy a legsörhas-akadémiai tagságot.

Arról a bizonyos táblaképről, ami a valóságunkkal törődést illeti, a ma-arcúság éllovasa lehetne a színház, illetve a filmesek, persze tisztelet a kivételnek. Olyan érzésem van velük kapcsolatban, hogy tömegességüket, előfordulásukat számba véve, talán érvényes lenne rájuk nézve, hogy sokszor, sok esetben a kevesebb a több, hogy aki sokat markol, az hoppon marad: annak ellenére, hogy dömpingáru lett a színházi megvalósítások erdeje, s közülük bizony aligha mondható egy-egy színpadi megvalósítás sikerültnek, mert nem rólunk, nekünk szólnak, mert inkább ezek a világraszóló előadások is a levegőben lógnak, valahol félúton a vajdasági magyarság és az

elvonatkoztatott között: persze jó előre rámagyarázva a lecke, hogy valójában a néző ön-énekpét látja viszont tótágast állva, és majd magányában rágja fordítottra a fonákot, hiszen azért jár színházba. Érzésem szerint nagyon jól tenne mostanában a színháziaknak, ha valamely pályázati úton jó szöveghez juthatnának, drámához, amit író írt, még ha az író mint olyan már rég a múlté, egy meghaladott kategória. Ugyanakkor, filmezésünk egy adta autodidaktizmus, s ugyanez mondható képzőművészeti életünkre is. A botcsinálta rendezők megvalósításai, valamint az önképzett festőművészek siserehada ellepi a lényegét, s nem látni tőlük az ég azúrját. Ha az ő megnyilvánulásait gondoljuk mi továbbadni, akkor a nesze semmi, fogd meg jól útravaló nem éppen ideális ajándék az utánunk következőknek.

Vajon ilyen felszínesen, alanti megmerülést kerülendően, száraz lábbal szeretkezve a folyóval, Konc Istvánnal ellentétben, a part barátjaként és a víz ellenségeként, vajon a jelenlegi vajdasági magyar „csúcs-csinadratta” eljuthat-e egyáltalán valaha a Szakadó, a Ketrecbál vagy a sepsei indíttatású Királytemetés lenyomatáig, netán egykori önmagunkat keresendő? Alig hihető, hiszen a hiábavalóságok tivornyáján ez is egyfajta valóság, olyan megismerhetetlen, cinkosan titokzatos „buli”, ahonnan az ember csupán kiterítve hoztatik valódi önmagához, haza. Isten kegyelméből, persze.

És valaki most ideszól nekem, talán éppen a kisköszegi hegygerinc oldalából: „Ugyan, fiam, hiszen tartás nélkül pezsdülés sosem volt!” A leányvárinak ezzel kapcsolatban azért van igaza, mert rá igenis hallgatott a század, és „a nők nem küldték el az ablakuk alól!”

És ma? Itt és most? A mi pártütő arkangyalainkkal hogy állunk, kérdezhetne vissza ránk a világ egyik „költőcskéje”, ama Anatole, aki a fiatalok mély és rendszerint téves gondolkodásának lényegét fogalmazta meg anno. Nos, a mi immár kopaszodó, de ifjúi hévvel mélyen és tévesen gondolkodó pártütő angyalaink bizony nagyon is pozitívumra váltották egykori hitvallásukat. A pártkánonok egykori „garabonciásai” bizony az idők folyamán szürke-állományt gyarapítván, ebben-abbban is IQ-sabbak lettek: például Szabadkán a csupaüveg Kaszálitkából tetszelegnek a világnak, valamilyen Magyarháznak nevezvén fészüküket, ahova ottani magyar író legtöbbje be se teheti a lábát, hacsak nincs legalább nagyköveti pedigréje. De nincs ez különben Kanizsán sem, ahol valamely Thália-féle imaház kapott patinát, meletet dajkáló déli szél áldásával persze, amit majdan az intézmény nevét viselő művészóriás avat fel hamarosan mindannyiunk fölemelkedésére a porból, önkezűleg vágva át az avatószalagot, miközben

a József és barátai zsoltár dallama csendül fel Szabadosan.

A címkézés gyors, de rövid életű! – mondja egy helyütt Konrád.

Valóban, igaza lenne? Eleddig a gondos idő őt látszik igazolni, s nem azokat, akik az elit, mármint a vajdasági kultúra csúcsondász plecsnijének címkéjével jutnak a lakáj-effektus révén szívességkritikához, hogy könyveik napvilágot lássanak vagy szívességdíjakhoz, amit Kossuth neve fémjelez, persze sok-sok bérrel /bérenc-tallérral?/ honoráltan, esetleg a bajai Duna-sziget Sörhas-akadémiai tagságához is hozzáférhetően, sörshordó-pi(a)edesztálra emelvén kerekded kiválóságainkat.

Magyarán: a vajdasági magyar alig pislákoló kulturális meg miegyéb csodabogár jelen pillanatában, Németh Istvánt idézve egyik kozériájából, imigyen hangozhatnak: „Évszázados, sőt évezredes gürcölések után, elérkezett a pihenés, a felüdülés ideje. Buckahalmon még véget sem ért az agyaggalamblió verseny, máris ráálltak az újabban meghonosított homokszítáló bajnokságra, amely az idei, harmadik megrendezésével nemzetközivé nőtte ki magát: núbiai és kelet-afrikai részvevőkkel. Szurdokpusztán egyhetes rókavadászatot tartottak több környékbelivel, hogy a valóságos népünnepélylyé nemesedett pihentető szórakozást fécántöprtyűvel megbolondított villásreggelivel zárják. A tiszahátiak az óvodáskorúak részére fűzfafütyülő tábort hoztak létre tartományi támogatással.”

Valóban, igaza lenne Németh Istvánnak? A mostani mélyen és tévesen gondolkodó pártütő angyalok, a fiatalabbja netán, úgy gondolja, hogy szürkeállomány serkentőjét, a legújabbat is csatarendbe kellene állítani a kultúra jobbításához? Mert csodatevő szert hasznosít a mi jövőnk záloga, netán IQ-ja emelése céljából is a csodatevéshez, aminek a neve spanyol muslinca, magyarán randi-drog. Amazonjaink, a kultúrával áldott hajadonok tőle pattannak s kattannak be a sűrjébe az éjszakának, hatására pedig időközben legyártják azt a kulturális többletet csúcsmínőségben, amivel majd részünkről emelni fogjuk az egészséges regionalista együtt-rendezvények minőségi fokát, ahol a véghatár a magas ég!

Mert úgy igaz, hogy a felhők felett mindig kéklik az ég! Némi malíciával kérdezhetné, a T. tartással és tudással rendelkező, alázatos szakmai: A VAKOKNAK IS KIJÁRNA ABBÓL A KÉKSÉGBŐL?

Sorsmozaik 1.

A rézangyalát!

Nálunk régen, a szülői házban nem hangzott el káromkodás. Isten nevét hiába egyikünk sem vette szájára, ha nagyon feldühödtünk is. Pedig nem voltunk vallásosak. Református anyám és katolikus apám mégis a tízparancsolat szigorú betartására nevelt bennünket. Nem lehetett könnyű dolguk. Öt eleven, egészséges gyerek ugrándozott, rohangált a házban, azokból is négy szilaj fiú! Amikor este szüleink fáradtan megjöttek a munkából (nem voltak tétlen napjaik: apám ügyvédi irodát vezetett, anyám általános iskolában igyekezett a gyerekekbe beleverni a szép, helyes magyar beszédet), nagyon visszafoghatták magukat, valahányszor lármásan, piszkosan, éhesen vártuk haza őket. Amikor akkorára dagadt a zűrzavar, hogy nem lehetett már tovább legorombítás nélkül bírni, apánk mindig elordította magát:

– Azt a fűzfán fűtyülő rézangyalát! – és ettől a varázsszótól egy csapásra rend lett...

Nőttünk, növegettünk, szorgalmasan tanultunk, szépen sorban elvégeztük a gimnáziumot. Amikor a legidősebb bátyám Belgrádba készülődött az építészeti egyetemre, a búcsúvacsorán apánk csak úgy, viccesen megemléltette:

– No, majd eljön egyszer az én szerb menyem, és megkérdezi, mit jelent az, hogy a fizfan fitjile rezandjalat...

Jót nevettünk, és nem értettük, hogyan jön ez most ide. El is felejtettük gyorsan.

Az eset egy év múlva megismétlődött, amikor a másik bátyám indult a fővárosba jogi tanulmányait folytatni. A következő ősszel engem is ezzel készítettek fel az egyetemista életre, én is megkaptam a postabetétkönyv mellé a burkolt atyai intelmet:

– Egy napon jön majd az én Srboljub nevű unokám, és megkérdezi, deda, šta ti to znači a rezandjalat...

Akkoriban engem egészen más dolgok foglalkoztattak. Milyen ruhában is fogok az első nap az egyetemen megjelenni, levágassam-e a hajamat?

Gyorsan beilleszkedtem a „domba”, tanultam, nagyon igyekeztem a szerb nyelvet is elsajátítani. Gondoltam, ha nem magyar fiúkkal barátkozom, könnyebben megtanulom az államnyelvet. Ezért még a szemeszter elején elmentem az egyik

„cimmerkámmal” az orvosi karra a délutáni táncmulatságra. Egy percig sem árultam petrezselymet: amint megtudták, milyen nemzetiségű vagyok, igencsak nyomultak rám a szerb fiúk. Fogdostak, szorongattak, és a fülembe sugdosták:

– Lepa si, Madjarice iz Vojvodine!

Meg kell vallanom, eleinte nagyon tetszett a dolog. (Még nem tudtam, hogy akkoriban vetítették a mozikban a forróvérű magyar postáskisszony történetét). Pörögtem, boldogan roptam a táncot, váltogattam a partnereket. Gyorsan kimelegedtem, egy idő után le kellett ülnöm. A padon váratlanul, mint a villám, szédülő fejembe, zúgó fülembe csapott az ismert, mély hang:

– Meglátogat majd engem az én unokám Belgrádból, és megkérdezi...

Hirtelen elment a kedvem a viháncolástól.

Lediplomáltam, hazajöttem. Munkába álltam, férjhez mentem a régi, magyar fiúhoz, aki hónapokig még a kezemet sem merte megfogni. Megszülettek a gyerekeink, a fiúknál is az unokák (igaz, összesen csak hét, nem ötször öt, ahogyan apánk számolgatta), és ment minden a maga rendjén.

Aztán jött a háború, két öcsém Debrecenbe, a vejem a lányommal Kanadába menekült a katonai szolgálat elől...

Ma Zentán már csak egy unoka lakik, ő is munkanélküliként. A valamikor vidám, gyerekzajtól hangos épületet ellepi a gaz, hullajtja vakolatát, és az ablakában Ez a ház eladó feliratú tábla szégyenkezik...

És az idén nyáron eljöttek az unokáim az óceánon túlról Zentára megismerni apa, anya szülővárosát. Két eleven kislány, aranyosak, okosak, szépek, jól beszélnek magyarul, de egymáshoz bizony angolul szólnak. Szidás, durva szó persze nem hangzik el, kényeztetjük őket, nálunk mindent szabad.

Egyszer olyan csúnyán összekaptak, hogy mégis rájuk kellett pirítanom:

– Gyerekek, ez nem szép! Azt a fűzfán fűtyülő, jégen kopogó rézangyalát! – viccelődtem velük csípőre tett kézzel. Mire a hétéves visszacsacsogott:

– Oké, mama, de mit jelent az a.. a.. milyen... angyalát?

A provincializmus – mint rákfene és mumus

Tárgyszerűen nézve rokon fogalmakat állít egymással szembe (vagy egymás mellé) e tanácskozás* kitűzött témája. A provincializmus is, és a regionalizmus is egyazon élethelyzetre utal: az emberi lét helyhez kötött voltára. Arra a magától értetődő körülményre, hogy születünk valahova, ott vagy máshol megismerjük a világot, s a hely elég sokban meghatározza szokásainkat, netán még ízlésünket is. Egész későbbi munkás életünk is földrajzi helyek terében telik el, amelyek kihatnak sorsunkra, akár lokálpatrióták leszünk, akár vándormadarak. Minthogy mindez banálisan természetes, fel kell tennünk a kérdést, miért lett mégis a provinciális minősítés megbélyegző, a lefokozott, beszűkült életmód és gondolkodásmód jelzője, s vele szemben a regionális, amelynek az utóbbi néhány évtizedben lett nagy keletje főleg a politológiában, mentesült minden frusztrációtól, gyanús árnyéktól. Azt tapasztalom, hogy mind a lokálpatrióták, mind pedig a politikai korrektségre mindenekfelett ügyelő világpolgárok valósággal felszabadulnak a régiókban való gondolkodás lehetőségétől, s valóban, ahogy a tanácskozásunk címében is az egészséges jelző tapad hozzá, a közhasználatban is a friss energia képzete övezi.

Én magam nem látok benne többet egy újszerű, még csak most érlelődő közigazgatási és gazdasági szerkezet kiindulópontjánál. Ezt az álláspontot már semmiféle érzélem nem kíséri, mert be kell vallanom, eleinte gyanakvással tekintettem a régiós gondolat diadalmenetére. A kilencvenes években ugyanis a nemzeti kategóriával szemben merült fel – pragmatikus kompromisszumként –, hogy régiók együttesének tekintsük az országot. Fénykorát élte akkor a minden autonóm aspirációt félresöpítő globalizmus-ideológia, a Világ-Egész doktrínája – amelynek „leányaként” tiszteltük az Egyesült Európát. Ha ez a virulens politikai stratégia egyik céljaul a nemzeti létformák leépítését tűzte ki, nyilvánvalóan nem nélkülözhetette valamely más formáját a kormányozható, működőképes kisebb egységeknek. Ezért fordult a behatárolható földrajzi tájak felé, amelyekben megvalósítható bizonyos mértékű

gazdasági és közigazgatási önszerveződés. A neoliberális politika számára, amelynek sarokpontját jelenti a gyenge állam követelménye, ideális méret, hiszen egy-egy régió sohasem válhat olyan hatalmi centrummá, amilyenné az állam tudja tenni magát, ha akarja. A régiókban való gondolkodás előnye a neoliberális politika számára a nemzeti tudat föléledésével szemben is nyilvánvaló. Teret enged a lokálpatriotizmusnak, érvényesülni engedi az emberek természetes vonzódását eredetük mítoszához, szülőföldjük közösségi hagyományaihoz – miért ne tehetné?! , kistérségi keretek között az ilyesmi ártalmatlan kulturális tevékenységet jelent; ám alig érintkezik a nemzeti öntudat, az önépítés, a történelmi beágyazódás kiszámíthatatlan energia-mezőivel, s így inkább azok levezetésére szolgál.

Különösen groteszk itt, Magyarokanizsán visszagondolni arra, hogy a kilencvenes években világszerte – és Magyarország-szerte – arról értekeztek egyes értelmiségiek, hogy a nemzeti kategóriája használhatatlanná vált, elavult; nemzetek hovatovább nincsenek is. Errefelé viszont akkoriban nemzetek vívták egymással élethalálharcukat, egyúttal azt is megmutatva, hogy milyen apokaliptikus pusztító erővé válik a nacionalizmus, ha nem arra összpontosítjuk az erkölcs és szellem erőit, hogy ezzel az elemi indulattal is megtanuljunk civilizáltan élni, ahogy egyéb szörnyű készleteseinkkel is megtanultunk, igaz, csak sok évezred alatt. A liberális értelmiség nyegle viszolygása, a nemzeti keret életképességének együgyű tagadása inkább ártott, mint segített a kelet-közép-európai nemzetek fokozatos konszolidációjában, amely a kétezres évekre úgy-ahogy mégis végbement. Paradox módon inkább a nacionalisták nemzetféltesből fakadó kijózanodásának tulajdoníthatjuk az indulatok megfegyelmzését, ám ebből következően maga a nemzeti kategória is megerősödött a közgondolkodásban. Például ma már Nemzetek Európájáról szokás beszélni, elismerve minden nemzet jogát önnön sajátosságaihoz, s ezek bizonyos fokú védelméhez, noha persze mindez mást és mást jelent a különböző politikai oldalakon

(Magyarország a legjobb példa rá). Messze vagyunk a konszenzustól, veszedelmes szikrák pattannak ki a hamu alól, de egy biztos: a nemzet kategóriáját ma nemigen minősíti a baloldal sem politikailag eleve inkorrektnek. A régiók sem a nemzet alternatívájaként említődnek, s ennek örülhetünk, hiszen valójában a két fogalom versenyezettése abszurd és erőltetett volt eleve is. (A megyerendszer és a régiós felosztás szembeállítása politikai szempontból világosan értékelhető, adekvát közigazgatási alternatíva, bár valójában nem szükségszerű, hogy kizárják egymást. Ennek kifejtése nem a megkezdett gondolatmenethez tartozik, épp csak emlitem.)

Nem vitatom én a regionális gondolkodás létjogosultságát. Azzal kezdtem, hogy egy-egy tájegység szülöttének, polgárának lenni fölöttébb természetes állapot. Az is nyilvánvaló, hogy az egységes természeti adottságok miatt sajátosak és összetartozóak az élet és a gazdálkodás feltételei, tehát ésszerű és gazdaságos kihasználni az áttekinthetőségből adódó lehetőségeket, összehangolni a befektetéseket stb. Nem lévén sem gazdaságban jártas, sem közigazgatási szakember, nyilván fel sem tudom mérni, mennyi előnye lehet a regionális együttműködésnek. Csak sejtem, s készséggel elismerem. Ráadásul nekünk, magyaroknak alkalmat ad arra, hogy azokat a tájegységeket, amelyeken etnikai kisebbségként magyarok élnek, a régiós felosztás jegyében külön politikai mezőbe soroljuk, és a sok rossz érzéssel terhelt kategóriát, a kisebbségi magyart leváltja a földrajzi hovatartozás semleges hatású jelölése. Mindezen felül vonzó lehetőség rejlik abban is, hogy egy-egy régió átnyúlik a határokon, s az együttműködés akár az ott élő nemzettársakkal, akár a szomszéd többségi népek tagjaival a határok légiesítéséről szóló tündérálomunk életre keltésének előmozdítója mindenképpen.

A művészet, egyáltalán a kreatív szellemi működés területén azonban csak nagy körültekintéssel, óvatosan használható a „regionális” besorolás vagy minősítés. Egy művész, egy tudós lehet „régiónk büszkesége”; lehet számon tartani és a helyi gazdasági erő révén támogatni az azon a vidéken élő alkotókat, ott megszülető kiadványokat, kiállításokat, folyóiratokat, de ettől még nem válik régiós művésszé, régiós tudóssá senki, legfeljebb a régiónak lesz kulturális élete. Képtelenség volna Mórát vagy Tömörkényt régiós íróként számon tartani, Szentgyörgyi Albertet mint régiós tudóst. Igen, Móra Szeged írója volt; igen, Tömörkény a szegedi tanyavilágé; s tudjuk, egyik legnagyobb elbeszélőnk Palócföld írója, a másik pedig Óbudáé – effajta

kötődés volt mindig és lesz is. De ez a kötődés egyetlen helyre összpontosul, egy otthonias környezet erős, szinte kizárólagos ihletését jelenti, azét az egyét. E lokális kötődéssel igen jól összefér, hogy az író mindazonáltal a világ ablakába könyököl ki, és messze az Óperencián túlra lát írás közben. Régiós művésznak mondani a kétségtelenül a régióban élő művészt épp olyan kétes besorolás, mint amikor megyei vagy járási művésznak aposztrofálnak valakit, ami nyilvánvalóan lekezelő (bár akadnak tollforgatók, akik elvállalják e szerény szerepet). Ismétlem: a szűkebb pátria szellemi elitjét számon tartani, megbecsülni – szükséges, dicséretes és egyben magától értetődő, része a régió kulturális életének, amelynek fenntartásához támogatni kell rendezvényeket, színházakat, kiadókat is, mert egy-egy vidéknek az életminősége, civilizációs foka a kulturális befektetéstől is függ. A létrejövő művek azonban az egyetemes kultúra részei, reálisabban nézve a nemzeti kultúráé – felettébb kínos, ha egy műalkotás a születési helyétől eltávolodva már érvényét veszti.

Fejtegetésem ellenében felhozhatja valaki, hogy hiszen a nemzeti kultúra is korlátozó jelentésű, miért tartom mégis használható kategóriának a művészet számára, ha a regionalist elvetem. Csakhogy a nemzet szellemi entitás (is), a régió csak kivételes esetekben válhat azzá. Mint földrajzi adottságokból következő képződmény szinte kizárólag a gyakorlattal, a mindennapi élettel hozható összefüggésbe, míg a nemzet elválaszthatatlan a tudati mozzanattól, a történelemtől, az érzülettől. Tehát a magyar nemzet nem határozható meg a magyarlakta régiók egyszerű összeadásával. Ahogy a magyar irodalom sem csupán egy lineárisan bővíthető, végtelen névsor.

Ismerős lehet a kultúránk régiós szétosztása ellen való berzenkedés: máig békétlenséget vált ki a kisebbségi magyar irodalmak önálló egységként való tárgyalásának történeti jogosultsága és esztétikai jogosulatlansága. Máig vitatott, hogy az utódállamokban létrejött irodalmak önálló organizmusokként léteznek-e, avagy az egyetemes magyar irodalomba tagolódnak-e be, illetve a magyaron túllépve a világirodalom részeként kell-e felfogni őket. Az analógia megérdemli, hogy kissé elidőzzünk e ponton. Sokan az utódállamokban létrejött magyar irodalmi élet jeles szereplői közül sérelmezték és sérelmezik, hogy a kisebbségi író kategóriáját alkalmazzák rájuk, ahogyan az egykori nyugati emigráció írói is sérelmezik a „nyugati” vagy „emigrációs” jelzőt – ahogy ők mondják: stigmát, bélyeget. Pedig ezeket a kategóriákat nem a földrajzi

hovatarozás esetlegessége, hanem a történelem kényszere alkotta meg, és használatukat az élet tette szükségessé. Ráadásul a nemzetiségi státusú magyar íróársadalomnak is szüksége volt egyfajta elkülönülő identitásra ahhoz, hogy az életét, fennmaradását biztosító intézményeket kialakítsa a többségi állam keretei között. Úgy látszik, ezek az intézmények nélkülözhetetlenek a rendszerváltozás utáni megváltozott körülmények között is, s ez már önmagában tovább élteti az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki író megjelölést, amit egyébként is aligha lehetne kiiktatni, hiszen ténykérdés: az illető író oda való, ott él, ott ír. Éljen is, írjon is! Mindenütt a világon az javítja egy-egy vidék, egy-egy város életminőségét, ha az emberek a közvetlen közelükben érzékelhetik az alkotó géniusz jelenlétét, s ezért önmagukat is magasabbra taksálhatják. Alig észrevehető erő ez, de erő. Magyarország romlásához hozzájárult, hogy a vidék értelmiségét elszippantotta Budapest és néhány nagyváros, és most ott lát az ember javulást, ahol újra sorompóba állt néhány helyi tanár, orvos, újságíró, és szinte hihetetlen, de az ő önképzőkörinek csúfolható buzgalmuk rejlik egy-egy helység felvirágzása mögött. Erdélyben és a Délvidéken is kemény gondot jelent a helyi értelmiség elvándorlása, holott amíg ott voltak, látszólag nem sok vizet zavartak. Épp ezért csak addig a határig értem meg a magyar nemzeti kisebbségbe született valamely pályatársam sértettségét a „kisebbségi” jelző miatt, ameddig azt nyomatékosítja, hogy az irodalom – irodalom, az író – író; nincs sem kisebbségi, sem többségi művészet. A műalkotás, még ha épp a kisebbségi léthelyzetet teszi is témájává, a lehető legszélesebb közönségre számít. Vagy éppenséggel az égvilágon senkire, csak a Jóistenre. S ha a zord valóságban mindösszesen tucatnyi emberhez jut el, s a Jóisten éppenséggel nincsen közöttük, a műalkotás akkor is a legmagasabb mércével méri magát, s nem fogad el fakultatív, lekezelő engedményeket.

De ha szóban forgó pályatársam eleve nem tekinti autentikus művészetnek, ami reflektál szűkebb hazája – mi tagadás, sokszor nagyon naturalistán otromba – történelmére, vagyis ami genezisében egy nemzeti kisebbség életélményéhez kötődik – sajnos mondhatnánk pusztulás-élményt is –, akkor nem tudom, és nem is akarom megérteni őt. Sem őt, sem a hozzá hasonló anyaországi pályatársakat, akik ugyancsak vitatják az irodalom közösségi gyökérzetének esztétikai szalonképességét. S itt el is érkeztem a másik fogalomhoz, a provincializmushoz.

Okkal tapadt kellemetlen jelentés a provinciális jelzőhöz. Bizony, a provinciákon való élet hajlamosít az arányvesztésre. A kicsinyességre, a fontoskodásra, az önelégült pöffeszkedésre aprócska szemétdombjainkon, a fülledt rosszhiszeműsége, neurotikus gyűlölködésre, báva fantazmagóriákra. A provincia lakója ráadásul tudja ezt magáról, s ezért vallásos hódolatot érez a tőle oly távoli centrum: a királyi udvar, a főváros, az elit egyetem, a világlap szerkesztősége vagy egy divatos jachtklub iránt. Arrogancia és kisebbségi érzés – ez a provinciális ember lelki képlete. Magyarországon sem ritka ez az emberfajta, van falusi, kisvárosi és fővárosi változata is. Egyik sem érdemel különösebb védelmet, nyugodtan rendjén valónak találom, ha a provincializmus bélyegét csak őrjük sütnék a mai hatalmi centrumok káderei.

A provinciálissal szemben a lokálpatrióta minősítés a helyhez kötöttség pozitív interpretációja. A provincializmus lényegi ellentéte a világpolgári mentalitás, a kötelmek nélküli életforma. Világpolgárt mondtam, de mondhattam volna világproletárt is, ugyanis a provinciális jelzővel való visszaélés, vagdalkozó alkalmazása mindazokra, akik nem tudták semmibe venni nemzeti kötelmeiket, még a kommunista állam leleménye volt. Igaz, akkor még többesélyes volt a dolog, mert ugyanazért az eltévelyedésért meg lehetett kapni a „dekadens kozmopolita” bélyegét is (például Kosztolányinál nehéz volt eldönteni, hogy melyik bűnben érdemes inkább elmarasztalni). Minthogy a nép ábrázolása majdnem annyira kíváncsi volt, mint az osztályharc ábrázolása, csínján kellett bánni a provinciális minősítéssel, hiszen a magyar vidék, ahol a magyar prózáírók oly otthonosak voltak, ennek az ábrázolandó dolgozó népnek az előfordulási helye volt, ám valamiképpen mégis sikerült az akkori ideológusoknak és ítéseknek kifejezésre juttatni, hogy a magyar irodalom elmaradott, másod- harmadrendű a világ igazi, nagy, munkásmozgalmi és művészeti eseményeihez képest.

A hetvenes években például nemcsak Arany János anakronisztikus poétikája miatt koppintottak az orrunkra Szabolcsi Miklós strukturalista iskolájának jeles növendékei (mára többségükben akadémikusok), hanem tanulmányokat olvashattunk arról, hogy a magyar regény félévszázados lemaradásának az oka a nagypolgárság kismértékű reprezentáltsága társadalmunk tablóján. A néhai szerző, Sükösd Mihály szerint a nyugati nagy regények (jellemző módon családregegyek) mind a nagypolgári életformából eredtek, s mivel nálunk Déry A befejezetlen mondat című regénye az egyetlen

kísérlet az elmaradás bepótlására, a magyar regényirodalom provinciális jelenség maradt csupán.

A nyolcvanas években a magyar irodalom fénykorának tündökletes regényeiről már azt olvashattam nem is akárki: Balassa Péter könyvkritikájában, hogy poétikai szempontból ifjúsági regények voltak, s a magyar regény nagykorúsítását Lengyel Péternek kellett elvégeznie épp akkor megjelent regényével. A nyolcvanas évek nagy vívmánya: hogy ekkor néhány írónak igenis sikerült felzárkóznia a világ „centrumaihoz”, elsajátítva vagy tehetségesen eltalálva azt a művészeti beszédmódot, amely tökéletesen megfelelt az akkor még újdonságszámba menő esztétikai és nyelvfilozófiai elméleteknek. A siker a kilencvenes években teljesedett ki, az új paradigma bevette Magyarországon is a tanszékeket, a szakmai folyóiratok nagy részét. Minden más beszédmód, beleértve a klasszikus modernséget és az avantgárdot is, a sülyesztőbe került, vagy kétségbeesett utóvédharcot vív perifériára szorult fórumain.

Eljött az ideje, hogy megkérdezzem: most melyik provincializmusról beszélünk? A szűklátókörűség, a helyi értékrend provincializmusáról? Ilyen szakmai tanácskozáson érdemes arról is kimondani néhány fájdalmas igazságot. Érdemes szembenézni az ún. helyi értékrend csapdájával: hogy milyen nehéz megtalálni a középutat a méltányolható, sőt méltánylandó, de inkább csak helyi jelentőségű teljesítmény elismerése, publikálása, nyilvánossá tétele során a színvonalbeli engedékenységgel és a szigor között. Hogy milyen nehéz derék lokálpatrióta dilettánsokat távol tartani a szellemi fórumokon való pávaskodástól. S nem kevésbé nehéz a helyi kulturális élet résztvevőinek önértékeléssel bírniuk a kánonképző centrumok lekezelő magatartását.

Én azonban a provinciális kategória másik előfordulásáról ejtenék most szót, a vádként lebegtetett, többnyire csak áttételes formában elhangzó minősítésről, amely a magyar irodalmi hagyományt, s az e hagyományt éltető mai irodalmárokat sújtja, és ami most már évtizedek óta rongálja irodalmi tudatunkat.

Kezükre játszik a nemzetközi trendekre függesztett szemű irodalmároknak – akiknek csak egy része író maga is, a többségük a kultúra területén egzisztáló tisztviselő, külföldi egyetemeken magyar vendégtanára, kulturális újságíró, kiadók vonzáskörébe tartozó fordító –, hogy nyelvünk kicsinysége és – kis túlzással – rokontalansága mindig korlátot szabott irodalmunk nemzetközi elismertségének, népszerűségének. Volt ugyan néhány áttörés a nyugati könyvpiacra a huszadik század közepe táján: Németh Lászlóé

Németországban, Szabó Magdái Franciaországban, mégis jogos a megállapítás: a magyar irodalom nem tudott jelen lenni a nemzetközi irodalmi tudatban, s ezen a helyzeten csak az utóbbi két évtized változtatott. Elsősorban a német könyvkiadóknál talált befogadásra néhány magyar szerző. Furcsa módon Mészöly Miklóst, Esterházy Pétert, Nadas Pétert, de még Kertész Imrét is megelőzve Dallos György regényének sikerült közönségsikert elérnie, ami inkább a német könyvvásárlók sajátos érdeklődését mutatja, semmint a felsorolt írók valós rangját. Az előbbieket mellé mások, elsősként Krasznahorkai László, Darvasi László is felzárkózhatott, legutóbb pedig Bartis Attila magyarul Nyugalom címen megjelent regénye keltett figyelmet a német olvasók között, azt kell mondanom, méltán, de korántsem meglepő módon, hiszen a regény a számukra divatosan izgalmas aberrációk regiszterét is megszólaltatja.

Aligha vitatható: áttörés ez, és talán egykor hasznát látja a magyar irodalom teljessége is, nemcsak a nyugati közönségigényt pillanatnyilag jól ellátó szegmense. Ahogy állítólag Márai sikerének is az az eredménye, hogy többen vesznek tudomást rólunk Olaszországban és Angliában, mint korábban. Nem merném tagadni a nemzetközi elismertség fontosságát. De bevallom, nem foglalkoztat különösebben. Az foglalkoztat, hogy Magyarországon milliószámra élnek emberek, akik nem vesznek könyvet a kezükbe, semmilyen, még szakácskönyvet se. Az foglalkoztat, hogy azok az írók, akik engem és előttem, utánam generációk sorát megtanítottak a szavakra, hogy mondani is tudjam, ne csak érezzem, mi a szerelem, a halál, a félelem és az öröm, s egyebek mellett megtanítottak magyarnak is lenni, meg kíváncsinak is lenni minden más nációra, szakmám hatalmasságai szerint elavultak, archívumok raktáraiba valók. (Megjegyzem, a könyvraktárakból is hiányzik némelyikük, mert évtizedekig nem akad kiadó a műveik kiadására.) Magyarán nem bánám, ha provinciálisabb volna nemzetem: jobban tartaná magát a helyi értékrendhez, mint a nemzetközi könyvpiac statisztikáihoz, hátha könnyebben találna magának olvasnivalót is. Provinciálisabb? Ezt persze csak gúnyból mondom. Éppenséggel nem a saját, kipróbált értékrend teszi provinciálissá az embert. Önmagában semmiképpen sem. A magyar irodalom egykori saját értékrendje például olyannyira nem volt belterjes, hogy kevés más irodalom dicsekedhet hasonlóan gazdag fordításirodalommal, s azzal, hogy legnagyobb írói fordították magyarra az emberi műveltség alapműveit. Ellenkezőleg: a provinciális szellemiséget inkább a

távoli centrumok majmolása és az arrogáns kivagyiság jellemzi. Érdeemes eltűnődni: kiken is mutatkozik meg mostanában a provinciák nagyot akaró kicsinyessége?

Kommentár nélkül, a mondottak mai érvényének igazolására említem: néhány hónapja jelent meg A magyar irodalom története címmel, három kötetben a mai irodalomtudomány nagy vállalkozása, összefoglalás a magyar irodalomról. Szegedy-Maszák Mihály szerkesztette, s azzal adott magának és több mint másfélszáz szerzőtársának felmentést a hangsúlyok megteremtése, a folyamatok tettenérése alól, hogy a könyvet antológia-jelleggel állították össze, mozaikokból, egy-egy rész tanulmányból. Így kánon felállítására sem kerül sor, legalábbis direkt módon nem. Nincs is rá szükség, hiszen a kánon már áll: a kilencvenes évek eleje óta, Kulcsár Szabó Ernőnek az új paradigmáról szóló összefoglaló könyvétől kezdve monográfiasorozatokon és életműkiadásokon, nagy összegű díjakon és ösztöndíjakon át egészen a HungarianVizitcard – Magyarország névjegye című, Kukorelly Endre szerkesztésében kiadott CD-ig sok-sok módon sikerült elválasztani a Nemzetközi Mércé hazai helytartóinak, konzuljainak, attaséinak a szerintük exportképes és korszerű írókat a sárba ragadt, vicinális maradéktól. Az új, tankönyvként is ajánlott irodalomtörténet ennek az ítéletnek, ennek a kánonnak ad megerősítést. Nem direkt kinyilatkoztatásként, hogy verhetném itt az asztalt – csak amolyan laza önkéntelenséggel. Azzal, például, hogy Dsida Jenő neve még a névmutatóban sem szerepel. Hogy míg Márton László munkásságáról (természetesen a nála is nagyobb sztároké mellett és után) tizenvalahány oldalas tanulmány szerepel, Szilágyi István nevét kétszer említi meg az egyik tanulmányíró, felsorolásban. Hogy egyetlen hivatkoznivalót sem talált a százötven tanulmányíró sem Görömbei András, sem Domokos Mátyás írásaiban. A példák csak kiragadottak, sorolhatnám kifogyhatatlanul az anomáliákat, de a hiányleltár még mindig csak töredéke volna az összkép és értelmezés szempontjából kifogásolhatónak.

Vajon igaz-e, hogy klasszikus szerzőink és a nyomukban járó maiak azért nem képesek

meghódítani a nagyvilágot, mert túlságosan a magyar életben gyökereznek? Akkor viszont hogyan lehetséges, hogy az egyetemes irodalomban számon tartott jelentős művek többsége tulajdonképpen igen kicsiny helyekhez kötődik, s hatásukat nem korlátozta sajátos motívumviláguk? Van-e provinciálisabb filmrendező, mint Fellini, provinciálisabb író, mint Marquez? (Egyébként a zaftos magyar élet motívumvilágát Mészöly Miklós vagy Esterházy Péter sem nélkülözhetette, ahogy az élet mozzanataiból építkezik bármelyik posztmodernnek besorolt író is. A magyar irodalmi hagyomány provincializmusán valójában valami mást értenek, akik leselejtezik. Ők az író morális viszonyát firtatják a világhoz, és a nemzeti közösség iránt érzett és vállalt felelősséget szereptévesztésként ítélik el. A hagyományt megbecsülő magatartásformák, a közösségbe illeszkedő etikai választások azonban ma már éppúgy nemzetközi ideológiai bázissal bírnak, mint a relativista-individualista szemlélet vagy az anarchizmus. Ugyanis világszerte védeni kezdték magukat a nemzetek, védeni kezdte magát a lerombolással fenyegetett humán tradíciók szellemisége. Scruton, a ma sokat idézett konzervatív ideológus a nacionalizmus kategóriájával kapcsolatosan javasolja, hogy ne akarjuk pontatlan fogalmakkal kiváltani, például a patriótával, amely nem a nemzeti, hanem az állami formához kötődik, hanem válasszuk le róla a hozzátapadt negatív jelentést, és használjuk a nemzeti kötődésre semleges kategóriaként. Csakhogy ilyen keresztülvinni még egy nemzetközi írószárnak sem sikerülhet, a szavak jelentése nem megállapodásoktól függ. Ezért nem fogadhatjuk el még gúnyolódó dacossággal sem a provinciális minősítést irodalmunk sok évszázados, belső ihletettségére. Ha a regionális kategória megmenti irodalmunk egy-egy szegmensét a bélyegtől, rendben van, kész vagyok elfogadni kiterjesztését a tudat, a művészet, az irodalom területére is. Ám valójában az lenne egészséges állapot, ha irodalmunkra csak annyit mondanánk: magyar irodalom. Magyar, mert az univerzális léttapasztalatból a magyarokét foglalja magában.

S hátha nem igaz, hogy rajtunk kívül ez mást nem érdekel.

Árulás, gyűlölködés – vagy a helytállás csendje

(A provincializmusról és a regionalizmusról Hamvas Béla gondolatainak tükrében)

Provincializmus, vagyis elmaradottság, beszűkülés, korlátoltság, a szélesebb szellemi látókör hiánya, pizslicsáré helyi ügyek túlbecsülése, egyszerűen pancsikálás a vidék poshadt állóvizében.

De vajon a nagyvárosi sznobéria, az üres divatmajmolás, az új világtrend utáni elvtelen loholás, a globalizmus elagyatlanító médiakampányának hatására mind az öt földrészen járványként terjedő, lélektelen tömegvegetáció nem sorolható ugyanide?

És azt minek minősítsük, hogy „lejön” a vízfejjé puffedt Budapestről a Délvidékre valami okostojás, hogy a parlagiasságról, az isten háta mögötti tahóságról fecsegen az ittenieknek?

Mentségemre szolgáljon, hogy olyan mester gondolataiba fogódzkodtam, aki a 20. századi magyar gondolkodók közül mindenki másnál eredetibb és teljesebb empátiával érezte bele magát a szellemtörténet kiemelkedő alkotásainak világképébe (a Védáktól, a Bibliától a modern filozófiáig), sőt, a világ minden teremtményének, jelenségének a létébe is, bármelyik emberi vagy elembertelenedett arcba, sorsba, mert tudta, hogy csak így juthat el az EGÉSZ-hez, az univerzumhoz, és ahhoz, akiben mindez összegződik: a Teremtőhöz, Istenhez. Hamvas Béla csak egyetlen hiteles közösséget fogadott el, az emberiséget. Azt vallotta, hogy nép, nemzet, osztály, kaszt, család, vallás, világnézet csupán azon belül létezhet, méghozzá soha nem mint választóvonal, hanem ellenkezőleg: a gazdagság, a sokoldalúság megnyilvánulása, és mindez csakis úgy létezhet, hogy mindenkor az emberiség ideálja alá rendeltetik. Tehát idealista volt, a maga legszigorúbb és legmegértőbb módján, ami azt jelentette, hogy a megvilágosodás és beavatás lépcsőfokain haladva gyakran a tabukat is leleplezte a különböző vallásokban, mert a máz mögött a legidőtállóbb evidenciákat kereste. Legfontosabb feladatának a hagyomány megértését és feltárását tartotta. Szerinte a hagyomány nem történelmi izgalom, nem társadalmi

forradalom, nem vallásalapítás, hanem az igazság végleges nyugalma.

Most korszakos jelentőségű tanulmányára, Az öt géniusz-ra támaszkodva igyekszem tovább szöni az ő gondolatait a provincializmusról és ehhez kapcsolódva a – szerintem éppenséggel „egészségtelen” – regionalizmusról beszélni. (Továbbá felhasználtam *Szellem és egzisztencia*, valamint a *Forradalom a művészetben* című esszéket is.) Az öt géniusz alapelve, hogy a magyarság a Kárpát-medence földjébe öt gyökérrel kapaszkodik. Az egyik legjelesebb Hamvas-tanítvány, Dúl Antal úgy foglalta össze röviden mestere teóriáját, hogy a történelmi Magyarország területén „a Nyugat kulturáltsága éppúgy jelen van, mint Észak derengő líraisága, az Alföld emésztő szellemsóvárgása, az erdélyi bizantinizmus rafinériája és Délnyugat mediterrán oldottsága. A géniusz nemcsak a hely szellemét jelenti, hanem a táj-ember-életrend stílusegységének gazdag analógiáit: éghajlatot, tájat, vérmérsékletet, kedélyt, szokásrendet, ételt, ünnepet, sorsot, étoszt.”

Úgy vélem, ez a felosztás merő költészet, már-már bosszantóan tüneményes fantazmagória, ugyanakkor az ősi szent könyvekhez méltó kultúrtörténeti, etnográfiai, filozófiai, lélektani, nyelvészeti és egyáltalán a horizontális-transzcendentális szemléletmódból adódóan a sehová, egyetlen felcímkézett irányzathoz sem sorolható bölcsesség-drágakövek lelőhelye.

Mit ért Hamvas provincián? Olyan – másodlagos – tartományt, ahová a civilizáció ugyan átsugárzik, de ahol egyetlen mozzanattal sem gazdagodik. A provincializmus kulturális passzivitás, sajátos jellege éppen ebben az érintetlenségben, megérintetlenségben rejlik.

De mi is a civilizáció? Az, ami a természettől abban különbözik, hogy teremtő kultúra áll mögötte, továbbá stílusegység hatja át a társadalmi, a gazdasági és a művészeti életet. Tehát ugyanaz a szellemiség sugárzik a jelenségekből, s ezáltal a civilizáció

mindenekelőtt a saját maga számára különös, egyszeri, megismételhetetlen életlehetőséget teremt. Hamvas Európában csak az ókori Athént és Rómát, valamint az újkori Párizst sorolja ide. Ha valahonnan idegenből plántálódik át ez a civilizáció, akkor ott kölcsönzött hatásról beszélhetünk csupán, ami bizonyos keretek közt megtartja az életet, s az élhetőségig fékezi a természetet, de nem emeli magasabb szellemi szintre a létet. Hamvas hozzáteszi, hogy már ez is nagy eredmény, mert ahol nincs civilizáció, ott kirabolják a természetet. Én pedig csak annyit fűznék ehhez, hogy a 21. század elején éppen fordítva van, mert legalább ötven éve, egyre fokozódó mértékben pusztítja a modern civilizáció a természetet, magunkra vonva ezzel az elsivatagosodás és klímaváltozás veszélyét.

Ahová a civilizáció kisugárzik – még ha csupán ösztönző és nem eredendően teremtő jelleggel – ott az urbanitás, a társulás ösztöne és egyfajta közösségi szenvedély hozza létre a várost, ahol viszont már érvényesülnie kell a mindenre vonatkozó értékek rangsorának, különben mi értelme volna a tömeges együttélésnek?

Hamvas azt írja, hogy a provincializmus egyik lényeges vonása az ízléshiány, a fél- sőt negyedműveltség a viselkedésben, az öltözködésben, a közéletben, a gondolkodásban, a lakások berendezésében és a szórakozásban. Lehet, hogy 50-60 évvel ezelőtt még így volt, de manapság ennek is a további romlását tapasztaljuk: mindenütt ugyanaz a farmernadrág, ugyanaz a kábeltévés műsorszórás, ugyanaz a zenének alig nevezhető dübörgés, ordibálás, puttyogás, ugyanaz a vonaglás a discókban, ugyanazok a drogok, ugyanaz az állandó mobiltelefonálgatás, ugyanazok az idióta győzések és anettkák diktálják az áhított sztársorsmintát a neokolonista neoliberalizmus talmi reklámszöttezéséhez. Sőt! Esetenként a durvaságért, a közönségességért, a bunkóságért inkább a vidékieknek kellene a fővárosba látogatni, hogy ízlésük maradékát, a minimális jó modor utolsó sóhaját is mielőbb elveszítsék.

Az ízléshiány Hamvas szerint azt jelzi, hogy az ember (vagy a közösség) nem képes a szellemet összekapcsolni az élettel, vagyis az ízlést az érzelmek és indulatok helyettesítik. Ebből a szempontból nézve ma már csak a dél-amerikai őserdőkben bujkáló, még fel nem fedezett, néhány aprócska indián

törzs tekinthető civilizáltnak; aligha lehetnek néhány százan.

Íme a szavak szörnyű inflációja, a jelentéstartalmak totális kiürülése, a hamvasi káprázat hamvába holt világa. Az *öt géniusz*, mely a magyarság nemzetkarakterológiai vizsgálatánál jóval több, mondhatni: népünk üdvtörténeti küldetésének komplex vizsgálata, mára inkább csak az antik görög romok szívfájdítóan andalító, arányosan emberléptékű turistacsalogató hangulatát idézi. Vagyis, az ideák világa mindörökké letűnt, elmúlt, de persze nemzeti küldetésről jó bor mellett, barátok közt akár minden este érdemes ábrándozni. Legalábbis nem pusztítja a lelket, nem változtatja át az embert néhány perc alatt televíziós reklámokon legelésző barommá.

Hamvasban az a nagyszerű, hogy ha kellő türelemmel olvassuk fantazmagóriáit, akkor minduntalan rácsodálkozhatunk a legkülönbébb emberi jellemeket, kultúrákat és magát a történelmet átvilágító absztrakcióira, melyek oly tiszta fénnel ragyognak, mint a kagylóból frissen előkerült igazgyöngy. Például amikor néhány olyan nemzeti jellemvonásunkra mutat rá, amikben – sajnos – a magyar provincialitás legrondább grimaszaira, szellentéseire ismerünk.

Figyelem! Vigyázat! Most a struccok dugják be a fejüket a homokba, vagy a hónuk alá, mert kíméletlen hamvasi horogütések jönnek! Hamvas azt írja, hogy csak ímmel-ámmal fogadtuk el a kereszténységet, politikai érdekből. Bizánc és a német birodalom közt hányódtunk (Árpád-kor), a csatlakozást mindig csak színelve, miközben a politikai vezető kaszt (ksatrija – harcos), azaz a nemesség egymást mészárolta és a népet sanyargatta, zsigerelte. Ha annak idején szívből csatlakozunk valahová, az sem lett volna egy leányálom, de legalább nem maradtunk volna annyira magunkra. Idézek: „Átkozott ksatrija kevélység, amely nem akarja magát idegennek alávetni, de önmagával sem tud mit kezdeni! Így lett a magyar nomádságból nemzetiségi kisállam, és időleges szerencsés virágzásoktól eltekintve mindig egyedül, a nagyobb hatalmak martalékául hagyva... A sehová se tartozó tehetségek jellegzetes területévé lettünk, a nemzetségek és szekták földje, komoly egyetemes kapcsolatok nélkül. Néha kimagaslóan nagyszabású, de mindig egyedülálló, s ezért összefüggéstelen egyéniségek éltek itt, elődök és utódok nélkül, akik hagyományt nem, legfeljebb egyensúlyt tudtak teremteni,

pillanatnyi egyensúlyt, ami a haláluk után felbomlott... Az ilyen szellemi kaszt nélküli társadalom, mint a miénk, mint egy önmaga tudatára sem ébredt ember, a történet erőinek a labdajátéka... Történelmének csak kevés nagy pillanatában tudott a mienk néppé válni, s aztán a lefejezettségébe újra és újra visszahullott..."

Hamvas azt írja, hogy Magyarországon könnyebb tehetségesnek születni, mint másutt, de itt elveszni is könnyebb, mint bárhol Európában. A génuszok, vagyis az öt karaktertípus, mint a feldarabolt test, egymástól elválasztva, egymásról tudomást nem véve, tehetetlenül hevernek külön-külön. Ezért egymással szemben ellenségesek. Üdvképtelen és életképtelen néppé vált a magyar, egymást gyűlölve tengődött, gyakorta az ellenséget hitte barátának, a barátot pedig eltaszította. Nagy költőink közül soknak (Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Arany) a melankóliáját nem csupán a külső elnyomás váltotta ki, de közrejátszott ebben az is, hogy végig kellett nézniük, hogyan merül egyre mélyebbre népünk a szubszociális alacsonyrendűségbe. Az önsorsrontás legfőbb oka Hamvas szerint az itt élő emberek árulása egymás ellen. A magyar nép külső és belső (lelki) története csakis ebből a testvérgyűlöletből érthető meg. Az itt élő ember legelső ösztönszerű mozdulata a másik magyarral szemben az elutasítás és a negatívum. „Mintha a nép sorsa is ennek a harcnak a realitása lenne” – mondja, hozzátéve, hogy a legfőbb, a párját ritkító aljasság elkövetésében is bajnokok vagyunk, vagyis készen állunk egyéni érdekekért a saját népünket bármikor, bárkinek eladni, kiszolgáltatni.

Néhány szó a kortárs magyar próza provincializmusáról. Hamvas nyilván észlelte a próza folyamatos hanyatlását, kopását, belterjességét, másodvonalbeliségét, kellő inspirációt merítve abból hogy ne hasonlítson, hanem, valami világszínvonalú eredetit, mást alkosson. Talán ennek is szerepe volt a *Karnevál* című nagyregény megszületésében. Íme a hamvasi diagnózis tünetegyüttese, melyet kiegészítettem az elmúlt húsz év termésére vonatkozó saját leletemmel: öncenzúra; behódolás a mindenkori hatalomnak; a középszer mint irodalmi klikkek és branchok foglya; az egyetemes világkép ábrázolása, kialakítása helyett az egyéni üdvkeresés; öndicsőítés; önszektarianizmus; a szent totemállatok (irodalmi bálványok) gátlástalan imádata; magánmitológiák világminőségű remeklés helyett; modorosság; tudatos nyelvrombolás szöveggyártás ürügyén; az a tény,

hogy az irodalmi kánonokon kívül nincs élet, és így tovább, és így tovább. Egyszer ez a téma is megérne egy misét...

Ha a hétköznapiaknak sincs igazságfedezete, akkor miért éppen az író tartson ki a minőség mellett? Azért, válaszolja Hamvas, mert a művész hűsége vagy árulása dönti el, hogy ő maga milyen sorsot szán magának. A választás súlyos következménye, hogy mindig tudni fogja, honnan kell távolmaradni, mit kell visszautasítani, mikor nem szabad elrejtőzni. Az árulás csak ideig-óráig vezethet sikerhez, mert a hiteles megszólaláshoz nagy-nagy csendre van szükség a mű érdekében. És ez a nagy csend maga a helytállás.

Végül elérkeztünk a régiókhoz, a regionalitáshoz. Mármost Hamvas nem azonosítja a helyet a térrel, még kevésbé a térképpel. A térnek száma, a helynek viszont arca van. A tér vonalakkal jól körülhatárolható, körzővel, vonalzóval jól megrajzolható. A hely mindig festmény, rajz, nincs belőle több, csak ez az egy. Aligha van nyelvünkben olyan jelző, amit ne lehetne valamelyik helyre alkalmazni: például barátságos, nyugodt, fenséges, zord, félelmetes, rideg, elhagyatott stb. Két egyforma hely sincs, mint ahogy két megismétlődő pillanat. A hely nemcsak látvány, hanem génusz is – összehasonlíthatatlanul több, mint egy szélességi és hosszúsági fok metszőpontja. A hely nevet visel (Bácska, Bánát, Szerémség), ami szintén többet jelent a közigazgatási területnél. Ugyan ki tudná azt pontosan megmondani, hogy hol végződik az Alföld, és hol kezdődik a Felvidék? A monoton jellegű hely szellemisége gyakran improduktív, míg a változatosabb hely segíti szellemiségét. Mindig a határterületek a legfontosabbak, mert itt lehet a sokszorosára fokozni az ellenállást, vagy a támadást megtörni, visszaverni. Ezért itt megedződik, harciasabbá válik a lélek, a mentalitás. A térkép rendkívüli találmánya az emberiségnek: a felszínt, a természeti adottságokat, formákat tökéletesen ábrázolja, de a génuszt soha!

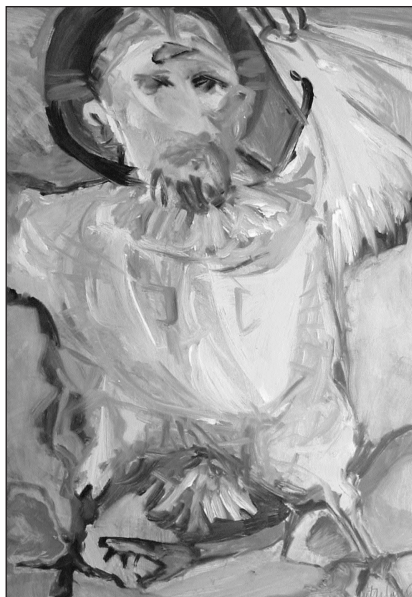
A régiók lehetnek ugyan mesterséges határokkal ellátott államigazgatási egységek, de véleményem szerint, ha egyáltalán érdemes róluk beszélni, azt foglalják magukba, ameddig a nevük varázsa elér. Jobban hiszek a földrajzi tájegységekben, mint a politikai-gazdasági érdekek szülte régiókban. A multinacionalista

tőkés világrend háttérből irányító eminenciásainak még jól is jöhetnek a mesterségesen kiszabdalt régiócskák. Csip-csup ügyeikkel, a mindennapi életet befolyásoló államigazgatási döntéseikkel ideig-óraig elterelhetik az adott területen élők figyelmét a háttérben lappangó magasabb érdekekről, országos vagy világméretű manőverekről. A pitiáner helyközi hatalmi játszmáknak, a korrupciónak, a csempészésnek, a lopkodásnak, a maradék közös vagyon elherdálásának jól csengő címkéje: „a régiók közti gazdasági és kereskedelmi együttműködés”, mely a multinácik profitéhes világhálózatának csicskásait, maffiózóit serkenti buzgó tevékenységre, hogy minél jobban megfelelhessenek a felsőbb elvárásoknak, és minél alaposabban hozzásegítsék a pénz valódi urait, hogy utolsó fillérjeiktől is megszabadítsák a régió lakosságát, melyet egyébként is állandó munkanélküliség sújt. Az emberek legalább ötven-hatvan százalékára egyáltalán nincs szükség, hiszen mint potenciális fogyasztók se jöhetnek számításba, értékelhető jövedelem híján. Így aztán a régióba csurrantott, csöppentett alkalmi beruházásokhoz nem nehéz rabszolgákat toborozni. Tülekednek a népek azért, hogy messze áron alul eladhassák munkaerejüket a profit urainak. S hogy a helybeliek közül kinek van ebből igazán haszna? Mindenekelőtt a pártoknak, elsősorban a politika helyi funkcionáriusainak, a médiának, a helyi közigazgatás bürokratáinak, s

legfőképpen a multik helyi zsebfiókáinak. Mi a következmény? A tömeg részéről széthúzás, irigység, szolidaritáshiány, elagyaltanosodás, nyomor, s ha lehetséges, elvándorlás valamiféle vélt paradicsomba. A helyi elit viszont óhatatlanul az elaljasodás útjára lép, s az identitásvesztésig fajuló szolgamentalitással hálálja meg a beígért jólétet. Mindent összevetve, a régió a manipuláció egyik – és igen fontos! – szervezeti formációja, mely mindig mindenben a globalizmus érdekeit segíti, s ennek megfelelően mindig mindenben a helyi közösséget és a nemzeti identitást gyengíti, roncsolja.

Mikor ezeket a sorokat írom, a világ tőzsdéi botladoznak, omladoznak, s bármelyik pillanatban maguk alá temethetik a fejlett gazdaságokat, hogy a fejletlenebbekről ne is beszéljünk. Most majd bevált szokásukhoz híven megint besöprik a kisemberek megtakarításait, csipetnyi szünet jön, s aztán újra kezdődik a hazudozás a globalista mennyország kulcsáról, az úgynevezett „fenntartható fejlődés”-ről.

Fejlődés? Hamvas Béla fél évszázaddal ezelőtt világosan látta, hogy nincs fejlődés: a civilizáció csak a rombolás leplezésére szolgál. Ezt írta 1950-ben a naplójába: „A Nyugattól elzárkózni! Kelet nem fogadhat be és mi sem asszimilálódhatunk – – – marad saját szegénységünk.” Ami nem jelent se többet, se kevesebbet, minthogy csak befelé utazhatunk, egyre mélyebben, önmagunkhoz.

Regionális és egységes nemzettudat

A legutóbbi időkben a határon túli és az anyaországi magyar irodalom integrációjának felgyorsulása tovább tart; a szellemi értelemben egységesülő egyetemes nemzeti kultúra folyamatai feloldják a szétszóratásból következő elzáródások merevségét. A kapcsolattartás természetes lehetőségeinek felszabadulása a különféle művészi irányzatoknak, törekvéseknek az egyes régióktól független, határokon átívelő eszmei-elvi szerveződését, valamint a gyakorlati – például a publikációs (könyvkiadási, folyóirat-szerkesztési stb.) – együttműködés változatos formáinak megteremtését eredményezi. Mindazonáltal fennmaradnak a szomszédos országokban élő magyarság (az elszakított nemzetrészek) millióinak léthelyzeti adottságai (a kisebbségiség alapvetően méltatlan politikai-társadalmi körülményei), illetve a közösségi identitásörzés, a kollektív autonómia szükségletének emberjogi és erkölcsi evidenciái. Továbbra is érvényesülnek a sajátos regionális (táji-természeti, szülőföldi, történelmi, etnikai, folklorisztikus, vallási stb.) érték hagyományok, a nyelvi-kulturális örökség meghatározó tényezői, valamint a kisebbségi nemzeti közösségek igényei a mindezt fenntartani és ápolni-építeni kívánó anyanyelvi művelődési intézmények működtetésére. A fenyegető veszélyek közegeiben folytonosan problematikusnak tekinthető (mert annak bizonyuló) megmaradás érzelmi-lelki és eszmei összetevői, az „ahogy lehet” sorsküzdelmei és a „sajátosság méltóságának” tudattartalmi így egyszerre mutakozhatnak az elemi és demokratikus szabadságkövetelés közvetlen közéletiségében, és művészeti alkotások, irodalmi művek élmény- és jelentésvilágának áttételes nyelvi-esztétikai közegeiben, hangulati és gondolati övezeteiben. Az emberi létezés egyetemes sorsreflexiói tehát magukba szervesíthetik mind a konkrét gondtapasztalat, mind az attól elvonatkoztatató létértelmezés szellemi vetületeit.

Az össznemzeti integráció és szellemi korlátnélküliség tehát mindenképpen öröndetes szabadságkiterjedésként értékelhető. De a szabadságjogok érvényesülése addig már nem jut, hogy a határon túli magyar nemzeti, kisebbségi közösségek elvi alapjait, a teljes körű kollektív

önrendelkezés, önkormányzás, az identitáskifejező gyakorlati autonómia feltétlenségét is biztosítaná. A minden értelemben vett, jogi-politikai teljességgel értelmezhető szabadság garanciáit és valóságosságát a magyarság egészének továbbra is nélkülöznie kell. A sajtószabadság nem egyenlő az önrendelkezéssel; Sütő András megfogalmazásában: „semmit sem kaptunk a megígért jogokból, csak a lehetőségét annak, hogy a megígért jogokért a sajtóban harcoljunk”.

Az egyetemes magyar kulturális integráció, szerves egységesülés mindazonáltal elősegíti, sőt biztosítja az egységes magyar nemzet és identitástudat önreflexiójának a fenntartását. A megmaradás és a történelmi emlékezet kölcsönös támaszai egymásnak. Az erkölcsi, lelki és önismereti nemzeteszemély és nemzetegység az egész magyarság közösségi azonosságát és összetartozását tételezi; **Makkai Sándor** régi megállapításai szerint is az egymástól országhatárokkal elvágtatott nemzetestrészek nem szabad, hogy a magyar lélek szétesését jelenítsék meg, s „külön-külön elégtelen, félszeg, egymásra nézve is idegenül vegetáló, halódó szellemi torzok siralmas törpecsaládjává” silányodjanak; „**nem nyugodhatunk abba bele soha, hogy az összetört nagy tükör üvegcserepei más napot sugározzanak vissza, s hogy a nemzet Géniuszának arcát akármelyik is torzképben tükrözze. Minden nehézség dacára, innen és túl, azon kell fáradozunk, hogy szellemi egységünk épen maradjon, s ha új vonások tűnnek fel benne, az ne idegenséget és elszakadást, hanem gazdagodást jelentsen mindenik rész számára**”. A „haza a magasban” illyési eszméje, ideálképzete azonban igazán csak az egyes részek, területek, táji-kulturális régiók, eszményközösségi jellegkörök minőségi összeépülésével és emelkedésével, a „genius loci” sokféleségének megnemesítő és együttes (ön)tudatosításával érvényesülhet. A „mozaik-nemzet” egészséges működésében az összeszővődések nem vezethetnek sajátos és hagyományos szellemi értékdimenziók feloldódásához, elmosódásához, megsemmisüléséhez. A sajátos regionális tradíciók,

színek, karakterjegyek nem fakulhatnak meg, nem sorvadhatnak el – nem válhatnak uralkodó, így homogenizáló és uniformizáló ízlésirányok áldozatává. Távlatos az lehet, ha az egyedi, különleges többlettartalmak megfelelő ön- és közmegbecsüléssel járulhatnak hozzá a közös kincshez, a szellemi örökség egészéhez. Ha az integrációban az átvétel és a hozzáadás kiegészíti és megerősíti egymást: az általános és az általánosan szükségletkiegészítő kínálat mindenütt jelen van, a pótolhatatlan és a lokális pedig nem vész el. A természetellenes zártság feloldódik, a közforgalom folyamánként nem kell mindenütt mindent külön, adottságok nélkül is létrehozni, a jellemzőt és a jellegzetest viszont érdemes önfeladás nélkül életben tartani és ápolni. Nemigen szükséges doktriner globalizációs elvárások szerint mindenütt ugyanazt és ugyanúgy létrehozni vagy kiszolgálni, mert ami tájidegen, ma már az is hozzáférhető, s inkább a sajátosságok védelme a fontosabb. Egy kárpátaljai író (Balla D. Károly) például számon kéri: „nem olvastam még egyetlen Kárpátalján született magyar kalandregényt, krimi vagy sci-fi-t sem”. Holott a hiányzó ilyesfélék a mai Kárpát-medencei vagy összmagyar kulturális integráció segítségével nagyjából mindenütt elérhetők – viszont vétek lenne akár bagatellizálni is például a csak Kárpátaljára jellemző regionális néprajzi, folklorisztikus örökség (mondjuk a Rákóczihoz köthető történelmi monda-, balladakincs) akár poétikai-atmoszferikus inspiráló jelentőségét. *Interpretáció és integráció* című remek könyvében a felvidéki **Alabán Ferenc** megvilágosító fejtegetésekkel igazolja a differenciált helyi értékek árnyalatosságainak a jelentőségét. „Az esztétikai, irodalmi, erkölcsi egyediségek, sajátosságok és különlegességek akkor lehetnek távlatosak, ha többlettartalomként – értéként kapcsolódnak a magyar szellemi örökség egészéhez, ha nem elvárásoknak eleget téve adják fel önbecsülésüket és változnak át külső ízlések és esztétikai elképzelések szerint” – írja. **A lokális és a globális értékrend szervesen kötődik így egymáshoz, egymást áthatva lélegzik. A regionális, a nemzeti, az univerzális pedig nem korlátozó, hanem finoman összetett, kiteljesítő feltételei egymásnak; „az univerzum felé csak kesztyűs kézzel nyúlhatunk ki, s ez a kesztyű a nemzetünk”** („One can only reach out to the universe with a gloved hand – that glove is one's nation”) – ahogy a nagy ír költő, a Nobel-díjas W. B. Yeats megfogalmazta. (Ezért is mondhatjuk Illyés nyomán, hogy nemcsak az a provincializmus, ha Párizsban úgy viselkedünk, mintha Bugacon lennénk, hanem az is, ha Bugacon úgy, mint Párizsban.)

A lényegi választó- vagy törésvonal így tehát nem kicsiség és nagyság, lokális és univerzális között húzódik, mert ezek organikusan összeépülhetnek. A konfliktust az jelenti, ha bizonyos befolyásos társadalmi (politikai, közvéleményformáló) csoportok eleve ostoba érték-, sőt emberellenességet tanúsítanak. Nemzeti averziót, Fekete Gyula szavával: nemzetundort. Akiknek a legapróbb falu regionális értéktulajdonságai, népi kultúrája vagy népművészete éppoly ellenszenves és lekezelendő, mint a nagyvilágban szétszóródott magyarság globális önszerveződése. Akiknek sem helyi, sem egyetemes lelki-erkölcsi értékek nem számítanak. Akik az összes keresztény kíváncsú kiirtásáról vihorászhatnak büntetlenül a médiában. Akik ugyanazzal a tarka nemzetközi internet-szeméttel tölthetnek meg országnyi napisajtót, uralmi helyzetben lévén minden vidéki nagyvárosban is, s ügyet sem vetve mondjuk az ott zajló színvonalas kulturális eseményekre. **Az undorító provincializmus nem más, mint 2004. december 5. csúfos „fekete adventjének” bekövetkezése: a nagyvilágban eddig ismeretlen fajta nemzet- és emberárulás. A mostohaanyaország – a „banyaország” (Ferencz István, Tompa Gábor), a „bér(anya)ország” (B. Foky István) – szégyenteljes viselkedése nemzettestvéreivel, a kisebbségi magyarokkal szemben.** Amiből kiderült, hogy az autentikus magyar szellem Magyarországon is kisebbségben – magyarországi magyar kisebbségben – vergődik. S féltő, hogy egy lehetséges, virtuális Kárpát-hazai összefogás keretében is csak „kisebbségből kisebbségbe” kerülnének az erdélyi, felvidéki, délvidéki, kárpátaljai magyarok, ahogy azt Németh László az 1940-es visszacsatolások idején is fájalta.

Az alapkérdés, a legfőbb tét tehát: a megmaradás. Régiókban és nemzetben egyaránt. Mert „a magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára” – ahogyan **Ady** leszögezte **Vallomás a patriotizmusról** című cikkében. Ezért szörnyű, ha (ugyancsak Adyval szólva) a „Templomot” (a magyar önazonosság és összetartozás, a lelki és morális nemzetegység szentségét) mégse építjük föl: „népét Hadúr is szétszórja”, s „fölolvast a világ kohója”. „Tetveinktől ellepetten, elgyengülve várjuk, hogy mit kezd velünk a más népek sorsa. Valamelyik nagy nép gyarmatbirtokába olvadunk be? Szomszédaink darabolnak fel, hogy egységüket védjék? Vagy egy internacionalista néptestvérségnek leszünk osztjájai? Mindegy (...) elveszünk, mert elvesztettük magunkat” – fejezi be **Ady** (*A szétszóródás előtt*) idézésével *Debreceni kátáját* Németh László is. S az ő

születésének nyolcvanadik évfordulójára írott versében (*Üdvösség vagy halál*) pedig Illyés Gyula (vagylagos képletében, szintén Ady kapcsán, s legalább esélyként) mégis-hitre és reményre buzdít: „Vagy fölépítjük mi is azt a Templomot, / vagy népét Hadúr is szétszórja”. Érdekes, hogy Kányádi Sándor viszont azt vallja, hogy ez a templom tulajdonképpen már felépült: mert nem más az, mint a magyar költészet sok évszázados csarnoka.

A megmaradás záloga a helytállás. Általános érvényű **Sütő András** költői szépségű és igazságú tézise is mint Erdély „tizenegyedik parancsolata”: „**itt maradni kell akkor is, hogyha nem lehet**”. Rejtélyes szülőföldi, nemzeti hűség ez: olyan nem-rationális sorsparadoxon, amely egy egyszerű „A nem egyenlő B-vel” formállogika, általában a nyugati típusú gondolkodásmód számára nehezen felfogható és értelmezhető. Vagy lehet maradni, vagy nem. Hogyan lehetséges ez a logikán túli, a talán a kantianus „kell és van” közötti különbségtételt is felülhaladó transzcendentális imperatívusz? Mi ez a látszólag illogikus, megfejtethetetlen paradoxon, dilemma vagy apória? Milyen különös magyar titok és misztérium ez? A *kisebbségi élet ajándékairól* értekező **László Dezső** szerint a „világon – ha sok országba van is szétszakítva és széjjelszórva – csak egy magyarság létezik. Van egy emberfajta, amelyiknek millió és millió egyedét valami megfoghatatlan hatalom arra kényszeríti, hogy akkor is magyarnak vallja magát, ha abból kára származik.” **Csoóri Sándor** megállapításában szintén: „**magyar az, aki az érdekei ellen is magyar akar maradni**”. Hol van ez a nemzet, az ilyen nemzet? – kérdezik gúnyosan Németh László *Apáczai*-drámájában, s a válasz is elhangzik: „a csillagokban”. S valóban. Ha már máshol nem is: ott mindenképp. Mint ahogy az egyetemes, világirodalmi modernség végleiteit is bejáró **Páskándi Géza** kozmikus megerősítést látja a vicinális vidékeknek, az otthonos kistájaknak, a

meghitt táj hazáknak, a bensőséges szülőföldeknek az égből. A „mindenségnek sokféle tájvidéke van (...) Nézz fel az égre (...) Mennyi vidék! Ott sűrű a csillag, itt ritka. A ritka csillagok kis tanyák, falvak... a sűrű – metropol. (...) Minden csillag tájnyelven beszél! És ez a sárgolyó? És miért hívják sárgolyónak? Mert vidék, falu – ehhez az egészhez képest! (...) Nézd csak a csillagtérképeket! Bika! A földi istállóból felvitték az égből. A földi istálló egy portán állt, a porta a faluban (...) Felvitték a falut, a vidéket, az égre. Kis Kutya, Nagy Kutya! Felvitték a házörzőket is! A vadászebeket! Nagy medve... Az erdőt, a sziklát! Nem tudsz úgy beszélni az égről, hogy közben ne a falut, ne a vidéket emlegetned, ne majort, ne tanyát, ne erdőt és mezőt” – hangzik egyik (Beckettet parafrázáló) abszurd drámájából. S máshol is állítja: „A 'provincia' a megmaradás egyik esélye, mint némely hálnak a holt-ág vagy öböl”; „Földünk is csupán provincia (és provinciális) az egyetemesnek mondott törvények uralma alatt. Nyelveink holmi diaszpórák a végtelenségnek keresztelt tér és idő hangjai közepette. Pánprovincializmusban élünk. Láthatjuk naponta”; „a Mindenséghez, Univerzumhoz, a végtelenhez képest maga a glóbusz is csupán parányi sár-provincia”. Az „egyetemeség és tájiaság egymásban jelentkeznek”; „az egyetemes gyökerei is anyaföldben, hazaföldben nőnek, és nem a semmiben”; „nem lebegő gyökerek, hisz még azok is csak helyi vízben tudnak lebegni, ha élnek”. S így kerekedik ki a ragaszkodó, intim szülőhaza-szeretet szinte szakrális, teológiai-krisztológiai mélységűvé gazdagított himnuszát sugárzó gondolat: „áldassanak a szülőföldek, mert úgy szeretik a nyelvi hazát és úgy szeretik a nemzetek hazáját, a kerek világot, hogy egyszülött zseniális fiaikat adják neki és érette”.

Az emberi minőségnek nincs mérete; nincs központja és perifériája – csak mélysége és magassága. Bárhol születik: köt és emel. Köt és emel a bennünk – s a fölöttünk lévő értékekhez.

Pannon puma, hun hiéna

Sokféle, de egy a magyar.

– Csë fács, kalapács?

– Mért nem mondtátok, hogy magyarok vagytok?!...

...Mármárosban, Rahón, szállásunkat keresvén álltunk le társalkodni a minap (Körmendi & Gulyás testvéröcsénkel) az út szélén társalkodó asszonyokkal, kiknek a szócsöve buzgón mondta ruszinul – a mi gyöngye muszka kérdéseinkre válaszolván -, mi merre (nincs). Semmit sem értvén ruthén káricsálásából, odaböktem: Csë fács, kalapács?... Hogy rájöjjön, ugyanahhoz a nemzethez tartoznánk (ha tartozhatnánk)!

Egy a magyar, sok a fő. Másnak 'pannon puma', 'hun hiéna'.

Ahányan, annyifélék; ketten háromfelé. Ámbátor.

Pomogáts Béla szerint keleti és nyugati magyart különböztet meg Hamvas. A keleti (azaz az erdélyi) hagyományörző, nehezen fogad be idegen hatást, a nyugati (tehát a dunántúli) nyitott, fejlődésre kész... – hallhattad tőle 2005 nyarán Várad író táborában, majd 2007 Tokaji Író táborában. Hogy közékük szorult az alföldi (ki hallott róla)?

Hamvas Béla öt magyar géniusza ellenben: Dél (avagy Délnyugat), Nyugat, Észak, Alföld (a Kelet), Erdély. Általuk meghatározott, ezen öt tájtól jegyzett, e vidékekhez köthető leginkább. Hamvas szerint a magyarság ezzel az öt gyökérrel kapaszkodik az anyaföldbe. Ímé: a Nyugat kultiváltsága (polgári kezdeményezőkede – központ Párizs), Észak derengő líraisága (szétszórtsága, nincs székhely), az Alföld emésztő szellemsóvárgása (ázsisaiság, szegénylegény szellem), Erdély bizantinus rafinériája (bezárkózás, megalkuvásra való hajlam), Délnyugat mediterrán oldottsága (a legteljesebb, legszabadabb, legjobb – fő hely Róma és Athén).

Tegyük csendben hozzá: a kultiváltság valamiféle örökmozgás, készség a folytonos tevékenységre, a vége nincs földadat-keresésre és földadat-megoldásra, állandó versenyre? (Hogy a végeredmény a világ letaposása legyen?)

Mondhatni: mese, habbal.

Öt géniusz? Nyilván szellem, meghatározó jelleg, őserő; lélek, lélek ősalakzata.

Ellenkezni támad kedve az embernek, mert tapasztalatai kicsikét ellentmondanak az előbbieken vázoltaknak. Érdemes koronként és szakterületenként sorra venni a *magyar fajtákat*. Ki, miként sorolt bennünket valamicsodás rendbe.

Ősmagyar kor: törzsi megosztottság, utoljára a 7 + még néhány.

Középkor: magyarországi, erdélyi.

Hódoltság: nyugat-magyarországi a felföldivel, hódoltsági (alföldi, dél-dunántúli, partiumi).

Táncjárás: dunai, tiszai, erdélyi.

Nyelvjárás: dunántúli, alföldi, erdélyi.

Nagytáj: dunántúli, felföldi, alföldi, erdélyi, mold(o)vai.

Embertanilag (egyharmad-egyharmad bennünk az ugarság, a törökség és a Folyamköz felé mutató 'íraniság'?), s miegyéb módon is kérdezősködhetnénk, de maradjunk ennyiben.

Mintha minden arra utalna: három nagy 'nyelvjárás'-hoz vagyunk besorolhatóak.

Az ősmagyar, ómagyar korba vinne, ha finn, ugor, török, iráni gyökereinkhez jutnánk le. Mást ne mondjunk, Stein Aurél írja 1925-ben: „...a török faj kicsiny, de szívós erejű néptörzsei... közé sorolhatjuk törzsökös részét azoknak is, akik Árpáddal együtt jöttek be ide magyar földre”. Más mást mond; gondol; alít.

Magyarán: szerény meglátásom szerint az *alföldi* a legjellegzetesebben magyar... ember, gondolat, gondolkodás, lelkiség, szellem, fajta.

Magyar ember vagyok én! – ültet maga mellé az 1950-es években Mezőhegyesen a lovas kocsián feszítő kisgazda, amikor rossz helyen szállsz le a vonatról, és útbaigazítást vársz tőle három apró gyermekkel és pároddal testvéredhez kutyagolás közben a pusztá kellős közepén.

Magyarul... – és mond egy olyan szót, melyet a 'nyomda' nem szeret, 'nyomdabetű' nem tűr'. Mond több hasonlót öcsém Kisiratoson. Magyarán mondva... Hogy magyarul mondjam... Mert hogy testvéreim – még ép – nyelvérzéke szerint magyarul az szól, aki

néven nevezi a dolgokat. Nem keni, maszatozja, finomítja, szépíti – néven nevezi.

Mint teszi Ady Részekbe szakadt (szilágysági-érmelléki, szatmári, beregi, ugocsi) embere. „Bölcs világ ez, legmagyarabb világa a világnak. Itt az emberek nem hazudnak akarattal, ha keserű a szájuk, köpnek, ha viszket a tenyerük, ütnek, s nem őrajtuk múlik, ha az életről nem rángatódik le minden komédiás rongy”. Azaz mind Adynál egykor s mind a mai alföldi parasztember számára magyar az, aki egyenes, az a magyar beszéd, ha nyíltan fogalmazunk, magyar az az ember, aki a szemedbe mondja!

Bele is pusztul(hatunk)...

Hamvas mondja a bakonyi – hegyi – magyarról: mutatóban, ha van még belőle (a XX. század első felében). Épp olyanak írja le a bakonyi magyart, amilyen a szilágysági, a csanádi, meg amilyen – nomád, szilaj – magyar a somogyi is, legalábbis legtovább a pásztor, akiről annyi igaz történet olvasható a néprajzi irodalomban! Mely somogyi hogy lenne azonos a Balaton déli partján fosztogató kereskedővel? Ahogy a Balatonig szaladó Bakony Balaton-felvidéki alján tanyázó bennszülött sem sokat őrzött meg félvad sertédszénót makkoltató kondás őse tartásából, valamit azért mégis!

Azaz hogy: az 'alföldi' lenne 'a magyar', legalábbis az őseredeti? Melynek mintapéldánya valamennyi nagytájon előfordul?

Csokonai Vitéz írá (Bertha Zoltán emlegeti, jó okkal): „Vajha Moldvának is kies parlagjai, / Ameddig terjednek a Pontus hajjai, / Magyar Koronánknak árnyékába menne, / S a csángó magyar is polgártársunk lenne!” (Marosvásárhelyi gondolatok).

Miről hogy tudna nyugati magyar?! Moldováról, csángó magyarságról... Ami Debrecenben a világ legtermészetesebb dolga... Debrecenben az ember figyel erre, arra. A Nagy Magyar Alföldön élve – kitérítve a világ elé – mi mást tehetne.

A nyugati nyugatra, a keleti keletre figyel (elsősorban); nem ok nélkül. Az alföldi: mindkettőre, meg persze délre, északra. Melyiktől mit tanulhat, melyikhez mi köze, ki kicsodás.

Németh László mondja a „Népi író”-ban: „Illyés azt szokta mondani: fél álmában átmenni a Tiszán, mert ott mindenki örült egy kicsit. Én azt hiszem, az embernek nem kell annyira félnie sem a maga, sem a fajtája örültségétől. Illyésnek, s ügyének is, jól tenne, ha kevésbé szégyenkezne a Tiszántúlért, s a maga belső Tiszántúljából is belenövesztene dunántúli délibábjába és műgondjába egy adag erélyt, örültséget és igazságot...”. Hogy utóbb (Naplójegyzetek 1981/83)

Illyés Gyula így magyarázkodik: „Testvéri karral öleltük volna magunkhoz, mi dunántúli népiesek a tiszántúli népieseket. De Sin-ka (és akik nyomában jöttek) nem csak ebéd előtt, hanem végig a közös ebéd alatt is mindvégig pálinkát ittak. A kupica csillogását mind jobban a szemükbe – a gondolataikba – ültetve át. Múltjuk nem volt, mi a változat a szekszárdi kadarkától a somlai fojtottig. Nem volt idő ízlésük szerint európaizálni ezeket a keleti vértestvéreket”. Miközben ő maga borozás helyett konyakozik, viszkizik, Déry meg, délelőtt, „föltölteni a tollát” fél liter pálinkát vesz magához (írja Illyés ugyanott). Hogy Gyula bátyánk a túloldaltól – janicsár-térfélről – kapja meg az eligazítást: nem más ő – a panóniai puszták népének fia – sem, mint csak egy „Illyepusztai”. (Állítólag Fejtő Ferenc – a parisi Bakonyból – értetlenkedett.) (Mert Parisból nézvést – neki – Pest sem más, mint kietlen pusztá, 'al-föld'.)

Az erdélyi bizánci lenne, ahogy Hamvas állítja? Mert magad ebben kételkedsz! – kérde a tokaji író-táborban Gálfalvi Görgyötől 2005-ben. Az erdélyi magyarság mindig igyekezett megőrizni a románság görög, görögkeleti, bizánci szellemével szemben a maga tartását: a görögkeletiekhez képest mindenképpen nyugatinak számító magyar szellemiséget, ezt teszi ma is pl. Tőkés László csapata, meg a székelység java. Mire föl G. Gy. úgy fogalmaz: már Bethlen Gábor magatartására is a bizánci szellem volt jellemző, s azóta is erősen jelen van az erdélyi közéletben-közhangulatban a kényszerű alkura való hajlam.

Igaz, Markóékra, majd' az egész RMDSZ-re ez jellemző.

Csakhogy. Ahol többségben a magyarság, szembenállás tapasztalható a bizánci szellemmel szemben, ám ahogy fokozatosan kisebbségbe kerül a magyar – mint az elmúlt pár évtizedben Kolozsvár és Marosvásárhely magyarsága -, úgy erősödik föl s válik uralkodóvá (valóban a helyzet szülte kényszerű alkalmazkodás, megalkuvás jegyében!) a bizánciság... Mely hintapolitikára való hajlam hogy ne jönne elő a 'Jugoszlávia'-ba szabott alföldi – meg pannon – Délvidéken, 'Cseh-Szlovákia'-ba és 'Szovjetunió'-ba igazított Felföldünkön, Osztrákországba kényszerített Örvidekünkön...

Kádár (Fiuméből), azon túl, hogy gyilkos, nem sunyi bizánci volt-e? Nem sunyi bizánci-é (a pesti) Horn, (a pesti-erdélyi) Medgyessy, (a 'pannon', mi több, pápai-lipótmizei) Gyurcsány? 'Őket' ki szállta meg?

Vajon 'mi'?...

Déli (délnyugati)... Mediterrán? A szerémi? Mitől? A legjobb – Hamvas szerint.

Ha a vérségileg inkább horvát, szellemiségükben a legnyakasabb magyarokkal rokon (édestestvér!!!) Zrínyieket, Frangepánokat veszem, igen! De hogy 'mediterrán'?...

Ugyanúgy mediterrán a maga, családja, népe szabadságáért a vérpadot is vállaló horvát-magyar főnemes, mint a fiumei származék tömeggyilkos hazáruól? Nem másról lenne szó?

Mediterrán... Mint a Balaton-melleyék, melyet (finomkodó ugyanazok?) szintén lemediterránoznak, pedig csak... dunántúli! Túl-a-dunai.

A *nyugati* a második legjobb – Hamvasnak -, amúgy alig.

Mondjuk **Faludy György** igazi nyugati magyar... Hogy is mondja? 1947 októberében a Népszavában (a legjobbkor s a legjobb helyen): „Ha Németh és Kodolányi jelenti az irodalmat, akkor a magyar demokráciában nincs irodalom”.

Gyurcsányi minisztere – Kóka, János, gazdasági, és, közlekedési – a sajtó híradása szerint így látja a fajtáját 2006. dec. 14-én: „A pannon puma él, jó kondícióban van, de tartósan csatlakozik hozzá állandó társa a hun hiéna, vagyis a rekordméretű hiány”.

Kár, hogy Pannóniában nem él puma, Hunniában hiéna. No de seba! Jár még a Hiller-Kóka néptanodába egy-két évjárat...

Előfordul, hogy 'polgári' és 'pannon' íróknak a mi Erdélyünk: Románia.

– Megyek haza az Alföldre.

– Hová?

– Aradra, Iratosra..., Erdélybe.

– Romániába! – igazít ki az Írószövetségben valamikor 2000-ben.

Mert a vérbeli dunántúlinak mit sem jelent, ami a Dunán arról, a Dunától keletre történik. Létezik. Él. 'Alföld'; 'Erdély'; hogy 'Mold(o)vá'-ról ne is szóljunk.

Az alföldi: ellát a Tátráig, valamennyire azon is túl, Erdély hogyan lenne a sajátja, Moldva sem idegen neki (Csokonai Debrecenben, láttuk, a csángók sorsáról is tud, Pápáról nem biztos, hogy el lehet látni a Szeretig), a Délvidéket hogyan fogná be a tekintete, a nyugat meg, természetesen, láthatára keretein belül legyen... Sőt! Arra megy – még tovább, Lajtán is túl – tanulni; hogy aztán visszajöjjenek...

A pannonmagyar csakis nyugatra néz, nyugatra tart, kizárólag a nyugatot tartja figyelmére méltónak? Hogyan, a német – osztrák és bajor – hatás. Míg ellenben (az alföldi...).

A dunántúli nem lát túl a hegyein?

– Könnyű az alföldinek! Bármerre néz, a szemhátart leszőkítő hegy száz kilométerekre van tőle! Megszokta, hogy messze lácson, messze nézzen, messzire tekintsen. Egyenest az égbe. Égig.

Míg ellenben a túl-a-dunai szittyamaradék. Átitatva NapNyugattal. NapNyugat göggyével. Önimádatával. Mindent-lebíró-igyekezetével. (Míg azonban a NapKelet...)

Az 1900-as évek elején ez a választási rigmus járta Zalavégörsön (Alsóörsön) és környékén, midőn a nemzeti párti Kossuth Ferenc ellenében induló pécsovics képviselőjelölt vasutat ígért a népnek: NEM KELL VASÚT, ÉLJEN KOSSUTH! Mire föl 1909-ben avatják a Balaton-vidéki Vasutat: VAN MÁR VASÚT, ÉLJEN KOSSUTH!-ra vált a jelszó. Mert hogy Kossuth igazgatta erre a vaspályát, meg hát MINDENKÉPPEN KOSÚT!

Mondom, mert a Dunántúl (velünk egy nyelvet beszélő) népe – a Balaton-melleyéki különösképp (hogy erre nyomban megsértődjen a somogyi, a mosoni, a tolnai!) – épp oly tiszta szívből és teljes mértékben magyar, mint az alföldi. (Avagy a székely...) (A palóc felföldi.) (A szerémi maradék magunkfajta ember.)

Az északi mieinkről szőlván...

Selmec diák hagyományai val ismerkedem fiam fenhérvári földmérő-mérnöki főiskolai tájékoztató füzetéből. A soproni székhelyű Nyugat-magyarországi Egyetem őset Selmecbányán alapították, s az ottani – elég németes – deákvilágról kaphat képet belőle az ember. A selmeci királyi bányászati és erdészeti akadémián a XIX. század második felében tájak szerint tagozódott a tanulóifjúság: alföldi Tisza-vidéki, dunántúli, erdélyi, meg szépesi kör működött a főiskolán. Mely szépesibe léphettek be – nyilván – a sárosi, zempléni, trencséni s megyéb felsőmagyarországi deák ifjak.

Tehát a 'szépesi' (föltehetőleg) annyit tett, mint a 'felföldi'. Azaz: négy magyarhoni nagytájról tudott a selmeci deákifjúság és nyilván az akadémia tanári kara... S (minő véletlen): az alföldi meg Tisza-melleyéki...

A pestiről Csokonai Vitéznek A pesti dicsőség című költeménye jut eszünkbe: „Inkább laknám Moldovában, Bukarestbe, / Mintsem a candra, pénz-sípos, fene Pestbe...”

Mely candra nem egyéb, mint rongyos, romlott, aljas; tessék választani!

Magyarán szólván...

Prohászka Lajos Vándor és bujdosó című munkájában a német vándor, a magyar bujdosó... Hamvas Béla Az öt géniusz című 1989-es kötetének utószavában írja **Dúl Antal**: „Prohászka nagy gonddal és szeretettel kidolgozott karakterológiája alapján a magyarságnak azt a típusát veszi, amit Hamvas Béla alföldinek nevez. A nemzettestnek valóban ez a legeredetibb típusa, mivel az ország középső, határvidékektől körülzárt területén él, és idegen hatások a legkevésbé formálták jellemét”.

Végezetül: idegenszemű, idegenlelkű, idegenszívű... vagyon-é, avagy mégsem?

Kuruc-csúfoló labanc gúnydal 1755-ből, címe Hol vagy te most, nyalka kuruc?, s nagy bátran mondá a szerző költő a tokos tokája mögé bújván: „Szaladj, kuruc, jó a német! / Tudod, hogy mily okos féreg, / Hogyha megkap, tudod, megcsap / Jóformán, hogyha kézre kap, / Nyalka kuruc!”.

Amúgy (1711-ig) elbújt az öreganyjába, ám mostanra megbátorodék ökelme, s ím ilyen gagyog. Ja, hja, a magyar nyelvű némötje.

Azaz hát: eszerént mégiscsak van magyar nyelvű idegen irodalom!... Anélkül állíthatván ezt, hogy ci-

onisták, nudlisták, buzernyákok, nácik, komcsik, antiszemiták, trockisták, fasiszták satöbbik lennének.

Ökelme nem a tokossal tart, nem a némöttele éröz, nem az idegönnyel, a mögszállóval: a labancért izzadván a saját fajtáját utálja kegyetlen...

Amúgy a féreg itten nem más (nyilván), mint a nádi farkas... Másképpen hogy lehetne lobonc uracskáink szavát érteni?...

Idegen szömmel, magyar szömmē...

Gion (hőse) mondja **Aranyat találtam** című regényében: csapjuk be mindkét csürhét! A 'jugoszláv' (komcsi) csürhét és az 'anyaország' (komcsi) csürhét.

Kb.

(Ha meg úgy hozza a sora, nyilván a némöt, a török, a ruszki, a jenki, bárki megszálló, meg a náci és banki elnyomók csürhét.)

Ehhöz alföldi szív köll?

Nem biztos. Magyar mindenképp.

'Magyar'...

Tiszán innen, Tiszán túl.

Balatonalmádi-Magyarkanizsa, 2007.

KIÉ A NÉP, KIÉ A NEMZET?

Enyém vagy! és nem adlak senki másnak,
csak a népet, nemzetet jelentő társnak.
Ha én vagyok, addig lehetsz segítőm,
kettőnk nélkül bukó majom köszörűkőn.

Én vagyok tehát a feltétlenül fontos,
hogy boldog legyek, s ne magtalanul roncsos.
Ebben segítsen, ha ki lévén másik,
különben a nemzet foga belevásik.

Hazug önfeláldozásnak nincs semmi
haszna, lélekben s számban előre menni:
csak úgy tudsz, ha szeretsz népem,
nemzetem,
értem lemondasz magadról, míg jövőm vetem.

Ne hallgass közérdek károgókra, mert
hatalmat ültetnek nyakadba és havert
látnak benned, ki kéjüket örökre
biztosítva, utódaik igás ökre.

Hát még én, az igaz: rabszolga módon
istenségekre költhetem csaló csókom,
s nincs, ki meghallgasson, ha süket vagy én
népem, nemzetem, míg pusztulásunk mesél.

Légy enyém, népem, nemzetem! Legyen ez
viszonzott szerelem, — nász, mennyei,
szerves:
visszavonhatatlanul érvényes és
megjósolhatatlan étellel szerencsés.

S légy, szerződése, mindenkinek minta,
ki néppé, nemzetté lehet szabadítva
a felesleges, visszahúzó nyűgtől,
s növényt fakaszt minden magamaga rügyből.

A délvidéki magyarok regionális tudata

- kutatási eredmények-

A kutatás szereplői: a vajdasági magyar lakosság médiafogyasztási szokásairól és igényeiről szóló felmérést a **Magyar Nemzeti Tanács megbízásából** készítettük. Az adatok begyűjtését a szabadkai **Magyarságkutató Tudományos Társaság** kérdezőbiztosai végezték el.

A kutatás célja: a vajdasági magyar felnőtt lakosság **tájékozódási állapotvizsgálata, regionális tudata és igényeinek felmérése.**

A kutatás módszertana: A kiválasztott magyarlakta településeken a reprezentatív szociológiai felmérés elvégzése **kérdőíves** survey-módszerrel történt, a vajdasági magyar felnőtt lakosok (18-70 évesek) körében. Az adatfelvétel 2007. február végén és március elején zajlott, kvótás mintavétel alapján. A kutatásban 1417 lekérdezett alany volt. A válaszadás **névtelenül** történt és az adatokat SPSS-programban dolgoztuk fel.

Hipotézis: A vajdasági magyarok regionális tudata komplex kategóriaként kezelendő. A térség multi-etnikus, multikonfesszionális, sőt egy évszázad alatt többszörösen le-fel tolódtak az államhatárok, különböző hatósági előírásokkal szabdalták át a kistérségeket. Az őslakosság gyakori tömeges ki- és betelepítések, migrációk mellett őrizte meg életszokásait, nyelvét és sajátos regionális tudatát. A térségben a regionális tudat többsikú – kiindul a településből, ahol született vagy él a személy és addig terjed, ameddig

életvitelszerűen mozog (dolgozik, utazik) az egyén és tevékenykednek a családtagok. A regionális tudat mutatói a tanulmányban: (1) az anyanyelv-használati szokások, (2) az önbesorolás az egyes térséghez tartozásról, valamint (3) a tájékozódási elvárások területi dimenziói.

1. Nyelvhasználat

A vajdasági magyarok tudatának elemzéséhez fontosnak tartom kimutatni nyelvhasználati szokásaikat.

A válaszadók a magyar nyelvet (persze mint anyanyelvüket) gyakorlatilag mindig, szűkebb családjuk körében és majdnem ugyanolyan gyakran a tágabb rokonság jelenlétében is használják. Látszik a szomszédokkal való gyakori magyar nyelvű kommunikáción, hogy tulajdonképpen magyarlakta települések szerepeltek a mintában. Hivatalos intézményekben már jóval kevesebben tudnak időről időre, vagy ritkán anyanyelvükön intézkedni. Ami még aggasztóbb, hogy a magyarok nyilvános helyeken sem igen szólalnak meg anyanyelvükön; a válaszadók mindössze 1/3-a beszél gyakran anyanyelvén az utcán vagy nyilvános helyen, a nem egész 1/3 pedig csak időről időre.

A magyar nyelvhasználat az egyes helyszínekhez tartozáskor (válaszok középértéke szerint, ahol 1 = szinte soha; 5 = mindig), tehát dominál a szűkebb családban (élettárs, gyermek), majd tágabb családban (ro-

1. táblázat: A nyelvhasználatról helyszínek szerint

Milyen mértékben használja a magyar nyelvet a felsorolt helyszíneken?	szinte soha	ritkán	időről időre	gyakran	mindig	Összesen
szűkebb családjában (élettárs, gyermek)	3	8	18	52	1319	1400
tágabb családjában (rokonság)	1	18	37	165	1181	1402
szomszédjai körében	18	36	135	368	838	1395
szülőföldjén, hivatalos intézményekben	128	286	423	353	206	1396
Bizálthelyén nyilvános helyeken	50	144	351	447	401	1393
Vajdaság egészében/hivatalos intézményekben	226	458	430	182	96	1392
Vajdaság egészében/nyilvános helyeken	115	331	406	285	256	1393

konság), aztán szomszédok körében. Ezeken a helyeken 4-es fölött van a válaszok középértéke, míg harmas fölött értékelték a magyar nyelvhasználatot nyilvános helyeken, vagy hivatalos intézményekben a településen, ahol élnek. Vajdaság egészében/hivatalos intézményekben a magyar nyelvhasználat csak 2,61 középjegyet érdemelt ki.

2. Regionális tudatszint a vajdasági magyaroknál

A kérdőívünk egyik fejezete a vajdasági magyarok regionális tudatát firtatta, azért, hogy érzékelhessük a médiumok szerepét és tematikus behatárolhatóságát. Egyrészt fontos tudni, mely térség a vajdasági magyarság életterülete, hol keresi boldogulását, jövőjét, hiszen ezek azok a régiók, amelyekről tudósítani kell a médiának.

A válaszadók majdnem 65%-a biztosított bennünket nagyon erős ragaszkodásáról ahhoz a településhez, ahol született. Még 15%-uk vallott erős kötődéséről, ami azt jelenti, hogy a vajdasági magyarok 80%-ának nagyon fontos a szülőhelye.

2. táblázat: A lokálpatriotizmus – szülőhelyhez való tartozás

A településhez tartozónak érzem magam, ahol születtem		Gyakoriság	Százalék
Válaszok	Egyáltalán nem – 1	56	4,1
	Nem igen – 2	57	4,2
	Közepesen – 3	158	11,6
	Erősen – 4	208	15,2
	Nagyon erősen – 5	885	64,9
Összesen		1364	100,0

A szülőhelyhez való ragaszkodás mellett a válaszadók több mint hatvan százaléka élettérként a kisrégióhoz is szervesen csatlakozik. Valójában a vajdasági magyarok több mint 80%-a erősen kötődik a kisrégióhoz, ahol él. Ez megmagyarázza azt a tényt, hogy a médiában, főleg a sajtóban a helyi híreket keresik.

3. táblázat: Regionális tudat

A kisrégióhoz tartozónak érzem magam, ahol élek		Gyakoriság	Százalék
Válaszok	Egyáltalán nem – 1	32	2,3
	Nem igen – 2	39	2,8
	Közepesen – 3	170	12,4
	Erősen – 4	298	21,8
	Nagyon erősen – 5	831	60,6
Összesen		1371	100,0

A vajdasági tartományhoz tartozás megélése a legerősebb. A válaszadók több mint 70%-a nagyon erősen kötődik ehhez a területhez, de az erősen kötődők is még majdnem 18%-ot tesznek ki. A Vajdaság nem csak szülőhely, de legtöbbször munkaes élettér is.

4. táblázat: Vajdasági tudat

Vajdasághoz tartozónak érzem magam		Gyakoriság	Százalék
Válaszok	Egyáltalán nem – 1	9	0,7
	Nem igen – 2	30	2,2
	Közepesen – 3	112	8,1
	Erősen – 4	246	17,8
	Nagyon erősen – 5	985	71,3
Összesen		1382	100,0

A tartomány státusa körüli politikai vita immár két évtizede tart Szerbiában. Legtöbb felnőtt vajdasági sajtót bőven érezhette a tartomány valós autonómiájának az elvesztését, az ebből adódó hátrányokat, még a balkáni háborúk előtt. Jelenleg a Kosovo leszakadása körüli huzavona érezhetően előtérbe fogja tolni az északi tartomány helyzete körüli kérdéseket is. Ez a tény is növeli a régió lakosságának ragaszkodását a Vajdasághoz. Szerbiának mint országnak vagy szülőföldnek a megélése gyenge, hiszen a vajdasági magyaroknak mindössze 24%-a beszél erős kötődésről, 28%-uk közepesen ragaszkodik az országhoz. A válaszadóknak majdnem a fele (47%-a) nem tartja magát Szerbiához tartozónak!

5. táblázat: A Szerbiához tartozás tudata

Szerbiához tartozónak érzem magam		Gyakoriság	Százalék
Válaszok	Egyáltalán nem – 1	348	25,7
	Nem igen – 2	292	21,5
	Közepesen – 3	380	28,0
	Erősen – 4	173	12,8
	Nagyon erősen – 5	163	12,0
Összesen		1356	100,0

Az anyaországhoz való tartozás érzése még gyengébb. A vajdasági magyarok 67%-a egyáltalán nem, vagy nemigen tartja magát Magyarországhoz tartozónak. 18%-uk közepesen viszonyul az anyaországhoz, és mindössze 14,7%-uk beszélt valamilyen odatartozásról.

6. táblázat: Az anyaországához tartozás megélése a Vajdaságban

Magyarországhoz tartozónak érzem magam	Gyakoriság	Százalék
Egyáltalán nem – 1	665	49,1
Nem igen – 2	242	17,9
Közepesen – 3	249	18,4
Erősen – 4	101	7,5
Nagyon erősen – 5	98	7,2
Összesen	1355	100,0

Vajon az egyetemes magyarsághoz való tartozást is így élék meg a vajdasági magyarok, vagy csak az országot utasítják el?

Közép-Kelet-Európa megélése szintén negatív tendenciát mutat, de nem olyan erősen, mint Magyarország irányába. A kutatók szándékosan nem a Kárpát-medence fogalmát, hanem az EU régió nevét használták. A Kelet-Közép-Európához tartozás esetében a válaszadók 47%-a nemmel voksolt, majdnem 30%-uk bizonytalan, míg több mint 33%-uk ehhez az európai térséghez sorolja magát.

tosodott perspektívaként a vajdasági magyarokban. Ezek után az Európához tartozást firtattuk, ahol az önbesorolás alapján a vajdasági magyarok előnyösebb választ adtak, mint Közép-Kelet-Európa esetében. Az európaiság pozitív megélését hordozza a válaszadók 44%-a, míg bizonytalan és a közepes rangsorolás mellett döntött 23,8%-uk. Mindössze 32%-uk nem tartja magát Európához tartozónak. Az utóbbiak remélik Szerbia gyors EU csatlakozását.

8. táblázat: Az európaiság megélése

Európához tartozónak érzem magam	Gyakoriság	Százalék
Egyáltalán nem – 1	273	20,1
Nem igen – 2	164	12,1
Közepesen – 3	323	23,8
Erősen – 4	249	18,3
Nagyon erősen – 5	351	25,8
Összesen	1360	100,0

9. táblázat: Regionális tudatformák a vajdasági magyaroknál

Térség neve, ahova tartozom	1 - egyáltalán nem	2	3 - közepesen	4	5 - nagyon erősen	Összes válaszadó
A település, ahol születtem	56	57	158	208	885	1364
A kistérség, ahol élek	32	39	170	299	831	1371
Vajdaság	9	30	112	246	985	1382
Szerbia	348	292	380	173	163	1356
Magyarország	665	242	249	101	98	1355
Kelet-Közép-Európa	420	222	402	187	116	1347
Európa	273	164	323	249	351	1360

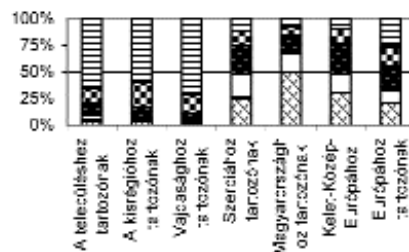
Az összesített táblázat megmutatja, hogy a vajdasági magyarok regionális tudatukban elsősorban vajdaságinak érzik magukat, majd ahhoz a kistérséghez

7. táblázat: Kelet-Közép Európához tartozók

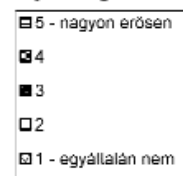
Kelet-Közép-Európához tartozónak érzem magam	Gyakoriság	Százalék
Egyáltalán nem – 1	420	31,2
Nem igen – 2	222	16,5
Közepesen – 3	402	29,8
Erősen – 4	187	13,9
Nagyon erősen – 5	116	8,6
Összesen	1347	100,0

Kelet-Közép-Európának mint régióknak a megélése nem tudatos a vajdaságiak többségében, hiszen a schengeni határ itt húzódik közvetlenül a fejünk fölött. A szomszédos magyarországi megyékkel és kistérségekkel a kapcsolat még gyenge, és nem tuda-

Ön melyik térséghez tartozónak érzi magát?

1. ábra: Regionális tudatszintek a Vajdaságban

ragaszkodnak, ahol élnek, végül ahhoz a településhez, ahol születtek.

Negatív viszonyulást tanúsítanak Magyarország, Kelet-Közép-Európa és Szerbia esetében. Ennek az okát keresve más kutatási források után kell nézni.

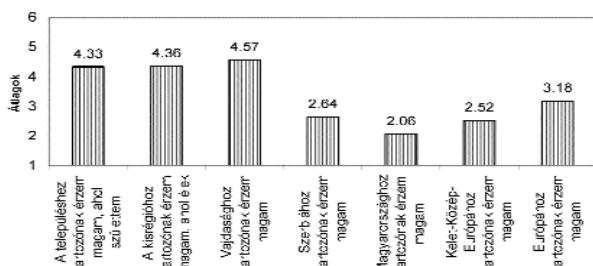
Ha a regionális tudatot az egyes térségek iránt való ragaszkodás átlagértéke szerint (ahol 1 – egyáltalán nem; 5 – nagyon erősen) soroljuk fel, a kimutatás a következő:

10. táblázat: A regionális tudatszint átlaga egyes térségek esetében

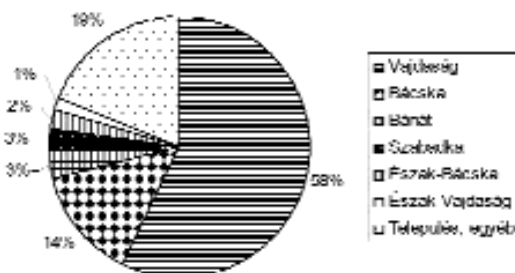
Sor-szám	Az egyes térségekhez tartozó válaszok középértéke	Átlag
1.	Vajdasághoz tartozónak érzem magam	4,57
2.	A kistérséghez tartozónak érzem magam, ahol élek	4,36
3.	A településhez tartozónak érzem magam, ahol születtem	4,33
4.	Európához tartozónak érzem magam	3,18
5.	Szerbiához tartozónak érzem magam	2,64
6.	Kelet-Közép-Európához tartozónak érzem magam	2,52
7.	Magyarországhoz tartozónak érzem magam	2,06

A vajdasági magyarok legkevésbé Magyarországhoz tartozónak érzik magukat, de a kelet-közép-európai tudatuk is gyenge. A kettős állampolgárság kérésének a sikertelensége, az anyaországhoz való viszonylag gyenge kötődés okozhatja ezeknek az álláspontoknak a kialakulását. Szerbia államiságának a bizonytalansága, a régi Jugoszlávia szétesése után, hozzájárult a válaszadók „távolodásához” ettől az országtól is.

A válaszok átlagértéke
(1 - egyáltalán nem, 5 - nagyon erősen)

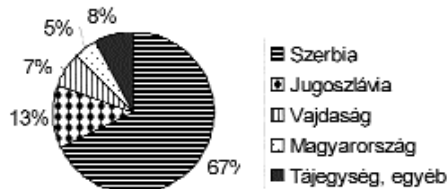
Mi...ában sem Magyarország, sem pedig Szerbia nem jelenik meg fontos térségként, nézzük, mit tartanak hazájuknak. A szülőföld és a haza megélése külön kérdéscsoport volt.

3. ábra: a szülőföld megélése (értékek kikerekítve)

A szülőföld megéléseben a vajdasági magyarok többsége a Vajdaságot említi (57,3 %). Utána következnek azok, akik Bácskát vagy Bánátot, Észak-Bácskát vagy Észak-Vajdaságot mint régiót választják (körülbelül 22%), pedig ilyen adminisztratív területi egységek hivatalosan nem is léteznek. Viszonylag sok vajdasági szülőföldjeként azt a települést jelöli meg, ahol született.

A haza megélése főleg az állampolgársági státus-hoz kötődik. A válaszadók 67,8%-a Szerbiát választja, de 12,6%-uk még mindig Jugoszláviát, 6,9%-uk a Vajdaságot és 4,8%-uk Magyarországot.

4. ábra: A haza megélése (az értékek kikerekítve)

A válaszadók szülőföldjüként régióban gondolkodnak, főleg szülőhelyük és életterük identifikálódik benne, míg a haza fogalmának értelmezésekor, legtöbbször állampolgársági státusuktól függően, országban gondolkodnak.

3. Tájékozódási elvárások a térségben

Mindezek után elemezzük a vajdasági magyarok elvárásait a médiaháza szerveződése kapcsán.

11. táblázat: Egységes vajdasági médiaház működtetésének szükségessége

kapcsolatteremtést, a határon átnyúló kommunikációt.

Összefoglalt tanulságok:

A vajdasági magyarság jelenlegi **nyelvhasználati szokásai:**

A magyarok anyanyelvüket gyakorlatilag mindig, szűkebb családjuk körében és majdnem ugyanolyan gyakran a tágabb rokonság jelenlétében is használják. A szomszédokkal való gyakori magyar nyelvű kommunikáció tulajdonképpen magyaralkta településekre jellemző. Hivatalos intézményekben jóval kevesebben tudnak időről időre, vagy ritkán anyanyelvükön intézkedni. Ami még aggasztóbb, hogy a magyarok nyilvános helyeken sem igen szólnak meg anyanyelvükön; a válaszadók mindössze 1/3-a beszél gyakran anyanyelvén az utcán vagy nyilvános helyen, a nem egész 1/3 pedig csak időről-időre.

A vajdasági magyarság jelenlegi **regionális tudatának jellemzői:**

- Vajdaságban erős regionális tudat él. Úgy tekinthetünk a Vajdaság-identitás fogalmára, mint jelentős, erős integratív és fejlődési potenciálra.

- A magyarok regionális tudata összetett kategória, sőt többsíkú – kiindul a településből, ahol született, vagy él a személy és addig terjed, ameddig életvitelszerűen mozog (dolgozik, utazik) az egyén és tevékenykednek a családtagok, ez pedig Vajdaság tartomány területe.

- Regionális tudatában a térség magyar lakossága elsősorban vajdaságinak érzi magát, majd ahhoz a kisrégióhoz ragaszkodik, ahol él, végül ahhoz a településhez, ahol született. Önbesorolás esetén, az egyes térséghez való tartozás kapcsán, negatívan viszonyul Magyarország, Kelet-Közép-Európa és Szerbia iránt.

3. A Vajdaságban szükség van egy **új médiafejlesztő stratégia** kiépítésére, hiszen a tömegtájékoztató eszközök új társadalmi helyzetben új funkciókkal is felruházhatók:

- A tömegtájékoztató eszközök gyors és hatékony kommunikációkapcsolatot teremthetnek, amivel közösségfejlesztő feladatuknak is eleget tehetnek;

- A megkérdezettek 68,2%-a érdekelt abban, hogy egy egységes (nem egyszólamú!) vajdasági magyar médiahálózat létrejöjjön (mindössze 9% ellenézné ugyanezt);

A megkérdezettek 68,2%-a érdekelt abban, hogy egy egységes vajdasági magyar médiahálózat működjön (mindössze 9%-a ellenezne egy egységes vajdasági magyar médiahálózatot). Hogy ezt az álláspontot a racionalitása miatt tartják-e indokoltnak, vagy valójában egy egységes magyar médiahálózatra gondolnak, amelyben benne lenne akár tartományi szintű, de helyi érdekeltégű média is, valójában nem kérdeztük meg. Mégis azt tartom valószínűnek, hogy a térség magyarsága szeretne minőséges, időszerű és objektív tájékozódást, indokoltnak tartja a magyar média közösségmegtartó szerepét, szeretne sok helyi hírhez jutni, de önmagáról is eljuttatni információt az egész Vajdaság területén élő magyarokhoz.

Vajon ugyanolyan erősen érdekelték a magyarok egy egységes Kárpát-medencei médiahálózat vagy hálózat működtetésében is?

12. táblázat: Egy Kárpát-medencei magyar médiahálózat működtetésének szükségessége

Mennyire érdekelné Önt egy egységes Kárpát-medencei médiahálózat működtetése?		Gyakoriság	Százalék
Válaszok	Egyáltalán nem – 1	122	8,6
	Nem igen – 2	141	10,0
	Közepesen – 3	374	26,4
	Erősen – 4	229	16,2
	Nagyon erősen – 5	504	35,8
	Összesen	1370	96,7
Nem válaszolt		47	3,3
Összesen		1417	100,0

A vajdasági magyarok többsége (51,8%-a) érdekelt egy egységes Kárpát-medencei médiahálózat létrehozatalában. A közepesen érdekelték száma is nagy: 26,4%, és azok, akik ezt ellenzik, kisebbségben vannak (18,6%). A térségben élő magyarok tehát szeretnék híreket kapni és küldeni az anyaország és a többi határon túli régió felé. Számukra egy magyar médiahálózat létrejötte nem az egypártiságot, vagy egyszólamúságot jelenti, hanem a zökkenőmentes

Rosszkevünk nyara (Rajzolatok 1995-ből)

Július 13.

Hajnali négy óra tájban a rendőrök őrizetbe vették Gusztón Andrást, a VMDK Tanácsának tagját, a temerini körzeti szervezet alelnökét. Ismeretlen helyre, de vélhetően Péterváradra szállították, ahová az általa egy héttel korábban visszautasított katonai behívó szólt.

Július 16.

Srebrenica néhány nappal ezelőtt elesett, a szerbek most Žepát támadják és Eszéket, Horvátországban. A NATO tehetetlen, az ENSZ farizeuskodik és krokodilkönnyeket hullat, az angolok egyre kevésbé titkolják, hogy suttyomban a szerbek kezére játszanak. A demokrácia szép eszméi ismét semmivé oszlottak, ahogy az várható volt.

Július 25.

A Határon Túli Magyarok Hivatalában Nikowitz osztályvezető érdeklődik — Pilcz Nándor pontatlan és tendenciózus híradása alapján, amely a Népszabadságban jelent meg — Ágoston „cikkéről”, amelyben „Tabajdit támadja.” Elmondom, ilyenről nincs tudomásom, viszont a VMDK Tanácsának döntéséről és közleményéről igen. Nikowitz szerint a július 14-ei tanácskozáson, melyen ő is és Lábod László is részt vett, Csubeláékkal nem volt közös egyetértés abban, hogy a VMDK lenne elmarasztalható az együttműködés hiánya miatt a Vajdaságban. Javaslatomra előkerítik az említett újságot: „Hát ez mi?” — mutatok az inkriminált mondatra. Hamarosan megtudtam azonban, hogy a tárgyaláson ennél sokkal több is történt, olyasmi, amiről a sajtónak is hallgattak az urak. Amikor Tabajdi rákérdezett a VMSZ autonómiaelképzeléseire, a küldöttség tagjai kifejtették: „...nem akartak a VMDK-éval szemben alternatív koncepciót kialakítani. A perszonális autonómiát nem tartják sokra, mivel annak jogállami keretei úgyis hiányoznak, a területinek a gyakorlati esélyei pedig egyenlők a nullával. (...) Kasza József tiltakozott az ellen, hogy a VMSZ elképzeléseit a VMDK-éhoz képest kellene megfogalmazni. Az ő szándékuk világos: azt az

önrendelkezést kérik, amit a szerbeknek kínálnak fel Horvátországban.”

Hát ez tiszta beszéd: nem tartják reálisnak az autonómiát — ha lesz, jó, ha nem lesz, úgy is jó — ennél fogva nem érznek különösebb indítást arra sem, hogy küzdjenek érte.

Július 26.

A nyíregyházi sebesvonattal irány Debrecen, az új román tanügyi törvény és a szlovák alternatív oktatási koncepció ellen tiltakozni, a Nagytemplomba. Amíg a vonat zakatolását hallgatom, eszembe jut előző napi beszélgetésem a budapesti Andrássy út egyik műszaki boltjának üzletvezetőjével. Amikor megtudta, honnan jöttem, sopánkodni kezdett a délvidéki magyarok sorsán, majd miután engem is végighallgatott, megjegyezte: „Én eddig azt hittem, hogy Szerbia nem határos velünk.” Boldog ember!

Este érkeztem meg a kálvinista Rómába, de a VMDK oktatási kérdezőbiztosainak csak néhány tagját találtam a Főnix-szállóban, a többiek a Nagyerdő egyik kempingjében találtak derékaljat éjszakára. Mire kitaxiztam Csokonaiék és Németh Lászlóék kedvenc dzsungelébe, a tölgyfák alatt már igen vidám volt a hangulat. Sepsey Csaba és László Gyula vitte a szót, mint általában, most is Szabadkáról, a szabadkai önkormányzat és Kasza városelnök viselt dolgairól. Aztán én is közéjük ültem néhány pofa sörre...

Július 27.

Délelőtt Sepsey javaslatára ellátogatunk a Kossuth Lajos Tudományegyetemre. Később László Gyulával terepszemlét tartunk. Első utunk a „Tiltakozás a nyelvháború ellen” című, a Magyarok Világszövetsége által kiadott szórólap által megjelölt ifjúsági találkozó állítólagos színhelyére, a Kölcsey Művelődési Központba visz. Jellegtelen, modern épület a szocializmus kései korszakából — itt tartják egyébként az eléggé ismert Debreceni Jazznapokat is. A portás úr: „Nézzék, itt semmilyen rendezvény nem lesz ma. Én a tiltakozó gyűlésről csak annyit tudok, amennyi az újságban megjelent. Tudom, hogy lesz, de hogy

hol, azt nem!” Ezután telefonál az igazgatójának. Az sem tud semmiről. Tanácsára átmegyünk a református püspöki hivatalba. Ott sem tudnak semmit. Ezután irány a Kölcsey Tanítóképző. Ördögünk van bodzábul, a vendégeket tényleg ott fogadják, csak hát elfelejtették őket értesíteni — hát-hét román újságíró viszont már buzgón dolgozik, de vendég alig. Végül kiderítik, hogy az ifjúsági nagygyűlés a Kollégiumban lesz. Gyulával megszervezzük (szó szerint mi ketten), hogy a művelődési házhoz érkezőket irányítsák át a kollégiumi oratóriumba. Érthetetlen, hogy egy ilyen fontos rendezvényt hogyan lehet ennyire dilettáns módon előkészíteni! Egyébként feltűnő, hogy a magyarországi sajtó mennyire visszafogottan vezeti fel a tiltakozást. Lebecsülük, félnek vagy ilyen nagy mértékben függnek a kormánypártoktól?

Idejében ott vagyunk az oratóriumban, de a szervezők még mindig sehol. Aztán — elég nagy késéssel — megjelennek, velük Csubela is, akit maguk mellé ültetnek. Lassan megtelik a terem. Bárki, aki akar, felszólalhat. Küldöttségünkéből többen élnek a lehetőséggel. Balassa Júlia nagyhatású beszédet tart, ő kapja a legnagyobb tapsot. Később szól dr. Horváth Militicsi is, az idősebb, az egykori afrikai orvos, majd némi rábeszélésre dr. Sepsey is.

A rendezvény után odamegyek Csoórihoz. Nem válaszoltak a levelünkre (úgy látszik, ez náluk bevett szokás), amelyben arra kértük, az MVSZ elnöke Balassa Júliának biztosítson felszólalási lehetőséget a nagytemplomi főprogramban. De Csoóri, mire megszólalnék, megelőz: „Olvastam a nagyon csúnya leveledet...” „Azt hiszem, Sándor, az emlékeztetőmre gondolsz!” (A Világszövetség választmányi ülésén vele folytatott beszélgetéseimről Hódi el nem számoltatásával kapcsolatban, amit mind a Hírmondó, mind a Magyar Szó megjelentetett.) „Arra. Nagyon csúnya. Emiatt még felelősségre foglak vonni, mint költő a költőt. Most nem érdekes ennek a politikai vonatkozása...” (Nocsak?!). „Erre most nincs időnk, Sándor. Mindjárt kezdődik a főrendezvény, ti viszont ismét nem válaszoltatok a levelünkre!” Csoóri magyarázkodni kezd, hogy ő nem volt ott, amikor az elnökség döntött, miszerint minden régióból csak egy ember szólalhat fel. (Ez egyébként, hamarosan kiderült, nem igaz: Erdélyből Tőkés, Sütő, Markó és Tempfli kapott szót, a Felvidékről hárman, egy leváltott iskolaigazgató, Dobos László, Duray...) En: „Ne magyarázkodj, csak annyit mondj, igen vagy nem! Csoóri: „Azt hiszem, hogy nem.” (Körülményeskedik.) „De kérdezd meg Bakos Pistát, ő a főtitkár!” Bakos is hímel-hámol: „Dudás Károlyt nem mint politikust hívtuk meg,

hanem mint a Művelődési Szövetség elnökét.” „Ugyan, Pista, hagyjuk ezt, nem vagyunk mai gyerekek, sem te, sem én. Tudjuk jól, miről szól ez a történet. Egyetlen szót mondj: igen vagy nem?” „Nem.” Hát így lett elszabotálva a VMDK képviselőjének felszólalása. Ezek után már meg sem lepődtünk a szemérmetlen manipuláció újabb példáján, amikor is a műsorvezető bejelentette ország-világ előtt, hogy a távolmaradók közül a VMDK is üdvözölte a megmozdulást. Ezzel szemben az igazság az, hogy a „távolmaradók” — összesen 35 fő — ott szorongtak a többiekkel a zsúfolásig megtelt Nagytemplomban. Érthetetlen, kinek és miért volt szüksége a kisstílusú hazudozásra.

Július 29.

Nyílt levelet fogalmazok Dudás Károlyhoz. Lényege: nem lehet egyet mondani Debrecenben, és mást csinálni Szabadkán. Erkölcsileg hiteltelen a VMSZ politikája, amely itthon nem támogatja az óvodától az egyetemig terjedő önálló magyar iskolahálózat létrehozását, ugyanakkor Debrecenben telesírja a zsebkendőjét.

Július 30.

Budapest — Szabadka. A véletlen úgy hozza, hogy egy vonaton utazom Czine Mihállyal és Kiss Gy. Csabával. Ők a Kosztolányi-táborba igyekeznek. Némi sörök mellett jót csevegünk.

Július 31.

Most olvasok Heller Ágnes július 27-ei felszólalásáról az MTA és a Múlt és Jövő budapesti zsidó folyóirat közös kerekasztaláról — Szarajevó apropóján. A három nappal ezelőtti Magyar Hírlap ezt írja: „Heller Ágnes akadémikus (...) örömmel nyugtázta, hogy az amerikai szenátus megszavazta a boszniai kormányt sújtó fegyverembargó egyoldalú feloldását. 'Európa nem mer beavatkozni a válságba, mert senki sem akar saját emberáldozatot vállalni. Pedig ha nincs olyan ügy, amiért érdemes meghalni, akkor olyan sincs, amelyért érdemes élni' — mondta Heller Ágnes.”

Meg kell mondjam, nekem ez a beszéd igen tetsző!

Augusztus 3.

Kora reggel a horvátok minden irányból összehangolt támadást indítottak a knini martalócok ellen. Úgy látszik, Martićnak, Babićnak ütött a végórája. Az a sanda gyanúm, hogy mindkettő többszörösen megérdemelte már az akasztófát, annyi háborús bűnt követett el.

Augusztus 4.

Milošević Slóbót nézem a tévében. Rosszkezü, meggörcbedt háttal ül, majdhogynem a csülkeire támaszkodik, mint egy kan disznó, vagy mint egy sarokba szorított, támadásra készülő vérszomjas görény. Ijesztően komikus.

Augusztus 5.

Déli 12 óra, a rádió jelenti: a horvátok elfoglalták Knint! A nyugati országok — Oroszországról nem is szólva — keményen ostromozzák Horvátországot. Lettek volna csak fele ennyire erősek, amikor Horvátországot támadták a szerbek és a JNH! Ghali most visít: „Agresszió!” Bezzeg mosta kezeit Srebrenicánál és Žepánál. Az ENSZ és a Nyugat eddigi tevékenysége kimerült a szóf...ban, míg a szerb agresszor vígan hódíthatott. A megtámadottaknak hatékony védelmet az UNPROFOR nem nyújtott, a Biztonsági Tanács pedig mindig talált alkalmat és ürügyet arra, hogy a hatékony önvédelmet lehetetlenné tegye. Most megváltozott a helyzet, nyilvánvalóan az amerikai politika hallgatóságos jóváhagyásával. Az amerikai imperializmust éppúgy utálok, mint az összes többit, de ebben az esetben az USA áll a nagyobbik igazság — a megtámadottak — oldalán. Ez a háború ugyanis nem tegnapelőtt kezdődött — ha valaki időközben elfelejtette volna.

Augusztus 6.

Havel cseh elnök mértéktartó, bölcs, és lényegében a horvátokat megértő nyilatkozata. A horvátok évekig várták türelmesen a politikai rendezést stb., stb.

A patkányok egymásnak ugranak? Karadžić leváltotta Mladićot, de a tábornokok az utóbbi mellé álltak.

Legalább százezer menekült fog Szerbiába (értsd: a Vajdaságba) jönni. Nem tetszik nekik Karadžić állama?

Éppen ötven évvel ezelőtt dobták le a Bombát Hirosimára...

Augusztus 8.

A szerbek hajnal óta ismét ágyúzzák Eszéket. Mindkét oldalon csapatösszevonások. Ha a horvátok nem akarnak egy évet várni, akkor most kell támadniuk. Lehet, hogy megteszik, ugyanis a knini gyors siker könnyen elbizakodóvá tehetné őket.

Ágoston B. nálam. Levelet intéz a magyar ügyvivőhöz: ismét veszélyben a magyar többségű területek. A menekültek ideirányításával megváltoztathatják az etnikai arányokat.

Javaslom, változtassunk korábbi (1991) taktikánkon. Nemcsak a magyar többségű községeket, de a magyar többségű településeket (mindegyiket) védelem alá kell helyezni.

Augusztus 9.

A budapesti TV 2 este 10 órai hírműsora csak Csubeláék közleményéről számol be menekültügyben. Mintha a VMDK nem is lenne a világon, pedig a mi reakciónk egy nappal korábbi. A magyarországi tájékoztatási eszközök VMDK-val szembeni blokádja tovább tart.

Augusztus 10.

Aligha hihető, hogy a horvátok kesztyűs kézzel bánnának a civil lakossággal, azonban ilyen arányú exodusra aligha került volna sor, ha a szerb krajina vezetői erre nem szólítják fel a lakosságot. Martić, Babić és a többi főhőhöz Milošević hathatós támogatásával először fanatizálta és hiszterizálta a krajinai szerbeket, utána belerántotta a háborúba és a háború eszméjének elfogadásába a lakosság túlnyomó többségét, majd mikor mocskos nedveitől szétpukkadt véreshurka-köztársaságuk, nekiindították a vakvilágnak egész népüket. Ezeknél felelőtlenebb vezéreket keresve is nehéz találni. Egy Elias Canetti tollára való rettenetes példái az árulásnak!

Egyébként a belgrádi tévé ma délelőtt egy régi (1962 nem most volt) kosztümös filmet sugároz: Tatárok. A tatárok gonoszak, csúnyák, alattomosak, de bezzeg az európai felsőbbrendűséget képviselő, mellesleg a filmben szlávbarát vikingek (a történelmi hűség 33 évvel ezelőtt sem érdekelte a rendezőket) jók, szépek és becsületesek. Oleg és Erik kifejezetten. Erre a kis rasszizmusra most rettenetesen nagy szüksége van a balkáni nézőnek...

Dél körül Ágoston Bandi érkezik. (...) Kovács külügyminiszter kedden fogadja. Bandival egyetértünk, hogy a menekültkérdés veszélyeire mindenképpen fel kell hívnia Kovács figyelmét. (...)

Délután hallom Dusa Dénestől, hogy tegnap, a menekültek fogadásán Járekon kis híján összetűzésre került sor. Az autóbusból kikászálódó menekültek hangos szitokszókkal illették Miloševićet, ami a helybelieknek nemigen tetszett, s kis híján öltre mentek.

A késő esti hírekben a magyar tévé arról tesz említést, hogy ma délben 15000 ember tüntetett Belgrádban Milošević ellen. A hazai állami tájékoztatási eszközök hallgatnak. A jugoszláv hadsereg menetoszlopai megindultak Kelet-Szlavónia felé. Mi lehet Gusztonnal? Legutóbbi értesülések

szerint „csomagol” a péterváradai laktanya raktárában. Ez még tűrhető helyzet.

Augusztus 11.

A VMDK elnökségi ülése Szabadkán. (...) Ágoston az ülés után Csubelának írt levelében augusztus 19-ét javasolja, hogy Becsén üljünk le, s beszéljük meg menekültügyben az együttműködés részleteit.

Augusztus 12.

Dr. Nagy Sándor hív Topolyáról: értesülése szerint a menekültek az Apatin melletti Szilágyin erőszakkal elfoglaltak egy magyar házat. Azt javasolja, hogy írjak levelet a belügyminiszternek, és hogy sürgősen üljön össze az elnökség. Én ezt elvetem: először a helyszínen kell tájékozódunk. Papp Ferivel és Vékás Jánossal azonnal Nyugat-Bácskába indulunk. Előzőleg értesítjük Kabókot, ő, Makó Jóska és Hallai Bácskertesén várnak bennünket a plébánián. Útközben mindenfelé katonai sátorlapokkal fedett traktoros pótkocsikon érkező menekülteket látunk. Bácskertesén a plébános nincs otthon. Az idős bejárónő a kertben kapál. Aggódik, mert már a faluban is jártak ismeretlen emberek számba venni az üres házakat.

A vajdasági magyarság félve szemléli a szerencsétlen szerbek menekülését, mert attól tart, erőszakos cselekményekre fog sor kerülni, s a magyarokat nincs, aki megvédje. A horvátok elűzése egyébként máris megkezdődött a Szerémségben, a rendőrség lényegében szemet huny az erőszakoskodások felett.

Szilágyin felkeresünk egy fiatal parasztcsaládot. Virágzó gazdaság, szépen berendezett, nagy, tágas lakással. Amit a gazda mond, az sokkal lesújtóbb annál, amit eddig tudtunk: legalább harminc házat foglaltak már el a menekültek, szerinte helyi és környékbeli szerb radikálisok vezetésével. Fenyegetőztek, gyilkosságokkal is, fegyvereiket mutogatták, ahol nem kaptak kulcsot, fejszével szaggatták be a kaput, az ajtót. Nyolc-tíz helyre erőszakkal hatoltak be, majd a helyi közösség ezt követően „önként” felajánlott a polgárok nevében — akiket senki sem kérdezett meg! — még harminc házat! Mindez tegnap, 11-én történt, amikor is a prigrévicaiak megtámadták Szondon (Sonta) a horvát búcsúsokat. Hangosbemondókkal járták a falut, heccelve a menekülteket, hogy „füstöljék ki” a horvátokat és a magyarokat. A pánik ellenére is megbocsáthatatlan, hogy egész Szilágyin egyetlen ember sem akadt, aki szólt volna a rendőrségnek, értesítette volna a VMDK-t vagy a sajtót. Pedig itt él a magyar napilap egyik állandó tudósítója.

(UTÓLAGOS KOMMENTÁR: Miután a Magyar Szó tőlünk — egész pontosan Matuska Marcitól értesült a történetekről — Bálint Sándor főszerkesztő egyik első dolga volt, hogy arra kérje Papp Ferit, „minél enyhébb” módon írjuk meg az esetet! Szánalmas.)

Szilágyiról Gombosra megyünk. Ott kielégítő a helyzet, egy kemény és okos VMDK-s csapat áll a falu élén. Aggódnak, de nem félnek, s eddig sikerült kibekkelniük a kolonizációt. Őket hallva feldobódunk kissé.

Késő este van már, amikor visszamegyünk Apatinba, át a kihalt, rendőrökkel megtömött Szondon és a rémült, sötétbe burkolózott Szilágyin. A városházán azonnal a menekültügyi törzskar elnökét keresem. Pár perccel előbb ment el, mondja a portás. A törzskar legbefolyásosabb tagja, a Szerbiai Szocialista Párt községi elnöke fogad. Öntelt ember, enyhén kioktató stílusban magyarázza a súlyos helyzetet, de a szilágyi eseményekről nem tud semmit, vagy nem akar tudni. Később a törzskar négy tagjával Papp Feri, Vékás János meg én kimegyünk ismét Szilágyira. Előkerül az enyhén részegnek tűnő magyar helyi közösségi titkár is, akit a falubeliek szerint a szocialisták neveztek ki erre a posztra. Megilletődik attól, hogy személyemben egy élő szövetségi képviselő keresi, ezért aztán, vagy valami más ok folytán, sok mindent elmond, amit a törzskar tagjai aligha fognak megköszönni neki. Utolsó kérdésünkre, hogy kívánnak-e bűnvádi feljelentést tenni az erőszakos házfoglalókkal szemben, a községi végrehajtótanács jelen levő elnöke ezt válaszolja: „Őszintén szólva nem tudom. Nincs időnk ilyen marginális dolgokkal vesződni.”

Hajnali fél kettőkor érünk Temerinbe. Megvacsorázunk, pontosabban megreggelizünk. Nyomott a hangulatunk, nem tudjuk, mit hoz a holnap. S még bennünk van az az idegesség is, amit Ravno Selo alatt egy a műúton „felejtett” kisebb szénakazal (!) okozott. Kis híján beleszaladtunk. Nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy azt valójában nekünk tették oda.

Augusztus 13., vasárnap.

Este nyolc órára összehívtam a VMDK körzeti elnökségét. Két napirendi pont: 1. Menekülthelyzet, 2. Mozgósítások. Megállapítjuk: Temerinben egyelőre nyugodt a helyzet, noha Járekon – állítólag a radikális párt hívei – szervezkedtek, és arra buzdították a menekülteket, hogy rohanják le Temerint, hiszen „van ott ház elég” (Később ezt a hírt félhivatalosan is megerősítették.) Közleményt fogadunk el, amelyben felhívjuk a lakosság figyelmét, hogy erőszakos házfoglalásnak ne engedelmességen, ilyen

esetekben értesítse a rendőrséget, a VMDK-t és engem. Míg a közleményt szövegezzük, néhányan cinikus véleményekkel illetik a menekülteket. Ezt nem tűröm, s ledorongolom a cinikuskodókat. Világosan szét kell választanunk egyfelől a szenvedőkkel szembeni magatartásunkat – ebben nem tűrhetünk meg semmilyen cinizmust –, másfelől azt a tényt, hogy a menekültek ügyét a magyarok ellen akarják felhasználni – ebben a kérdésben viszont makacsnak és hajthatatlannak kell lennünk, még ha velünk szemben a humanizmusra is hivatkoznak. Ternovác Pista említi (ő is hallomásból), hogy tegnap a Bem József utcában Kohaneczék háza közelében egy ismeretlen férfi megtámadott egy 17 éves magyar lányt, s az Kohaneczékhoz szaladt be védelmet keresni. Ezután többen kikísérték, s miután a pasas látta, hogy kisebbségbe került, a Dosztán sarkán (a magyaroktól immár tisztos távolban) pisztolyt rántott és a levegőbe eresztett egy sorozatot!

Augusztus 14.

Belgrád. Vékással az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságánál. (Ismertettük a Nyugat-Bácskában tapasztaltakat, és a segítségüket kértük – mindent feljegyezték, de semmi kézzelfoghatót nem ígértek, csak a vállukat vonogatták.) Ezután magyar nagykövetség. Elmondják, egy nappal utánunk ők is voltak kint Nyugat-Bácskában.

A tévé hallgat róla, de az Újvidéki Rádió este ismerteti a közleményünket.

Augusztus 15.

Nyugat-Bácska nem biztonságos. Apatinban bevezették az éjszakai kijárási tilalmat. Bezdán környékén a Duna-gátba ásták be a tankokat! (Mi lesz itt, ha jön egy árvíz? Elönti Bezdánt?) Gomboson nagy a forgalom: több száz ágyút és tankot szállítottak át a túlsó partra, ahonnan viszont a szerbek az asszonyokat, öregeket, gyerekeket evakuálták a Bácskába. Erősen szállítják odaát a Bácskába az üzemanyagot is. Minden jel arra mutat, hogy Nyugat-Szerémségben és a Drávaszögben a közeljövőben háború lesz.

A Magyar Szó mai számát olvasom. Szecsei, Kasza és Körmendi szerint az „arányosság” be nem tartása a baj. (?) Legalábbis ezt írják a parlament elnökének. A VMDK szerint viszont nem a mennyiséggel, hanem a minőséggel, az etnikai arányok megbontásával van a baj! Itt érhető tetten leginkább a két politika közti különbség.

A Kossuth rádió egész nap a VMSZ közleményét bömböli, a miénket tendenciózusan elhallgatja.

Augusztus 16.

Tanácsért jön hozzám egy ember, majd később a fia is. A gyerek tegnap hajnali fél kettő táján horgászni ment, de M.-ic rendőr és egy bajtársa leállította, provokálta, majd pedig megverte a téglagyár közeli Vida tanyánál. Mondtam, írjon le mindent részletesen, készíttessen látleletet. M-icnak nem ez a első esete. Az egyik legdurvább fogdmegnek számít a községben.

Este a Kossuth rádióban Varga Szilveszter manipulációja. Noha mi kezdeményeztük az együttműködést a VMSZ-szel, ezt most mint az ő ötletüket mutatja be és propagálja. A vajdaságiakat ugyan nem lehet becsapni, de a magyarországiakat igen. Persze nem ő itt a bűnös, hanem azok, akik a Kossuthot a kezükben tartják. Ez pedig kevésbé a Horn-vonal, inkább az SZDSZ, de az is lehet, hogy mindkettő. A VMDK-val szemben már hónapok óta kemény cenzúrát gyakorolnak. Még a szervezet neve sem hangozhat el pozitív szöveggörnyezetben. Ezt nevezem liberalizmusnak és sajtószabadságnak!

Augusztus 17.

Egy asszony és a fia rohan hozzánk: összeírják a nem lakott házakat, egyik rokonuk Németországban dolgozik, a háza üres, mit tegyenek? Megnyugtatom, tanáccsal látom el őket.

Este arról számol be a tévé, hogy Boško Perošević tartományi kormányelnök kollaboráns kisebbségi bábszervezeteket fogadott, pl. a temerini Szerb-Magyar Baráti Társaságot, a Szlovák Maticát, a Vajdasági Magyarok Polgári Mozgalmát stb. Ez utóbbi szervezet elnöke, Böröc József többek között elsütött egy veszélyessé válható álhírt, miszerint Gombos 400 menekültet «kért» önkéntesen. Én jártam a napokban Gomboson, tudom, hogy ez nem felel meg a valóságnak.

Augusztus 18.

A Magyar Szó 4. oldalán «Szolidaritás a menekültekkel» címmel terjedelmes beszámoló a kisebbségi kollaboránsok és a tartományi kormányfő találkozójáról. Ismertetik Böröc ajánlatát, eszerint «Gombos, amely magyarok lakta település, készségét fejezte ki, hogy gondoskodik 400 menekültől.» De azt is megtudom a cikkből, hogy Pap F. Imre, a Szerb-Magyar Baráti Társaság elnöke a találkozón többek között elmondta, «az egyesület indítványozni fogja, hogy a temerini községben készítsenek programot a menekültek tartós letelepítésére, nyissanak számukra munkahelyet a mezőgazdaságban és az állattenyésztésben,» (Pap Imre, ez az őskommunista, korábban már oroszánrészt vállalt a szerbek

Temerinbe való tömeges telepítésében, most csupán folytatja a szerb nacionalista program kiszolgálását.)

Később értesülök a gombosiaktól, hogy Böröc nyilatkozata megszülte az első bajt: Gomboson az esti tévéadásra hivatkozva megjelent pontosan 400 menekült. A falu lakói bezárkóztak, a törzskar ülésezik. Nyilvánvaló az állam és Böröc együttműködése. Ez az akció nem véletlen, hanem kitervelt.

Augusztus 19.

Az ENSZ főtitkára bejelentette, hogy Goraždet mindenképpen megvéd(et)i, akár a szerbek bombázása árán is. Hát erre nagyon kíváncsi vagyok! Butrosz Ghálit nagyon nagy erkölcsi felelősség terheli Srebrenica és Žepa sorsára hagyásáért. Ha van korunknak pilátusi habitusú nemzetközileg ismert személye, akkor ő föltétlenül az – a legnagyobb!

Este Szent István-napi műsor a VMDK szervezésében az újvidéki Petőfiben. Tömve a terem, Ágoston beszéde nagy tapsot kap. Gergely András történész Szegedről jelentkezik, hogy nem tud a határon átlépni, mivel a hivatali kocsija csak Magyarország területére van regisztrálva. Ő lett volna az ünnepség vezérszónoka. Valóban nem tud jönni? Vagy nem akar? Nem mer? Mindenesetre az utolsó órában jelenti nehézségeit, így még azt sem tudjuk megszervezni, hogy valaki vajdasági áthozza a határon.

Augusztus 20.

A déli híradásokban a magyarországi ünnepségek vezérszónokait hallgatom. A vajdasági magyarokról Für Lajoson, az MDF elnökén kívül senki sem beszél. Szégyen! Gyalázat! Gyávaság! Ha az ismertetések reálisak, akkor Göncz papa igen gyámoltalan, az ellenzéket burkoltan bíráló beszédet tart. Horn miniszterelnök a nyugatiak iránti megértésért könyörög. Thürmer Gyula Mezőkovácsházán kijelenti: ne engedjenek idegen katonákat akár az ENSZ, akár a NATO, akár Horvátország színeiben az ország területére. No, ez igazán tetszeni fog az oroszoknak és Szerbiának! Fekete Elvira nem hiába propagálta oly erőteljesen Thürmert már tavaly, tavalyelőtt az itthoni televíziókban.

Augusztus 21.

Ma este fogadja Ágostont és dr. Nagy Sándort Emma Bonino, az Európai Unió humanitárius ügyekért felelős főbiztosa. De hát mi várható egy ilyen találkoztótól? Mindez csak szent malaszt, itt senki semmit sem fog tenni a magyarok érdekében. Még

a magyarországi magyarok sem, legfeljebb vaktöltényeket pufogtatnak.

Augusztus 22.

Váratlanul betoppanok Vékáshoz. Ott találom Papp Ferit, valamint a New York Times újságírónőjét, bizonyos Jane Perlezt, a belgrádi Nin egyik újságíróját mint tolmácsot, ezenkívül a tolmács édesatyját. A téma: a menekültáradat és a magyarok helyzete. Végül én is belefolyok a beszélgetésbe. A hölgy nem túlságosan jóhiszemű. Provokál is. Például ilyen kérdései vannak: «Hogyan a vajdasági magyarok nem törekszenek szecesszióra, mint a szlovákiai és romániai magyarok?»

Én: «Ismereteim szerint sem a romániai magyarok pártja, sem a szlovákiai magyar pártok nem törekszenek szecesszióra.»

Ő: «Hogyan ítélik meg a magyarországi kisgazdák elnökének kijelentéseit?»

Én: «Milyen kijelentéseit?»

Ő: «Hát például hogy a trianoni békeszerződés történelmi igazságtalanság volt.»

Én: «A trianoni békeszerződés szerintem is történelmi igazságtalanság volt. Mi viszont a kérdést kompromisszummal kívánjuk megoldani. Ezt a kompromisszumot szolgálja az autonómia.»

De gyakorlatilag a menekültek kapcsán felvetett kérdéseiből is látni, hogy Jane Perlez bizony nem lát abban semmi tragikusát, ha «eltűnünk hirtelen, mint az erdőben a vadnyom». (Egyébként meg azt állítja, hogy az apja magyar.)

A Kossuth rádió tele van azzal a hírrel, hogy Csubeláékat fogadta Emma Bonino. Hogy fogadta Bandiákat is, arról viszont egy árva szót sem mondanak. Éljen a sajtószabadság!

Undor fog el, ha a magyarországi közéletre nézek. Ezek mirajtunk nem fognak segíteni. Gyáván félreállnak, bennünket pedig a sorsunkra hagynak.

Augusztus 23.

Pestre a délutáni vonattal a holnapi sajtótájékoztatóra, amit a HTMH hozott össze, annak demonstrálására, hogy milyen nagyon akarnak bennünket segíteni. Vékással az állomáson megbeszéljük a taktikát. Ő egyébként nem jön. Szerinte manipuláció az egész, és igazából a VMSZ promócióját szolgálja. Egyetértek vele, de az a véleményem, hogy ennek ellenére jelen kell lennünk, és el kell mondanunk a véleményünket. A vonat késéssel érkezik a Keletibe. Gyalog vágok át egy sötét, kihalt, lerobbant városnegyeden. Csak itt-ott látni egy-egy gyanús pofát, ácsorgó kurvát, szemlét tartó makrót. Az egyik bérház földszinti lakásának

nyitott ablakán kiugrik egy jókora német juhászkutya, egyenesen ráveti magát egy szobapincsire, amely gazdája mellett üget a langyos éjszakában. Óriási ribillió, láрма, az ablakból kihajol egy szajha kinézetű hölgy, és a farkaskutya után rikolt. A pincsi gazdája toporzékol, majd szitkozódva berohan a kapun az épületbe...

A rádió vendégházában vagyok elszállásolva. Ennék valami jót. Mivel a kismetró nem jár, az utolsó busszal begurulok a Deák térig. Ahogyan lépek le a lépcsőn, Csubela kivörösödött, fáradt ábrázattal éppen felszállni igyekszik. Szólok neki: «Szervusz, Feri!» Nem fogadja el.

Augusztus 24.

Délelőtt a Teréz körúton veszek egy karórát, nehogy elkéssek a HTMH-ből. Mikor odaérek, már nagy a nyüzsgés. Csubela, Szecsei, Tóth Horti már ebédel Törzsök Erikával és Nikowitz Oszkárral. A sajtótájékoztatón legalább ötven újságíró. A VMSZ képviselői pártjukról kezdenek beszélni, bemutatják szétterített zászlajukat, kattognak a fényképezőgépek, a sajtótájékoztató valóban promóciónak indul. Csak hát ott vagyok én is. Törzsök Erika többször figyelmezteti a jelenlevőket, hogy «ne a két szervezet vitájáról», hanem a menekültek beözönlésével előállt helyzetről írjanak. Erre a figyelmeztetésre szükség is van, hogy az újságírók tudják mihez tartani magukat, én ugyanis nem kímélem a VMSZ-t: rámutatok arra, hogy a két vajdasági szervezet közötti megegyezést a menekültek kérdésében lényegében egyetlen dolog akadályozza, az pedig nem más, mint a VMSZ és a Szerbiai Szocialista Párt közötti koalíció Topolyán, de méginkább Szabadkán, amelynek súlyos gyakorlati következményei is vannak: ahol koalícióban irányítják az önkormányzatot, ott több a betelepülő.

Abból, amit elmondtam, rengeteget kilúgoztak a tájékoztatási eszközök. Ismét alkalmam volt megállapítani, hogy a magyarországi sajtó sem szabad. Azt is láttam, tapasztaltam, hogy Törzsök Erikaék keményen támogatják Váradyt, illetve ezen az ágon Kaszáékat, Csubeláékat. Szemben Csoóriékal, akik a VMSZ-n belül inkább a Hódi-Tóth Horti-Bálint Antal-féle jobboldalt nyomják.

Apropó Várady! Milyen jellemző: a Népszabadság újságírója megpróbált jégre vinni, és a Đinđićek együttműködési javaslatára adott válaszukat («együttműködés igen, koalíció nem») igyekezett párhuzamba állítani a VMSZ-SZSZP koalícióval, mintha két hasonló dologról lenne szó.

Én: «Đinđićekkel sohasem kívántunk koalícióra lépni, egyrészt mert ők Nagy-Szerbia megteremtését tűzték ki célul, mi viszont őket ezen az úton nem

akartuk követni, másrészt ők voltak a parlamentben azok, akik a magyar középiskolák megszüntetését szorgalmazták. Ugy vélem, hogy itt valamilyen félreértésről lehet szó az ön által említett Ágostonlevéllel kapcsolatban. Azt gondolom, hogy ön összekeveri Ágoston Andrást Várady Tiborral, mert utóbbi egy időben valóban koalícióban volt Đinđićekkel, de már ez is a múlté.»

Újságíró: «Nincs félreértés, nem tévesztettem őket össze.»

(Hát persze, hogy nem...)

Amikor kimondtam, hogy Várady koalícióban volt Đinđićekkel, Törzsök Erika olyan hangosan főlisszent, hogy még a terem közepén ülők is hallották.

Délután a Mérleg utcai «fehér házban» Pető és Szent-Iványi fogad bennünket. Valójában egyetlen propagandisztikus cél vezérli vendéglátóinkat: kiadni egy sajtóközleményt, hogy fogadtak bennünket – sőt, együtt a két szervezetet!

Augusztus 25.

Helyszín: HTMH. Székely András Bertalannal, és főnökével, Nikowitz Oszkárral beszélgetek.

Nikowitz: «Nem értem, hogy a VMDK miért satanizálja Kasza Józsefet?»

Én: «Szó sincs róla. Hogy a szavaiddal éljek, mi nem tartjuk őt sátáni politikusnak. Sőt, azt is elismerjük, hogy jó dolgokat is tesz. Mi őt kétkulacsosnak tartjuk.»

N.: «De hát a kisebbségi politikus igen gyakran kényszerül megalkuvásra, kényszerpályára...»

Én: «Tudod, Oszkár, erre én azt szoktam mondani, hogy a kényszerpályán közlekedésből nem szükségszerűen következik, hogy el kell ütni az arra tévedő gyalogosokat!»

N.: «???»

Én: «Ha Kasza annyira ártatlan volna, mint amennyire ti szeretnétek őt bemutatni, akkor nem távolította volna el az önkormányzatból a VMDK-s tisztségviselőket, nem egyszer egzisztenciájukban is tönkretéve őket.»

Amíg így diskurálunk, csöng a telefon.

Székely A.: «Várady keres, Oszkár.»

N. (telefonál): «Szervusz... Čanak cikkét? Természetesen. Már odaadtam a fordítónak... Mit gondolsz, egy frekvenciált napilap hétvégi számában kellene elhelyezni... Jó úgy is... Tehát akkor legyen a Magyar Nemzet szombati száma.»

Később Nikowitz kiböki, hogy Čanaknak a Naša Borbában megjelent cikkét kívánják lefordítani.

Én: «De hiszen ez már megjelent a 18-ai Magyar Szóban, két fordításban is! A Magyar Szó annyira

biztos akart lenni a dolgában, hogy mind a belpolitikai rovatban, mind a jugoszláv lapokból ollózott úgynevezett YU-pressben lehozták.

N.: « De hisz ez egy zseniális cikk! »

Én: « Szerintem csupa közhely, semmitmondás. Véleményem szerint Várady egyetlen dolog miatt akarja megjelentetni Magyarországon. »

N.: « Miért? »

Én: « Ha végigolvastad a cikket, akkor tudod, hogy Čanak nemcsak Miloševićékat ostorozza. »

N.: « Ágostonra és Tonkovićra gondolsz. »

Én: « Igen. Főleg Ágostonra. Neked tudnod kell, Oszkár, hogy cikkében Čanak hazudik is, amikor azt mondja, hogy a VMDK ugyanazt akarta, amit a krajina szerbek. Ágoston és a VMDK ezt nem mondta soha. Mi azt mondtuk, hogy olyan

autonómiamodell tartunk megvalósíthatónak, amit a Carrington-dokumentumban a horvátországi szerbeknek is felkínáltak. Ez azért mintha más lett volna, mint a krajina szerb rémuralom! »

N.: « Jó, jó, de azért nem árt, ha a magyarországi olvasó is elgondolkozik, hogy Ágoston is autonómiát akar, és ez hova vezethet. »

(Ez a mondat világít rá legtisztábban a HTMH-ban ülő egynémely fickók autonómiaellenes felfogására!)

Én: « Erről van szó. A magyarországi olvasók félrevezetéséről. Ezért fontos Váradynek a cikk megjelentetése. De meg kell mondom, én furcsállom, hogy a HTMH beavatkozik két vajdasági politikus vitájába ilyen egyértelműen elkötelezett módon. Ha ez a cikk megjelenik, én azt precedensnek fogom tekinteni... »

Az Aracs Társadalmi Szervezet létrehozásának jelentősége

– fennállásának tizedik évfordulója alkalmából –

Amikor a délvidéki magyarság 1990-ben létrehozta az első politikai tömegszervezetét, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségét, a „Talpra álltunk, megmaradunk!” jelszóban foglalta össze mozgósító célkitűzéseit. A jelszó valóban aléltságukból tömegeket felrázó hatással volt a kisebbségbe kényszerített délvidéki magyarságra. Akkor már hetven éve olyan elnyomott – hol jobban, hol kevésbé sanyargatott, de mindig megalázó – helyzetben volt, amelyben úgyszólván sohasem élhetett sokoldalú, teljes társadalmi és politikai közéletet. Ezt elvette tőle az uralkodó szerb nép. Az a csonka jellegű közélet, amelyet meghagyott és naponta engedélyezett a szerb hatalom (amely minden magyar nemzeti jelleg kimutatásában mindenkor szerb népi tömeghisztériával ellensúlyozandó veszélyt látott) lehetetlenné tette a nemzettudatnak, de még az etnikai különállóság tudatának is a megtartását. Szinte minden kezdeményezést (lehetett az csupán egyéni jellegű), amely a magyar nemzettudat esetleges megnyilvánulása és ápolása szükségességére mutatott rá, azonnal államellenesnek nyilvánítottak és kegyetlenül megtoroltak. Az egyéni kezdeményezéstől tovább a tágabb keretű szervezkedésig a magyar nemzeti tudat megtartása érdekében nem mutatkozott szinte semmilyen lehetőség. A magyarok közötti akár látszat-kapcsolattartás államellenes bűncselekménynek számított.

A délvidéki magyar kisebbségnek megvannak a maga mártírjai. A hosszú út, ma már kimondható, tömeges méretekben az állambiztonsági tiszt irodájában vagy rendőrségi fogdában sanyargató – kínzó, napokig tartó kihallgatással, több hónapig tartó többszöri, újbóli beidézésével kezdődött, s néha megfélemlítő példát statuálva börtönbüntetéssel végződött. A több évig tartó tömeges megfigyelés, ellenőrzés és figyelmeztetés mindörökre megmaradt. Nemcsak az országhatároktól független egységes magyar nemzetről való gondolkodásban és kultúr-nemzettudatban láttak államellenességet, de annak számított a kisebbségi sorsba kényszerített délvidéki magyar közösség magyarságtudatának is a már

önmagában való ápolása, kivéve a meddő, szerbvel összezsapott és annak alárendelt folklórtudatot. Ez a kétszínű, alakoskodó szerb államhatalom olyan politikai akadályokat gördített az anyanemzettel történő szellemi kapcsolattartás elé, amelyek tömeges átlépése lehetetlen és végzetes volt. Ha nem is segítette őt ebben a magyarországi kommunista rendszer, de nem is tett ellene semmit, nyugodtan nézte a délvidéki magyar kisebbség pusztulását, mert nemzettudat nélküli volt. Voltak mártírjaink – a magyar nemzettudat mártírjai. Életpályájukat kettétörték, nyilvánosan megbélyegezték és emberi kapcsolataikból kiközösítették. Csak egy bűnük volt: nem fogadták el, hogy a szerb állam határozza meg még azt is, hol lehet és hol nem lehet megtanulni a magyar nyelvet, ki és mennyi magyar nyelvismerettel rendelkezzen, hol „illik” és hol nem „illik”, hol lehet és hol nem lehet, hol szabad és hol nem szabad magyarul beszélni. Éberen figyelték, hogy hol lángol még, hol parázslík, s már hol hamvad a magyar nyelvismeret. Ha kellett, mindig elővették azokat a szükséges államhatósági eszközöket ahhoz, hogy széttapossák a tüzet és a körülötte ülőket. Ilyen szellemű – eszmeiségű politikai hóhérmunka után valóban nagy jelentőséggel bírt a „Talpra álltunk, megmaradunk!” jelszó. Nagy dac volt ebben a jelszóban a sorscsapásokkal szemben: benne volt a lelkes ébredés vágya s a hit a magyar nemzettudat létjogosultságában. A VMDK-nak azonban nem sikerült 1997-ig a saját maga által jól megválasztott jelszavát operacionalizálni. A VMDK-ból kivált mindhárom politikai utódpart létrejött abból a próbálkozásból ered, hogy ezt a jelszót operacionalizálja (az autonómia, a kettős állampolgárság hosszú távon vagy esetleg rövid távon is megvalósítható jogokkal), ennek újabb szervezőkészséget adjon vagy találjon a délvidéki magyarság soraiban.

Minden irányú próbálkozás azonban hihetetlen jól felépített akadályokba ütközött és ravaszul kiásott csapdába esett. A szerb államhatalomnak továbbra is változatlan a célja: belátható időn belül megszabadulni a szerbek által Vajdaságnak nevezett

területen a magyaroktól. Nincs az az ár, amelyet ennek érdekében nem hajlandók megfizetni: nincs az a lépésvesztés a fejlődés útján, amelyet ne vállalnának. A nemzetközi közösség által támasztott követelmények csupán az eszközök megválogatását tudják belőlük kikényszeríteni, de a cél mindig marad.

Ilyen ellenséges környezetben a délvidéki magyar politikai pártok kezdettől fogva nehezen ismerik fel a helyzetből adódó cselekvés reális lehetőségeit. Eszmei nehézségeik vannak. Minden délvidéki magyar párt élére a régi rendszerben is vezetői beosztásban lévő hétrpróbás alkalmazkodók kerültek, s persze a politikai hatalom közelébe is. A polgári értékek megértése – hát még a mellettük való harcos kiállás, ha az egyáltalán lehetséges a régi rendszer emberei részéről! – akadozva és sok gyávasággal történik (jártasságukat a politikai rendszer intézményeiben inkább anyagilag a maguk számára hasznosítják, de ennél többre nem mernek vállalkozni). A délvidéki magyar politikai pártokban (elsősorban elit szinten) még mindig képlékeny a polgári értékrendszer: a lehetséges követelését gyakran elmulasztják, a lehetetlen követelését meg szorgalmazzák. A pártok elitjei eszmei és szervezeti nehézségekkel küszködnek, aminek az a következménye hogy képtelenek a hosszú távú és rövid távú politikai célkitűzések megkülönböztetésére, nem kevésbé egységes szervezeti keretbe helyezésére.

A magyar politikai pártoknak az eszmei és belső szervezeti nehézségei (amelyeket leggyakrabban a délvidéki magyarok megosztásával igyekeznek áthidalni) nem kedveznek a magyarságtudat megőrzésének és ez egységes, osztatlan magyar nemzetben gondolkodás eszméjének.

Ha hosszú távon semmi vagy nagyon kevés valósul meg a délvidéki magyar politikai pártok jelszavaiból (s azért a kevésért is, ami megvalósul, netalán ismét a behódolás, meghunyászkodás és a cinkos hallgatás politikai árát kell megfizetni) – nyilvánvaló, hogy azok előbb-utóbb, üres, tartalmatlan, képmutató szölamokká változnak, amelyek hallatán az egyszerű emberek ismét elfordulnak a közösségi értékeik vállalásától. A nemzettudatot tehát nagy veszély fenyegeti szerb államhatalmi oldalról, de a pártok szervezeti és eszmei részéről is. Már régóta tapasztalható ez, ami a délvidéki magyar politikai pártok legrosszabb szervezeti gyakorlatához tartozik: vagyis, hogy a vezetők csupán a választások előtt jelennek meg a magyarok között: akkor is főleg azokon a településeken, ahol nagyobb számú szavazatra számítanak (a ritka kivétel mindig erősíti

a szabályt). Romboló hatású ez a magyar nemzeti tudatra, hiszen mindenki előtt világos, hogy így és ezen módon a bársonyszékekért és a politikai hatalomból való részesedésért folyik a kampány. A délvidéki magyar politikai pártok elitjeinek a mai napig igen gyenge és teljesen homályos képzeateik vannak arról, hogyan is lehetne kölcsönös kapcsolatot tartani a pártban egyfelől a vezetőség és tagság („líder-pártok”), másfelől a párttagság és párton kívüli rokonszenvezők között (nem a pártprogramokra állhatatosan és kitartóan, hanem a választások pillanatnyi kimenetelére mozgósító pártokban).

Szükségesnek tartottam elmondani az előzőket, mert ezek azok a gyengeségek és mulasztások, amelyek létrehozták a magyarság első civil szervezeteit, köztük az Aracs Társadalmi Szervezetet is. Ezek a civil szervezetek nem a délvidéki magyar politikai pártok rokonszenvét élvezve jöttek létre, hanem éppen ellenkezőleg: bennük a pártelitak akadályt látnak saját önkényük, a pártönkény mindig maradéktalan kikényszerítése számára (éppen azon a téren, ahol megosztják a magyar nemzettudatot és az egész délvidéki magyarságot mindennapi teendőiben is). Az Aracs Társadalmi Szervezet a délvidéki magyarság egyik jelentős civil fóruma, amely szemben áll a nemzettudatot megosztó pártpolitikákkal. Csak pontokban tudom az Aracs közéleti jelentőséget összefoglalni.

- Az Aracs civil szervezet figyelme sohasem irányult kizárólag a délvidéki magyarság politikai, hanem ellenkezőleg, elsősorban a társadalmi-közösségi önszerveződésére, s a közösségi tudata minden köznevelési eszközzel történő, magyar nemzeti tartalommal való gyarapítására.

- A mindenéből kismimizett délvidéki magyarság befektetett, teljesen elködösített hamis tudatát meg kell tisztítani. Szükségesnek tartja a magyar nemzettudat ápolását, a nemzetben gondolkodás országhatárokon átvívelő eszméjét. Aki a délvidéki magyarság országhatároktól független nemzeti tudathoz való ragaszkodásában nacionalizmust lát, legalább annyira téved, mintha helyeselné az élő természet bármelyik élőlény fajának kipusztítását.

- Nemcsak a választások előtt jelenik meg négyévenként egyszer a magyarok lakta települések életében, ahogyan azt a politikai pártok vezetői teszik. Függetlenül, hogy tömb- vagy szórványjellegű magyarok lakta településekről van szó, az Aracs szervezet egységes településhálózatban és magyarságban tevékenykedik. Célja: minden társadalmi rétegben és osztályban ébren tartani a magyar nemzettudatot. Ebben a törekvésében élvezzi más civil szervezetek

támogatását, mint ahogyan a maga részéről szintén támogatást nyújt a hasonló célú civil szervezeteknek.

- Nem pártos rokonszenvezés alapján fogalmazza meg a magyar nemzettudat értékeit: a nemzetet egyetlen társadalmi osztály sem adhatja el – még kisebbségi sorsban sem. Arra törekszik, hogy az oktatás, nevelés, művelődés, tájékoztatás a magyar nemzettudatot szolgálja.

- A magyar írott és beszélt nyelv, népművészeti, képzőművészeti, iparművészeti és zenei anyanyelv, a délvidéki történelmi jelenlét és hagyomány kincsei nem mehetnek veszendőbe. Az Aracs figyelmeztet ennek a veszélyére, és mentő cselekedetre buzdít.

- Az Aracs folyóirata is ezt a célt szolgálja. Csak a hontalan gondolkodású „világpolgár” keres és „talál” benne nacionalista bezárkózást. A folyóiratot csak azok támadják, akik hozzászórtak a szerb államhatalom iránti szolgálalkúsághoz, a jól fizető elnyomó hatalom pozícióihoz.

- A civil szervezet által adományozott kitüntetés a legmagasabb díj, amit a délvidéki magyar közösség önmagának ad a soraiból kiválasztottaknak. Elsősorban magyar nemzettudatú kiemelkedő alkotóművészek kaphatják meg: a régi rendszer mártírjai, mert példájuk ma is cselekvésre buzdít: hasonlóképpen az új értékrend bátor kezdeményezői és szervezői is, ha előző tevékenységük szemben állt a régi elnyomó rendszerrel. Nem a konzervatív, nem a baloldali vagy jobboldali, de nem a „népies” világnézetűek kizárólagos szervezete: sem az elit, sem a népi, sem a tömegkultúra kizárólagos letéteményese. Sem a nemzet egésze, sem a nemzet részei nem eladók! Az Aracs Társadalmi Szervezet a magyar nemzeti értékek nevelésére buzdít mindenkit a családtól a pártokig, az iskolától a színházig, a hírközlő eszközöktől a könyvkiadásig. Az ilyen magatartást értékelni fogja a jövőben is.

„Kiművelt emberfő és magas közerkölcs”

Mielőtt az ünneplést elkezdenénk, azt kérném, tegyünk eleget egy szomorú kötelezettségünknek!

Sajnálattal be kell ugyanis jelentenem, hogy három korábbi díjazottunk nem ünnepelhet velünk. A doroszlói Szalai János tanító úrra, a terjáni születésű Cs. Simon István költőre és a hertelendyfalvi Borsós Tamásra, elhunyt Aracs-díjasainkra és munkásságukra emlékezve fejezzük ki tiszteletünket, és búcsúzzunk el tőlük méltóképpen!

Kérem a jelenlevőket: most egyperces néma fölállással adózzunk emléküknek!

Tisztelt Ünnepeltek, kedves Ünneplő Egybegyűlteik!

„Nemzetünknek ... számos hibái vannak. Úgymint hiúság, szalmalángos s nyomban lohadó lelkesedés, közretség, fene irigység, türelmetlen pártoskodás és uralomvágy. Végül általános gyűlölködés magyar és magyar között. ... Hiúságunk miatt csak olyan politika számíthat itt köztetszésre, amely hízelkedik hibáinknak. ... A hízelkedő, mindenkinek tetsző politika ártalmas és gonosz, mert eleve útját állja a haladásnak.

...a hibáinktól és fogyatkozásainktól mindenáron szabadulni kész, kiművelt emberfőre van szükség. Vagyis: minél több kiművelt emberfő és magas közerkölcs.”

Gróf Széchenyi István idézett szavait hallva, bizonyára mindannyian gondoltunk arra, hogy bár a szavak s a mondatok ma már kissé archaikusak, de a gondolatok annyira élnek, mintha a nagy és igazi reformpolitikus éppen a mai magyarságot figyelmeztetné. Ez az aggódozó intelem és világos útmutatás azonban miránk, a nemzetből kitépett délvidéki magyarokra, sajnos, hatványozottan érvényes. A „szalmalángos” lelkesedés, a pártoskodás, de főleg a magyar–magyar ellentét és gyűlölködés megbénítja erőnket, megbénít minden nemes akaratot, kezdeményezést és cselekvést, miközben rohamosan fogyatkozunk és balka-nizálódunk is.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, ünneplő együttlétünk alkalmából Széchenyi szavai nyomán vegyük fontolóra: jelenünk zűrzavarában lehetünk-e közömbösek a magunk és gyerekeink holnapja iránt? Márpedig aki erre gondol, nem akarva is, tagadva is tapasztalja, hogy a tudás és az erkölcs sokunknál ma nem számít értéknek, ezért fiataljaink jelentős része nem is kíván diplomát szerezni. Lépten-nyomon halljuk vagy látjuk önpusztító pesszimizmusukat: „A tudásért, a műveltségért és az erkölcsös magatartásért ma már nem érdemes küszködni, mert a múlt értékei elévültek.” Igaz, ez a fölfogás ma terjed világszerte, de nekünk, az anyaországból többszörösen is kirekesztett magyaroknak tudnunk kell, hogy megmaradásunknak egyik leghatásosabb fegyvere lehetne éppen az anyanyelvű tudásszerzés. Csak átfogóbb és magasabb szintű tudással lehetünk képesek versenyben maradni az előnyösebb helyzetben levő többségi nemzettel.

A kellő tudás megszerzésének, sajnos, nemcsak a mi téves értékrendünk szab gátat, mégpedig azzal, hogy sokszor fölöslegesnek, boldogulásunk szemszögéből lényegtelennek tartjuk a tanulást, máskor divatból is föladjuk a tudásszerzés legfontosabb eszközét: az anyanyelvet. Iskoláztatásunkat a hatalom is megnehezíti. Anyanyelvű oktatási intézményeink fondorlatos elsorvasztásával (összevonással, illetve a létszámminimum törvényével) és számtalan egyéb kisebbségellenes intézkedéssel nehezíti meg az anyanyelvi megmaradásunkat és gyarapodásunkat...

Persze, hátrányos helyzetünknek egyéb oka is van: szociális, anyanyelvi és nemzeti megnyomorítatásunk mostanában más módon is folyik: megfélemlítéssel és elszegényítés útján. Talán ez az utóbbi a veszélyesebbik, mert a pénztelenség, a mindennapi kenyértől való megfosztatásunk önmagában is kiválthatja félelmünket. Naponta tapasztalhatjuk, hogy a gyár, a munkahely, a termőföld miként kerül a szerb háborús nyereszkeszkek kezébe, akik, ha érdekeik úgy kívánják, akár éhbérért is dolgoztathatják a magyarságot. Kitéve a munkaadók

kénye-kedvének, a magyarság sok esetben már nem is mer politikai szerepet vállalni. Sőt az éhbért jelentő munkahelyüket féltve, az érintettek nemritkán még arra is kényszerülnek, hogy valamelyik magyarellenessé szerező pártra szavazzanak. Ebben a helyzetükben nálunk a magyar munkavállalók lettek a XXI. század jobbágjai.

Hogy mindezt kivédhessük, számunkra az anyanyelvű tudás megszerzése mellett életbevágóan fontos lenne szülőföldünkön a termőföld megőrzése. Mert ha azt is elveszítjük, ha kihúzzák a lábunk alól, akkor csak földönfutó nincstelenekké válhatunk, és ez végképp megpecsételheti a sorsunkat.

Az utóbbi időben szerencsére egy kis reménysugár is fölillant előttünk: több mint tíz év után végre közös asztalhoz ültek politikai pártjaink, másrészt mind többen vállalnak cselekvést magyar civil szervezetekben. Sőt, mi több, folyamatban van a civil szervezetek munkájának összehangolása is. Bízunk abban, hogy ez az összefogás nem jött túl későn.

Ma e munka élharcosainak egy kis csoportját szeretnénk itt megünnepelni, és nekik megköszönni mindazt, amit a magyarság érdekében tesznek. Az ő munkájuk nélkül szellemiekben is, erkölcsileg is szegényebbek lennénk. Ők erősítik nemzettudatunkat, őrzik anyanyelvünk tisztaságát és épülését, tevékenységükkel összefogván ezt a már oldott kéveként széthullni látszó délvidéki magyarságot. Munkájukat a továbbiakban is kísérje isteni áldás!

Végezetül, fogadalmunkhoz híven, emlékezzünk meg azokról a nemzettársainkról is, akik a múltban életükkel fizettek magyarságukért és azért, amit miértünk tettek. Korábban már felidéztük a zombori Deák Leó ügyvéd, a torontálvásárhelyi Gachal János püspök úr, a szabadkai Bogner József újságíró,

országgyűlési képviselő és a csúrogi ft. Dupp Bálint plébános emlékét.

Ma szóljon a megemlékezés ft. dr. Takács Ferenc péterrévei plébánosról. Megpróbáltatásairól F. Cirkl Zsuzsa a következőket írja: „A plébánost 1944 őszén a szerb partizánok Óbecsén tartóztatták le. Beteges hajlamú partizánnők kovácsműhelyben izzított vasdarabbal és harapófogóval kínozták nemi szervét. Kétheti kínzás után egy kocsit után kötve átvonszolták Péterrévére. A templomból mise után kiözlő híveket kötelezték arra, hogy papjuk ... kivégzését végignézzék. Koporsó nélkül, a temetőben egy félreeső helyen ásatták be holttestét, arra kényszerítve a sírásót, hogy állandóan tapossa a pap tetemét.”

Nekünk, kései utódoknak kötelességünk emlékezni a magyarság vértanúira. Szólnunk kell róluk „...nemcsak azért, hogy hasonló ne ismétlődjen meg soha, sehol, ... hanem azért is, hogy ... fénylő mécsesként világítsanak azok számára, akik a megpróbáltatások terhe alatt már-már megtagadni készülnek elveiket, meggyőződésüket, hitvallásukat, emberségüket.”

Visszatérve az ünnepi gondolatmenethez, kitüntetettjeinknek a magam és szervezetünk nevében tisztelettel megköszönöm a magyarságért tett eddigi tevékenységüket, és kívánom, hogy a továbbiakban is hasonló módon dolgozzanak nemzetünk boldogulásáért.

Az ünneplő egybegyűlteknél köszönöm, hogy meghallgattak.

Szabadka, 2007. szeptember 21-én.

Dr. Gubás Jenő, az Aracs T. Sz. elnöke

A fénygyújtogatók

Az Aracs Társadalmi Szervezet díjkiosztó ünnepsége

Szabadka, 2007. szeptember 21.

Kedves ünneplő Közönség!

Örülni gyűltünk össze azokkal, akikről félelmetesnek ígérkező huszonegyedik századunkban – ennyi naiv bizalom láttán – azt is mondhatnánk, hogy nem e világra valók. Szerencsére mégis itt élnek, alkotnak közöttünk. Gyakran habarcsba, építőanyagba bújik egy-egy merész álmuk, mert csak így épülhet az a ház, amelyre emlékezni minden időben mindenütt jó lesz majd ott, ahol pár magyar összehajol. Ők ugyanis már lerótták a múlt adóját, előre tudnak nézni, s látják, mitől lehetne előbb és boldogabb ez a táj, amelyet mi legszívesebben csak szülőföldnek emlegetünk. Ők azok, akik nevet tudtak adni az árvaságnak, a nemzeti szenvedélynek, a közönynek, a némaságnak és a szorgos kezek munkájának.

Őket köszöntöm most abból az alkalomból, hogy az Aracs Társadalmi Szervezet dr. Benák József egyetemi tanár, Bicskei Zoltán grafikusművész, filmrendező, Csorba Béla költő, néprajzkutató, publicista, dr. Gubás Jenő nyugalmazott főorvos, az Aracs Társadalmi Szervezet elnöke, Hajnal Jenő magiszter, bizottsági elnök, dr. Szöllősy Vágó László ny. újságíró, pedagógus és ft. Utsi Jenő plébános úr összetételű Aracs-díjat odaítélő bizottsága az idén hatodszor kiosztásra kerülő Aracs–Főnix-díjat, amely Kalmár Ferenc szabadkai szobrászművész kispasztikájából és Gyurkovics Hunor festőművész készítette díszoklevélből áll, **Böjte Csaba** dévai ferences atyának, a tizedik alkalommal kiosztásra kerülő Aracs-díjat, amely Szervátiusz Tibor kispasztikájából, Boros György készítette díszoklevélből és pénzjutalomból áll, **Andrási Attila** palicsi színházi rendezőnek és **Mirnics Károly** szabadkai szociológusnak, demográfusnak, a kilencedszer kiosztásra kerülő Aracs-érmét, amely Kutas Ágnes budapesti szobrászművész műve, s amelyet az ugyancsak Boros György által készített díszoklevél és pénzjutalom egészít ki, pedig **Molnár Rózsa** orosz-lamosi tanítónőnek, hitoktatónak, valamint **Nagy Istvánnak**, a Vajdasági Magyar Folklórközpont elnökének és **Raj Rozáliának**, a Vajdasági Magyar Folklórközpont titkárának ítélte oda.

A bizottság véleménye szerint minden kitüntetett a hivatása mellett a délvidéki és az egyetemes magyar közéletnek, a nemzeti művelődésnek és oktatásnak olyan jellegzetes, hatékony személyisége, akit számon tart a közvélemény, és nem feled majd a jövő sem.

*

Kivételes történetek emberei vannak ma velünk, akiknek nem kevésbé kivételes a sorsuk, s akiknek tetteit sorsfordító szereppel ruházhatjuk fel, akiknek életműve mintha megingatná legalább egy pillanatra a feledés, a tagadás szörnyű torlaszait, és új dimenziót adna a kulturális emlékezetnek is. Tudjuk, hogy a történelem minden értelemmel való megközelítésre némasággal felel. Az emberiség nagy tettei azonban meg tudják szólítani e némaságot is. A ma ünnepeltjei ezzel a cselekvő akarattal beszélnek arról, hogy ne fogadjuk el a hazugságot, az árlást, nézzünk az álarcok, önmagunk álarcai mögé is, mert csak így pillanthatjuk meg azt a valóságos történelmet, önmagunk valóságos sorsát, amelyről maradandóan csak legnagyobbjaink beszéltek, írtak. Mert ez a beszédmód őrzí az európai kultúra ama súlyos hagyományát is, hogy leggyakrabban csak szenvedésből gyűjthető a tudás.

Fényt és bölcsességet vinni az emberek szívébe

Böjte Csaba ferences rendi szerzetes, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány létrehozója úgy munkálkodik, ahogy a fecske: fészket rak hullott szalmaszálból, diribdarab anyagból, mohából, tollpihéből, hogy legyen bár hevenyészett, de sokáig szolgáló, megtartó-kiröppentő hajléka kicsinyeinek. Világot nem teremthet, vihart el nem téríthet, de szavával, simogatásával tapaszthat, de türelmével fészket rakhat az igazságnak, hazát annak a szenvedélynek, amelyről így vall: „a tudatlanságból és félelemből szőtt sötétség az, amit... nem lehet feldarabolni, azt csak fénnel, lánggal lehet szétszlatni. Azt gondoltam, szerzetesként talán én is láng lehetek, és a gyerekek, akiket én nevelek, szintén. Kiből pislá fény, kiből

reflektor – képességeink szerint. Mindegyik megvilágítja az erdélyi életet.”

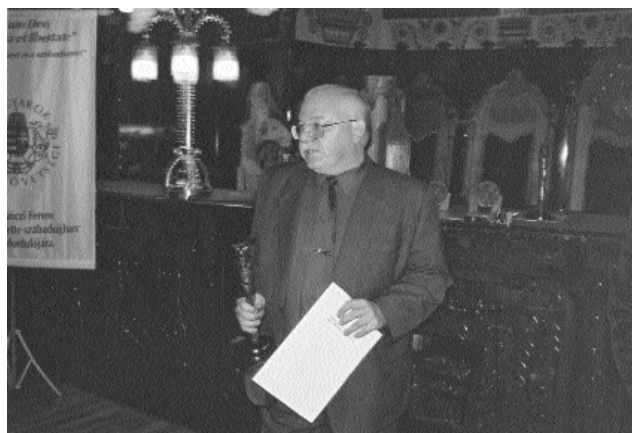
Karda Róbert, a Szent Ferenc Alapítvány világi vezetője átveszi a díjat Bőjte Csaba nevében

Bőjte Csaba 1960-ban született Kolozsváron. Édesapját egy verse miatt a Ceaușescu-rezsim bírósága hét évi börtönre ítélte, ahonnan négy és fél év múlva szabadult. A börtönben elszenvedett kínzások és egyéb megpróbáltatások következtében azonban szabadulása után másfél hónappal meghalt. A félárván maradt gyermek, majd később ifjú sokszor haraggal gondolt erre az eseményre. Mégis alapvető élmény volt annak megértésében, hogy a baj nem az emberben lakozik, hanem a tudatlanságban, és a sötétséget csak úgy lehet eloszlatni, ha fényt és bölcsességet viszünk az emberek szívébe. Miután erre ráébredt, döntötte el, hogy pap lesz. Tanulmányait Gyulafehérváron és Esztergomban végezte.

Több helyen eltöltött szolgálata után 1992-ben Dévára helyezték, ahol jelentős fordulatot vett az élete. Lelkiismerete szavától hajtva oltalmába fogadott néhány utcagyereket, majd a lakatot leverve az elhagyott és évtizedek óta üresen álló ferences kolostorba költöztek. A hatóságok mindezt természetesen nem nézték jó szemmel, és többször felszólították az épület elhagyására. Bőjte atya válasza mindig az volt, hogy a gyerekeket a rendőrök rakják az utcára. Ő ezt sosem fogja megtenni. Mások sem merték.

Az általa létrehozott gyermekmentő szervezet célja az Erdélyben embertelen körülmények között, sokszor az éhhalál szélén tengődő gyermekek felkarolása. Bőjte atya és munkatársai áldozatos munkájának hála mára már több száz gyermek nevelkedik az intézmény valamely otthonában megmenekülve a mérhetetlen nyomor jelentette kilátástalan sorsától.

Az árvákat befogadó ferences rendi szerzetesnek, a „fénygyújtogatónak” hamar híre ment. Mára már nevét és tevékenységét Európa-szerte ismerik, de hallottak róla a tengeren túl is. Személyes jelenlétével, könyveivel „a szeretet végső győzelmét”, az áldozathozatal fontosságát hirdeti. „Indulj el, csak szeress önzetlenül, s a szeretet mindenre megtanít!” – okít bennünket Csaba testvér, aki ezekben a napokban a budapesti Városmisszió egyik rangos előadója, s így sajnos nem lehet ma este közöttünk. S mégis mindannyian együtt érzünk vele, ahogyan döbbenetes és lélekindítón nyomorúságos körülmények közül gyűjti maga köré a reménytelen sorsú gyermekeket. Nemcsak ételt, otthont, ruhát biztosít nekik, de törődik tanítatásukkal, szellemi és lelki fejlődésükkel, vallási és erkölcsi nevelésükkel. Szeretetet ad nekik, s mint a fecske, fészket rak hullott szalmaszálból...

Andrási Attila

Nevet adni az érzelemnek, a szenvedélynek

Nevet adni az érzelemnek és a szenvedélynek a pillanat művészetének erejével és hitével. Ennek az erőnek és hitnek a letéteményese **Andrási Attila** színházi rendező. Az elmúlt fél évszázad tájainkon nem bővelkedett intézményteremtő egyéniségekben. A mögöttünk álló nehéz évtizedekben színházat alapítani, annak távlatokat elgondolni, társulatát és művészi arculatát meghatározni, e célokat kitartással követni, megvalósításukban nemzetközi rangú eredményeket elérni csak keveseknek sikerülhetett Európának e szegletében. András Attilának mindez megadatott, s mégis úgy érezzük, hogy nagyon is adósai vagyunk. Jórészt ugyanis nevéhez kapcsolódik az utóbbi negyedszázad egyik legjelentősebb magyar színházi műhelyének, a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínháznak a megszületése és Kárpát-medencei rangra emelt

művészi tevékenysége. Rendezőként és társulat-vezetőként végzett önfeláldozó, egész embert próbáló herkulesi munkáját szeretnénk most megköszönni neki.

Andrási Attila rendező 1956 decemberében született Szabadkán. 1986-ban szerzett oklevelet az Újvidéki Művészeti Akadémia rendezői szakán, Boro Drašković osztályában. 1983 és 1991 között színházban, rádióban, alkalmi társulatokban rendez. A háború kitörése után Magyarországra távozik. 1992–93-ban különböző budapesti színészképző tanodákban osztályt vezet. 1993-tól öt éven át a Rádiószínháznak készít dokumentumműsorokat a délszláv háborúk áldozatairól, miközben megjárja a menekülttáborokat és Szlavónia háború sújtotta részeit. Ebben az időszakban a Magyar Rádió szerkesztője. A „*Vótak ott fiúk, akik elestek...*” című műsora több rangos fesztiválon sikeresen képviselte Magyarországot. A Magyar Rádió Elnöki Jutalmában részesült a *Kórógy – múlt és jelen* című dokumentumműsora. Majd forgatókönyvírásba kezd, ismét színházban rendez, *Szerelem* című előadása a Délvidékre is eljut. 1998 decemberében a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház felkéri Ariel Dorfman *A halál és a lányka* című művének a megrendezésére. Az előadás nő főszereplője, Szorcsik Krisztina a kisvárdai Határon Túli Magyar Színházak Találkozóján a legjobb női alakítás díjában részesült. Még abban az évben az előadás nagy sikerrel vett részt a Vajdasági Színházak Találkozóján, valamint vendégszerepelt Budapesten a Thália Színházban is. Újabb rádiós dokumentumműsorok elkészítése és több közszereplés után 2002 tavaszán kezdeményezésére létrejött a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház, mely a következő években a múlt, vagyis a huszadik századi magyar történelem néhány sorsmeghatározó eseményét viszi színre. Öt évvel ezelőtt, pontosabban 2002. október 19-én volt a Magyarkanizsai Udvari Kamaraszínház első ősbemutatója. Németh Ákos *Vörös bál* című darabját Andrási Attila rendezte. 2004-ben újabb ősbemutatót tart a társulat *Halottak napjától virágvasárnapig* címmel. A drámát Siposhegyi Péter vetette papírra, s a mű a Szabadkán is tevékenykedő, életét, munkásságát a magyar könyvek szolgálatába állító Kende Ferenc hányatott sorsáról szól felrajzolva egyben a Trianon utáni, az anyaországról leszakadt nemzettestek szellem-történetének vonatkozásait is. Az előadást ezúttal is ő állította színpadra. A társulat legutóbbi előadása Wass Albert emléke előtt tisztelgett. Ezúttal az Aracs-díj átadásával Andrási Attila művészi elkötelezettsége és merészsége, közéleti szerepvállalása és szülőföld iránti hűsége előtt hajtunk fejet.

Nevet adni a közönynek,

annak a fásultságnak, amelynek állandó kutatója **Mirnics Károly** szociológus, demográfus. Egzakt, világos, vitathatatlan adatokkal bizonyítani önpusztításunkat. Inteni, figyelmeztetni egyént és közösséget, hogy nemzedékek nőnek fel a jövő iránti közönyben, teljes felelőtlenségben, a nemzettudat megvetésében, tagadásában. Hálátlan feladat állandóan a nemzeti létet fenyegető végveszélyről szólni legfőképp azoknak, akiket szívósan ráneveltek: ne érezzenek felelősséget a magyarság jövőjéért, fennmaradásáért. S mégis szólni, írni kell róla, mert különben – Mirnics Károly vallomása szerint –, „aki nem tud nemzeti és az annak nagy humanisztikus töltést adó keresztényi szellemiségben gondolkodni, az nem tud semmit sem tenni a megmaradás érdekében. E két fő jellemvonásunk figyelmen kívül hagyásával hontalanok lennénk... Aki a mai körülmények között arra apellál, hogy nemzetietlen ideológiával megoldhatók társadalmi kérdések, az nagy tévedésben van.”

Mirnics Károly átveszi a díjat Hajnal Jenőtől

Szabadkán született 1937. április 11-én. A gimnáziumot szülővárosában, az egyetemet Újvidéken végezte el. Magiszteri tudományos fokozatot a Belgrádi Egyetem Politikai Tudományok Karán szerzett 1964-ben. Tanársegéd volt az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Történelem Tanszékén, szakmunkatárs a belgrádi Társadalomtudományok Intézetében, tanácsos a tartományi közigazgatás különböző szerveiben. Az újvidéki Szerb Matica Tudományos Társaság választott tagja, a budapesti Magyarságkutató Intézet, majd a Teleki László Alapítvány Közép-Európai Intézetének tudományos külmunkatársa volt. Számos vajdasági magyar civil szervezet alapító tagja, egyik alelnöke a szabadkai székhelyű Magyarságkutató Tudományos

Társaságnak, az MTA határon túli köztestületi tagja. Kutatási témaköre: a vajdasági magyar kisebbség szociológiai és demográfiai helyzetének elemzése. Publikációs eredményei: néhány könyv, száznál több tanulmány és nagyszámú egyéb publikáció.

Munkássága valójában csak az 1990-es években tudott kibontakozni. Próbálkozásai természetesen voltak korábban is, azok azonban súlyos következményekkel jártak. Az 1970-től megjelenő írásaiért kizárták a közéletből. Tevékenysége nem tetszett az akkori hatalmi köröknek. A munkahelyén maradhatott ugyan, de kapcsolataitól teljesen elszigetelték.

Ma élő lelkiismeretünk, személyiségében nagyfokú mértéktartás, pontosság, eszményeihez hűség, másokkal szemben figyelem, magával szemben önfegyelem, gondosság, családszeretet testesül meg. Élete nagy részében derűs alázattal és türelemmel vitorlázott a történelemmel szemben. Az Aracs-díj átadásával tolmácsolni szeretném az idén hetvenedik életévét betöltött ünnepeltnek jókívánságainkat. Minden jót – főként pedig jó egészséget és töretlen alkotókedvet – kívánunk neki sok szeretettel hálás köszönetünk és őszinte tiszteletünk jeléül, s abban a reménységben, hogy még sokáig élvezhetjük sugárzó példamutatását, jövőt formáló gondolatainak és bölcs tanácsainak újabb megnyilvánulásait.

Molnár Rózsa

Nevet adni a némaságnak...

megtölteni értelemmel a nevenics képzetet, s képes beszéddel, közösség teremtésével, magyar élet szervezésével úgy megformálni mindazt, amit elmondani nem lehet abban a világban, amelyről **Molnár Rózsa** tanítónő, hitoktató, költő egyik versében így vall: „Gyávaságba kuporodik a szó, / üres tarisznya a vállán és / elbúcsúzik a Csendtől. / ... nem tud már

mit / mondani neki...” Ez következő ünnepeltünk jellemzője.

Molnár Rózsa, Rózsika 1965-ben született. Gyermekéveit szülőfalujában, Rábén töltötte. Ez az észak-bánsági kicsi falu a magyar–román–jugoszláv hármashatáron nagyban befolyásolta életét. A szép magyar szó a magyar televízió, a rádió és az akkor még könnyen beszerezhető könyvek útján jutott el hozzá. Az ö-ző nyelvjárást az anyatejjel szívta magába. 1986-ban Szabadkán elvégezte a Pedagógiai Akadémiát. Közvetlenül utána a szegedi Hittudományi Főiskolára iratkozott, amelyen 1993-ban szerzett oklevelet. Azóta két munkahelye van: az oroszlamosi általános iskola és a plébániahivatal, ahol hitoktatást végez. Emellett a helyi plébánián dolgozik, és misét szolgált, felváltva pedig Rábén, Magyarmajdányon, valamint Egyházaskéren is istentiszteletet tart. De egyéb lelkipásztori teendőket is ellát. 2005 óta a Szent György Lovagrend tagja. A Kálmány Lajos Művelődési Egyesületben való ténykedésével Bogdán József plébános úr egyik nélkülözhetetlen munkatársa. Könyvtárosa a majdányi és az oroszlamosi Szent Gellért Olvasókörnek. Faluja és annak fogyatkozó népessége serkentette arra, hogy miután elindult a *Bánáti Újság*, fölkarolva az ott élőket tudósítson életükről és arról, ami a múltban történt velük. Ekkor kezdte el írni a *Mosolygó Bánát* című rovatot is. Ezen kívül a *Magyar Szó*, a *Szabad Hét Nap*, a *7 Nap*, a *Családi Kör*, illetve a *Híd*, az *Üzenet*, a *Létünk*, az *Orbis* és a *Polisz* című folyóiratok közölték írásait. Társ szerzője a *Falu a hármashatáron* című könyvnek. Versírással kamaszkora óta foglalkozik. Eddig három verseskötete és egy anekdotákat, humoros történeteket tartalmazó könyve jelent meg. A hit, az istenközelség érzése nagyban befolyásolja, és ez érezhető írásain is. Ezért lehet halk szavú költészete, de minden más írása és megnyilatkozása is intés a mának. Nagy elégtétel számunkra, hogy ez a világnak is szóló intés a mi nyelvünkön szólal meg, mégpedig az érzékenység, az értékek, a tiszta szó nyelvében.

Nevet adni a szorgos kezek munkájának

Megalakulása óta teszi ezt a Vajdasági Magyar Folklórközpont **Raj Rozália** és **Nagy István** vezetésével úgy, ahogyan Kós Károly csaknem egy évszázaddal ezelőtt megfogalmazta: „... az apák dolgát folytatják az utódok. Még ha az nem a legjobb, nem is a legszebb volna is, ha nem is volna olyan tökéletes az, mint egy másik nemzet hasonló alkotása. Mert az övék az...”

Raj Rozália és Nagy István

Minden alkotótábornak, szakmai konferenciának, iskolának a rangját a követendő mesterek jelenléte adja. Két kitüntetettünk mindig megtalálta azokat a mesterembereket saját vagy mások személyében, akik irányt szabtak, tanítottak, bölcs tanításaikkal éppúgy jelen voltak tanítványaik életében, mint csendes, de átható odafigyelésükkel, az emlékezetbe vésődő értékelési és szemléleti kritériumaik lenyomatával, és képesek voltak hosszú évekig jelenlét nélkül, de távolról is élőnek ható jelenlétükkel részt venni tanítványaik életében, akik még sokáig e mesterek várható ítéletének szellemét idézve vagy akaratlanul is az ellen lázadva dolgoznak. A nagy fáradtsággal és tisztelettel folyó gyűjtőmunka hozadéka, hogy a Vajdasági Magyar Folklórközpont népes és lelkes alkotócsoportja nemcsak a paraszti kultúra

hagyományaira támaszkodik, hanem korábbi évszázadokra jellemző technikákat, ornamentikát, tárgykultúrát is felelevenít. Büszkén mondhatja a Nagy–Raj-páros, hogy „az apák dolgát” folytatják tanítványaik. A gyökerekbe kapaszkodva teremtenek újat, korszerűt, ünnepi és hétköznapi tárgyakat, olyanokat, amikkel ma is együtt lehet élni! Ők ugyanis fanatikusan hiszik, hogy a kultúra velünk együtt változik! Az archaizmus nem mond ellent a modernségnek. Jól példázza ezt az a tény is, hogy a Népművészet Mestere vagy a Népművészet Ifjú Mestere kitüntető címmel rendelkezik több tanítványuk, ill. mesterük is, hímző csoportjuk pedig a XIV. Országos Népművészeti Kiállításon Gránátalmadíjban részesült. Számukra a legnagyobb siker mégis bizonyára az, hogy évtizedes fáradozásuk eredményeként saját székházat vásárolhatott a Vajdasági Magyar Folklórközpont. Raj Rozália és Nagy István személyében a népművészeti és a szervezői erőket magas fokon ötvöző mesterek életpályáját szándékozik megtisztelni az Aracs Társadalmi Szervezet a nekik adományozott Aracs-éremmel.

*

A sors törődése és intése édes és súlyos teher mindannyiunk számára. Díjazottjaink viseljék ezt a súlyt mosolyogva. Segítse őket ebben – az elismerésen túl – szeretetünk is. Számunkra pedig legyen példa alázatuk, amely ott lobog, harangoz tetteikben, miközben levezekelhették egy egész nemzet számos mulasztását épp annak hála, hogy tenyerével megsemmisítette arcukat az isteni gondviselés.

Az első sorban a díjazottak

Hitek és tévhitek a cserkészmozgalomról

A cserkészmozgalom alapjait 1899-ben vetette meg a dél-afrikai Mafeking ostrománál Baden Powel angol főtiszt, amikor fiúkat bízott meg a sebesültek összeszedésével, ápolásával, őrállással, hírvívással és más feladatokkal. A győzelmes háború után nemzeti hősként ünnepelték Angliában, majd 1907-ben megszervezte az első cserkésztabort Brownsea szigetén.

A cserkészetről ellentétes hírek, vélemények születtek. Alapszabálya szerint: ÖNKÉNTES,

NEM POLITIKAI, ISKOLÁN KÍVÜL NEVELŐ MOZGALOM FIATALOK SZÁMÁRA, MINDENKI ELŐTT NYITOTT SZÁRMAZÁSRA, FAJRA ÉS MEGGYŐZŐDÉSRE VALÓ TEKINTET NÉLKÜL, ÖSSZHANGBAN AZ ALAPÍTÓ ÁLTAL MEGFOGALMAZOTT CÉLLAL, ELVEKKEL ÉS MÓDSZEREKKEL. AZ ALAPÍTÓ SZAVAIVAL: LEGFONTOSABB CÉL NEVELNI, NEM OKTATNI.

Manapság minden jelentősebb államban /120/ működnek ilyen önkéntes /néhol részben önkéntes/, ifjúsági fiú- és leányszervezetek, döntően humanitárius célokkal. A KÖZVÉLEMÉNY AZT HISZI: a cserkészmozgalom lényege a gyakori kirándulás a szabadba, főleg erdőkbe, víz mellé, ott rövidebb-hosszabb táborozás, önálló élet, főzés, szórakozás. És nincsenek tisztában azzal, hogy ez csak a gyakorlati életre vonatkozik, LÉNYEGE pedig a gyakorlati életben való jártasságra, állandó jötevésre, pontosságra, megbízhatóságra, jó tanulásra való törekvés az iskolában, szeretetre méltó viselkedés a családban, baráti körben, iskolában. URALKODÓ ESZMÉK: jól tenni mindennap, akivel csak lehet, pontosság, megbízhatóság, jó tanulás az iskolában, hazaszeretet, sportolás. Mindenekfelett dominál a jötevés, naponta minél többször jól tenni! A mindennapi jötevés belerögződik az egyénbe és VEZÉRMOTÍVUMA LESZ EGÉSZ ÉLETÉN ÁT!

A lányok is nagyon küzdöttek azért, hogy leány-cserkészmozgalom is legyen. Ez 1910-től vált lehetővé, mert Baden Powel és húga, Agnes a leánycserkészteret is megalapították. Az idei világtalálkozón, augusztus elején, a londoni Gildwell parkban 158 országból 40 000 cserkész gyűlt össze

(köztük a topolyai Petőfi Sándor csapat tagjai). Szem nem maradt szárazon, amikor ez a sok ezer fiatal, mindegyik az anyanyelvén, újból elmondta a toleranciát, megértést, szeretetet hirdető cserkészfogadalmat. Az ismert emberek közül Harrison Ford színész, David Beckham világhírű futballista is cserkész volt, továbbá Daniel Radcliffe, Harry Potter megszemélyesítője, a szerbek között pl. Vlado Divac kosárlabdázó. A négyévenként sorra kerülő világtalálkozóra a mieink is megkezdtek már az előkészületeket.

A cserkészek nyakkendőjén alul csomó van. Ezt a csomót kioldhatják este, ha sikerült valami jól tenniük!

Számos gyönyörű példát tudok, amelyeket láttam, átéltem, vagy a barátaimmal történtek, akik az említett eszmék hatása alatt cselekedtek.

A jagodinai kórházban a Róth fiúval

1941 áprilisában sebesült katonaként feküdtem kórházban, Szerbia közepén, Jagodinán a pár napja kitört német-jugoszláv háború egyik áldozataként.

Újság, rádió nem volt, tévének még híre sem. Nagy-nagy meglepetésemre április 13-án, vasárnap beállított hozzám egy régi szabadkai cserkész-barátom, a Róth fiú, akit Bulinak nevezünk. Aggódva nézett körül, mert mint zsidó vallású tudta, érezte, hogy nagy-nagy veszélyben van. Megöleltük egymást a régi barátsággal, s akkor suttogva közölte velem /magyarul a szerb kórházban/, hogy az élete is veszélyben van már, mert a zsidókat likvidálni akarják, ezért sürgősen szökni akar Nyugatra. Aztán közölte velem, hogy mivel a horvátok és a szlovének is kikiáltották az önállóságukat, ezzel Jugoszlávia megszűnt. Ezért Horthy megindította a honvédséget, és tegnap, azaz április 12-én bevonultak a Délvidékre, elsőként az én szülővárosomba.. Megköszöntem barátomnak a hírt, szerencsés menekülést kívántam neki és elbúcsúztunk. Én azóta sem tudok róla semmit. Azt tudom, hogy édesapját, Róth Ármint később Szabadkán zsidó gettóba zárták, majd Ausztriába hurcolták. A sors kegyetlensége, hogy

Papp Stefánia, egykori gimnáziumi francia tanárnő, aki Róthnak az élettársa volt, önként jelentkezett, hogy Róthtal tart. Meg is engedték neki. Ő soha nem jött vissza, Róth Árminnak sikerült visszatérni.

Rövidesen felkötött bal karral bementem a német parancsnokságra, és kértem "ausweist", hogy elindulhassak haza, mert ott már a magyar csapatok vannak. Nem kaptam igazolást, mert mint mondták, még folynak néhol a harcok szerb gerillákkal, várjak még 1-2 hetet.

Váratlan találkozásom a zimonyi vasútállomáson régi cserkész barátommal, aki segített 80 magyar hadifoglyon

A következő cserkészélményem kb. 2 hónap múlva volt. Sebesülésemből való felépülésem után Nišbe kerültem német katonai fogságba az ún. Vöröskereszt-kaszárnyába, ahol mintegy 5000 jugoszláv hadifogoly volt. Én összegyűjtöttem a magyar fiúkat, és május elején a németek elengedtek engem s az általam összeszedett kb. 80 magyar nemzetiségű volt jugoszláv katonát. Köztük volt Simon János is Egyházaskérről. Belgrádig vonaton mentünk. Zimonyba csak a Száva pontonhídján lehetett átmenni Szerémségbe. A pontonhidat a magyar honvédek állították fel és őrizték. Rendkívül meglepődtek, mikor szóltunk hozzájuk, nézték a piros-zöld zászlónkat, s nem győztek csodálkozni rajtunk, s hogy milyen jól beszélünk magyarul! Este lett már, mikor beértünk a zimonyi vasútállomásra. Tudakozódtunk, mikor lesz vonat Péterváradra, hogy juthatunk oda. Zimonyban akkor már a horvát usztraság voltak, s füttyültek ránk, azt mondták, találjuk fel magunkat, mikor és hogy utazhatunk tovább. Elkeseredtünk. Fogtam magam és bementem a forgalmisták irodájába, hátha valamit segíthetnek rajtunk. Ahogy beléptem, felállt egy forgalmista tisztviselő, odajött hozzám, megölelt és azt kérdezte „Odkud tebe ovde, Miki?!” (Hogy kerültél ide, Miklós?) Elmeséltem, kávéval kínált meg, ennivalóval is. A forgalmista cserkész barátom volt még Szabadkáról, Stevanov. Rögtön utánanézett a dolognak és rövidesen kivezetett bennünket a sínpárokon veszteglő kocsikhoz. Egyet kinyitattott nekünk és parancsot adott, hogy csatolják a holnap reggel Péterváradra induló vonathoz, majd szívélyesen elbúcsúztunk.

Hogyan segített rajtam 1944 őszén Szabadkán egy partizán cserkész barátom?

Három és fél év után 1994 őszén, október 10-én az oroszok és a partizánok bevonultak Szabadkára. 1944. október 11-én /másnap/ mindenfelé partizán fegyveresek voltak, és egy kapualjban a Strossmayer

utcában is egy fegyveres őr állt. „Miki, dodji ovamo!” (Miklós, gyere ide!) Megijedtem, majd örömmel láttam, hogy régi cserkész barátom, Dobrivoje Stevanov szól, az említett Stevanovnak a testvére. Megöleltük egymást, és mondta, ha valami problémám lenne, keressem meg őt. Arról is beszélt, hogy Szabadka és környéke még nem tudni, kihez fog tartozni, majd népszavazás lesz, és a nép dönt! Nagyon megörült a híremnek, hogy fivérével találkoztam Zimonyban, és megsegített bennünket. Dobrivoje állatorvostan-hallgató volt, de a Szabadka környéki partizánokkal rejtőzködött, harcoltak többfelé. Később, kétszer is, a munkaszolgálatba való behívásomat is leállította, de harmadszor nem találtam őt, bevonultam az ún. Gubógyárba majd 200 sorstársammal.

KISS ANTAL, 20 évvel az 1941-beli véres események után

Kiemelkedő cserkészegyéniesség: Kiss Antal

Kiss Antal bajmoki születésű nagyfényi lakos életének vezérfonala mindenkor a cserkészlet volt. A második viágháború 1941 áprilisában Jugoszláviát is elérte. Kiss Antal és két német barátja Bajmokon élt. Mindhárman jól beszéltek magyarul, németül és szerbül, s mind a hárman igen aktív cserkészek voltak. Kiss Anti tiszti tanfolyamot is végzett /Zomborban/.

Amikor megindult a német támadás Jugoszlávia ellen, 1941. április 6-án ez a három fiú összejött és szavukat adták, hogy amint véget ér a háború, írnak egymásnak, és főleg Kiss Antinak, mert ő remélte, hogy itthon maradhat, míg a másik kettő tudta, hogy a német ajkúakat mozgósítják az SS-be, akár tetszik az nekik, akár nem! Ez gyakorlat volt Csehszlovákiában, Lengyelországban, részben Magyarországon is.

Az egyik német fiút Andreas Pfeiffernek, a másikat Josef Pfaunak hívták. E két fiút pár hónap múlva erővel beszervezték az SS-be.

Kiss Anti a bajmoki szülői házból elkerült Nagyfényre, ott élt 1944 őszéig, majd vissza kényszerült menni.

A háborút követően, hogy megindult a postaforgalom Csehszlovákiával, Kiss Anti dupla levelet kapott Prágából Andreas Pfeiffer feleségétől. A visszavonuló németekkel került oda, s mivel szerbnek vallotta magát, zavartalanul élhetett ott gyermekeivel.

Tartózkodási helyének feltüntetésével a másik levélben férjének írt. Ezt a levelet Kiss Anti elküldte Németországba a Vöröskeresztnek. Azok pedig megtalálták őt és Kiss Anti segítségével leveleztek. Pár év múlva az asszonyt nagynehezen elengedték szüleihez Bajmokra, gyermekeivel együtt, innen pedig Magyarországra szöktek át, ahonnan a Vöröskereszt segítségével kicsempészték őket Németországba, s bár csak évek múltán, de összekerült a család.

A harmadik társuk, Josef Pfau a Vöröskereszt által megtalálta Németországban Pfeiffert, de nem mert hazaírni, féltette Kiss Antit, nehogy a kommunista Jugoszláviában baja legyen, hogy egy elmenekült SS-katonával levelez! Sok év után 1966-ban összetalálkozott a három bajtárs és feleségeik, gyerekeik Németországban, Kiss Anti is az ő vendégük volt, családjával együtt. Mindezt cserkészségüknek, kitartásuknak köszönhették.

Hogyan mentette meg az újnagyfényi telepesek százait a magyar honvédség megtorlásától 1941 áprilisában, élete felajánlásával?

Miloš Lukić kommunista nagyfényi tanító „Žedničke iskre” (Nagyfényi szikrák) című könyvében többek közt leírja az 1941. áprilisi újnagyfényi eseményeket. A szabadka–újvidéki vasútvonal megnyitásakor az 1880-as évek vége felé épült az egykori vasútállomás, amelyet a második világháború előtt, illetve a háború alatt felújítottak, először a SHS-, majd a magyar hatóságok. Egy rendkívül szép épület, zenélő kúttal, maradványai még ma is megvannak. E vasút két oldalán számos őslakos: magyar, szerb és többségében bunyevác család lakott. E helység neve régen Hadžicevo volt. A magyar uralom alatt 1941-től Bácsjózseffalva, most Novi Žednik, magyarul Újnagyfény. Ide több hullámban érkeztek telepesek 1920-tól, úgyhogy a magyar honvédség bevonulásakor, 1941 áprilisában a szerb telepesek voltak többségben, akik főleg a szerb ifjúság kommunista hatása alatt álltak. Volt egy szélsőjobb csoport is, a csetnikek, akiknek a listáját megtalálták

1941 áprilisában. Valószínűleg az ő soraikból kerültek ki az ellenállók, akik orvul többször többfelé tüzet nyitottak a bevonuló és később ott tartózkodó magyar honvédekre. A honvédek véres megtorlással éltek, amelyeknek számos nagylétszámú szerb telepese család összes tagja esett áldozatul.

A háború kitörésekor, 1941. április 10-e és a honvédség bevonulása előtt, április 12 előtt megalakult Újnagyfényen a helyi nemzetőrség, élén egy talpraesett fiatalember, Kiss Antal, vagy ahogy a nép hívta, Antika, aki Dušan Damjanović kereskedő üzletvezetője volt. Grgo Temunović állomásfőnök győzködése után elfogadta az új helyi nemzetőrség vezetését. Mint cserkészisztnek nem esett nehezére ez a feladat. Az állomásfőnöktől kaptak nyolc puskát és szétszították nyolc vegyes nemzetiségű helyi ismert és megbecsült lakosnak.

Az új nemzetőröknek Kiss Antal szigorúan megparancsolta, hogy erélyesen őrizték a nemzetőrök az elmenekült vagy megölt helybeliek vagyonát.

A nemzetőrség az iskolában megtalálta a csetnik szervezet 30 tagjának a névsorát, amelyet gyorsan elégetett.

Egy nap komoly lövöldözés volt, utána pedig a magyar katonák „megtisztították” a terepet, végezve néhány gyanús személlyel és családjukkal.

A honvédek sorra kutatták át a házakat, fegyvert keresve. A Dragović családnál fegyvert, puskát kerestek. Az asszony azt állította, nincs náluk puská. De öt éves kislánya közbeszólt, hogy van, és a szalmakazalhoz vezette őket. Megtalálták. Közben megérkezett a házigazda. Bevitték az őrszobára. Kiss Anti meglátta, hogy letartóztatták a gazdát, utánuk ment az őrszobára és faggatta Dragovićot, aki nem akart neki válaszolni. A honvédek mondták el, puskát találtak nála, és most agyon fogják lőni. Kiss megmagyarázta a letartóztatottnak a helyzetet. Végre megértette, hogy Kiss segíteni akar, és elmondta, tagja volt az előző szláv nemzetőrségnek, ott kapta a fegyvert. Azután be kellett mennie Topolyára pár napra, mikor végre visszajött, nem volt ideje megkeresni és bevinni a puskát. Kiss meggyőzte a honvédeket, hogy ez becsületes ember, nemzetőr volt, most jött haza és ő felel érte. Végül is a honvédek elfogadták a védekezést, és elengedték őket.

A következő napokban honvédek vonultak Csantavér külterületén, és ekkor lövöldözés történt. Erre a honvédek számos családot kiirtottak, és akkor kezdték a népet terelni a falu keleti oldalára. Közben még néhány családot és egyént lelőttek, fiatalokat is, köztük magyarokat. A népet pedig

terelték a tisztásra, ahol is számos gépfegyvert állítottak fel, s készültek a tömeges kivégzésre, várva még a többiek összerelését.

A magyar katonák észrevették, hogy egy fiatalember, fehér zászlóval a kerékpárján rohan a tisztás felé, ahol is már kiválasztották az ifjakat, és eléjük egy külön gépfegyvert állítottak.

A biciklis /Kiss Antal/ vadul taposta a pedált.

A vezénylő magyar alezredes elé állt. Bemutatkozott mint a helyi nemzetőrség parancsnoka. Mire az alezredes is bemutatkozott: – Horvát László alezredes. Mit akar, uram? – kérdezte.

– Azt kérem, hallgasson meg engem figyelmesen.

– Beszéljen, hallgatom.

– Mint magyar ember a magyarhoz szólok. Ezek itt mind becsületes egyszerű népek, semmi bűnük nincs!

– Mit beszél!? – kiáltott rá az alezredes. – Ezek itt mind csetnik banditák, rálöttek az embereimre, és megölték többüket!

– Alezredes úr, itt szörnyű tévedés van, ezek mind jóindulatú, becsületes emberek. Ők nem lőhettek, ők egyszerű munkás emberek, feleségükkel együtt.

– Mivel garantálja ezt?

– A saját életemmel! – kiáltotta Kiss Antal.

– Vigyázzon, miket beszél Kiss! Még egyszer mint magyar a magyart kérdezem: Áll a szavai mögött?

– Igen, uram!

– Motozás! – vezényelt az alezredes. – Mindenkit a bőréig motozzanak meg! Ha valakinél fegyvert vagy bombát találnak, akkor először ezt az urat, Kisst végezzük ki, ha pedig nem találnak semmit, mindenki hazamehet.

A tömegben izgalmas suttogás kezdődött, akik tudtak magyarul, lefordították az ezredes szavait.

A katonák szigorúan és alaposan átkutatták mind a férfiakat, mind a nőket, s nem találtak semmit.

A motozás után ezt jelentették az alezredesnek, aki

ekkor azt mondta Kiss Antalnak, most menjen a templomba s köszönje meg a Szűzanyának, hogy ma élve maradt ezekkel együtt, de figyelmeztetem, ha valami itt történik ellenünk, mindenkit kivégeztetek, magával együtt és porig rombolom az egész falut! Akinél pedig otthon van fegyver, adja át rögtön, különben az életével játszik. A szétoszló tömegből rengetegen jöttek oda, s rázták és csókolták a kezét. Egy fiatalember átnyújtott neki egy browning pisztolyt, amit a kabátján belül a hónaljában tartott eddig. Megdermedve állottak ott az őket körülvevők. Kisst hidegrázás csöppjei öntötték el. Hol volt ez? – kérdezte Kiss. A hónom alatt, a kabát tartotta, a katonák meg lejjebb kutattak! Köszönöm, menjetek, menjetek haza szólt a néphez Kiss Anti, halálsápadtan. A pisztolyt később egy mély kútba dobta. Kiss sokakat kimentett később a szabadkai Szokol Domból, munkára vette ki őket, vagy garanciát vállalt értük. Később, mikor Sárvárra, Sopron közelébe vittek több ezer telepest, mert sem Szerbia, sem Horvátország nem akarta őket befogadni, Kiss sokszor vitt nagy mennyiségű élelmet nekik, pedig az akkor nagy dolog volt. Sok mindent jegyre adtak, hús alig volt, sem cukor, de Anti vitte a csomagokat az éhező és beteg internáltaknak.

A béke helyreálltával az újnagyfényiek nem feledkeztek meg a háláról. Kiemelt nyugdíjat, kitüntetést kapott és manapság utcát neveztek el róla. Ünnepeikre mint díszvendégüket mindenkor meghívták. Jómagam személyesen is jól ismertem Kiss Antit, jóbarátom volt, összejártunk, közös baráti körünk volt.

Mikor békeidőben kérdezték tőle az életét is veszélyeztető hajdani cselekedeteivel kapcsolatban, mindig azt mondta, hogy mint volt cserkész, humánusan gondolkodva, segíteni igyekezett a szenvedőknek és ártatlanoknak.

Emléktábla többek közt Kiss Antalnak az újnagyfényi helyi közösség falán

**Az Aradi Vértanúk Emléknapja, magvetés (október) hava 6.-a.
Máig elnyomott, üldözött nemzetünk hőseiről, a magyarellenes
terror áldozatairól – évülhetetlen példaképeinkről –
megemlékeznünk keserédes kötelesség:**

Arad

Arad, örök magyar gyász szép arája,
Feléd suhan ma sóhajunk, feléd,
Ki élsz sötéten és némán az árva
Maros mentén, mely zúg ma gyászzenét.

A kincses Erdély öléből ered le,
És erre tart e bánatos folyó,
Mély morájában sír Erdély keserve,
Mint tárogatón zengő bujdosó.

Arad! Köszönt a csonka Magyarország,
S tört lobogóját lengeti neked,
Mely fátyolos, mint ez októberest.

De még lobog, és égi kezek óvják,
Selymére örök, győztes glóriát von
A Krisztus jobbán – ama tizenhárom!

Juhász Gyula, 1920

Egy száműzött szonett (Levél a szerkesztőségnek)

Az elmúlt fél évszázadban *Juhász Gyula* összes verseinek minden kiadásából - éppen az újra meg újra megalázott „csonka Magyarország” említése miatt - méltánytalanul máig kirekesztették az Arad című költeményét. Ezt ajánlom az olvasók figyelmébe.

Szeged szülöttének, a radikális balliberálisként közismert Juhász Gyulának a verseskötetei 5 évtizeden keresztül megcsonkított formában jelentek meg, kirekesztve belőlük a gerinces magyar verseket.

Létezett valaha (1880-tól) Szegeden, a Palánk területén *Aradi utca* is, de az országvesztő, a revans-tól rettegő, magyarüldöző kommunista rémuralom (1952-ben) ezt is eltörölte.

Ne feledjük, az „elvtársak” himnusza máig is így szól: „...A múltat végképp eltörölni!”

Péter Lászlónak, Szeged helytörténészánek és díszpolgárának szorgos kutatómunkája nyomán tudjuk, hogy léteznek elhallgatott Juhász Gyula-versek is... Most, 18 évvel a rendszerváltás után végre itt az ide-

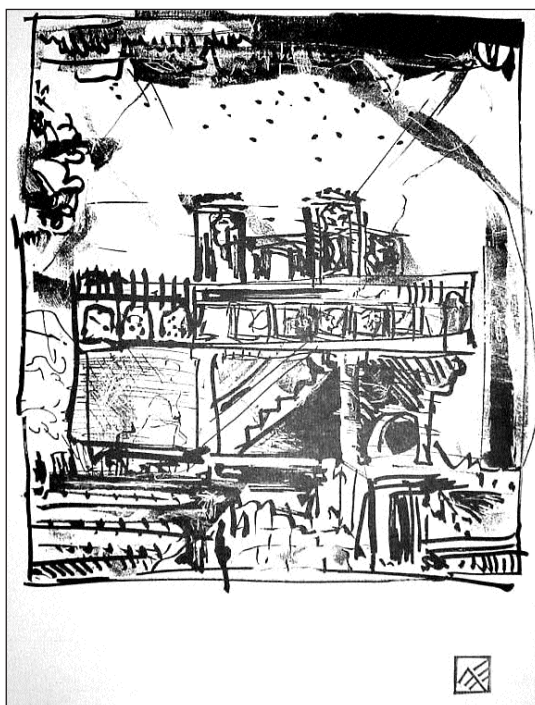
je, hogy rendezzük a költőóriásaink és megcsonkított munkásságuk iránti adósságunkat egy szabad Magyarországon...

A Szögedi Védegylet minden fórumon népszerűsíteni kívánja Szeged szülöttének és hűséges költőjének, Juhász Gyulának egyik legmeghatóbb versét, a magyar irodalom gyöngyszemét, a magyar fájdalom, a kirekesztettség és üldöztetés egyik legszebb szonettjét, melyet Szegeden írt Európa legszégegyenleesebb diktátumának, Trianonnak az évében (1920-ban), az aradi vértanúk emléknapijának előestéjén.

A szovjet megszállás kezdete óta nem olvashattuk ezt a verset, most itt az idő, hogy bepótoljuk majd 3 emberöltőnyi elmaradásunkat!

Tisztelettel:

Szabó László, a Szögedi Védegylet elnöke

Megvert pásztorunk *

Adalékok Gachal János torontálvásárhelyi református püspök életrajzához

Gachal János torontálvásárhelyi református lelkész 1942. december 23-án, a Bánáti és Szerbiai Református Keresztyén Egyház lelkészeinek Pancsován tartott összejövetelén püspökké választották. Nem egészen két év múlva, 1944 novemberében, szolgálati helyén a felszabadítónak mondott partizán fegyveresek, ma már okmányokkal nem meghatározható napon és körülmények között, kivégezték, minden valószínűség szerint agyonverték. Tetemét elrejtették. Szavahihető tanúk állítása szerint a Nyugati temető árkában ásták el. Oda, ahova a magyar temetési szokások szerint a latrokat szokták, azokat, akiket közösségük nem tartott méltónak arra, hogy a többi tisztességes halott közé, rendes sírba kerüljenek. Kivégzése körülményeiről máig sem került elő semmiféle dokumentum. A köztudottan szent életű ember, sok-sok üldözött megmentője, elesettek támogatója, Torontálvásárhely magyarságának lelki és szellemi vezetője, az egész akkori Szerbia magyar református közösségének igaz főpapja hivatalosan háborús bűnös. Ez azonban pusztán állítás, amit azért hirdetett a hivatalos jugoszláv történetírás, mert az ártatlan embert kegyetlenül kivégezték, noha bűnösségét soha semmilyen szerv nem vizsgálta, nem állapította meg. Hivatalosan azt sem tudni, milyen szerv járt el az ügyében. Tudjuk: ugyanaz, amely az akkoriban lemészárolt több tízezer délvidéki magyaréban.

Az eset ugyanis nem volt egyedülálló.

Ma már bizonyosan állíthatjuk, dokumentumokkal is bizonyíthatjuk, hogy a második világháború végén, pontosabban 1944 utolsó, illetve 1945 első hónapjaiban, a valamikor Jugoszláviának nevezett területeken a Tito¹ marsall partizán vezér, egyszemélyben a Jugoszláv Kommunista Párt főtitkára által irányított fegyveresek tömegesen irtották az ország területén élő magyarokat. A gyilkosságok megkezdődtek már 1944 júliusában. Erről közöl adatokat A. Sajti Enikő² csáktornyai (Čakovec, Horvátország) példát említve: A partizánok egy csoport magyar férfit összeszedtek és kivégeztek. A megtorlás napjai³ című könyvben óbecsai gyilkosságról számol be egy kárvallott, amelyet a környékbeli partizánok követtek el 1944 szeptemberében. Az áldozat itt két gyermek: Kovács Gyula 8 éves kisfiú, akit édesanyja karjában lőttek agyon, és fivére, a 17 éves Károly. Jellemző, hogy az elkövetők

mindkét helyszínen bejelentették, hogy hamarosan „felszabadítják” a területet és akkor majd igazságot tesznek a magyarok között. A néhány hét múlva beváltott fenyegetés tapasztalata alapján az igazságtételt úgy magyarázták, hogy meg kell büntetni mindenkit, aki idegen hatalom szolgálatába állt. Valójában háborús bűnössé nyilvánítottak mindenkit, aki az 1941-es délvidéki honvéd bevonulást és a visszacsatolást követő mintegy 3,5 év alatt bármilyen állami állást vállalt. Ide kell érteni dr. Deák Leó zombori ügyvédet, aki a két háború közötti időszakban a Jugoszláv Királyságnak a magyar kisebbség elleni atrocitásait feltárta a Népszövetségben, s aki Bács-Bodrog Vármegye főispánja lett 1941-ben, s akit emiatt minősítettek háborús bűnössé, mielőtt ezt jogilag bizonyították volna. E deklarált bűnösség meghirdetése után őt Újvidéken, koncepció perben halálra ítélték és kivégezték. De ide sorolták azt a hat, Csurog községi kisbíró is, akiket 1944 végén a falujukban, ugyancsak „háborús bűnösként” agyonverték, majd a több száz más kivégzett helybeli magyarral együtt a községi dögtemetőben ástak el.

A Délvidék „fölszabadulása” október elsejétől kezdődött. Ekkor érték el ugyanis a szovjet csapatok a bánáti részekben a jugoszláv-román határt. Az első, már állami hadsereggel és más államhatalmi szervezetek támogatásával elkövetett magyarellenes atrocitások Versecen és környékén zajlottak le. Az 1904-ben született néhai Hajas Istvánné Lelik Mária nyilatkozata szerint⁴ a magyarokat és a németeket munkatáborba zárták. Az 1930-ban, Ürményházán, ebben a szintizsita magyar faluban született dr. Horváth József közlése szerint¹ a helység férfijait mind elhajtották Versecé, munkatáborba, melynek lakói közül sokakat agyonkínáltak, kivégeztek. Ő maga is beleesett a besoroltak korosztályába, noha még csak 14 éves volt. A munkatábor lakóit fehér karszalag viselésére kötelezték. Hasonló módon karszalaggal jelölték Óbecsén, a szomszédos Csurogon és Bácsföldváron és egyebütt is a fegyveres kényszer erejével munkára hajtott magyarokat a Bánágban, a Szerémségben és a Drávaszögben.

A legtömegesebb kivégzések október 17-e után kezdődtek. Ezen a napon, az éppen Versecen tartózkodó Tito katonai közigazgatás bevezetését

rendelte el a Bánság, a Bácska és a Drávaszög területére, amelynek élére Ivan Rukavina vezérőrnagyot nevezte ki.⁶ A rendelet értelmében minden hatalom a hadsereg ezen tábornokának a kezében összpontosult, a polgári hatóságok mindenben kötelesek voltak neki engedelmességni, ő maga pedig csak személyesen a rendelet kiadójának, magának Titónak tartozott felelősséggel. A polgári közigazgatás csak 1945 februárjában lett bevezetve, ám a valóságban a katonai és a rendőri hatóság még éveken át gyakorolta a hatalmat a polgári felett. Részint ennek a következménye, hogy a kutatók a korabeli, a mérsárlásra és némely nemzetiségek üldözésére vonatkozó adatokhoz még ma sem tudnak hozzájutni.

December elsejéig zömében lezajlottak a kivégzések, de nem szűntek meg. Három falu – a bácskai Csurog, Zsabya és Mozsor – teljes magyar lakosságát háborús bűnössé nyilvánították 1945 januárjában, teljes vagyonek Kobzással sújtották és táborba zárták őket. Közel egy évig tartó rabélet után szabadulva megtiltották nekik, hogy valaha is visszatérjenek falujukba. A három faluban két r.k. magyar plébánost kegyetlen módon kivégeztek. Csurogon a németből lett magyar Dupp Bálintot agyonlőtték, Mozsorban pedig Köves Istvánt, elképesztő szenvedéseknek alávetve agyonkínálták. Az ország nyugatibb részében, mint például a Drávaszögben, Tito és hívei csak negyvenöt januárjától számoltak le tömegesen és kíméletlenül a potenciális ellenségeikkel, lényegében az antibolsevistákkal. Szlavóniában és a szlovén területeken még később. Mindenütt a terület birtokba vételétől kezdve.

Az összes magyar áldozat számát több tízezerre lehet becsülni.

E helyen nem foglalkozunk a Jugoszláviában élő németiséget ért súlyos sérelmekkel. A fél milliónál is több lélekszámú közösség szinte mind eltűnt az országból. Nem foglalkozunk a más nemzetiségek sérelmeivel sem, csupán megemlíjük, hogy Titót okkal tartották véreskezű diktátornak a többségi nép tagjai is: szerbek, horvátok, szlovének, de a magyarok és a németek kívül más jugoszláviai kisebbségek is: olaszok, albánok...

Sok tanú állítása szerint Torontálvásárhelyen a gyilkosságok elkezdődtek még október első felében s tartottak körülbelül decemberig. Az egymástól némileg eltérő állítások egybevetése alapján szinte bizonyosan állítható, hogy Gachal Jánost október 18-án idézték be a község házára, és még ugyanaznap éjjel agyonverték és elásták. A hivatalos történetírás – mint jeleztük – őt is és a hasonló sorsra jutott más áldozatokat háborús bűnösnek tartja számon. Rajta kívül, a református papok közül ide kell sorolni Thomka Károlyt, a Pancsova melletti Hertelendyfalva akkori lelkészét, Faragó Ferencet, a drávaszögi Hercegszöllős nagytekintélyű református esperesét, s a Délvidék magyar, vagy

magyarul is szolgáló más vallású papjai közül összesen vagy harmincat!

Gachal Jánosról és Thomka Károlyról, e két kiváló lelkészről, s természetesen a többi kivégzetről a második világháború utáni időben szinte mindent elfelejtett a Délvidék magyarsága. Az egyetemes magyarság pedig csak a kilencvenes évek elejétől kezdve szerzett tudomást arról, hogy mi is történt. Korábban ugyanis legfeljebb nyugati emigránsok foglalkoztak az üggyel, de szinte senki sem adott hitelt állításuknak.⁷

Gachallal részletesen foglalkozunk kötetünkben, Thomkáról azonban e helyen csupán megemlékezünk röviden, hogy valamit megmentsünk életrajzi adataiból és hogy egyben láttassuk: az, ami kettőjükkel történt, majdnem kötelezően megesett minden hitéhez és népéhez hű – hangsúlyozzuk: magyar és német – lelkésszel a titói felszabadulás idején.

Thomka Károlyról Kalapis Zoltán: Életrajzi kalauz c.⁸ kötetében található adatok. Eszerint 1875-ben született Pitéstiben, október 29-én, meghalt Pancsován 1944. november 14-én. A bukovinai székelyeket az Al-Dunára telepítő id. Thomka Károlynak volt az elsőszülött fia. Hat éves volt, amikor édesapja vezetésével megérkezett az áttelepülő csoportja Pancsova mellé, a Vojlovicának nevezett erdős területre. Ott hozták létre új otthonukat, amelyet az akkori Hertelendy József torontáli főispánról neveztek el Hertelendyfalvának. Kalapis szerint a Vojlovica név honfoglalás kori eredetű, a Vojla vagy Bojla nemzetséggfő nevét őrzi, s megtalálható a szentmiklósi aranykincs egyik edényén is. Az ifjabbik Thomka Debrecenben végezte, és 1905-ben fejezte be teológiai tanulmányait. (Bizonyosra vehető tehát, hogy már ott megismerkedett Gachal Jánossal, s valószínű, hogy ez az ismeretség közrejátszott Gachalnak későbbi Pancsovára kerülésében. – M.M.) Az első világháborút megelőző években Thomka Hertelendyfalván, Gachal pedig az onnan alig néhány kilométerre eső városban, Pancsován lelkészkedett. A két világháború közötti időben – jó paphoz méltón – ők voltak közösségük mindenesei. „A magyarok mentsvára eleinte a KIE (Keresztyén Ifjúsági Egylet) volt, amely Thomka kezdeményezésére alakult meg 1926-ban. (...) A KIE a második világháború előtt az akkor megalakult Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség része lett, amely nevét, 1941 után, Bánáti Magyar Közművelődési Szövetségre, 1943 után pedig Dunamelléki Magyar Közművelődési Szövetségre változtatta. (...) a lelkekben évekig ott parázslott a gondolat, hogy Bácska után Bánát is visszatér...

Ifj. Thomka Károly, a falu szellemi vezetője ezeknek az áramlatoknak az élén állt, ezeket a kívánságokat testesítette meg a háborús években is, amit nem felejtettek el neki. [T.i. Tito és hívei nem felejték, hogy Thomka visszavárta a magyarokat. – M.M.] 1944

őszén a titkosrendőrség két embere bekísérte Pancsovára, ott börtönbe vetették, majd nyoma veszett.

A megtorlások áldozata lett. (...) A vojlovicai hívők szelíd lelkű vértanúként tartják számon.” – írja Kalapis. Tegyük hozzá, Thomka makói születésű felesége és hűséges segítőtársa vagy ötven évvel élte túl férjét! Tudomásunk szerint hosszú élete során nem örökölte meg férje eltűnésének történetét.

Írott dokumentumok híján korabeli szemtanúk emlékezetére hagyatkozva állt össze a szomorú esemény mozaikképe, Gachal János, a kiváló lelkész, a nagy közösség-szervező mártíromságának története. Sok szemtanú évtizedeken át letagadta, hogy bármit is tudott, hallott, látott belőle. Az adatgyűjtés a kilencvenes évek elején kezdődött. Akkor még csupán annyit lehetett tudni, hogy „püspöki teendők végzésére is fel volt hatalmazva”. Csak a részletesebb kutatás derítette ki, hogy szabályosan püspökké lett választva, hivatalosan viselte a címet és gyakorolta a megbízatást.

Az elmúlt bő másfél évtized alatt egyre többen mertek nyilatkozni. Akadtak volt hívei között többen, akik módszeresen gyűjtötték az adatokat. A közösség mai lelkésze, a korábbi, kommunista rendszer nyűgjeivel már nem terhelt Móricz Attila is kézbe vette nagy elődjei ügyét. Az ott szolgálók között ugyanis a mártíron kívül volt más nevezetes pap is. Közülük csak a szintén üldözött Thomka Viktort hadd említsük. Gachal után ő lett a falu lelke. Leszármazottja, unokája volt a már említett id. Thomka Károlynak, a népe áttelepítéséről híressé válnak, de nem ifj. Károlynak, hanem Kálmán, vojlovicai kántortanítónak a fia. Mind a két helyen szolgált, ahol elődje hitének és magyarságának lett az

áldozata: Hertelendyfalván és Torontálvásárhelyen. Ő is közel állott ahhoz, hogy mártírrá váljon. Nyilván tudta, milyen veszélyes, amit vállal: szolgálni fog a kivégzett püspöke állomáshelyén. Bízott azonban a tudásában és nemzetközi kapcsolataiban. Okkal tehetett, hiszen tanult Budapesten a Református Teológiai Karon; Párizsban a francia kormány ösztöndíjasaként a Sorbonne Bölcsészstudományi Karon; teológiából Strasbourgban diplomált, (1937) francia-latin szakon pedig a Belgrádi Egyetemen (1939). Református lelkészeink között talán ő volt az egyik legképzettebb, amihez megfelelő tehetség és erkölcsi tartás is párosult. Neki ugyan nem kellett híveiért életét feláldoznia, de 1948-ban, koholt vádakkal több évi börtönbüntetést azért rá is kiszabtak, amiből három évet letöltött a požarevaci börtönben. Torontálvásárhelyi szolgálata során sokat megtudhatott Gachal elveszejtéséről, valószínű, hogy sok mindent fel is jegyzett, hiszen rendszeresen foglalkozott írással. Ez is közrejátszott abban, hogy a rendszer üldözte. Meg akarta neki mutatni, meddig mehet el a szabadság és a szabad vallásgyakorlás értelmezésében. Meghurcoltatását figyelembe véve nem csoda, hogy amit megtudott a kivégzésről, abból semmi sem maradt ránk.

A sok-sok hiányt ezzel a könyvvel igyekszünk némileg pótolni, hogy magunk is lássuk, milyen érdemes embereink voltak, s utódainkban megvilágítsuk, mennyire nem igazak azok a vádak, amelyekkel úgy általában illetnek bennünket. Olyanok vagyunk mi is, mint a többi nép: vannak köztünk hősök és mások. Kötelességünk a nagyok megismerése, mártírjaink tisztelete.

¹ Eredetileg Josip Broz. - (Kumrovec, 1892 – Ljubljana, 1980.) A Jugoszláv Kommunista Párt vezetője, a második Jugoszlávia létrehozója, örökös elnöke, lényegében szuverén diktátora. A Tito nevet, több, korábban használt álneve mellé az 1941-ben általa kezdeményezett, a német megszállók elleni fegyveres mozgalomban vette fel. Kevés hozzá mérhető államférfija volt a XX. századnak. 1941-től haláláig irányította az országot, ha érdeke úgy kívánta, szembe fordult akár a keleti, akár a nyugati nagyhatalmakkal is. Uralmát véres leszámolásokkal alapozta meg, egyes állítások szerint a keze alatt több ember veszett el, mint amennyi áldozat esett az általa vezetett ellenállási mozgalomban résztvevők között. Hatalma egész idejét jellemezte, hogy szükség esetén kíméletlenül leszámolt minden korábbi hívével, vélt vagy valós riválisával is. Agg korában ilyen meggyondolásokból félretette még feleségét is.

² A. Sajti Enikő: Impériumváltások, revízió, kisebbség; Magyarok a Délvidéken 1918-1947, Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 328-329. o.

³ Matuska Márton: A megtorlás napjai, Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1991. 191-195. o.

⁴ A nyilatkozat a szerző birtokában

⁵ In: Rémuralom a Délvidéken, Atlantis kiadó, Újvidék, 2004., 85-94. o.

⁶ A rendelet magyar nyelvű szövege megtalálható: Josip Broz Tito összegyűjtött művei, 24. kötet, 47-48. o., Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1988.

⁷ A felderítés történetével foglalkozik az alábbi kötet: Rémuralom a Délvidéken. Tanulmányok, emlékezések, helyzetértékelések az 1944/45. évi magyarellen es atrocitásokról. A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság által szervezett tanácskozás anyaga. Szerk: Csorba Béla..., Atlantis kiadó, Újvidék, 2004.

⁸ Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2003.

* Jelen írás a mártír püspök megjelenés előtt álló életrajzához készült bevezető tanulmány.

A német lakosság a szeghegyi kommunista gyűjtő- és munkatáborban

A TÁBORALAPÍTÁSHOZ VEZETŐ ÚT

1941 elején a Jugoszláv Királyságban 540 000 német élt. A kommunisták 1943. november 21-én a boszniai Jajce helységben az ún. AVNOJ-ülésein rendeletet hoztak, amelyet később röplapként osztogattak. Ez állt benne:

„1) A Jugoszláviában élő német kisebbség minden tagja automatikusan elveszíti jugoszláv állampolgárságát, továbbá összes polgári és nemzetiségi jogait.

2) Minden német etnikumú személy teljes ingó és ingatlan vagyona államosítottnak tekintendő és állami tulajdonná válik.

3) A jugoszláviai németek nem kérhetnek és nem gyakorolhatnak semmilyen jogot, és tilos jogi vagy személyi védelmet kérniük a bíróságoktól vagy intézményektől.”

Ez a rendelet, amelyet a kommunista vezetők egyike, Moša Pijade írt alá, szolgált alapul a kommunisták ideiglenes hatalmi szervének, azaz az AVNOJ-nak az 1944. november 21-én Belgrádban meghozott rendeletéhez, amellyel elrendelték a német nemzetiségűek teljes vagyonának az államosítását, valamint kollektív megbüntetésüket.

A jugoszláviai németek kollektív bűnösségéről vallott kommunista nézeteket jól példázza az ún. Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság kiáltványa, amelyben többek között ez áll: „A volksdeutscher lakosság, amely kollektíven a német fasizmus szolgálatában állt, nem érdemli meg, hogy helye legyen országunkban.” Ez teljes egészében azt az irányzatot képviselte, amelyről Josip Broz beszélt 1945 januárjában az Antifasiszta Ifjúság Kongresszusán: „A németek nem érdemelték meg, hogy hazánkban éljenek, és mindet ki fogjuk telepíteni.” Az AVNOJ határozatai, az ilyen és ehhez hasonló kiáltványok, beszédek hamis jogcímet szolgáltattak, és a legalitás látszatát keltették Jugoszláviában a gyilkoláshoz, a németek feletti népiirtáshoz, elűldözésükhöz, kifosztásukhoz, abban

az országban, amelyben a kommunisták jutottak hatalomra.

A TÁBOR LÉTREHOZÁSA

A kommunisták 1944.10.17-én vezették be a katonai közigazgatást a Bánság, Bácska és Baranya területén, parancsnokává pedig Ivan Rukavinát nevezték ki, aki a magukat partizánoknak nevező felfegyverzett kommunista alakulatokban vezérőrnagyi ranggal rendelkezett. Már másnap határozat született arról, hogy minden németet táborokba kell zárni.

A németek számára a Vajdaságban 41 tábort hoztak létre, amelyekbe gyermekeket, nőket, öregeket és beteget zártak be. A katonai közigazgatás 103 napig tartott és ez alatt az idő alatt az ún. intelligencia-akció keretében a lehető legbestiálisabb módon mintegy 9000 németet gyilkoltak le mindenféle bírósági vagy jogi eljárás nélkül. A német irodalom ezeket az eseményeket 1944 véres ősze elnevezéssel dolgozta fel.

A Vajdaságot a katonai közigazgatás idején körzeti és területi egységekre osztották, a falvakban pedig katonai állomásokat hoztak létre. Megalakultak a Munkaszolgálati és Tábori Osztályok. A vajdasági koncentrációs táborok parancsnoka a Népvédelmi Osztály főnöke, Vid Dodik volt (a Népvédelmi Osztály a kommunista rendőrség szervezete volt, Odeljenje za zaštitu naroda, azaz rövidítve OZNA). Az országos Ozna főnöke Aleksandar Ranković, a Jugoszláv Kommunista Párt titkára volt.

A SZEGHEGYI GYŰJTŐTÁBOR

(1944 novembere – 1946 szeptembere)

SZEGHEGY ezen a néven először 1543-ban szerepel, a kommunisták pedig 1947-ben változtatták Lovćenacra. Ez a falu Bácskában található, Szabadkától 45 kilométerre. Szeghegyre a németek 1786-ban települtek. Az 1900-as adatok szerint 4936 lakosa volt. Ebből 4622 német, 271 magyar. A vallási megoszlás szerint 4622 lutheránus, 172

katolikus és 120 református volt a faluban, amelyben 918 házat tartottak nyilván. A lakosság egy része 1944 októberében, még a Vörös Hadsereg megérkezése előtt elhagyta a falut.

Mintegy 2200 lakos a saját falujában lett táborlakó, mivel a partizánok megérkezése után, akik a Vörös Hadsereget követően érkeztek a faluba, Szeghegyet táborrá változtatták a németek számára. Szeghegy német származású lakói, összesen 3225-en, akik nem hagyták el a falut, 1944 őszén a kommunista hatalom alá kerültek. Közülük 197-et a Szovjetunióba szállítottak kényszermunkára. Közöttük 135 nő és 62 férfi volt. A táborokban a szeghegyiek közül 79 gyereket, 504 nőt és 346 férfit öltek meg. 1944 novemberétől a táborok 1946 őszén történt felszámolásáig több ezer német civilt tartottak fogva Szabadka, Bajmok és Topolya környékéről, illetve más bácskai településekről. A Szabadkai Körzeti Parancsnokság 1945 februárjából származó nyilvántartása szerint akkoriban a táborban 2199 német volt Szeghegyről, 362 Bajmokról, Pacsérről és Cservenkáról, 1308 bukovinai (csángó) magyar, 27 boszniai magyar, 26 antikommunista orosz, továbbá 1200 német Bácsfeketehegyről, Zentáról stb. Összesen 5124-en voltak a táborban. 1945. augusztus 18-án az adatok szerint 6531 embert tartottak fogva a táborban.

A megdöbbentő adatok szerint a szeghegyi foglyok 27 százalékát 16 éven aluli gyerekek alkották. Szörnyű sorsuk volt. Ritkán és kevés élelmet kaptak, és szándékosan nem adtak nekik sót, ami szörnyű szenvedést okozott és a gyerekek halálához vezetett. Csak 1945. július 11-e és 30-a között 20 gyerek halt meg.

A táborlakók 5-kor, gyakran meg 4 órakor keltek, és verések, bántalmazások közepette kellett dolgozniuk egészen 19 óráig. A takaródó 21 órakor volt. A táborlakókat gyakran éjjel is felsorakoztatták, és a tél kellős közepén vagy szakadó esőben órákon át tartottak létszámenőrzést. A fiatal német nőket megerőszakolták, szexuálisan megalázták. Mindenki, aki a táborba érkezett, le kellett hogy adja gyűrűjét, fülbevalóját, óráját és pénzét. Aki esetleg nem volt elég gyors, annak a füléből a partizánok egyszerűen kitépték a fülbevalót. Azoktól az anyáktól, akiknek kisbabájuk volt, elvették a babakocsit, sőt még az utolsó pelenkát is. A németek kifosztásáról mi sem tanúskodik jobban, mint az a tény, hogy Szeghegyen a partizánok 43 házat alakítottak át raktárrá,

amelyekben a németektől elrabolt értékeket helyezték el.

A szeghegyi táborparancsnokok a következők voltak: 1945 augusztusáig Stevan Gal, majd Đura Cujzek, Mirko Grulović, utánuk pedig 1945 januárjáig ismét Stevan Gal. Őelőtte - a túlélő táborlakók szerint - egy fiatal pszichopata partizán volt, aki parancsnok-helyettesként mutatkozott be, s aki előszeretettel bántalmazta a fiatal német nőket, vagy üvöltözve verte, szidta, köpködte az idős asszonyokat. Néha annyira magával ragadta a hév az idős és fiatal nők bántalmazásakor, hogy eszelősségében egyszerűen elájult a tábor kellős közepén.

1945 áprilisában Szeghegyről 70 gyermeket, 12–16 év közöttieket szállítottak át a németek számára fenntartott zimonyi táborba. Az év novemberében közülük már csak öten voltak életben. A nők egy csoportját arra kényszerítették, hogy gyalog menjenek Szeghegyről Mitrovicára és Ilokra. Aki útközben a kimerültségtől elesett, azt ott helyben agyonlőtték és az út mentén elásták.

Szeghegyen a gyermekek és az idősek számára létrehoztak egy úgynevezett kórházat. 1945 decemberében ezen a kínzóhelyen mintegy 300 személyt tartottak, étel és gyógyszerek nélkül. Karácsony előtt megvonták tőlük az ételt és megtiltották, hogy fűtsenek. Ebben a cinikusan kórháznak nevezett részlegben szinte mindenki meghalt az éhezés és a hideg következtében.

Működött a rab munkaerőpiac. A kommunisták a táborlakókat munkára bérbe adták a környékbeli lakosoknak. Egy napra 40 akkori dinár, egész hónapra 1500 dinár volt az áruk.

Szeghegy gyűjtő- és munkatábor is volt egyben. Azokat, akik a kimerültségtől vagy betegség miatt munkára alkalmatlanná váltak, valamint a kisgyermeket és a kisbábás anyákat átküldték a gádori és a Zombor mellett kruševljei haláltáborokba. Gádorban 8500, Kruševljében pedig legkevesebb 3500 német veszett oda. A haláltranszportokat Szeghegyről Gádor irányába nyitott marhaszállító vagonokban szervezték meg.

A szeghegyi tábor 1946 szeptemberében számolták fel, mert megkezdődött a kolonisták betelepítése, elsősorban Montenegróból. A munkaképes táborlakókat Szabadkára, a Csantavéri

útra szállították át, ahonnan kényszerszolgálatra osztották be őket.

A többi vajdasági tábor 1948 márciusában számolták fel. A mintegy 200 000 jugoszláviai németből, akik 1944-ben bevárták a partizánokat, a legszerényebb becslések szerint is mintegy 70 000 civil nem élte túl a kommunista táborokat, a tömegmészárlásokat és a bántalmazásokat. Vannak források, amelyek a kommunista terror több mint 100 000 civil német áldozatáról tudnak. A jugoszláviai németekkel szemben a kommunista hatalom 1944 és 1948 között genocídiumot hajtott végre. Érthetetlen,

hogy a vajdasági haláltáborok még három évvel a II. világháború befejezése után is léteztek. Lesújtó adatok szerint ezekben mintegy 6000 kiskorú gyermeket öltek meg.

A szeghegyi tábor csupán egyike a számtalan veszthelynek, egyúttal örökös szégyene mindazoknak, akik a háborúban aratott győzelmüket a fegyvertelen polgári lakossággal szembeni embertelen bánásmódra használták fel.

Fordította: Mácsai Tibor

Irodalom:

- 1) Liedensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien, Band 1-4 München / Sindelfingen, Verlag der Donauschwäbischen Kulturstiftung, 1991-1995
- 2) Ex Pannonia folyóirat, 8. szám, Szabadka 2004, Stevan Mačković: Logor za Nemce u Sekiću (A szeghegyi tábora németek számára), 16-27. oldal
- 3) Verbrechen an den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948, Die Station eines Völkermordes, Arbeitskreis Dokumentation, München, 1998
- 4) Genocide of the Ethnic Germans in Yugoslavia 1944-1948, Santa Ana, California, USA, 2001
- 5) Prof. Dr. Dieter Blumenwitz, Rechtsgutachten über die Verbrechen an den Deutschen in Jugoslawien 1944-1948, München, 2002
- 6) Hans Sonnleitner, Donauschwäbische Todesnot unter dem Tito-Stern, München, 1990
7. Völkermord der Tito-Partisanen 1944-1948, Dokumentation, Graz, 1993
- 8) Ingomar Senz, Die Donauschwaben, München, 1994
- 9) Josef Volkmar Senz, Geschichte der Donauschwaben von den Anfängen bis zur Gegenwart, Wien-München, 1993.

Hittudomány a Vajdaságban (1945 – 2005)

I. A hittudományról általában

A hittudomány kinyilatkoztatott vallási tényeknek és igazságoknak rendszeres feldolgozása. Nemzetközi szóhasználatban a hittudományt *teológiának* nevezik a görög „theos” (Isten) és a „logos” (szó, beszéd, ige) szóból. Ennek értelmében a hittudomány, azaz a teológia Istenről szóló tudományt jelent.

Tekintettel arra, hogy a teológia az Istentől kapott üzenetet dolgozza fel, és hogy a világ vallásai különböző formában és más-más tartalommal dolgozzák fel azt, amit szerintük Isten tett és tanított az emberek számára, beszélünk zsidó, keresztény, muzulmán, buddhista, stb. teológiáról; mert minden tételes vallás rendelkezik többé-kevésbé kidolgozott hittudománnyal.

Miután az ateista – köztük a marxista felfogás szerint, a hittudomány tudománytalan konstrukció, mert tagadja vagy meghamisítja a természeti törvényszerűségeket, ezért szólnunk kell a hittudomány tudományos jellegéről is.

Kétségtelen, hogy a hittudomány lényegesen különbözik a világi tudományoktól. Forrása ugyanis nem tapasztalattal hozzáférhető valóság. A hittudomány forrása a *kinyilatkoztatás*, amelyben Isten közli mondanivalóját az emberrel. Ennek ellenére a természet- és társadalomtudományok mellett a hittudománynak is ott a helye a tudományok világában. A hittudomány is megkívánja a logikus gondolkodást. A kinyilatkoztatásból következtetéseket von le, megállapításait rendszerezi, ugyanolyan metodikai szempontok és eljárások szerint dolgozik, mint a profán társadalomtudomány.

Igaz, hogy a hittudománynak igazodnia kell a kinyilatkoztatáshoz és egyházának kötelező tanításához. De hát a profán tudományoknak is igazodniuk kell a logika törvényeihez, és az illető szaktudomány princípiumaihoz. Még a matematikának is megvannak a maga posztulátumai, azaz bizonyítás nélkül elfogadott alapvető tételei. Mindezek mellett a teológia is rendelkezik azzal a tudományos szabadsággal, amely nélkül a tudomány nem művelhető. A teológus nem ismétli és nem szajkózza a bibliát, a hittételeket és az egyház tanítását. Munkája során él a tudomány szabadságával. Kritikai vizsgálódása során igénybe ve-

szí a profán ismereteket és módszereket, támaszkodik a logikára, a filozófiára. A hittudománynak tehát megvan a helye a tudományok egészében. Ezért már az első egyetemek megalakulásától napjainkig a fakultások sorában ott van a teológiai fakultás is. Magyarországon katolikus teológiai fakultás működött Budapesten, református Debrecenben, evangélikus Sopronban; a királyi Jugoszláviában pravoszláv fakultás működött Belgrádban, katolikus a zágrábi és ljubljanai egyetemeken. A kommunista rendszer 1950-ben szüntette be mindezeket.

Ezen a helyen természetszerűen felvetődik a kérdés, hogy ha a teológia valódi tudomány, akkor az MTA miért nem nyitja meg kapuit a hittudomány képviselői előtt? Az Akadémia 1825-től, tehát alapításától fogva a honi nyelv művelését tűzte ki célul. Később a magyar kultúra és történelem ápolásán volt a hangsúly. 1870-től, a tudomány és az irodalom magyar nyelven történő művelése és annak terjesztése volt a célja az MTA mindhárom szakosztályának (irodalmi, történelmi és természettudományi). Az MTA szabályzatában már akkor leszögezte: „Az Akadémia munkássága minden tudományra kiterjed, ide nem számítva mégis a hittudományt.” Ennek oka valószínűleg a korabeli teológia szűk felekezeti jellege és a hagyományok szerinti művelése volt, szinte kizárólag latin nyelven. Hogy a hittudomány kizárásának nem volt antiklerikális jellege, mutatja az is, hogy az MTA-t érsekek, püspökök és káptalanok is támogatták, és tagjai sorában igen sok egyházi személyt találunk, történelmi, irodalmi vagy természettudományos tevékenységük elismeréseként. Így például az MTA tagja volt a bánáti katolikus lelkész, **Szentklárai (Nedić) Jenő**, történelmi munkásságának elismeréseként.

II. Hittudomány a Vajdaságban

1945 előtt a Vajdaságban (Bácska, Bánát, Szerémség) nem volt olyan intézmény, amelynek keretében a hittudományt művelték volna. A bácskai papságra készülők a Kalocsai Hittudományi Főiskolán tanultak, a bánátiak a temesvári, a szerémségiek pedig a đakovói teológiai kar hallgatói voltak. A protestáns és a görögkeleti egyházaknak sem volt saját hit-

tudományi intézményük főiskolai és egyetemi szinten, ők is a Vajdaságon kívüli teológiai karokon tanultak. A kiemelkedő szellemi képességekkel rendelkező papnövendékeknek lehetőségük volt arra, hogy egyetemi szintű tanulmányokat folytassanak, és ott megszerezzék a teológia vagy a kánonjog doktori titulussát.

A bácskai papnövendékek közül 1945 előtt a következők doktoráltak: Aczél Gyula (1876 – 1954), Egerth Jakab (1883 – 1962), Hampel Ede (1893 – 1965), Korányi Elemér (1888 – 1958), Kiss Szilveszter (1911 – ?), Szegedi Joakim (1904 – ?), Takács Ferenc (1894 – 1944), Tumbász István (1868 – 1956), Vidakovity Pál (1879 – 1943). A bánátiak közül 1945 előtt doktoráltak: Géczy Tibor (1915 – ?), Keilbach Vilmos (1918 – ?), Knoll-Koltay Géza (1907 – ?), Léhmán Michael (1910 – 1974), Orbán Gergely (1864 – 1952), Unterreiner József (1886 – 1929).

1945-ben a súlyos történelmi események végzetes hatással voltak a mai Vajdaság régióinak sorsára nézve is. A békekötés után a mai Bácska, Bánát és Szerémség Jugoszlávia részei lettek, ezek vallási életét pedig, a többi kelet-európai országokhoz hasonlóan, az ateista – kommunista diktatúra uralta. A katolikus lakosság, főleg a németiség eltűnése után a Bácskában egyharmaddal, a Bánátban és a Szerémségben pedig majd kétharmaddal csökkent. Hasonló módon csökkent a papság létszáma is. 1944-ig a Bácskában 219 pap működött, 1945 után ez a szám 87-re csökkent. A bánáti részen 1944-ig 95 pap szolgált, 1945 után 32-re csökkent a számuk.

Bácskának 1941-ben 25, 1968-ban azonban, örövendetesen 53 papnövendéke tanult Jugoszlávia és a nyugati világ különböző hittudományi főiskoláin és egyetemein. A soron következő években a teológusok létszáma fokozatosan csökkent és 2004-ben a szabadkai egyházmegyének összesen már csak 31 papnövendéke tanult a következő helyeken: Budapest 2, Eger 12, Szeged 6, Vác 2, Đakovo 3, Zágráb 3, Róma 2 (*Litterae*, 2004/4). A papság létszáma azonban az 1945-2005 közötti években stagnált és 90 és 100 fő között ingadozott.

Nem célom a világban általános, és a Vajdaságban is jelentkező paphiáynak az okait kutatni – ami nemcsak a papok számának csökkenésében, hanem azok mindinkább fokozódó előregedésében is megmutatkozik. Világosan látható, hogy a paphiány fő okait másként látják az egyház illetékesei, és másként a kérdés laikus kutatói. Egyházi álláspont a szekularizációt, a hiányos családi nevelést okolja, a világiak szemléletmódjában a társadalomtól idegen életforma, ami elsősorban a kötelező papi cölibátusban, nőtlenségben mutatkozik meg, a paphiány fő okozója. (Érdekesként jegyzem meg, hogy ezt a kérdéskört alig érintették a II. vatikáni zsinaton (1962-1965) és azután

napjainkig mindinkább tabutémaként kezeli az egyház. Egyetlen, magányosan álló kivétel a II. Általános Püspöki Szinódus 1971-ben, *De ministeriali sacerdotio* kezdetű okmánya, amelyben szokatlanul reálisan szóltak a paphiány okairól, főleg a cölibátus problematikájára koncentrálnak.)

Azt is meg kell említenem, hogy a Vajdaságban jelentkező paphiányt azzal is próbálta enyhíteni **Matiša Zvekanović** szabadkai püspök, hogy 1965-ben klasszikus gimnáziumot alapított, amelybe a papságra készülő gimnazisták tanultak. A gimnáziumot a hozzá csatlakozó kollégiummal a mai napig Paulinumnak nevezik. Kezdetben 115 tanulója volt, amelyből 60 a szabadkai egyházmegyéből, a többi Jugoszlávia más egyházmegyéből származott. Ez a létszám 2004-ben 38-ra csökkent, amelyből 20 tanuló tartozott a szabadkai egyházmegyéhez.

A napjainkig tartó paphiány és a papság utáni csökkent érdeklődés egyaránt érthetővé teszi, hogy a vajdasági egyházmegyék felelős vezetői elsősorban lekipásztorokat iparkodtak nevelni és nem a hittudományban akadémiai grádusokat szerzett teológusokat. Ennek jele volt az, hogy még 1995-ben is csak egy teológiai doktora volt az egyházmegyének, **Rokay Zoltán** személyében. Az örövendetes fordulat **Pénzes János** püspök 1989-ben kezdődő kormányzásával vette kezdetét: 2005-re kilencre emelkedett a teológiai doktorok száma.

Az utóbbi éveknek jelentős kezdeményezése volt az 1993-ban alapított **Teológiai és Kateketikai** Intézet. Célja a világiak teológiai és kateketikai – hitoktatói képzése. Az intézet levelezői jelleggel működik, Újvidéken horvát, Szabadkán pedig magyar nyelven. Négy év alatt a hittudomány legfontosabb témaköreiből hallgatnak előadásokat és tesznek vizsgákat (Biblia, dogmatika, erkölcsan, pasztorális, kateketika, pedagógia). Az Intézet hallgatóinak létszáma évenként 150-200 között mozog. Hatvan százezerük nő.

A megszerzett diploma arra képesíti őket, hogy plébániai keretben hitoktassanak. Legtöbbjük azonban, tudásunk szerint nem él ezzel a lehetőséggel: részben azért, mert a hallgatóság egy részét nem az egyházi – hitoktatói munka lehetősége motiválta, hanem személyes érdeklődésük kielégítése – másrészt viszont a papság egy része sem tart igényt a foglalkoztatásukra.

III. A vajdasági hittudomány perspektívái

Ez a fejezet, ha kritikai észrevételekkel is, de biztatónak mutatja a vajdasági hittudomány jövőjét.

A biztató perspektíva első oka általános jellegű. Világszerte megnőtt a teológia iránti érdeklődés. Napjainkban, mint a történelemben annyiszor, megvaló-

szulni látszik Ámosz próféta jövendölése: „Jönnek napok – mondja az Úr, az Isten, amikor éhséget bocsátok a földre, de nem kenyérre, szomjúságot, de nem vízre, hanem az Úr szavának hallgatására.” (Ám 8,11). A teológia iránti érdeklődőknek pedig a jelentős része hittudományi intézményekben iparkodik elmélyíteni tudását. A II. vatikáni zsinat óta (1962-1965) természetes, hogy a hittudománynak is haladnia kell a korrallal, hiszen „a természettudományok, a történelem, a bölcsélet, a lélektan, a szociológia újabb vizsgálódásai és eredményei új kérdéseket vetnek fel” – hangsúlyozza a zsinat lelkipásztori konstitúciója az Egyház és a mai világ viszonyáról (*Gaudium et spes*, 62). Ugyancsak a zsinat szellemének köszönhető, hogy azóta nemcsak a papságra készülők, de a világiak is tanulhatnak teológiát az egyházi intézményekben. Az 1950-es évekig elképzelhetetlen volt, hogy világi férfiak és nők beiratkozassanak a hittudományi fakultásokra. Azóta pedig világjelenség, hogy a teológiai fakultások hallgatóinak nagyobb százaléka laikus hallgatókból toborzódik. Így például a bécsi egyetem teológiai fakultásán kb. 800 hallgató tanul teológiát, de ennek csak fél százaléka, negyven fő készül papnak. A magyarországi fakultásokon kb. hússzor annyi hallgató tanul, mint kispap.

A civilek teológiai képzését a II. vatikáni zsinat kifejezetten fontosnak tartja: „Fontos, hogy minél több világi hívő szerezzon kellő képzettséget a szent tudományokban, sőt, hogy számosan közülük hivatásszerűen is szenteljék magukat ezeknek a tudományoknak, és azokat előbbre is vigyék. A hittudósok azonban csak akkor teljesíthetik feladatukat, ha minden hívőnek, egyházinak és világinak biztosítva van a kutatás, a gondolkodás és a szerény de bátor véleménynyilvánítás jogos szabadsága mindabban, amiben szakértő.” (*Gaudium et spes* – Lelekipásztori konstitúció az egyház és a mai világ viszonyáról, 62.)

Az általános jellegű biztató perspektívák mellett a hittudomány perspektívái a Vajdaságban is biztató jellegűek. Napjainkban egészen konkrét formában alakul a teológiai fakultások létrehozása országunkban. A pravoszláv teológiai fakultás újra megnyílna a belgrádi Filológiai Egyetemen. A katolikus teológiai fakultás a legtöbb katolikus hívőt számláló városban, Szabadkán nyílna meg. Az erről szóló tárgyalások megjelentetett eredményei szerint a Szabadkán megnyíló Multikulturális Egyetem adna helyet a katolikus hittudományi fakultásnak. A fakultáson előadásokat tartó, akkreditációval rendelkező tanári kar létszáma máris biztosított, a papságra készülő hallgatók kollé-

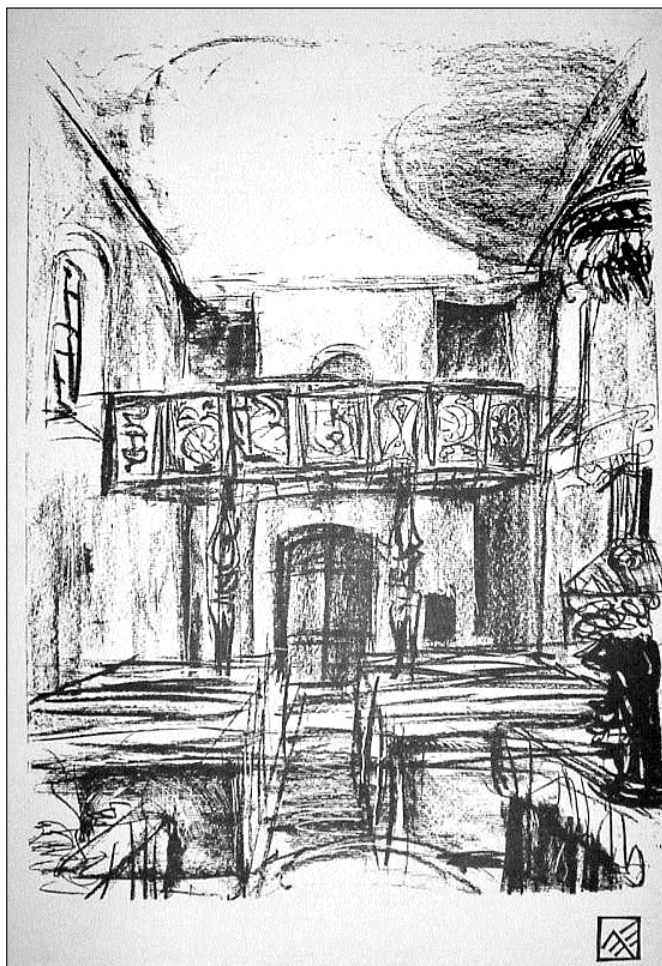
giuma pedig már épül a püspökség területén. A rendelkezésünkre álló többi adat szerint, a multikulturális szabadkai egyetem fakultásai közül a hittudományi fakultás áll legközelebb a működés megkezdésének lehetőségéhez.

Azonban nem lennének objektívek és reálisak, ha a hittudomány mai perspektívái között nem említenénk a kibontakozás negatív tüneteit is. A II. vatikáni zsinat után olyan hittudomány bontakozott ki, amely képes lett volna a katolicizmust nekilendíteni a XX. és a XXI. században. A teológiai kutatás szabadságát hirdető zsinati szemlélettel szemben II. János Pál pápa (1978-2005) és a római Hittani kongregáció, élén Ratzinger bíborossal, a jelenlegi XVI. Benedek pápával, mind erőteljesebben igyekeztek fékezni ezt a folyamatot. Ennek következménye, hogy az egyházi tanítóhivatal és a teológusok között az együttműködés eléggé megromlott, és a kölcsönös bizalmatlanság mindinkább uralkodó lett köztük. A feszültség lényege az, hogy Róma nem akarja megengedni azt, hogy a teológusok merész nézetei és reformjavaslatai megzavarják a hívek nyugalmát. Ma már ott tartunk, hogy el kell hallgatni még a skolasztikus teológiában is természetes műfajt, az ún. „*Questiones disputatae*”-t, azaz a vitatott kérdésekről való részletes értekezéseket is – ez a direktíva jellemzi a katolikus médiát is – amely a sok épületes és pozitív jelenség mellett néha-néha, egy-egy mondatban megemlíti a közelmúlt politikai közéletében is annyira ismert kijelentést, hogy az általános pozitívumok mellett „van még azért problémák is”.

Amellett hogy vajdasági szinten is jelenlévők a fenti alapvető, világméretű, összegyűlt problémák, vajdasági hittudósainknak egyelőre nincs publikálási lehetőségük sem – az érdeklődő olvasó legtöbbször a Magyar Szóban közölt MTI tudósításoknak és egészen ritkán a HÍRVIVŐBEN közölt információkra kell hagyatkoznia. Végül pedig, a vajdasági Hittudományi Fakultás működésével kapcsolatban feltétlenül említenünk kell az előadások nyelvvel kapcsolatos kérdés megoldását. Az eddigi megoldás, hogy ti. minden teológiai hallgató anyanyelvén tanulhatott anyaországának hittudományi fakultásain, bizonyosan be fog szűkülni a szabadkai multikulturális fakultás megnyitása esetén. Félő, hogy itt is létre fog jönni a Páulínus évtizedes tannyelvi gyakorlata: a tantárgyak 70-80%-át horvát nyelven fogja hallgatni az összes növendék, „hogy mindenki megértse”.

Felhasznált irodalom:

- Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki egyházmegye történetéhez (szerk. Erős Lajos), Logos, Tóthfalu, 1993.
- Alister E. Mc Grath, Bevezetés a keresztény teológiába, Budapest (Osiris), 2002.
- A Szabadkai Egyházmegye papnövendékei. In: Litterarum Circulares 2004/4, Szabadka, 2004.
- Balogh Margit, Egyháziak a MTA életében. In: Magyar Tudomány XLIV (1995), 5. szám, 581-581. o.
- Cserháti József – Fábián Árpád (szerk.), A II. vatikáni zsinat tanítása (A zsinati döntések magyarázata és okmányai), Budapest (Szent István Társulat), 1973.
- Kránitz Mihály (szerk.), 25 éves a Levelező Tagozat 1978-2003, Budapest (Szent István Társulat), 2003.
- Máté-Tóth András, Vallástudományok a felsőoktatásban. In: Magyar Tudomány, XLIV (1999), 5. szám, 569-580. o.
- Máté-Tóth András, A teológia hivatása. In: Egyházforum 97/2, Budapest, 1997, 34-47. o.
- Nagy István, Teológia a magyar felsőoktatásban. In: Egyházforum 97/2, Budapest, 1997, 4-19.o.
- Nemeshegyi Péter, A huszadik század katolikus teológia. In: Egyházforum 200/4, Budapest, 2000, 3-8. o.
- Rahner, Karl – Vorgrimmler, Herbert. Teológiai Kisszótár, Budapest (Szent István Társulat), 1980.
- Schematismus Cleri Archidioecesis Colocensis et Baciensis ad annum Christi 1942, Kalocsa, 1942.
- Schematismus primus Dioecesis Suboticanae 1968, Subotica, 1968.
- Schematismus Dioecesis Suboticanae 1993, Subotica, 1993.
- Schematismus Dioecesis Suboticanae, Subotica, 1995.
- Somfai Béla, A teológia helyzete a magyar felsőoktatásban. In: Egyházforum 99/2-3, Budapest, 1999, 6-23. oldal.
- Weissmahr Béla, Hit és tudomány a katolikus teológia szemszögéből. In: Magyar Tudomány, XLIV (1999), 5. szám, 514-526. o.
- Zsellér Attila, irodaigazgató helyettes szóbeli információi
- * A tanulmány megjelent a Magyar Tudomány Napja a Délvidéken - 2006 című évkönyvben - Atlantis, Újvidék, 2007.

A megkerülhetetlen szembesülés

Vajda Gábor: *Remény a megfélemlítettségben – A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténete (1945-1972)*; Szabadka – Magyarságkutató Tudományos Társaság, 2006, 503 p.

Vajda Gábor délvidékiségünk egyik legfontosabb kötetét tette az olvasók asztalára, amikor az irodalomtörténeti szempontokon túl, a magyar nyelvű irodalmiság eszmei értékrendjét is méltatta a **Remény a megfélemlítettségben** című könyvében. Mi több, a közel hét évtizednyi történelmi valóság lényegéből eredeztette azon gondolatiságot, amely a vidékünkön mindenkor meghatározta az írásban megszólalók – az írók, a költők, a publicisták – magatartását. Azt is, amit mondtak, s azt is ahogyan mondták. A délvidéki magyar ember szellemi arca, szándéka és magatartása, alkotó-teremtő elhatározása – ha úgy tetszik, még izomereje is – úgy alakult, ahogyan a társadalom kényszerítő erői befolyásolták azt. Vagy majdnem úgy alakult, mert azért a rejtőzködő hagyományok erejét sem szabad figyelmen kívül hagyni; a csempészárúvá minősített, s többnyire csak a családon belül élő nemzeti gondolat fegyelmező rendje sok esetben meghatározóan alakította az emberi sorsokat. Hátart szabott az önfeladásban és a lojalitás ingoványos útvesztőiben. Amit a magyar tanulóktól elvett a partizánünnepek kultikus idegensége, azt részben visszaadta a betlehemezés misztériuma. Vagy visszaadhatta volna – ami megint csak vállalás és elszánás kérdése (volt). Hogy mindazonáltal mivé vált az elmúlt évtizedek délvidéki magyar írásbelisége, hogy milyen külső – hatalmi és ideológiai – erők, és belső – önvédelmi, lélek- és szellemépítő – elszánások alakították irodalmunkat, azt elsősorban önismereti szempontból érdemes végre, ennyi idő múltán, tisztán látni. A saját árnyékunkon átlépni ugyan így sem lehet, de jó, ha végre belülről jön a fény.

A második világháború utáni történelmünk a több tízezer áldozatot követelő népiirtás véres bosszújával kezdődött, s az ebből eredő rettenetes félelemmel, hogy az események bármikor megismétlődhetnek. Hogy ennek mekkora volt a reális veszélye, az ma már

a történetek súlyos elhallgatásának tényéből is kiolvasható. A jugoszláv hatalom akkor is, és azt követően is használati eszköznek – jobbik esetben munkaerőnek – tekintette az elcsatolás útján megszerzett területek nemzeti kisebbségeit, s ezt semmi sem bizonyítja jobban, mint a volt délszláv állam összeomlásának véres eseményei. Amilyen volt a rendszer, olyan volt az eltűnése is – életében és holtában is a lényegét mutatta meg. Hogy Közép-Kelet-Európában másutt sem volt külön, az vajmi kevés vigaszt jelent a délvidéki (egykori vajdasági) magyarok számára. A délvidéki magyar írásbeliség 1944 végén a tömegmészárlás rettenetében született újjá, és kudarcára, a lényegéről árulkodó összeroppanására, a sorskérdéseink továbbgondolására alkalmatlan eszközei gyengeségére is a 90-es évek véres háborúinak fenyvegetettségében volt kénytelen ráébredni. Két végzetes pusztulás között kellett volna szólni az életről, ám erre sem az idő, sem a körülmények nem adtak lehetőséget.

Két évszázad történelme – megtévezve két világ-háború egymásra meredő lövészárkaival – végzetesen szembefordította egymással a két nemzetet, megalapozva ezzel azt a gyűlöletet, amellyel a szerb hatalom a magyar alattvalóival szemben viseltetett. 1920 után előbb a szerb királyi monarcho-fasiszta, majd 1944-et követően a jugoszlávnak nevezett, de változatlanul ugyancsak szerb nacionál-kommunista hatalom gyarmati kiszolgáltatottságba kényszerítette a délvidéki magyarságot. Az élet minden területén a legmesszebbmenőkig elvárta tőle, hogy lojális legyen. Ezért cserébe biztosította a számára, hogy otthona négy fala között élhette magyar életét és használhatta az anyanyelvét. A küszöbén túl viszont már csak akkor, ha az aktuális hatalom – ilyen-olyan megfontolásból, de mindenkor a politikai haszon szándékával – a számára megengedte. Minden hatalmi intézkedése azt szolgálta, hogy a kisebbségi magyarságot elidegenítsék a múltjától, száműzzék a saját történelméből. **Belgrádban jól tudták: el kell választani a népet a saját történelmétől, nehogy öntudatra ébredjen. A délvidéki magyarság számára nem lé-**

tezett a honfoglalás emlékezete, értékrendjéből száműzték a XVIII. századi újjászületés korát, a 48-as szabadságharc emlékét, a kiegyezéskori nemzeti felemelkedést, s főleg a trianoni tragédiát. Kapott helyette kétes partizántörténeteket, a proletárdiktatúra osztály-harcos optimizmusát, hamis humanizmust, emberi másodrendűséget és alattvalói alázatot. Anya-nyelvű iskolákat korábban is csak módjával, az ötvenes évektől pedig jószerével sehogyan se.

A délvidéki magyarságtól elvettek mindent, ami a történelmében az egészséges, építkező nemzetről szólt, mindet, ami büszkeséggel tölthette volna el. S ha valaki népe öntudatáért aggódott volna, azt azonnal a nacionalizmus vádjával bélyegezték meg. Mint ahogyan nacionalista volt az is, aki a magyar nyelv épiségének megőrzéséért, a történelmi ünnepekért, vagy a hagyományos szokásrend megőrzéséért emelt volna szót. Ezért amikor szerveződni kezdett a magyar művelődési élet – az ötvenes évek elején, a palicsi Magyar Ünnepi Játékokat követően, vagy két évtizeddel később, a Jugoszláviai Magyar Nyelvűvelő Egyesület tevékenysége nyomán – a jugoszláv állam hatalmi úton fojtotta meg annak még a csíráját is. Lehattunk szolgálkúkat, meghunyászkodók és beolvadók, mert – a többségi értelmezés szerint – nemzeti hagyományaink és szellemi örökségünk eleve erre a sorsra ítélt bennünket! Jugoszláviában magyarként eredendően nem lehet más az ember, csak lojális, hit-szegő, a közösségét feladó, szellemi-ideológiai bér-munkás. Csak az érvényesülhetett, akiből teljes mértékben kivesztek az önvédelmi reflexek. Az ötvenes évek második felében a testvériség-egység jelszavával megszüntették a magyar iskolákat, a magyar osztályok legfelsőbb tagozatai lehettek az állami szerb iskoláknak, s ezzel a másodrendűségi érzés gerjesztésének újabb hullámát indították el. Ettől kezdve az anyanyelv közéleti használata eleve gyanút keltett. Ehhez járult az állandó bizonyítási kényszer terhe, a lojalitással kapcsolatos elvárások torz valósága, hiszen voltaképpen nem is csak lojalitást vártak tőlünk, hanem lehetőleg a teljes azonosulást. Ha „csak” magyar volt az ember (hasonlóan, mint a két világháború között), akkor szükségképpen – bevalva, vagy bevalatlanul –, kisebbségi sorsot vállalt. Nemcsak nyílt, vagy leplezett lekezelést, ideológiai rágalmat, hanem a saját munkája hasznából történő kiszorítottságot is, egyéni és nemzeti önfenntartásának ellehetetlenítését is.

A jugoszláviai magyaroknak az irodalmukkal is bizonyítaniuk kellett, hogy semmiben sem azonosak az egy emberöltőnyi idővel előttük járókkal, következésképpen azzal a hagyományvilággal sem, amely

nemzeti irodalmunknak a szilárd alapját képezte. **Fehér Ferenc** költészetéből kiolvasható, már a háború befejezését követő évektől kezdődően, a saját tapasztalatai nyomán tisztában volt vele, hogy a vajdasági magyarság megújulása nem egyéb, mint „perspektívátlan látszat”. *Ének a Tiszáról* című versében azt kérdezte: „ki látja, hogy a felhők nyakán is / fényes kis lakat van? / kinek fáj az ember bennem, kis magyarban, / ki a felnőtt világgal így magamra maradtam?” Ám a gondokról, az egyéni és közösségi sorskérdésekről szólni csak nagyon óvatosan lehetett; a vajdasági magyar valóság azonban még így sem jelenhetett meg a vajdasági magyar irodalomban. Mi több, a táj irodalmi hagyományairól nem volt ajánlatos beszélni, hiszen azok polgári gyökereik voltak, és – ahogyan Vajda Gábor fogalmazott: „főleg Szentleky koncepciójának egyoldalú értelmezése miatt” – jórészt jobboldalinak minősültek. A kényszerből hagyományként vállalt „két háború közötti baloldali szépirodalomról viszont az ötvenes években ugyanakkor egyre inkább bebizonyosodott, hogy az jöllehet harcos volt, s mint ilyen, folyamatosan hasznosítható lett, nem – vagy csak nagyon kevésbé – volt »szép«, következésképp irodalomesztétikai példamutatása nincs.”

A lassan ideológussá vált **Bori Imre A művelt emberfőkről** című, a Magyar Szóban 1960. július 31-én megjelent írása koronázta meg a hamis valóság mítoszát: „Mert a szocialista eszmék – írta az irodalompolitikai tekintély magasából –, amelyekben hiszünk, amelyek szellemében élünk és dolgozunk, hadat üzentek a polgári társadalom »felosztott világának« a művelődés területén is. A harmónia egyén és társadalom, ember és természet, ember és szellem között ma már nem utópia, hanem bizonyosan bekövetkező, megvalósuló jövő. Ez a világ harmonikus műveltséget tételez fel, olyan embereszmény megjelenését, amilyent az eddigi világtörténelem csupán rendkívüli alkalmakkor, egy-egy pillanata tudott létrehozni a görögöknél, a reneszánsz idején...” Néró nézhette ekkora önhiúsággal az égő Rómát! **Ezekben a túlradó lojalitásról árulkodó mondatokban egyszerre van jelen a jugoszláv politikai rendszer dicsőítése, a szocialista emberideál magasztalása és a hagyományos történelmi értékek megcsúfolása – egyszóval: a délvidéki magyarság tragédiájának teljes valósága.** A baj az volt, hogy ezzel a meggyőződéssel Bori Imre kánonalkotóvá, egyszersmind a szerb hatalom által gerjesztett magyar nemzetellenes ideológia letéteményesévé vált. A délvidéki nagy hazugságban immár helytartóként ő hiteltelítette a mércét. Szomorú elégtétele a történelmünknek, hogy 1994-ben, a fél évszázados nagyszerb

politikai törekvések háborús végkiteljesedésnek poklában, a Hídban megjelent **Hagyomány, azonos-ságtudat, migráció** című írásában maga szólt az életünket megnyomorító ideológiai kényszerek katasztrofális következményeiről.

S amikor **Herceg János** ezt követően is makacsul ismételte: „**nem zárkozhatunk el népünk elől, ezt a világot, annak valóságát kell munkánk tárgyává tenni, az itteni emberről kell szólni, a sorsára kell figyelni**” – véleményének kimondásával egyedül maradt. Szembe kellett nézni annak veszélyével, hogy aki az adott élet jelenségeinek okait a valóság mélyrétegeiben kereste, az önmaga fejére idézte az irredentizmus vádját. Erre is Bori Imre szolgáltatott példát, amikor **A jugoszláviai magyar irodalom története** című művében Tamás István – egyébként kiváló regényéről –, az Egy talpalatnyi föld című művéről azt írta: „A regény jelentőségét és valódi értékét csökkenti és szinte semmissé teszi az események és a főhős szerepének értelmezésében megnyilatkozó irredenta törekvés.” Pedig a regényíró csak azt tette szövé, hogy 1920 után a délvidéki magyarságot megfosztották a legalapvetőbb létfeltételeitől, kiforgatták vagyionából és felszámolták nemzeti intézményeit is. „Bori Imre tekintélye – fogalmazta meg Vajda Gábor – ezekben az években elsősorban az irodalomtörténeti tevékenységének eredményeként, a jugoszláv politikával kötött kompromisszumával összefüggésben nőtt meg jelentős módon.” Az irodalom szerepéről vallott elképzelése elsősorban a napi politikai spekuláció jegyében született, s emelkedett kánonná.

Vajda Gábor eszme- és irodalomtörténeti számvetésének igazi erénye, hogy rámutatott a vajdasági „modernitás” megszületésének körülményeire, és a Bori Imre által képviselt hatalmi irodalompolitikának a nonkonformista törekvésekkel történő megbékélésére. Könnyű volt az egymásra találás, hiszen a szocialista irodalmi eszménykép, és a lázadó fiatalok irodalmi formakultúrája egyaránt fényévnnyi messzeségre volt a délvidéki magyar valóságtól, az őket érintő valamennyi sorskérdéssel történő szembenézés szándékától. A modern törekvések életidegensége az általános emberi elidegenedés művészi ábrázolását tűzte ki céljául, mintha a délvidéki magyarságnak a saját történelméből történt száműzése megegyezne a nyugati modern társadalmak jóléti luxus-közérzetével. Vajda Gábor okfejtés tiszta és mindvégig következetes.

A később Symposion-mozgalom tagjaiként számon tartott „Ifjú gondolkodók” számára a marxizmus régi

és új teoretikusai – a Praxis folyóirat filozófusait követve – a mindenkori idejétmúlt elleni nyílt lázadást legitimálták. (E felfogásukban főleg Krleža és Sinkó bátorította őket.) Annál is inkább, mert „a kommunista jugoszláv szellemet nem annak életgyakorlata szerint fogták föl, hanem úgy, ahogyan az az alkotmányban és a törvényekben, de elsősorban Tito elnök nyilatkozataiban megfogalmazást nyert”. A jugoszláv kommunista szellemiség a Symposion-mozgalom néhány tagja számára azért jelenthette az önmegvalósítás lehető legnemesebb módját, mert „Tito politikája (a Sztálinnal való szembefordulás, az öngazgatás bevezetése, a nemzeti kisebbségek nemzetiségként való érvényesülése, az el nem kötelezett országok közötti egység szorgalmazása a béke érvényre juttatásáért) a jugoszláv példa által az emberiség megváltásának legcélszerűbb,

legvalószerűbb módját kínálta”. Oskar Davičo nyomán mélyen hitték, hogy Marxék óta a JKSZ foglalta először programba a marxizmus humanus gondolatait. „A racionális gondolkodás túlfeszülése mellett tehát a ködösség kultusza is jelen van a Symposion-mozgalomban. Ez érthető is, hiszen az értelem fényénél olyan dolgok világosodhatnak meg, amelyeket ezeknek a tehetséges, mohón olvasó, de azért a jugoszláv nemzetköziség medrébe terelt fiataloknak nem volt szabad tisztázniuk. Németh László irányába csak elvétve tájékozódhatnak. Ezért a nyelvi és szellemi magyartalanság köde olykor teljes homályába borítja a Symposiont. (...) A hit (az igazság birtoklásának hite – M. F.) önszuggesztíója egészen a hatvanas évek végéig elfeledteti ezekkel a fiatalokkal a múltélményt, azt a tényt, hogy a vidékiséggel csatázva, saját élményvilágukat is elvetik, és a jelent is – legalábbis az első nagyobb csalódásokig – a jövő felől szemlélik, tehát nincsenek tisztában a társadalom valóságos alakulásával.” A baloldali ideológia tiltotta utaktól eltekintve szabadon csaponghattak az irodalom – majd később a közélet – világában. A hatalom – folytatja Vajda az okfejtését – „a kezdeti tanácstalansága után rájön: ezek a nagyhangú fiatalok az ország politikájának tekintélyét növelhetik, hiszen a határon túli vérrokonainál úgy gyakorolhatják szabadabban magyarságukat, hogy közben nem bomlasztják Jugoszlávia egységét”. Amit tehát a szerb hatalom a magyar anyanyelvű oktatás, a magyar anyanyelvű tudományosság, a magyar intézményrendszer létezése és szabad működése terén elvett tőlünk, azt a modern filozófiai gondolkodás és a szabadvers kusza indulatosságának engedélyezésével vélte visszaadni.

Az Ifjúság című lap fiataljai számára indulásuk első pillanatától kezdve a provincializmust az örökölt (ma-

gyar nemzeti sajátosságnak tekintett) nacionalizmus, a vidéki öntudatlanság, az önelégültség, az igénytelenség, az üres szólamok uralma és a hatalmi összefonódás jelentette. Az idősebbek pedig már csak azért is tartózkodtak tőlük – mutatott rá az irodalomtörténész – mert „az esztétizálásba húzódó Híd folyóiratnál is magyarelenebbnek tartották” őket. „Távlatilag viszont, minthogy a gyökereit többnyire nem bocsáthatta a nemzetköziségnél, a kölcsönzött, vékonyan szórt talajnál mélyebbre, a létező közösségbe, tehát e nemzeti kultúra mélységeibe, a napi politika szele arra csavargatta, amerre akarta.” Mindenki ismerte a játékszabályokat: a legcélszerűbb megoldás az érthetetlenbe, az ellenőrizhetetlenbe, vagy legalábbis a többféleképpen értelmezhetőbe rejtőzni el, hiszen ez felmentett az állásfoglalás kényelmetlen kötelezettségei alól. S ha a jugoszláv irodalmak számára a 68-as európai mozgalmak nyomán szárba szökken nyugat-európai újbaldaliság bizonyos fokú felszabadulást és megújulást eredményezett, nem hozta meg a kényszerek alóli felszabadulást a vajdasági magyar irodalom számára. A jugoszláv eszmeiség továbbra is a teljes súlyával telepedett rá. Időközben pedig a szelíd baloldali áldott bolsevizmus államesszémeje ugyan összeomlott, a nyugat-európai újbaldaliság azonban a liberalizmus köntösében teljes vértetésében mentette át magát a napjainkba.

A nyugati marxizmus eszmevilágán felcseperedett és hatalomra jutott 68-as nemzedék Közép-Kelet Európában mára csak azért nem hozta létre a maga gulárendszerét, mert azt előtte a bolsevizmus és a fasizmus szalonképtelenné tette a történelem előtt, s ők voltak annyira elítéltek, hogy finyásan ügyeltek a mandzsettájuk tisztaságára. Liberalizmusuk hőhullámaiban azt hitték, hogy a demokrácia tekintetében már citoyenek, holott csak konformizmusukban voltak burzsoák. Ezért a Gulág helyett teremtettek valami mást: a kirekesztés, a megbélyegzés és a kizárólagosság gulág-világát. Ezt éljük ma. Így lett a proletár internacionalizmus szellemellenes diktatúrájából a liberális kozmopolitizmus nemzetellenességén át vezető, általános értelemben vett életellenes globalizmus valósága, miközben folyamatosan a felvilágosodás meghirdette egalitarizmusra esküdve tiporták lábba az egyéni és közösségi szabadságjogokat. Mert a látszatdemokráciák világában szabad csak az lehetett, és ma is csak az lehet, akinek a hatalom megengedi a szabadság illúzióját. A közösségi jogok szempontjából ez nem kisebb kirekesztettséget jelent, mint a bolsevizmus és a fasizmus felsőbbrendűséget hirdető elit-bölcselete.

Mégis, a történetek ellenére, tiszta pillanatához érkezett a délvidéki magyar közgondolkodás (is). Kisebbségi helyzetéből eredő kiszolgáltatottságunk ugyan mitsem változott, de megszűnt az egypárti diktatúra totalitarizmusa, s ez bizonyos mértékig lehetővé tette, hogy arccal ismét a nemzeti hagyományai felé forduljunk. Önmagunkkal szembeni elvárásainkat ma már szabadon fogalmazhatjuk meg, s magunk mögött érezhetjük történelmünk biztos támaszát. Örökölt intézményeink ugyan romokban hevernek – újak pedig alig-alig jöttek létre –, saját iskoláink hiányával is szembe kell néznünk, miközben nyomaszt bennünket a közösségi élet gazdasági alapjainak a hiánya is. Ha korábban, fél évszázadon át azt kellett éreznünk, hogy nincs a számunkra vállalható és értékeiben követhető magyarsággép – ami volt, az egy szovjet-gyarmati Magyarország volt, ahol a nemzeti gondolat ugyanúgy az illegalitásba kényszerült, mint valamennyi utódállambeli magyar közösség esetében – akkor ma azt kell látnunk, hogy az anyaország liberális göggel vitatja el tőlünk a nemzethez tartozás jogát. A délvidéki magyarság magára maradt, de ez nem feltétlenül kell, hogy rosszat jelentsen. **Gondolkodóinknak, írástudóinknak, programadó értelmiségünknek tisztában kell lennie a felelősséggel: egy kisemmizett, szellemi és anyagi javaitól megfosztott, megnyomorított és elbizonytalanodott tömeget kell a jövőjéhez felelősen viszonyuló, cselekvő közösséggé formálni. Ehhez egyfelől a múlt súlyos terheitől kell megszabadulni, másfelől nemzeti intézményekben kell megalapozni a jövőbeni érvényesülés lehetőségét.** Ha a mai hivatalos Magyarország nem hajlandó az utódállamokban élő magyar kisebbségekkel nemzeti közösséget vállalni, a délvidéki magyarságnak önmaga erejéből kell megmutatni régiójának igazi történelmi – és persze ezzel együtt a szellemi és a gazdasági – értékeit, ami csak az övé, amit csak ő tud hozzáadni a magyar nemzet évezredes örökségéhez. A délvidéki magyarságnak abban kell nagynak mutatkoznia, ami önmaga lényege, amiben egyedülálló, egyszeri és megismételhetetlen. Nincs már okunk a rejtőzködésre, nincs miért büntudatból lojálisnak lenni. Ahogy a közeletünk és a tudományos világunk, úgy az irodalmunk is megérett arra, hogy a valóságos gondok terhe alatt nőjön naggyá, váljon éretté.

Vajda Gábor könyve a tisztánlátás pillanata. Ha igaz, hogy a közösség lelke a művészetében (és az irodalmában) mutatkozik meg, akkor annak is igaznak kell lennie, hogy az irodalmáról alkotott kép a közösség szellemi kondíciójáról is közvet-

lenül árulkodik. Amit a jeles iroda-lomtörténész a délvidéki magyarság szellemi-lelki állapotáról megmutatott, az amennyire lesújtó, legalább annyira felemelő is, mert aki részese volt ennek a múltnak, annak felelősséget kell éreznie a jövőjéért is. Ahogyan Vajda Gábor vallja: a múltkutató célja az, hogy a kulturális örökség fölélesztése által fejlessze, erősítse a nemzeti önismeretet. A reformkorban ez egyszer már sikerült. Nem kisebb elszánással kell hinni ma is a közösségi újjászületésben, azért, hogy „ezerszáz éves jelenlétünk ne maradjon holt tőke, hanem váljon eleven jövőteremtő erővé: az írók világában, társadalmi fórumokon és az iskolapadban is”.

Sorok olvasónaplómból

Vajda Gábor: Remény a megfélemlítettségben

Mottó : „A sokak gazságától elnyomott igazság gyakran kiderül, s az ártatlanság tiltott védelme erőre kap” (Rezik : *Theatrum Eperiense*)

Játsszunk el egy kicsit a tarsuszi zsidó bölcs, Saul mondatával, amellyel pálfordulta után, apostolként üzent a római keresztényeknek: mindent szabad, de nem minden hasznos nekem - mondotta volt Pál. Szinkronban van-e ez a mondat azzal a köznépi bölcsességgel, hogy a cipész maradjon a kaptafája mellett? Aligha. Nekem szimpatikusabb Pál ajánlása, talán jobban is illik modern korunkhoz, s ami pótolhatatlan előnye: szabadabbá tesz. Aligha kétséges, hogy a kereszténység gyors elterjedésében ennek a szó-lásnak fel nem mérhető (még nem eléggé értékelt) fontossága volt.

Amikor Pált idéztem, egy ember életműve előtt álltam meg, róla akarok szólni, s mielőtt ezt megtenném, tisztázni szeretném: van-e erkölcsi megszorítása, tiltása egy hasonló cselekvésnek: nevezetesen annak, hogy egy 1000 oldal körüli mű első 500 oldaláról szóljak, habár nem vagyok kritikus, hanem mint olvasó, aki igaz, valami belső kényszerből kifolyólag, néha publikál is. Túl aggályos talán ez a kérdés, persze, hogy nincs akadálya egyetlen irodalmi mű olvasóként való elemzésének sem, naplóba jegyzett gondolattársításának sem. Hiszen az irodalomtörténész a művét nemcsak a szakmabelinek szánja, hanem az olvasónak is (sőt). Az olvasónak, akinek e könyv forgatása a páli értelemben bizonyára hasznos, mert kusza szellemi környezetünkben nélkülözhetetlen irányítóként szolgál. Ez az olvasó jogot formál a megszólalásra még azért is, mert rálátása volt az életmű formába öntésére, amiből igaz, a legátütőbb emléke a fullasztó por szaga, amit a rég elfelejtett, sárguló újságok, könyvek forgatása vert fel. Hosszú évekig!

Szokás mondani, hogy kritikus legyen a talpán, aki egy irodalmi mű jelentőségét nem sokkal a kötet megjelenése után méltatja. Nekem szerencsém van: nem kritikus, olvasója vagyok a Vajda-műnek, - jó esetben - értelmező olvasója, aki hírt akar adni a többi olvasni szerető embernek a műről, a nagy műről, amely bizonyára rég nem látott tudományos és közéleti vi-

tákat robbant ki, amiben nem biztos, hogy sikerül majd eligazodnia az elfogulatlan, mondjam úgy, pártatlan olvasónak. Mert sajnálatos mód, pártos elválasztó vonalak szabdalják keresztül-kasul a délvidéki irodalmi életet olyannyira, hogy azt már-már (tizedrendűségi) vegetálásra ítélik. Sajnos, abban sem vagyok biztos, hogy a Vajda-monográfia rég nem látott tudományos és közéleti vitákat robbant majd ki (bár robbantana!), hiszen ha az *elhallgattatás* mint nyilvános módszer közvetlen nem is dívik már jelenünkben, az *elhallgatás*, nem kisebb eredménnyel, mint az előbbi, virágzik a pártos elválasztó vonalak mezsgyéjén. Nem is mezsgye ez, hanem berlini fal, amelynek szilárdságát bár nem a Kőműves Kelemen-i kötőanyag adja, de hozzá hasonló tartósságúvá teszi az anyaország felől egyre gyéresebb számban érkező kitüntetéseknek és pénzösszegeknek az ellenőrzéséért és birtoklásáért folyó csata, olyan hatalmi „íróműhelyek” részvételével, amelyekben a tagság csak elhalálozás után újulhat meg. Ezeket az „irodalmi műhelyeket” ideje lenne kinyitogatni, mert bezártságukkal hamarosan teljesen megsemmisítik a kínjai-ban üszkösödő délvidéki irodalmi életet.

Nemigen ismerem olvasmányos irodalomtörténetet, különösen nem az a Vajda-féle, akinek a szokatlanul kemény tömörítés, mondhatnám már-már definiálás, állandósult stílusjegyévé válik. Amíg az olvasó el nem sajátítja Vajda gondolatmenetének specifikumát, sűrűn megállásra, újraolvasásra kényszerül. Jómagam, aki a vele való beszélgetésben és többé-kevésbé írásaiban is jártos vagyok, eleinte úgy éreztem magam a könyvbe beleolvasva, mint amikor egy augusztusi kellemes találkozás hatása alatt meggondolatlanul elhatároztam, rendbe hozom az ebédlő csikorgó ajtószárnyát: nekifeszültem, himbáltam előre-hátra, ki-be, s közben emeltem, ahogy apámtól láttam egykoron... Váratlanul az ajtó, tömörségének teljes súlyával, a kezemben maradt, és e súly alatt tántorogva kétségbeesetten egyensúlyoztam az ebédlőben, leverve előbb a villanykörtét, majd végül a függöny hálójában fennakadva sikerült segítségért kiabálnom. Ez a chaplini szituáció, lelki értelemben, a Vajda-könyv olvasásának az első órájában csak azt kerüli el, aki maga is szakmabeli, azaz irodalomtörténész.

Elhessegetem, de újra s újra feléled bennem egy gondolat: ekkora tudást, ismeretet, energiát és analitikus képességet talán inkább megérdemelne az egyetemes magyar irodalom egyik főága, teszem azt, az 1948 és 1953 közötti irodalmi mozgás megfigyelése. Lesem és várom, hátha meghallja az, akire az iménti mondat vonatkozik!

Talán humanista kényszerből követte el ezt az 1000 (befejeztekor akár 1500) oldalt, talán abból az elgondolásból, hogy a délvidéki eszmei-irodalmi látókörön keresztül számot kell adni a Délvidékre szorult magyarságunk társadalmi-politikai sorsáról, s gyökerei vizsgálatán keresztül rávilágíthat annak buktatóira és törvényszerűségeire. Ezzel a plasztikus képbe illesztett sorsszerűséggel sokkal hitelesebb jövőképet sikerült adni, mintha csupasz politikai irányváltás-lehetőség mozgatná tollát.

Az irodalmi berkekben ösvényt kereső olvasó (van még ilyen) manapság azt veszi észre, hogy az útmutatásra hívatott kritikusok egyre többet foglalkoznak a tudaton túlival, helyesbíték: az érthetõn túlival. Közben fel sem merül bennük lehetőségként az érthetetlen magyarázása, valamiféle rend kialakítása a meghökkent olvasó előtt, hanem ráduplázva a boncolt szövegre, maguk is elkóborognak az érthetlenség tartományába. Így teszik olvasóidegenné a kritizált művet és önmagukat is. Vajda könyve szerencsére nem ebből a fajtából való. Ő tudatosan háromdimenziós térben kívánja elhelyezni szereplőit, s ezt a teret meg is teremti.

Eszmetörténeti eszközökkel mintegy színpadot terem, ahol szemünk előtt bukdácsolnak a színpad hősei, a vajdasági írók, akik élni igyekeznek, vagy inkább túlélni Čanadanovićnak, Rankovićnak, Majornak és más politikai hatalmasságoknak a hol kulisszák előtti, hol pedig kulisszák mögötti szigorú tekintetét. Pokoli tánc ez a vajdasági szellemi élet színpadán, amelyben a politikusok által táncba kényszerített íróknak semmi esélyük sincs egy kötetlen, szabadabb lépés megtevésére. Súlyos írósorsok sorjáznak előttünk ezen a színpadon. Azt éri a legkegyetlenebb csapás, aki valami véletlen folytán kulcsemberként, netán tehetsége felmutatásával felkerült a színre, és lelkiismereti okokból nem tudott, vagy nem akart megfelelni a hatalmi elvárásoknak. Ezek az írók belső emigrációba kényszerültek, vagy kivándoroltak, ha nem akarták a társadalmi élet peremére kerülve tengetni életüket.

Persze ennek a színpadteremtésnek ára van: olyan párhuzamokba és mélységekbe ránt magával az író bennünket – köznapi olvasókat –, ami lehet aranybánya az irodalom kritikusainak, de nehéz és szo-

katlan talaj az olyan olvasónak, aki a délvidéki írók idézett műveivel felületesebb ismeretségben van. Ára van az említett metódusnak magára az íróra nézve is, ugyanis tökéletes figyelmet és alapos jártasságot igényel a közelmúlt belpolitikai útvesztőiben. Egy téves ítélet a kommunista elit lépéséről ugyanis menthetetlen torzulással járhat az írói arcképek és művek ilyen fajtájú megrajzolásában. Gondoljunk például arra, még ma is milyen nehéz eligazodni a Tito—Ranković—Kardelj-hármas egyensúlybomlásának kérdéseiben, márpedig a tisztánlátás és a helyes megítélés akár itt, akár a tucatnyi más politikai szemléltetváltásban, döntő feltétele az irodalmi visszhang következetes értelmezésének. Nem hiába kerülnek kritikusaink az irodalmi múlt ilyenén beállítottságát. **Aki eszmepolitikai légkörben szeretné mozgatni figuráit, attól olyan értékelő készséget követel a műfaj, aminek csak egyik, legkisebb erénye a bátorság, sokkalta fontosabb követelmény viszont a politikai rálátás tisztasága és hozzáférés az archívumok mélyén lapuló forrásokhoz.**

Mi, olvasók nem tehetünk mást, bízunk Vajda értékeléseiben, annál is inkább, mivel ismert és elismert befolyásolhatatlansága, konok, kun lekenyerezhetlensége. Mindezt nemcsak eddigi írásai igazolják, hanem szigorú ítéletei is a kiszolgáló irodalomtörténettel szemben, ami miatt – mint az az önéletrajzából is kitűnik – már-már az aszkétikus életmód határai közé kényszerült. Mert – mint maga is mondja –, megrogzotten hisz abban, hogy „a mi üresnek, mozdulatlannak látszó életünk tartalmassá, lényegében fejlődővé formálható a benne kimutatható rendellenességek leküzdésével.”

Összességében Vajda irodalomtörténete egy súlyos mondanivalójú, jelentős könyv. Ebben a létükben megrabolt, vagy – sokszor a szó köznapi értelmében – bebörtönzött írók, költők, szellemi munkások keresik a kitörési lehetőséget – szemben a politikával, amely beleavatkozik az alapvető életfeltételekbe. Sikerülhet-e az individuumnak a politikailag (eszmetörténetileg) mindent kontrolláló állammal szemben szabadnak maradni? Tud-e kitalálni mindig valami újat, hogy lerázza magáról az államot, esetleg elterelje magáról a g o n - dolatrendőrség figyelmét? Ezekre a kérdésekre keres megnyugtató, szívet-lelket melengető választ a kötetben Vajda. Érzésem szerint erre még manapság is kevés a remény. Érti ezt írónk nemkülönben, hiszen a távolba, a csak megsejthető jövő felé mutat könyvének címében is.

EGYENES BESZÉD

Vajda Gábor könyvéről

„Amit a jugoszláviai magyar irodalom elmúlt évtizedei – és előtörténete – során kultúraként és irodalomként produkált, és ez semmiképpen sem kevés, csak a kultúra és csak az irodalom mércéi alapján értékelhető” (Bányai János, 1993). Ugyanerről a dologról Vajda Gábor 2007-ben ezt írja: „Szakmai és egyéb előítéletek nélkül kellene górcső alá venni a kultúránkat s a benne létrejött műalkotásokat... A probléma a régebbi s ennek folyományaként a mai értékelés egyoldalúságában van.” Ezek a gondolatok nyilvánvalóan nem csak most, hanem már régóta foglalkoztatják. Erre utal, hogy könyve, mely hosszú ideig készült, ilyen szemléletet tükröz. Benne ugyanis az irodalomtörténet szervesen kapcsolódik az esztétikai áttekintéshez, kiegészítve azt, vagyis az irodalmi alkotásokat esztétikai mozzanatokkal világítja meg.

A Remény a megfélemlítettségben olyan, mint egy regény, hiszen már a szerkezete is regényszerű: előkészítéssel indul, mely izgalmas bonyodalmakkal folytatódik, majd a tetőpont után a megoldás következik. A témák és az idősíkok egymást váltják, úgyhogy a cselekmény több szálon fut epizódokkal élénkítve, végül ezek a szálak összefonódnak. A szereplők értelmiségiek: újságírók, politikusok, pedagógusok, írók, költők, kritikusok, nyelvészek. A cselekményt az ő írásaik, megnyilatkozásaik képezik, jelenítik meg. A könyv tehát az értelmiség, az itteni magyar értelmiség regénye, jobban mondva, esszéregénye. De a regény kiindulópontja mégiscsak egy valóságos cselekmény, egy gonosztett-sorozat, s emiatt akár bűnügyi regényről is beszélhetnénk. Csakhogy nem szokványos, nem detektívtörténet ez. Ugyanis nem a bűntény előzményeit, a bűnözők és a tényleges áldozatok előéletét, lelkivilágát kutatja, bogyozza ki, hanem éppen ellenkezőleg, a bűntett következményeivel foglalkozik, mégpedig egy egész népközösség, az itteni magyarok további életére, lelkivilágára, helyzetére kihatóan. Az eszme- és irodalomtörténet csak keret, melyben a kép megtekinthető.

Azt hiszem, senki sem fog hozzá könnyű szívvel ahhoz, hogy a bírálatot és az értékelést bírálja és értékelje, hogy a véleményt véleményezze, mert ez részint

ugyancsak nehéz feladat, részint kényes dolog. Vajda Gábor bátorságát és eltökéltségét bizonyítja, hogy mégis vállalkozott erre. Ezt vallja: „Azért írok, mert hitem szerint hozzájárulhatok értelmiségünk időszerű emberi feladataira való ráeszméléséhez.” Az értelmiségiek szerepét tehát kiemelten fontosnak tartja. Ezért ír róluk.

Az értelmiség hangadói a háborút követő időszakban párttagok voltak, mert a hatalom előrelátóan maga mellé állította őket, s ily módon szinte családi viszonyba kerültek egymással. Egy párttagsággal rendelkező magyar pedagógus pl. sokkal szívesebben állt szóba és barátkozott egy ugyanolyan kötődésű délszláv pedagógussal, sőt tisztviselővel, vagy akár egyéb alkalmazottal is, még ha az nem tudott egy szót sem magyarul, mint egy másik magyar pedagógussal, ha az pártonkívüli volt. A testvériség – egység szelleme így elsősorban a párton belül dívott. Sajnálatos mulasztás, hogy sem az újságírók, sem az írók nem tették szóvá ezt a rendellenes állapotot.

A szerző rengeteg újságcikk és irodalmi szöveg átanulmányozása után következtetéseit tömören, magvasan összegzi, azaz a már eleve tudott, ismert tényállás kérdéseire idézetek bizonyító anyagával válaszol. A kérdés pedig, melyre választ keresett, valójában az: **mi okozta „művelődési és vele együtt egész életünk” lerongyolódását, mai siralmas állapotát? Tehetséghiány? Nem. Hanyagság? Az sem. Hanem valami más. Erről a másról szerezhet tudomást az, aki Vajda könyvét figyelmesen tanulmányozza, s miközben gondolatban vitatkozik a szerzővel vagy helyesel, újabb gondolata támad, és önkéntelenül kiegészíti az olvasottakat. A valóságállapításon túl ez mindenképpen érdeme a könyvnek, mint ahogy minden jó olvasmánynak is.**

Közelmúltunkat ugyanis sok félreértés, ködösítés, hazugság teszi zavarossá. Tisztázásának, úgy tetszik, elérkezett az ideje. Hiszen köztünk sokan vannak olyanok, akik a múlt írott és íratlan szabályait még ma is kötelezőnek vagy legalábbis követendőnek tartják. Ezeknek a meggyőzése az ellenkezőjéről majdnem lehetetlen. Túlságosan sok volt a megfélemlítettségből, a kötöttségből és kötődésből, s vajmi kevés a szabadságból, hogy egyhamar lényegi változásra kerülhetne sor. „Nemcsak a politikusok szoktak opportunisták (meg-

alkuvók – H. Z.) lenni, a nép is azzá lesz mindig, ha csak így tud élni” (Veres Péter). Vajda Gábor azonban bizakodó ember. Mert ha nem az lenne, meg sem írta volna ezt a könyvet: „Megrögzötten hiszek benne, hogy a mi üresnek, mozdulatlanak látszó életünk tartalmassá, lényegében fejlődővé formálható a benne kimutatható rendellenességek leküzdésével.”

Vajda a könyv bevezetőjében leszögezi, hogy módszere, reméli, megóvja a szélsőségektől: „először is megérteni, egymással összefüggésbe hozni igyekeztem a jelenségeket, a rejtett tartalmakat tudatosítva...” Egyik legnagyobb értéke ez a könyvnek.

Mint a legtöbb jó regényben, itt is először a mellékszereplőkkel ismerkedünk meg, ezek pedig az újságírók. Lehet, hogy sokan nem osztják ezt a véleményt. A szerző, pl. úgy rémlik, az újságírók cikkeinek túlzott jelentőséget tulajdonít. Ezzel a mai helyzetet vetíti vissza a háború utáni időszakra, amikor újságot még igen kevesen olvastak, rádiója pedig alig volt valakinek, hogy a tévéről ne is beszéljünk. A magyarság helyzetét más határozta meg – az, amiről egy helyütt maga a szerző is szól az etnikai tisztogatással kapcsolatban: „jórészt nemzetközi okok miatt néhány hónap múlva le kellett állítani.” Nyilván ugyanezért kellett elállni a kitelepítéstől is. Mindamellett az újságírók felelőssége és „érdeme” kétségtelen. A szerző négyüket sorolja föl név szerint. Ezek: Kek Zsigmond, Gál László, Majtényi Mihály és Lévy Endre. Kek Zsigmond sorsának alakulását rokonszenvvel kísérjük. Egy őszinte ember a sok kettős arculatú színjátészó közt. Elkötelezett baloldalisága, mozgalmi múltja, s mindaz, amit az elnyomottakért, a szegényekért tett, meg a népi írókkal való kapcsolatai – csak elismerést érdemel. Hiszékenysége azonban, noha kiemelkedően magas képzettségű ember, gyermeteg lelkiületről tanúskodik. Nem csoda, hogy éppen őt mellőzik, hurcolják és büntetik meg az elvbarátai. Tragikus sors tehát az övé, akire emlékezni kell. Kiszabadulása után majd azzal vezekel, hogy a nyelvművelésben jeleskedik. Olyan feladat ez, mely felőrli maradék erejét is. A másik három újságíró pedig irodalmi munkássággal kárpótolja magát csalódásaiért, jórészt hátat fordítva a napi cikkezésnek. Igazi vétkük nem az volt, amit leírtak, hirdettek, hanem az, amiről hallgattak, noha, mint ahogy Vajda föltételezi: „a szerkesztőségbe érkezett névtelen levelekből aligha maradhattak ki a magyarirításról szóló megrázó hírek.”

Ezt a mulasztásukat lehet kiszolgáltatottsággal vagy egyébbel megokolni, de ez alig változtat a tényen, hogy „Nemcsak a gonosz szavak ölnek, ölnek az elmulasztott jó szavak is... A félelem az emberiség legnagyobb ellensége.” (Wass Albert) Márpedig a halálosan megbezett és megfélemlített bennszülött magyarságnak éppen akkor nagy szüksége lett volna a tisztánlátás-

ra és a jó szavakra, hogy szorongása csökkenjen, oldódjon, helyett cserbenhagyták, hazudoztak neki és ostorozták, korholták. A betegséget, a bajt nem kár-hoztatni, hanem orvosolni kell.

Tizenkét éves voltam akkor, 1944 őszén. Régen történt, de még most is jól emlékszem arra a jelenetre, mely a községháza előtti téren zajlott le. Hárman csatangoltunk a faluban, és gyűjtöttük a földön heverő töltényeket és töltényhüvelyeket. Két ember vitatkozott egymással. Az egyik olyan húsz év körüli falubeli volt, hajadonfótt állt hevesen gesztikulálva egy nálánál jó tíz évvel idősebb csillagos sapkájú, katonazubbonyos ismeretlen előtt. Akkor még nem sokat tudtam szerbül, de annyit megértettem a szóváltásból, hogy a fiatalabb ezt ismételte: - Még több kellene! – Elég volt ennyi, mondta határozottan az idősebbik. Nyilván a hatvan valahány kivégzett magyarról volt szó köztük és a még élőkről. Ekkor a falubeli meglátta kezünkben a töltényeket. Gondolkozott egy ideig, aztán befordult a községháza kapuján. Mi pedig eszeveszetten iszkoltunk hazafelé.

A Biblia személyes bosszút, a büntetést arányos büntetést említ: fogat fogért, szemet szemért. De itt most a legtöbb esetben nem ez történt. „A személyes bosszú ősi és természetes tulajdonság, de csak azok ellen irányul, akiknek ezzel a bosszúval személy szerint tartozunk. Másokon bosszulni meg azt, amit egyvalaki esetleg ellenünk vétett, nemcsak gyávaság, de természetellenes is.” (Wass Albert) Nem bosszú volt tehát az, ami akkor történt, még csak nem is vérbosszú, hanem népiirtás, etnikai tisztogatás.

A lényegre tapint rá Vajda ezzel a mondatával: „Ha a Vajdaság etnikai homogenizálása nem sikerült is, az alá- illetve fölérendelt viszony – a következő fél évszázadra vonatkozóan – állandósulhatott.”

Az ide telepített montenegróiak és boszniai szerbek hamar fölismerték ezt, és szívvel-lélekkel támogatták az új rendszert, mely így természetesen az ő javukat is szolgálta. Jórészt harcosként, vagy harcosává válva (ehhez csak az kellett, hogy két tanú bizonyítsa harcos múltjukat), kiemelt elbánásban részesültek az élet minden területén: tisztségek betöltése, ingyenes iskoláztatás kollégiumi elhelyezéssel, különféle juttatások, pótlékok, nagy nyugdíj, földet kaptak, házat vagy lakást stb. Nem csoda, hogy zömmel beléptek a pártba. Vajda érdekes epizódként említi, hogy az ötvenes évek második felében „egy labdarúgótornán Verbászon a magyarok a törökökkel kerültek szembe, s a montenegrói közönség a törököknek szurkolt. Annak a nemzetnek, mely évszázadokon át sötétségben tartotta a szerbiséget.” Ezen nincs mit csodálkozni. A délszlávok ugyanis jól tudják, hogy az ún. török hódításoknak köszönhetően terjeszkedhettek nyugati és északi irány-

ban. A törököknek szurkolni tehát – mégpedig szívből – számukra természetes dolog, kivált, ha az ellenfél még magyar is...

Ebben az időben nem maradt olyan magyarok lakta helység, ahová nem telepítettek volna délszláv családokat. Nem nehéz elképzelni, micsoda kavarodást okozott ez. Azt tartják, hogy a pokolban is lehet boldog az ember, ha együtt lehet azzal, akit szeret, de mi van akkor, ha olyanokkal kell együtt élnie, akiket nem szeret, és akik őt sem szeretik? Lehet-e akkor boldog akár a paradicsomban is? Aligha. A lakosság tájunkon mindenütt vegyes összetételűvé vált, így a gyakorlatban, a valóságban egymástól jól elkülöníthető négy csoportra (vagy ha így jobban tetszik: osztályra) tagolódott, jöllehet a fennen hangoztatott testvériség – egység volt a fő jelszó. Az elsőbe tartoztak természetesen a délszláv párttagok, élükön a harcosokkal, a telepésekkel, a másodikba a pártonkívüli délszlávok, még akkor is, ha nyíltan királypártinak vallották magukat, a harmadik csoportot a magyar párttagok alkották (ők mindent elkövettek, hogy az első csoportbeliekkel bratyizzanak, persze azok kényszeredetten, jól átgondolt érdekből tűrték ezt), a negyedik csoportbeliek pedig a pártonkívüli magyarok voltak, főleg a magán földművesek a magyar népesség nagy többségeként. Az ő sivár, reménytelen helyzetük természetesen hatással volt az egész itteni magyarságra. Őket senki sem képviselte, értük senki sem emelt szót ott, ahol a döntéseket hozták. Kiszolgáltatottságuk így teljessé vált. Minden rendelkezés leginkább őket sújtotta: a földreform, az alacsonyan tartott terményárak, a malmok leszerelése és elszállítása, a közlegelők földszántása (ezzel szinte lehetetlenné vált a jószág-tartás, mely a megélhetés legfőbb forrása volt – lásd a bölénycsordák kiirtását Amerikában), iskolák összevonása stb. Nem csoda, hogy elsovadt a tananyag, a magyarság erőtartáléka, és az egykezés még nagyobb méreteket öltött, mint azelőtt. Ebből a négy csoportból egyedül csak a magyar párttagok nem voltak tisztában valós helyzetükkel. Eltöltötte őket a viszonylagos jólétük és biztonságuk érzése, miközben arra törekedtek, hogy elhatárolódjanak a magyar népesség többségétől, mely így **tényleges vezetőik nélkül maradt.** Pedig nyilvánvaló, hogy nélkülük sohasem kerülhetek volna arra a helyre, ahol voltak. Nem igazán egyéni kiválóságuk miatt lett belőlük képviselő s imitt-amott (gyakran csak névleges) tisztségviselő, hanem azok miatt, akiket képviselniük, és ügyes-bajos dolgaikat intézniük kellett volna. Csapdahelyzet ez a javából, mely a hatalom változása után egyre nyilvánvalóbbá válik.

A pedagógusok szerepe sokkal jelentősebbnek látszik az újságírókénál. Vajda ugyanis helyesen állapítja meg, hogy a napi politika és a tankönyvek által okozott tudatmérgezés mindinkább érezte a hatását. A pedagógusok jó vagy rossz hatása ugyanis magatartásukkal és az élő beszéd segítségével közvetlenül érvényesül, és akkor, amikor a fiatalok még a legfogékonyabbak az új dolgok befogadására. Ezért van az, hogy a legtöbb felnőtt első tanítójára jobban emlékszik, mint bárki másra, és nem azért, mintha az illető pedagógus különös adottságokkal, képességgel és képzettséggel megáldott lett volna. A szülői értekezletek és családlátogatások viszont alkalmat nyújtanak a közvetett befolyásolásra. Ha tehát a fiatalok vagy a fiatalokból lett felnőttek közt rendellenesség mutatkozik, azért nagy mértékben a pedagógusok a felelősek. S ez alól nincs kivétel még akkor sem, ha a tantervet és a tankönyveket nem ők állították össze. Mert az órán minden pedagógus azt teheti, amit a szíve sugall.

Vajda ezt írja a magyarokat ért újabb megpróbáltatásról: „a testvériség-egység jelszavával indokolva a magyar iskolák megszüntetésével ún. területi iskolák alakultak ki.” Nemcsak a testvériség-egység jelszavával indokolták ezt az erőszakos és természetellenes összevonást, hanem –ravaszul – anyagi, pénzügyi okokkal és azzal is, hogy így a gyerekek könnyebben elsajátíthatják egymás nyelvét. A magyar pedagógusok – egy-két kivételtől eltekintve – ez ellen nem tiltakoztak. Sőt voltak olyanok, akik lelkesen támogatták az új elképzelést. Vajda helyesen állapítja meg: „A hatását valamilyen módon mindig éreztető szerb nacionalizmus is befolyásolta a tanítókat és tanáraikat túlzott alkalmazkodásuk kialakításában.” De ehhez hozzátehetünk egy kérdést: Vajon volt-e ezeknek a pedagógusoknak nemzettudatuk? Aligha. Betű szerint tartották magukat ahhoz, amit a tanterv a jugoszláv hazafiságra való nevelésről előírt. **Pedig a nemzettudat „akárcsak egy szellemi mentőöv, gondoskodik arról, hogy el ne merüljünk a népek tengerében. Több mint a nyelv, mert a nyelv csak addig tartja meg magyarnak az egyént, amíg népi csoportján belül él. Több mint ismeret, tudás, kultúra, mert mindezek haszontalanokká válnak a nagy megpróbáltatások idején, s lefoszlanak az emberről, akár a festék.”** (Wass Albert) Nincs ugyan pontos kimutatás róla, de valószínű, hogy a tantestület jórészt párttagokból állott mindenütt. A pedagógusok százalékaránya mindenestre nagyobb lehetett, mint bármely más civil foglalkozásúaknál.

Az anyanyelv, a kétnyelvűség, az államnyelv kérdéséhez már igen sokan hozzászóltak. A nevek felsorolása helyett ismét csak egy kérdés merül föl az emberben. Lehetséges-e, hogy a szerb nyelv elsajátítását a hatalom valójában nem is óhajtotta? A válasz: legalábbis tömeges elsajátítását nem, hiszen maga a né-

pirtás, a kitelepítés gondolata is arra utal, hogy szeretett volna megszabadulni a magyar népességtől. Nehéz elképzelni, hogy később a magyarokról alkotott vélemény megváltozott volna. Ezért nem jelenhettek meg évtizedekig használható (összehasonlító) magyar-szerb nyelvkönyvek. A szerbet vagy tankönyv nélkül vagy szerbek számára készült tankönyvből tanulhatták a magyar diákok – jórészt szerb, a jobbik esetben magyar pedagógus irányításával. Később pedig olyan szerb nyelvkönyvet adtak ki, melynek a szerkesztője szerb pedagógus volt. Ennek a mintájára aztán a szerbeknek szánt magyar nyelvkönyvet viszont magyar pedagógus állította össze, ahelyett, hogy fordítva történt volna. A korszerűnek mondott nyelvkönyvek csak felnőttek számára használhatók – igen korlátozott mértékben.

A növény- és állatvilág számára mindegy, hogy ki milyen nyelven beszél, de az embernek nem mindegy, és mi emberek vagyunk, nem pedig – Wass Albert szavaival élve – „ember formájú tetvek”. Az anyanyelv, a magyar iskolák és a magyar pedagógusképzés ügye elsősorban az értelmiségre tartozik. Délszláv szomszédaink nyelvét viszont érdemes mindannyiunknak elsajátítanunk, mégpedig a saját érdekünkben. Tessék megkönnyíteni ezt az elsajátítást! Éspedig nem azért, hogy a dörgölődést megkönnyítsük, és elősegítsük a beolvadást, a vegyes házassodást, hanem éppen ellenkezőleg: annak érdekében, hogy ezeket a csapdahelyzeteket hatékonyabban elkerülhessük – a csalóka kísértések elhárításának az eszközével, a nyelvismerttel. Kutyaharapást kutyaszőrével – tanácsolja ugyanis a népi bölcsesség. Hiszen ami különös, titokzatos és távoli, az mindig jobban vonzza az embert, mint az ismert, mindennapi dolog.

Ezek a sorozatos csapások: a megfélemlítés, a háttérbe, peremre szorítottság, az elszegényedés, a kiszolgáltatottság érzése oda vezetett, hogy a magyar népességben a szorongás állandósult. Vajda tartalmatlan életről és rendellenességről beszél. Lehet, hogy ennél még sötétebb a kép. A hatalom szigorúan ellenőrizte pártkatonái és besúgóí által a szellemi élet minden területét, még a színjátszást és a nyelvművelést is. Tartott tőle, hogy az eből szerzett hatalom eből vész..

A művészet, az irodalom a szellemi életnek az a területe, ahol megnyugvást találhat, és ahonnan reményt meríthet a zaklatott lélek. A művészt, az író, költőt ugyanis nem lehet kordában tartani, kezét gúzsba kötni, mint az újságírókét és a pedagógusokét: akárhogy szorítják, kicsúszik a legkeményebb marokból is, és ki mondja az igazat, ha másképp nem, hát madárnyelven, de olyan madárnyelven, mely az odafigyelők számára érthetővé válik. Ez még olykor javára is szolgál a műnek, mert szabadjára engedi a képzeletet, és a művészi megformálásban is segít. Persze azért az írónak sem

volt könnyű dolga a parancsuralom idején, habár Kek Zsigmond sorsában nem kellett osztozniuk. Még azt is megengedhették maguknak, hogy egymással civakodjanak. Vajda Gábor az egyenes beszéd híve ugyan, de érti a madárnyelvet is. Így válhatott a nehéz idők irodalmi műveinek avatott tolmácsolójává. Mivel sem jobb- sem baloldali kötődése nincs, de talajtalan „általános ember” sem, sikeresen elkerülhette az egyoldalú megközelítést, a kizárólagosságot, a kirekesztést, és csak az értékekre figyelhetett. Ezt több műben is megtalálta és fölmutatta, nem kerülve el az írói magatartás egyéb formáit sem.

Az értékes irodalmi mű maradandó alkotás. „Na mucise poznaju junaci”- mondja Njegoš, a jeles délszláv költő. Így igaz: a bajban mutatkozik meg, ki a legény a gáton. A délszlávok felnőttebbek, tapasztaltabbak, edzettebbek nálunk. Érdemes tőlük egyet-mást ellesni, elsajátítani. Egyes íróink jól tették ezt. Jól tették, ha azután az itteni magyarságról és hozzájuk szóltak, azaz ha elsősorban az ő érdekeiket, szempontjukat tartották szemük előtt. Sajnos ilyenek csak igen kevesen voltak – olyanok, akik hallgattak volna Ady intelmére: „Mégis és újra: föl a szívvel Mi véres szívünkért, Mi kínunkért, mi bánatunkért, Mi szegény meggyötört hitünkért...” Mint minden embernek, Vajdának is vannak rokonszenves és kevésbé rokonszenves ismerősei. Ezek az ismerősök az ő esetében az írók, költők, kritikusok. Ők a könyv főszereplői még akkor is, ha az életben többnyire csak mellékszereplők. Többek közt ezt vallja bevezetőjében: „a meg nem alkudott Herceg János mutatott követhető példát számomra.” És ezt: „a mű annál hitelesebb, minél teljesebb (egyéni, valami képpen szerves és rétegezett), katarikus hatású, s ezáltal cselekvésre ösztönző, de legalábbis termékeny gondolkodásra készítő alkotói világképet, értékegyüttest fejez ki.” Egy másik helyen alapeszméjét, fölfogását egy kérdő mondatba sűríti: „Belátja-e az író, miszerint az anyagelvű művelődés rohamos elsekélyesedésekor az irodalom megismerő szempontja van olyan fontos, mint az újat teremtő? Vagyis az írónak történészsé is kell adaptálnia...” Ezeknek a szempontoknak a figyelembe vételével válnak még érthetőbbé Vajda fejtegetései, kritikái. Könyve olvastán az ember hajlamossá válik arra, hogy korábbi véleményét némiképp módosítsa. Herceg

Jánosról azelőtt nem gondoltam, hogy jelentős író. Elbeszéléseit viszolyogva olvastam, regényeit sehogya. Elriasztott a régies mondatszerkesztése, a hosszadalmas, vontatott előadásmódja és hőseinek idegenszerűsége. Tévedtem. Herceg János megérdemli, hogy sajátos, karakán egyéniségének elismeréssel adózzunk, és műveit figyelmesebben olvassuk – és nem csak azért, mert egykori heves bírálói később tisztelőivé

váltak. Ugyanez a helyzet Fehér Ferencsel is. Vajda helyesen járt el, hogy velük kiemelten foglalkozik.

Ma sokan, főleg a fiatalabb irodalomrajongók a fölkapott külföldi írókon kívül leginkább az ún. Symposium-nemzedék tagjaihoz vonzódnak, és csak az ő műveiket tartják értékesnek. Vajda – szerencsére – nem tartozik közéjük. Elismeri ugyan a symposionisták érdemeit, értékeit, de nem rajong értük. Néhol még érdeesebben is fogalmaz, mint azok idősebb írótsáik műveiről szólva. Elemzéseit nem annyira vitatni, mint inkább helyeselni lehet.

Ami vers és próza közvetlenül a háború után keletkezett az ún. szocializmus szellemében, eszmétörténeti szempontból jelentős, mert híven kifejezi az akkori politikai helyzetet és a legtöbb szerző gyermeteg hitét, hogy új, jobb, igazságosabb világ jön, mint amilyen a régi volt. Tehát, úgy rémlik, Vajdának a „gúzsba kötött irodalom”-ról vallott nézetét csak egy-két íróra vonatkoztathatjuk, hiszen ő maga is megállapítja, pl. Gál Lászlóról, hogy „a partizánoknak, Titónak és a szlávoknak szóló hálálkodásai a szívéből fakadtak”, és verses örömrólatáról beszél. „Ugyanakkor a vesztes nemzet (a magyar – H. Z.) hibáinak egyoldalú sorolásában és a magyar népi törekvések lejáratása”-ban jeleskedik, s mindezt azzal tetézi, hogy a népi írókról sötét képet fest. Ez pedig nem egyéb, mint „a magyarság lényé iránti gyűlölet nyílt kifejezése.” Viszont Vajda elismeri, hogy a mélyből fakadó őszinteség teszi értékessé Gál László Dal a szegény halászlóról c. verseskötetének (1959) számos darabját.” Gált 1948-ban, Majtényt 1949-ben kitüntette a Szerbiai Írószövetség. Majtényiről többek közt ezt olvashatjuk: „Egy rejtetten szkeptikus, anekdotikusan realista írói gyakorlatot kellett a kommunista napi politika, majd a szocialista realizmus igényeinek megfelelően kialakítania.” Azt hiszem, ehhez nem volt szükség nagy erőfeszítésre. Vajda egy életrajzi adatot is említ: „A véletlenül múlt, hogy a vérbosszú idején helyette a szintén irodalmár Tímár Ferencet végezték ki a partizánok.” Nem hiszem, hogy ez a véletlenül múlt, hiszen Majtényt röviddel azután Újvidékre irányította a hatalom, a Szabad Vajdaság szerkesztőségébe, tehát megbíztak benne. Meg is bízhattak. Vajda véleménye szerint A száműzött Majtényi alkotói hatyúdala, s egyben a legteljesebb műalkotás, melyet a negyed évszázad alatt produkálhatott. „Valomás ez a mű a szerzője kiszolgáltatottságáról, arról, hogy mint alkotó miért csupán részben valósíthatta meg önmagát.” Úgy rémlik, másról is szól ez a mű. Arról, hogy Majtényi Ovidiuszhoz hasonlóan elhagyatottnak, idegennek érezte magát az idegen környezetben, noha ismerte környezete nyelvét és szokásait. „Majtényi Mihály első díjas művének... – az ókorból merített téma dacára – a korszerűségét emeli ki a kritika. Arról szinte semmit sem mond, vajon miért lehet fontos a ju-

goszláviai magyar olvasó számára.” Nem is mondhat, mert a magyar olvasónak maga a száműzetés és Ovidius sorsa érdektelen. Majtényi írásaival, rádióbeli szereplésével majd hétről hétre találkozhat az itteni magyar újságolvasó és rádióhallgató. Mint ahogy Gál László Magyarzó Pistikéjével is a Magyar Szóban, és derülhet a jókat mondáson meg az idétlen helyesíráson. Talán ez az „eredeti” írásgyakorlat is hatott sok értelmiségi – köztük jó néhány pedagógus – „helyesírására”.

A harmadik nagy tekintélyű és nagy hatású személyiség, akinek szintén nem kellett a kezét gúzsba kötni, **Sinkó Ervin** volt. Neki kivált a symposionisták köszönhetnek sokat. Valószínűleg mindmáig a mesterrüknek tekintik ezt a világlátott író-forradalmárt. Vajda értékelése róla: „Világirodalmi kultúrájának fedezetével bizonygatta a tanulmányaiban, hogy az irodalom egyéni önkifejezés, valamiképpen líra, emellett pedig realizmus, sajátos formájú történetírás.” Sinkó Ervin délszláv kötődés és ellenszenve sok minden iránt, ami magyar, kivéve a magyar nyelvet, hasonló színezetű, mint **Gál Lászlóé**. Nemhiába őt tartja alkalmasnak a hatalom arra, hogy az újonnan alakult Magyar Tanszék vezetője legyen. Keze alól majd egész sereg olyan magyartanárról és könyvtárosról kerül ki, aki az ő szellemiségét viszi tovább és terjeszti – mindannyiunk nagy öröme.

Merőben más alkatú író **Herceg János**. Mindenhez van szava, ami a magyar művelődés hatáskörébe tartozik. Érdemben és nyíltan szól hozzá a nyelvművelés, a magyar nyelvhasználat kérdéséhez is. „Herceg még az alkalmazkodásban is ellenzéki”- írja róla Vajda. „Közhöly és tehetetlenség – ebben a két fogalomban sűrűsödik az, amit Herceg a vajdasági magyarokról többnyire úgy mond el, hogy mellőzi a helyi színeket. A művészileg legértékesebb szövegei alig őriznek helyi jellegzetességet... Azt szeretné megértetni az újabb nemzedékkel (s talán önmagával is), hogy a magyarság a kényszerhelyzetében lett túlzottan alkalmazkodó, szolgálalkú.” Derék hozzáállás ez a valósághoz. Vajda érdeme, hogy erre rávilágított.

Rokonszenvét nem titkolja **Fehér Ferenc** iránt sem: „a saját tapasztalatának megfelelően tisztában volt vele, hogy a vajdasági magyarság megújulása pusztán perspektívtalan látszat... Az Övig a földbe ásva c. verseskötetének (1959) darabjai annak az érzékeny embernek a belső drámáját vetítik elénk, aki természet-szerűleg vállalja ugyan életének új színterét, a várost..., de nem tud, s nem is akar megbarátkozni vele... az ő szenvedésre való hajlandósága szerencsésen találkozott a bácskai magyar parasztság kiszolgáltatottságának tényével, s ennek eredményeként születhettek időtlenül jelentős versek a költő tolla nyomán.” Fehér Ferenc hűsége ma is példamutató.

Burány Nándor szintén az itteni magyarság szemzőgéből látja és láttatja a világot. Vajda helyesen állapítja meg: „Habár Burány Nándor regényei olykor közel vannak a dokumentumhoz, a riporthoz és a szociográfiai vizsgálathoz, regényekként is jelentősek. Mindenesetre nagyobb publicitást érdemeltek volna, mint amilyenben részesültek.” Talán a „viszonylagos hűvös fogadtatásnak” az volt az oka, hogy Burány regényei a vidéki magyarokról szólnak, méghozzá együttérzéssel és mégis tárgyilagosan. Ez önmagában vidékiességet (provinciálismust) jelentett az akkori hangadó kritikusok számára. A vidéki magyarokról ugyanis abban az időben csak úgy volt ildomos megemlékezni, ahogy azt Bosnyák István tette: elmarasztalóan, hűvösen, rosszmájúan. Vajda véleménye szerint az Összeroppanás a riport és a lélektani realista regény módszerével íródott, és a meglepetés erejével hatott. Talán inkább arról van szó, hogy Burány már fiatalon Joyce hatása alá került, és a belső monológ erőltetésével a cselekmény: egy lelkiismeretes ember drámája nem vált ki akkora katarzist, mint kellene. Bori Imre segíthetett volna a helyzeten, de pedagógusként, akadémikusként és környezetétől túlságosan meg volt kötve a keze.

Burány Nándor és Deák Ferenc még szolgálhat meg-
lepetéssel.

Az ún. Symposion-nemzedék színre lépésével eljutunk a tetőponthoz: az összecsapáshoz, melyet adáz dühvel és válogatott eszközökkel vív egymással a kényszerpályán lavírozó két tábor: a fiatalok és az idősebbek irodalmi tábor. Nehéz megérteni, hogy kerülhetett sor erre. Ma már világos, hogy ennek maga az irodalom látta kárát. Az igen tehetséges fiatalok ugyanis haszontalanságra pazarolták erejüket, az idősebbek pedig amúgy is szűkös idejükből vett el a csatározás sokat. Keletkezett ugyan értékes mű, de nem annyi, amennyi keletkezhetett volna, és nem olyan, amilyennek kellett volna. Jellegzetes példája ennek a vesztésnek **Brasnyó István**, a nyelvművész – nyelvbűvésszé válva. Ahelyett, hogy megírta volna a maga élet-es regényét, stílus-paródiákkal kísérletezett.

A másik vesztés a Száz panasz költőjét érinti. Fehér Kálmán sok jó verset írt ugyan, de egyéb dolgával kétségbe vonja őszinteségét. Wass Albert egyik regényhőisével mondatja ezt: „furcsa állat az ember! Nem aszerint cselekszik, ahogy az igazságot megállapította, hanem aszerint állapítja meg az igazságot, ahogyan cselekedett.” Tévtűt itt is, ott is.

Az ún. Symposion-nemzedék íróinak, költőinek és kritikusainak a műveit Vajda behatóan, szakszerűen elemzi. Hozzászólni ehhez aligha volna célszerű: „A

symposionisták az első években inkább a tagadásaikról, a botrányaikról voltak ismertek... kezdetben B. Szabó György, később Sinkó Ervin hatására a vidékiességet vették célba... arisztokratikus és sznob jellegű, kaszt-szerű kultúra mellett kardoskodtak.”

Vajda egyik fejezetének ezt a címet adta: „Sógorkomaság a Forum háza táján.” Találó cím. Újvidéket ugyan szerb Athénnek szokás nevezni, de azt hiszem, inkább a szerb Bécs elnevezés illik rá. Ez a Duna menti tartományi főváros ugyanis, néhány kivételtől eltekintve a délvidéki labancok és álmagyarok gyülekező helye, központja. Itt székel minden fontosabb magyar intézmény: az Újvidéki Rádió, a Magyar Tanszék, a Forum Lap és Könyvkiadó Vállalat és Nyomda, a Magyar Szó és egyéb magyar nyelvű lapok és folyóiratok szerkesztősége. A Forum-házban találkoznak egymással a politikusok, újságírók, egyetemi tanárok, irodalmárok és más művészek. Összeköti őket az érdekazonosság, érdekszövetség és a hatalom névleges birtoklásának a tudata. A vidéki magyarság ügyes-bajos dolga nem érdekli, vagy legalábbis úgy tesznek, mintha nem érdekelné őket. Nincs kizárva, hogy éppen ennek köszönhetően foglalhatják el azt a helyet, amelyet elfoglaltak. Pedig valójában a vidéktől, a megvetett sáros, poros, disznóólas vidéktől (provinciától) függenek. Ha ugyanis nem létezne a vidéki tömbmagyarság, Forum sem létezne, Magyar Tanszék sem, Új Symposion sem stb.

Mindent összevetve a Remény a megfélemlítettségben vádirat az elnyomók, a megfélemlítők és kiszolgálóik ellen. Ugyanakkor a szerző sikeresen végezte el a Délvidéken keletkezett magyar irodalmi alkotások ártértékelését is. Egyik méltatásában többek közt ezt olvashatjuk: „Herceg regénye (az Ég és föld c. – H. Z.) egyike a legértékesebb írásműveknek, melyeket valaha is írtak a Délvidéken.” Az ő művére viszont – Illyés Gyulától kölcsönözve a szófordulatot – némi gyanakvással nézhetünk: vajon nem a legjobb magyarul írt könyv-e ez, mely valaha is tájunkon megjelent?

Drávaszög-ciklus (1991–93)

1991 decemberében, immár két hónapja Jugoszláviából jött menedékesként elkeseredettségemben rajzolgatni kezdtem Baranya témájára. Akkor már tombolt a háború Dél-Baranyában és az egész Drávavidéken, a Drávaszögben, ahol a 22-23 000 horvátországi magyarnak mintegy hatvan százaléka tömbben élt.

Immár jövátelhetetlen bűntények, öldöklések, fosztogatások és erőszakoskodások színtere lett a valamikori békés vidék. A vérengző csetnikek pontos stratégiával rendelkeztek, az ottani szerb lakosság egy részét is bevonták az akcióikba. Cinkostársaik voltak mindenütt. A hadsereg asszisztált, ahol kellett, fegyverrel is segítette őket. A vajdasági magyar tartalékosokat mozgósították, nagy részüket erőszakkal vagy fenyegetésekkel. Aki a behívónak semmi szín alatt nem akart eleget tenni, elbujdosott, külföldre menekült. Közöttük volt sok szerb fiatal is.

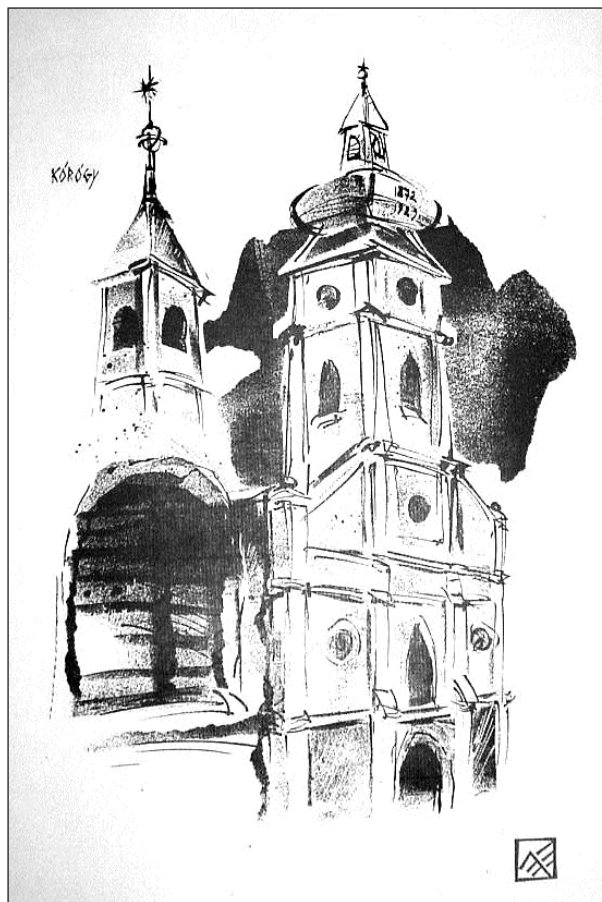
Voltak, akik a behívócédulát meg se várták...

A 93-as adatok szerint a 13 000 drávavidéki magyarnak mintegy kétharmada, 8500 fő elmenekült. Helyükre becslések szerint ezek után 30-35 000, zömmel horvátországi szerbet telepítettek.

Majdnem két teljes évig dolgozgattam a témán, s végül 1993 októberében 60 darab fekete-fehér grafikával beállítottam egy pesti szitanyomó üzembe, és sokszorosítottam őket kis példányszámban. Az elkészült szitanyomatokból tizenkét mappát köttem.

12 x 60 grafika. Ez volt az én hozzászólásom a háborúhoz.

NÉHÁNY RAJZ LEÍRÁSA

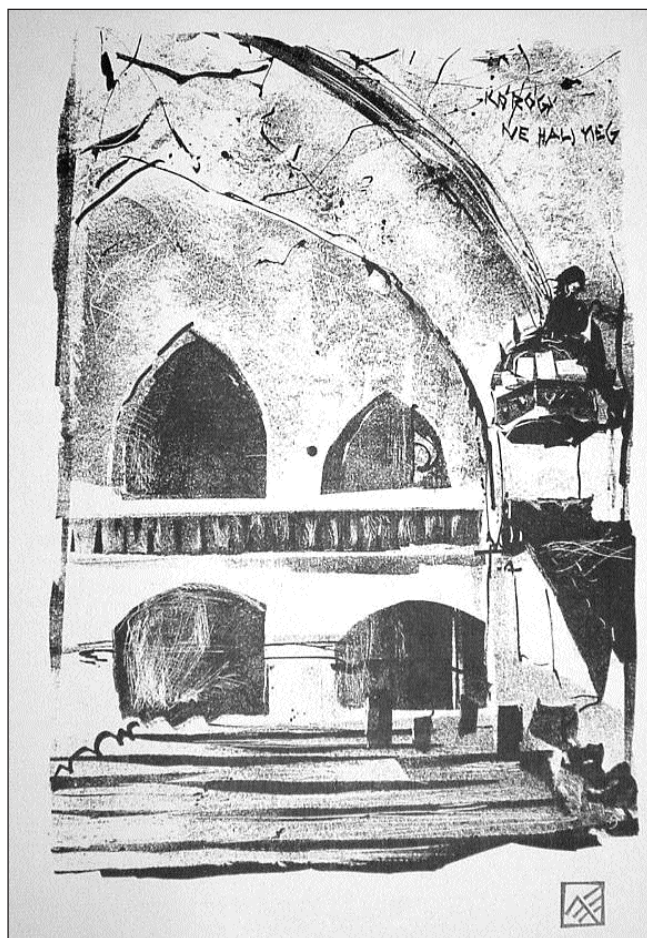

A kórógyi templom

Kórógy Szlavóniában van... Vagy volt. Nem tudom. A templom és a falu házai ma romokban hevernek. A 900 magyarból tucatnyi magatehetetlen öreg maradt, halovány lámpásai az elmúlásnak.

Temploma barokk stílusú, kupolás, egytornyú, az átlagosnál valamivel kisebb lehetett. A falu lakossága azonban református volt. A tizenhatodik században a reformáció a vidéken oly erős volt, hogy következményként a katolikus templombelső kiképzését alakították át a reformáció szellemében. Két évszámot is írtak a torony kupolájára. 1872 és 1929.

A templom felújításának évei. Vajon lesz e még, aki újjá emeli halódó poraiból?

Kórógy, ne halj meg

A közelmúltig a beszélt nyelv a 16-17-ik századi nyelvi állapotokat őrizte meg. A templomban a közelmúltig még a Károli-féle Bibliát használták, és Szenczi Molnár Albert zsoltárfordítását. „Nyelvében él a Nemzet...” Megdöbbenő (és félelmetes) volt hallani, hogy a csetnikek itt úgy gyilkoltak, hogy kést szúrtak lefogott áldozataik torkába. Talán így akarták a beszélt nyelvet örökre elnémítani.

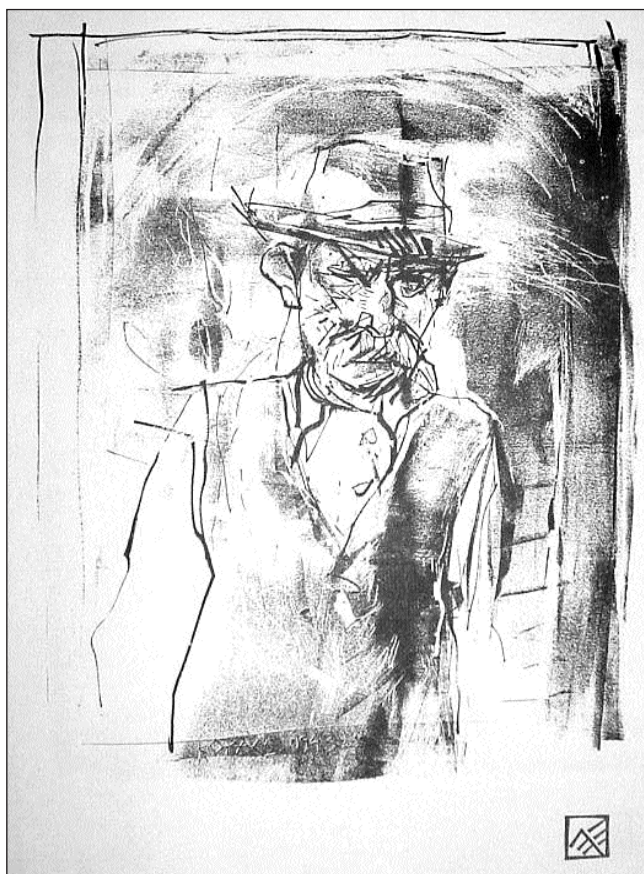
Kórógy neve a 13. századi okiratokban jelenik meg először, ősrégi, avar vagy besenyő maradványnak mondják.

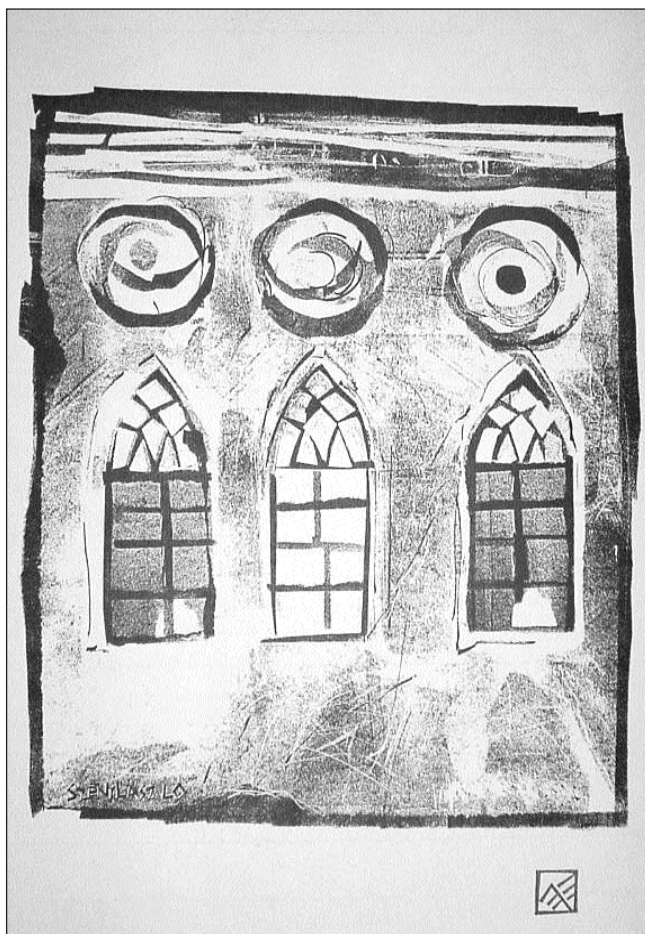
Mai neve már így hangzik: Srpska Palaca (Szerbpalota). De a szellemek faluja.

Öreg halász

Egy öreg kopácsi halászt rajzolgattam. Még 1943-ban fényképezte le őt egy jeles néprajzos. Nem szokásom csak úgy átrajzolgatni a fényképeket. A véletlen szülte ötlet volt, hogy évekkel ezelőtt elhunyt nagyapám arcvonásait mintáztam át a kopácsi halászéra.

Jakab Sanyi kopácsi születésű barátunk ez év nyarán hírt hozott. Megtudta, hogy a kevés otthon maradt kopácsi öreg közül ismét megöltek egyet. Mellkason lötték közvetlen közről, mert a tilalom ellenére csónakba szállt, mert ősi mestersége visszahívta. Halat akart fogni.

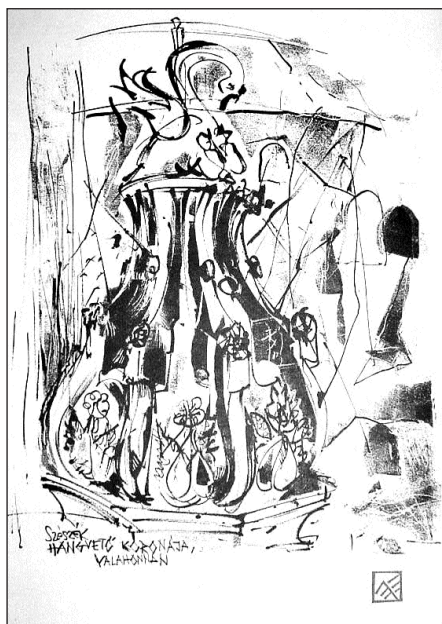

Szentlászló templomablakai

A földig rombolt szentlászlói templomról tudni kell, hogy „csak” 1878-ban építették, de annak a templom-elődnek a kőalapzatára, amely először 1248-ban épült!

Metszett ívmezős ablakai fölött hangsúlyosak a koncentrikus körök segítségével szerkesztett domború „köldök”-nek nevezett vakolatdíszek, amelyek a barokkosan ívelt lakóház-oromza-tokon is gyakori díszítések.

És még valamit tudni kell: akárha földig rombolták, a falu úgyis újra épül. Védsszentje, Szent László nem hagyta el. Talán csak elrévedt, vagy elpilledt egy pillanatra...

Szószék hangvető koronája

Református templomokban gyakorta látni gyönyörűen ívelő, díszesen faragott virágindás díszeket. Ma már ritkábbak azok, amelyeken vérével fiait tápláló pelikánmadár is látható.

A keresztény szimbolikában a pelikán az önfeláldozás, a szülői odaadás jelképe. Ez a grafika valamiféle rekonstrukciós rajznak indult...

A rétfalusi templom pelikánmadaras hangvető koronájának elképzelt változata. Úgy tudom, az igazi épségben megmaradt. Szeretném egyszer élőben is megrajzolni.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító és kiadó: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Elnök: dr. Gubás Jenő

Alapító főszerkesztő: Utasi Jenő

Felelős szerkesztő: dr. Vajda Gábor

Olvasószerkesztő, lektor: Gubás Ágota

Fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Giricz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft. Szabadka

Igazgató: Özveggy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Andróczky Csaba, Bata János, Cirkli Zsuzsanna, Gábrityné Molnár Irén, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Matuska Márton, Tari István, Utasi Jenő, Vajda Gábor, Zsoldos Ferenc.
A megjelent írásokért szerzőik felelnek, és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

Egyes szám ára: 150 din,

A 2008. évi előfizetés 800 dinár + postaköltség. Külföldi előfizetés a belföldinek a kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák: Hetente szerdán 8-tól 12 óráig a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

A szerkesztőség címe: Gradska Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka, Dušan cár u. 2.

Telefon: 553-115. **E-mail:** aracs-ujzag@tippnet.co.yu, gvajda@suonline.net **Tel.:** 024/525-246.

Tel/fax: 024/542-069. **Olvasható az interneten:** www.aracs.org.yu

E számunk képzőművészeti anyagát Péter László székelykevei születésű grafikus, festőművész munkái képezik.

A hátlapon: A haraszi templomtorony.

A fedőlapon és belső oldalán: a szabadkai városi kórház Szent Erzsébet kápolnájának oltára, illetve festett üvegablakai.

уплатилац		НАЛОГ ЗА УПЛАТУ	
		шифра плаћања	износ
		189	800-.din
сврха уплате		валута	рачун примаоца
Članarina za 2008			260-0056780016702-59
прималац		број модела	позив на број (одобрење)
D.O. „ARACS” SUBOTICA			2008
печат и потпис уплатиоца		датум валуте	
место и датум пријема			

Kérjük, hogy a befizetőszelvény egy példányát juttassák el a következő címre:

Grafoprodukt, 24000 Subotica, József Attila u. 26.

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.

